

ΑΓΓΕΛΟΥ ΘΕΟΔΩΡΟΠΟΥΛΟΥ

ΜΥΡΟΦΟΡΟΙ

ΝΕΑ ΕΣΤΙΑ

ΕΤΟΣ Α'

ΑΘΗΝΑΙ, 1 ΜΑΪΟΥ 1927

ΤΕΥΧΟΣ 2

ΣΥΝΝΕΦΑ ΣΤΟ ΓΕΡΜΑ

Καὶ πάντα ὄραϊα τὰ σύννεφα στὸ γέρμα — εἴτε πεθαίνουν
στοῦ κάμπου πέρα σιωπηλὰ τὴν ἄκρια τὴ θολή,
εἴτε κι ὄνειρολάμνητα μεσαστερις διαβαίνουν
καὶ χρυσοσάιτο ἀστρόβολο χτυπᾷ καὶ καταλεῖ.

Καὶ πάντα ὄραϊα τὰ σύννεφα στὸ γέρμα — εἴτε θλιμμένα
κρεμνοῦν τὴ μαύρη κόμη τους στὰ στήθια τ' οὐρανοῦ,
εἴτ' ἄλιστα κι ὀλόχαλα καὶ ρόδα φτερωμένα
φυλλομαδοῦν λιγόθυμα στὸ φῶς τοῦ αἰγερινοῦ.

Καὶ πάντα ὄραϊα τὰ σύννεφα στὸ γέρμα — εἴτε καμῖρες
κι ἐφτάχρωμα ὀρθοπλέκονται προπύλαια νέας αἰγῆς,
εἴτε, κοραλλοκλάδωτες ἀνήσυχες λαχτάρες,
ἀνάβουν φλογοθάλασσες στὰ πέρατα τῆς γῆς.

Ὅμως ἀπόψε πλιότερο μ' ἀρέσετε ἀπὸ τ' ἄλλα,
σύννεφα ἔσεῖς, στοῦ διάραχου τὴν ὑατερὴ ἀντηλιά,
ποὺ ὥς γίγαντες ἀσάλευτοι χρυσάσματοι καβάλλει,
ἀναστοχάζεστε ἥρεμα τὴν μπόρα τὴν παλιά.

ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΔΕΛΗΣ

Ἡ ἐκδοσις τῆς δευτέρας λυρικῆς συλλογῆς τοῦ κ. Γεωργίου Δελῆ «Σύννεφα στὸ γέρμα» εἰμ-
πορεῖ νὰ θεωρηθῇ τῶντι ὡς λογοτεχνικὸν γεγονός. Χαιρετίζοντες τοῦτο, δημοσιεύομεν ἐδῶ τὸ
θαυμάσιον ποίημα, τὸ ὁποῖον ἀποτελεῖ τὸ προανάκρουσμα ἐνὸς πολυτρόπου ἔργου, μαγευτικοῦ.
Πρέπει νὰ ἐφυγαδευθῇ τελείως ἀπὸ αὐτὸν τὸν τόπον ἢ αἰσθητὶς τοῦ καλοῦ, διὰ νὰ μὴ ἐννοῇται
πλέον ἡ ἀριστοκρατικὴ σκέψις, ὁ γλωσσικὸς πλοῦτος καὶ τὸ φραστικὸν μεγαλεῖον τοιούτων στο-
φῶν. Τὰ προτερήματα ταῦτα συναντᾷ κανεὶς καὶ εἰς ὅλα τὰλλα ποίηματα τῆς νέας συλλογῆς. Πρὸ
τρεσσάρων ἐτῶν, τὰ «Ἀπάνεμα βράδια» τοῦ κ. Δελῆ ἐσημείωναν ἤδη ἓνα σταθμὸν. Ἀλλὰ ποῖα
διαφορὰ ἀπὸ τὴν πρώτην συλλογὴν ὡς τὴν παροῦσαν! Ὁ ποιητὴς παρουσιάζει μίαν ἐξέλξιν
γοργὴν καὶ καταπληκτικὴν. Μὲ τοὺς «Δεκαπεντασυντάβους» τοῦ Παλαμά καὶ μὲ τὰ «Κλειστὰ
Βλέφαρα» τοῦ Δροσίνου, τὰ «Σύννεφα στὸ γέρμα» εἶναι ὅ,τι ἀνώτερον μᾶς ἔδωκε τὰ τελευταῖα
χρόνια ἡ Νεοελληνικὴ Ποίησις. — Σ. τ. Ν. Ε.

ΜΙΑ ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΕΚΑΤΟΝΤΑΕΤΗΡΙΣ

ΚΑΡΑΪΣΚΑΚΗΣ

(1782—1827)

Ἀνάμεσα στίς ἄλλες ἥρωϊκές μορφές τῶν ἀγωνιστῶν τοῦ 1821, σέρνει τὴν προσοχή μας ὁ Καραϊσκάκης, ὁ ἄρρωστημένος καὶ λιγδύωτος, ὁ νόθος αὐτὸς γιὸς τῆς καλογριάς, ποῦ ἦταν ὑπερήφανος γιὰ τὴν καταγωγή του καὶ ἔλεγε πῶς τὰ πολιτισμένα δέντρα δίνουν καλὴτερος καρπούς.

Μεγαλόψυχος καὶ ἀτρόμητος, δὲν ἐλογάζιαζεν οὔτε τὸ θάνατο μπροστὰ στὴν ἀγάπη τῆς πατρίδας, καὶ δὲν ποθοῦσε μεγαλύτερη δόξαν ἀπὸ ἐκείνη ποῦ βρίσκει ὁ ἄνθρωπος ὅταν γίνεται καταφρονετὴς τῆς ζωῆς του γιὰ τὴν κατάκτηση τοῦ ἰδανικοῦ του.

Ἔτσι ἦταν οἱ Σουλιῶτες φέρανε τὸν Μάρκο Μπότσαρη νεκρόν, ἀπὸ τὴ μάχη τοῦ Κεφαλόδρουσου, καὶ ξάπλωσαν τὸ λείψανό του στὸ νάρθηκα ἑνὸς ἐρημοκλησιοῦ, τῷ μαθεν ὁ Καραϊσκάκης, βαριά ἄρρωστημένος, καὶ σὺρθηκεν ὅπως μπόρεσε, ν' ἀποχαιρετήσει τὸ νεκρὸ πολεμιστῆ.

Κι' ὅταν τὸν ἀντίκρυσεν, εἶπε φιλόντας τὸν δακρυζόμενος:

— Ἀμπότε, ἥρωα, καὶ ἐγὼ νὰ πάω ἀπὸ τέτοιο θάνατο!

Ὁ ἥρωας εἶχεται νὰ πᾶει ἀπὸ βόλι καὶ, ἀφίνοντας τὴ ζωὴ, νὰ μπεῖ νικητὴς στὰ Ἡλύσια τῆς Δόξας.

* * *

Ἀλλά, στὰ μαῦρα χρόνια τῆς σκλαβιάς τοῦ Γένους, τὰ παλικάρια δὲν μποροῦσαν

πάντα νὰ τραβήξουν τὸν αἱματόδροχο δρόμο τῆς ζωῆς με ἀλύγιστο κεφάλι, καὶ νὰ βροῦν τὴ δόξα καὶ τὴν ἀπολύτρωση, χωρὶς νὰ προσκυνήσουν τὸν Τύραννο. Γιὰ τοῦτο βλέπουμε τὸν Καραϊσκάκη πότε πολέμιον, ἀντίπαλο τοῦ ἐχθροῦ, καὶ πότε μισοφρόνο

στρατιώτη του· πότε κλέφτη καὶ πότε ἄρματωλό· πότε τὸν τιμωρεῖ ὁ Ἀληπασῆς καὶ τὸν στρώνει στὸν φάλαγγα δίνοντάς του χίλιες ξυλιές στὰ πόδια καὶ φυλακίζοντάς τον γιὰ δυὸ χρόνια, καὶ πότε τὸν διορίζει σωματοφύλακά του.

Σήμερα μᾶς φαίνεται ὅταν ἀντινομία τὸ ἀνεδοκατέδασμα αὐτὸ μὲς ἥρωϊκῆς ψυχῆς ποῦ βρίσκεται, μπροστὰ στὴν ἴδιαν ἀντίπαλη δύναμη, πότε σκλάβο γονατισμένη καὶ πότε ὀρμητικὴ νικήτρια.

Ἔρχεται ὅμως μιὰ στιγμή ποῦ ὁ Καραϊσκάκης νοιώθει τὴ φωνὴ τῆς ὑπερήφανης ψυχῆς του νὰ τὸν κράξει, καὶ ὁ ἥρωϊκὸς πολεμιστὴς λέγει τὸ μεγάλο Ναί. Ἦταν στὰ 1821, ὅταν γλυκοχάραζεν ἡ Ἐπανάσταση καὶ ἀντιτάλλησε τὸ κήρυγμα τῆς Ἐλευθερίας στὰ ἑλληνικὰ βουνά.

Ἡ Μοῖρα ὅμως συχνὰ διασκεδάζει κόνοντας καὶ τοὺς ἥρωες νὰ σκοντάφτουν στὰ πρῶτα τοῦς βήματα.

Ἔτσι καὶ ὁ Καραϊσκάκης ἀφίνει τὸν ἀγῶνα καὶ κατεβαίνει στὴν Ἰθάκη νὰ φροντίσει τὴν ἐτοιμόρροπην υἱεὶά του, καὶ ὅστερα, ὅταν νὰ τοῦ εἶχεν ἡ ἄρρώστεια θολώσει

τὸ νοῦ, κατρακυλάει στίς πλὴν ἄπρεπες ἐνέργειες καὶ, θυμωμένος γιὰτὶ δὲν τὸν διόριζεν ἡ Προσωρινὴ Κυβέρνηση ὀπλαρχηγὸς στ' Ἀγγραφα, γυρεύει νὰ ὑποκινήσει ἕναν ἐμφύλιον σπαραγμό.

Ἀργότερα, σὲ μιὰ στιγμὴ τυφλῆς ὀργῆς, γιὰτὶ νυκτεῖς ἑνὸς μονόξυλου πλῆγωσαν τὸν ἀνεψιό του, κάνει τὴν τρέλλα νὰ χτυπήσει τὸ Μεσολόγγι καὶ νὰ πάρει τὸ Βασιλάδι, τὴν ὥρα ποῦ ἦταν ἐκεῖ ἀγκυροβολημένος τούρκικος στόλος καὶ ὁ ἐχθρὸς ἦταν κοντά.

Καὶ τότε, ἀνάμεσα στ' ἄλλα, κατηγόρησαν τὸν Καραϊσκάκη πῶς ἔστειλε μήνυμα στὸν Ὁμέρ Βριώνη στὰ Γιάννινα γιὰ νὰ τοῦ παραδώσει τὸ Μεσολόγγι.

Ἔγινε πολεμικὸ δικαστήριον στὸ Αἰτωλικό, στὰ 1824, γιὰ νὰ δικάσει τὸν Καραϊσκάκη ὅταν προδότῃ.

Ἡ Προσωρινὴ Κυβέρνηση ἐδημοσίεψε προκήρυξη καὶ τὸν ἐστέρησε ἀπὸ κάθε βαιμὸ καὶ ἀξίωμα, τὸν ἐπρόσταξε νὰ φύγει ἀπὸ τὸ Αἰτωλικό καὶ ἐρίξε νὰ τὸν θεωροῦν ἐχθρὸν ὥς ποῦ νὰ μετανοήσῃ καὶ νὰ προσπέσῃ εἰς τὸ ἔλεος τοῦ ἔθνους καὶ ζητήσῃ συγχώρησιν.

Καὶ τίς β τοῦ Ἀπρίλη τοῦ 1824, ὁ Καραϊσκάκης, με τὴ στρατιωτικὴ του δύναμη βγήκεν ἀπὸ τὸ Αἰτωλικό, τόσο ἀδυνατισμένος ἀπὸ τὴν ἀρρώστεια ποῦ δὲ μποροῦσε νὰ κρατηθεῖ πάνω στ' ἄλογο, μήτε νὰ στηθεῖ στὰ πόδια του, καὶ γιὰ τοῦτο τέσσαροι στρατιῶτες τοῦ τὸν πῆγαιναν σὲ φορεῖο. Ἡ ἐξοδος αὐτὴ δὲν θὰ εἶχε κανένα πολεμολογικὸ χαραχτήρα, καὶ θὰ ἔδινε περισσότερὸ τὴν ἐντύπωση νεκρικῆς πομπῆς.

* *

Ὁ Καραϊσκάκης εἶναι διμορφος καὶ διπλόψυχος. Εἶναι ὁ ἄρρωστος καὶ ὁ δυνατός. Εἶναι ὁ ἥρωας καὶ ὁ παράφορος ἐγωιστής. Εἶναι ὁ ἄνθρωπος ποῦ θυσιάζει τὴ ζωὴ του γιὰ ἕνα ἰδανικό, ἀλλὰ τὰ καταστρέφει ὅλα ὅταν τὸν τυφλώσει ἡ ὀργή.

Ἴσως νὰ εἶναι ὁ καλῆτερος ἀντιπροσωπευτικὸς τύπος τοῦ Ρωμιοῦ ποῦ δείχνεται, ὥς τὰ σήμερα, τόσο ἀλλοπρόσωλλος καὶ ἀνακόλουθος. Μιὰ μέρα κάποιος τοῦ εἶπε:

— «Δὲν ἔκαμες, ὥς τώρα, ὅσο ἔπρεπε τὸ χρέος σου στὴν πατρίδα, Καραϊσκάκη. Ὁ Θεὸς νὰ σὲ φωτίσει νὰ τὸ κάμεις ἀπὸ ὅω καὶ ἐμπρός...».

Καὶ ὁ ἥρωας ἀποκρίθηκε:

— «Δὲν τ' ἀρνοῦμαι. Ὅταν θέλω γίνωμαι ἄγγελος καὶ ὅταν θέλω γίνωμαι διάβολος. Ἀπὸ τώρα ἔχω σκοπὸ νὰ γίνω ἄγγελος».

Ἡ ἐρμητικὴ ψυχὴ του ἄρχισε νὰ συνέρχεται, ὁ φλογισμένος νοῦς του νὰ ξαστερῶναι. Τὸ ἐγωιστικὸ πάθος του ὑποχωρεῖ σ' ἕνα φύχραιμ ἀντίκρουσμα τῶν πραγμάτων. Ἡ φιλοπατρία του κατασταλάζει, με τὸν καιρὸ, καὶ γύνεται σὸ ἄγνὸ καὶ ἀδιάφθορο μέταλλο τῆς ἥρωϊκῆς θυσίας.

Ἀρχίζει νὰ πειθαρχεῖ, καὶ νὰ στοχάζεται πῶς δὲν μπορεῖ κανένας καλὸς νὰ βλαστήσει στὴν Ἀναρχία.

Νοιώθει πῶς δὲν εἶναι ὀπλαρχηγὸς μὲς ἐπαρχίᾳ, ἀλλὰ στρατηγὸς γιὰ τὴν ἀπελευθέρωση τοῦ ἔθνους.

Εἶναι τὸ ξυπνημὲν μὲς ἥρωϊκῆς ψυχῆς, σκλαβωμένης σ' ἕνα κορμὶ ἄρρωστημένο, ἀλλὰ πάντα φλογερὸ καὶ ἀδάμνητος.

Ὁ Καραϊσκάκης τώρα ἀντικρύζει τὸ ἰδανικό τοῦ Γένους ὅταν δεικνύει τὸ ἰδανικό. Ἐπρεπε τὸ ἔθνος νὰ συμποκυνώσει τίς δυνάμεις του γιὰ νὰ μπορέσει σύσσωμο νὰ χτυπήσει τὸν παντοδύναμον ἐχθρό. Ἀλλὰ ἡ Ἑλληνικὴ Ἐπανάσταση δὲν ἔδωσε κανένα πολέμαρχο, τόσο μεγαλοδύναμο ποῦ νὰ τὸν ἀναγνωρίσουν ἀρχιστράτηγος στ' ἀλήθεια.

Ὅταν τὸν Ἀπρίλη τοῦ 1826 ἔπεσε τὸ Μεσολόγγι, ὅλα τὰ βλέμματα γύρισαν στὸν Καραϊσκάκη. Τὸν ἀνακήρυξαν γενικὸν ἀρχηγό, καὶ ἀπὸ τότε ἀρχίζει τὸ πλὴν δοξασιμένο μέρος τῆς ζωῆς του.

Ἡ Ἐπανάσταση εἶχε ξεψυχήσει σὲ διὰ τὴν Ἑλλάδα καὶ μονάχα ἡ Πελοπόννησος κρατοῦσεν ἀκόμα. Ἀλλὰ ὁ Καραϊσκάκης, στὸ Χαιδάρι, χτυπάει τὸν Κιουταχλή. Εἶναι ἡ πρώτη ἀξιοσημείωτη μάχη, προανάκρουσμα τῆς δοξασιμένης νίκης τῆς Ἀράχωδας.

Ὁ ἥρωας, ἀπὸ τώρα καὶ ἐμπρός, δείχνει ἀκατάλυτη πίστη στὴν ἑνωσὴ γιὰ τὴ σωτηρία τῆς Ἑλλάδας.

«Στρατηγὲ καὶ ἀδελφέ, (γράφει στὸν Κολοκοτρώνη), ἡμεῖς ἠνώθημεν, καὶ ἡ ἑνωσίς μας θὰ εἶναι παντοτινὴ. Πρέπει ὅμως νὰ δεξιωμεν εἰς τοὺς Ἕλληνας καὶ εἰς τοὺς ξένους, ὅτι ὁ σκοπὸς τῆς ἐνώσεώς μας εἶναι τὸ κοινὸν τῆς Πατρίδος ὄφελος. Βοήθησέ με ἡ γενναιοῦτης σου εἰς αὐτὴν τὴν ἐκστρατεῖαν τῆς Ρούμελης διὰ νὰ χάσωμεν τὸν

Κιουταχλήν, και ακολουθώντας αὐτὸν βοήθῃ καὶ ἐγὼ μὲ τὴν ζωὴν μου καὶ χάνεται ὁ Ἴμ πρᾶγμης. Αὐτὴ ἡ ἀμοιβὴ βαρύνει εἶναι ὁ μόνος δεσμός τῆς φιλίας μας, δεσμός ὁποῦ θὰ ξηπάσῃ ὅλους τοὺς ἰδιοτελεῖς καὶ ὅπου θὰ σώσῃ τὴν πατρίδα».

Ὁ λαὸς τῶν σκλαβωμένων Ἑλλήνων ἐνθουσιάστηκε γιὰ τὴν νίκην τοῦ Καραϊσκάκη, καὶ ξέροντας τὸν ἥρωα ἀκράτητο στοὺς πολεμικοὺς κινδύνους καὶ περιφρονητὴ τοῦ θανάτου, τραγουδοῦσε μὲ λαχτάρα:

Τρέμουν τὰ κάστρα τρέμουνε, τρέμουν τὰ βι-
[λαῖτια,
Τρέμει καὶ ἡ μαύρη Ροῦμελί γιὰ τὸν Καραϊ-
[σκάκη.

* *

Ἡ νίκη τῆς Ἀράχωδας (24 Νοέμβριον 1826) εἶναι ἓνα λαμπρὸ κατόρθωμα τοῦ Καραϊσκάκη.

Ἐπερθε δόλοπυκνο χιόνι καὶ γιὰ τοῦτο δὲν ἔπερναν φωτιά τὰ τουφέκια. Ἡ μάχη στάθηκε σιωπηλὴ καὶ ἀτάραχη, ἀλλὰ φοβερὴ καὶ πολύνεκρη. Ἐδούλεψε ἀκούραστα μονάχα τὸ σπαθί, θερίζοντας τοὺς ἐχθρούς. Πλούσια λάφυρα, οἱ τέσσερες ἀρχηγοὶ ἔπεσαν νεκροὶ καὶ ἀπὸ τὴν δυὸ χιλιάδες στρατιῶτες μονάχα τριακόσιοι σώθηκαν. Καὶ στήν πλὴν ψιγὴν ῥάχην τῆς Ἀράχωδας ἔστησαν οἱ νικητὲς τρομερὸ πύργο, στολίζοντας τὸν μὲ τούρκικα κεφάλια.

Ἔτσι ἀναστήθηκεν ἡ Στερεὰ Ἑλλάδα ἀπὸ τὰ χέρια τοῦ Τυράννου, καὶ ὁ Καραϊσκάκης προχωρεῖ γιὰ νὰ ξαπλώσῃ τὴν ἑπαναστάση.

Μέσα σὲ τέσσερους μῆνες ἐλευθέρωσεν ὅλα ἐκεῖνα τὰ μέρη ποῦ ἦσαν ὑποταγμένα στοὺς Τούρκους. Καὶ ὕστερα, ἀφίοντας τὸν περισσότερον στρατό του ἔξω ἀπὸ τὸ Μεσολόγγι ποῦ τὸ κρατοῦσαν ἀκόμη οἱ Τούρκοι, αὐτὸς ξεκινάει καὶ στρατοπεδεύει στήν Ἐλευσίνα, γιὰ νὰ κατορθώσῃ νὰ συγκοινωνήσῃ τὴν πολιορκημένην Ἀκρόπολιν μὲ τὴν Φαληρικὴ θάλασσα.

Τότε (Ἀπρίλιος 1827) φτάνουν ἐκεῖ ὁ Κόχραν καὶ ὁ Τζούρτζι, ὁ πρῶτος στόλαρχος καὶ ὁ δεύτερος ἀρχιστράτηγος, διορισμένοι ἀπὸ τὴν Συνέλευση τῆς Τροιζήνας. Ὁ Καραϊσκάκης δὲν εἶναι πλὴν ὁ ἀνυπόταχτος καὶ παράφορος πολεμιστὴς τοῦ περασμένου καιροῦ, ποῦ μποροῦσεν ἀκόμη καὶ

μὲ τὸν ἐχθρὸν νὰ συνεννοηθῇ ἢ καὶ νὰ χτυπήσῃ τοὺς ὁμοειθεῖς του. Τώρα, ὅσο καὶ ἂν τοῦ εἶναι θλιβερὸ νὰ τοῦ βάζουν ἓνα ξένο ἀπὸ πάντου ἀπὸ τὸ κεφάλι του, ὕστερα ἀπὸ τόσες λαμπρὲς νίκες, νοιώθει ὅμως πῶς δὲν ἔπρεπε ν' ἀντισταθῇ. Ὁ νοῦς του ἐβλεπε ξεκάθαρα τὸ γενικὸ καλὸ, καὶ ἡ ψυχὴ του αἰσθανόταν πῶς εἶχε χρέος νὰ ὑπακούσῃ. Καὶ μὲ πικρὴ γενναίως προσύνη ἀποκριθῆκε στὴ Συνέλευση:

— «Ἡ Ἀθήνα νὰ ἐλευθερωθῇ, τὰ πολεμοφόδια νὰ μὴ λείπουν, καὶ εἴμαι πρόθυμος νὰ δεχθῶ ὅποιον ἀρχηγὸ διορίσουν». Ὁ ἐγώστης καὶ ὑπερήφανος εἶχε γίνῃ ἄλλος ἄνθρωπος. Ἦταν ἄγγελος πλιά, καὶ ὄχι διάβολος. Εἶχε κλείσει μέσα στὴν ψυχὴν τὴν ἀγάπην τῆς πατρίδας καὶ ἐλαχτάριζε μόνον γιὰ τὴν Ἑλληνικὴ δόξα.

Μόνον τὴν νίκην συλλογίζετο καὶ τίποτε ἄλλο. Στὴν Ἀθήνα καὶ στὸν Πειραιᾶ κρατοῦσεν ὁ πόλεμος, καὶ ὁ Καραϊσκάκης λογάριε τὴν ἡμέραν ποῦ θὰ χτυποῦσαν τοὺς Τούρκους γιὰ νὰ σώσουν τὴν πολιορκημένην Ἀκρόπολιν. Μιὰν αὐγὴν, τριγυρίζοντας στὴς προφυλακὰς στάθηκε μὲ λίγα παλικάρια του μπροστὰ σ' ἓνα ἔρημο χαμόσπιτο. Ἐπέζεψαν καὶ μπήκαν νὰ καθήσουν. Σιωπαῖαν καὶ κυττάζανε στοχαστικοὶ πρὸς τὴν Ἀθήνα. Ἀξαφὰ μιὰ πέρδικα πέταξεν ἀπ' τὸ παράθυρο καὶ στάθηκε στὸν ὦμον τοῦ Καραϊσκάκη. Ἐκεῖνος εἶπε τότε, κάνοντας τὸ σταυρό του: — «Καλὸ σημάδι, ἀδέρφια! Ὁ Θεὸς μας προμηνάει νίκη. Θ' ἀξιοθώμε νὰ ἐλευθερώσουμε τὴν Ἀθήνα.»

* *

Δὲν προμηνόσε νίκην ἢ πέρδικα, ἀλλὰ θάνατο καὶ καταστροφὴν.

Ἡ πρωτόγονη ψυχὴ τοῦ Καραϊσκάκη καὶ ὁ ἀκαλλιεργητὸς νοῦς του θὰ πίστευαν βέβαια στὴν πρόληψη, στὰ μυστικὰ μηνύματα ποῦ ἔρχονται πέρα ἀπὸ τούτη τὴ ζωὴ. Καὶ ὅταν, στὴν 22 τοῦ Ἀπρίλιου τοῦ 1827, κατὰκοιτος ἀπὸ τὴν ἀρρώστειαν τοῦ ἀρχιστράτηγος μέσα στὴ σκηνὴν του, ἀκούσε πυροβολισμούς, πετάχτηκε ὁλόρθος καὶ ἔκραξε τὸν πιστὸν Ἀράπη, τὸ σεῖζήν του, καθὼς μᾶς λέγει τὸ λαϊκὸ τραγοῦδι:

Νησιῶτες κάνουν τὴν ἀρχὴν καὶ πολεμοῦν στὸν
[κάμπο.
Καραϊσκάκης τᾶκουσε καὶ βγαίνει ἀπ' τὸ ταιν-
[τήρι

καὶ τὸν Ἀράπη ἐχοῦγιαζε καὶ στὸν Ἀράπη λέει: — Ἀράπη, τράβα τᾶλογο, δώσε μου τὸ σπαθί μου, σήμερον θὰ πεθάνουμε, σήμερον θὰ χαθούμε.

Λίγοι μεθυσμένοι Κρητικοὶ στρατιῶτες, παρκαλῶντας τὴν διαταγὴν τοῦ στρατηγοῦ, ξεκίνησαν τὴν παραμονὴν τῆς ἡμέρας τῆς ὁρισμένης γιὰ τὴ μάχην, καὶ ἐχτύπησαν ἓνα ὀχύρωμα τούρκικον. Σὲ λίγο ἀναψὲ παντοῦ φωτιά. Ὁ ἀτρόμητος Νικήτας καὶ ἄλλοι ἀξιωματικοὶ καὶ στρατιῶτες πληγώθηκαν. Οἱ Τούρκοι κυνηγοῦσαν τοὺς Ἕλληνες. Ὁ Καραϊσκάκης τὴν ἡμέραν ἐκείνην, φλογισμένος ἀπὸ τὸν πυρετὸν καὶ ἀπὸ τὴν ὀργήν, ἔδειξε τὸ πλὴν παράτολμον θάρρος.

Ἐνα βόλι τὸν βρῆκε μεσόκορμον.

Πληγωμένον θανάσιμον τὸν πῆγαν σ' ἓνα καράδι, καὶ νοιώθοντας πῶς ὁ θάνατος ἦταν κοντὰ, κάλεσε τὸν νεώταρον Κόχραν καὶ τοῦ εἶπε: — «Ὁ καὶ ἔκμα, ἔκμα. Ὅ,τι ἔγινε, ἔγινε. Τώρα διὰ τὸ μέλλον» (1).

Ὁ ἐτοιμοθάνατος στοχασμὸς του δὲν ἔβλεπε τίποτε ἄλλο. Ἦξερε καλὰ ὁ Καραϊσκάκης τὰ πράγματα καὶ τοὺς ἀνθρώπους καὶ φοβότανε γιὰ τὸ μέλλον τοῦ στρα-

(1) Τὴν φράση αὐτὴν τοῦ Καραϊσκάκη τὴν ἀναφέρει ἑλληνικὰ ὁ Howe. An historical Sketch of the Greek Revolution. New-York. 1825. σελ. 414.

τοῦ του. Καὶ εἶχε δίκην, γιὰτὶ ἀμέσως ὁ στρατὸς ὅλος διαλύθηκε, ἀπὸ νικηθῆκε καὶ κατεστράφηκε, ἡ Ἀκρόπολις παραδόθηκε, καὶ ἔπεσε πάλιν στὸν τούρκικον ζυγὸν ἡ Στερεὰ Ἑλλάδα ὅλη.

Ὁ Καραϊσκάκης ξεφύχῃσεν τὴν ἡμέραν τοῦ μεγαλομάρτυρα ἀπὸ τὴν Γεωργίαν, ποῦ ἦταν ὀνομαστικὴ τοῦ γιορτῆ καὶ ποῦ τὴν εἶχε ὁρισμένη γιὰ νὰ χτυπήσῃ τὸν ἐχθρόν.

Ἦταν ἓνα φωτεινὸ μετέωρον. Οἱ πολεμικὲς του νίκες ἐσθῆσαν καὶ χάθηκαν ἀνώφελες. Ὅ,τι κατόρθωσε διαλύθηκε σὰν καπνὸς ἀμέσως ὕστερα ἀπὸ τὸ θάνατόν του, καὶ χρειάστηκε νὰ ξαναγίνουν ὅλα ἀπ' τὴν ἀρχήν.

Ὁ Καραϊσκάκης μοῦ φαίνεται σὰν τὸ πλὴν τραγικὸν καὶ ἀπαίσιον σύμβολον τῆς φυλῆς μας. Δίμορφος, μὲ ἀγγελικὴ καὶ διαβολικὴ ψυχὴ. Τὸ ἔργον του πότε ἀξιοκαταφρόνητον, πότε ἀξιοθαύμαστο. Καὶ τὰ κατόρθωμά του πέθαναν μαζί του χωρὶς ν' ἀφήσουν κανένα πραγματικὸν κέρδος στὸ ἀθλιὸν γένος τῶν Ἑλλήνων ποῦ, μὲ τὴν ἐμπάθειαν καὶ μὲ τὸν ἐγωισμόν του, καταστρέφει πάντα ὅσα δημιουργήσῃ μὲ τὴν τόλμην καὶ μὲ τὴν μεγαλοφυΐαν του.

ΜΑΡΙΝΟΣ ΣΙΓΟΥΡΟΣ

ΤΡΙΣΤΙΧΑ

I

Γλυκὰ ματάκια γαλανὰ καὶ ὀλόξανθα μαλλάρια,
γραμμένα φρούδια, πορφύρα καὶ ἡδονικὰ χειλάκια...
—ὦ! φλόγες ποῦ μὲ κάψατε, καῦμοί μου καὶ φαρμάκια...

II

Μακρὰ μου ποῦσαι γι' ἄλλονε χτυπᾷ ἡ καρδιά σου τώρα,
μακρὰ σου ποῦμαι γι' ἄλληνε μὲ δέσνει ἀγάπης μπόρα,
—ματάκια ποῦ δὲν βλέπονται ξεχνιοῦνται σὲ μὴν ὥρα...

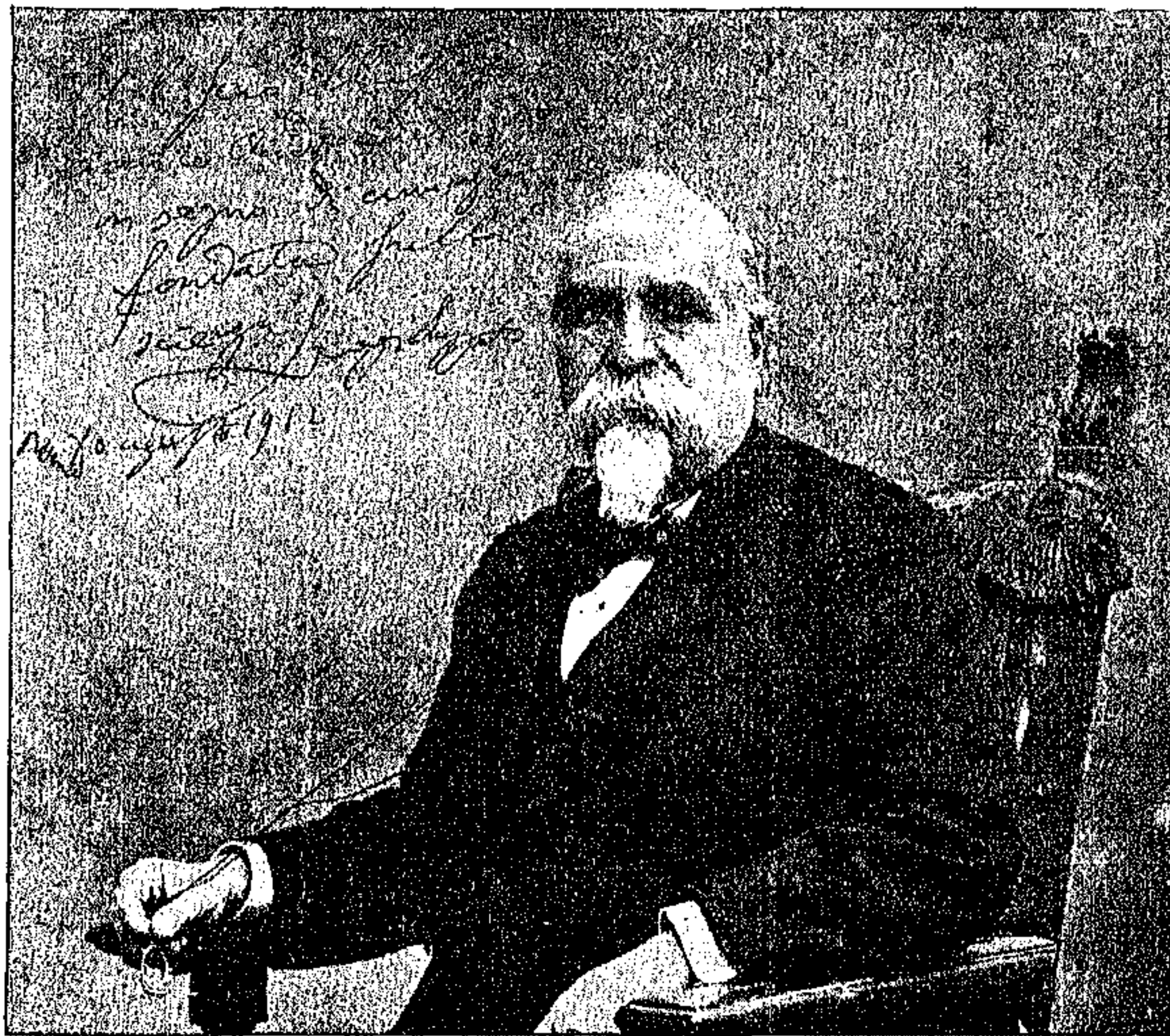
III

Τὶ καὶ ἂν ὁ θάνατος πῶς καὶ στημένο ἔχει καρτερί
καὶ μὲ προσμένει νὰ μὲ πᾶν στ' ἀνήλια του τὰ μέρη;
Μοῦ φτάνει ὥς πᾶμε μοναχὰ ποῦ σὲ κρατῶ ἀπ' τὸ χέρι.

IV

Δὲν εἶδα πῶς βράδιασεν ἀκούοντας τὴ λαλιά σου
σήμερον ἢ μέρα ἀτέλειωτη χωρὶς τὴ συντροφιά σου
—μακρὰ σου ὥρες ἢ στιγμὲς—καὶ ἢ ὥρες στιγμὲς κοντὰ σου.

ΚΩΣΤΑΣ ΚΟΥΚΗΣ

LUIGI LUZZATTI

Και ο περιοδικός μας τύπος, νομίζω, έπειτα από τον ήμερήσιο, πρέπει ν' αφιερώσει λίγες γραμμές στον μεγάλο Ιταλό που έσβυσε σιγά σιγά το τέλος του περασμένου μηνός σε ηλικία 86 ετών.

Τούτο όχι μόνο διότι ο Λουτζάττι έδειξε πάντοτε ειλικρινή φιλία στους Έλληνες, όπως και στους Αρμενίους, και προσπάθησε κατά το ένόν νά μάς βοηθήσει το 1910, όταν ήτο πρωθυπουργός, κυρίως στές προσπάθειες — που με δυσκολία έτελεσφόρησαν — του άειμνήστου Βαλαωρίτου διά νά συνάψη το δάνειο των 110 εκκτ., αλλά και ανεξαρτήτως κάθε φιλελληνισμού, διότι ο Λουτζάττι υπήρξεν εξαιρετικώς ενδιαφέρουσα φυσιογνωμία.

Είχε γεννηθή το 1841 στη Βενετία, από γονείς Ισραηλίτες. Αί έφημερίδες ανέγραψαν το πράγμα: το τονίζω και εγώ διά τον έξης λόγο: ο Λουτζάττι, όπως και ο Διζραέλι, ουδέποτε άρνήθηκε την φυλή του και μάλιστα πάντοτε άγωνίσθηκε δι' αυτήν: άλλ' ήτο συνάμα και φανατικός Ιταλός, δσον ήτο ο Μπήκονσφηλδ φανατικός Άγγλος. Τι σημαίνει τούτο; Ότι κατά το βιβλίο λόγιον, «κάθε έθνος έχει τους Έδραλους που το άξιζουν». Όσα τους φέρνονται καλά, τους προσηλυτίζουν και αποκτούν στοιχείο φιλοπρόοδα και έργατικά: δσα τους φέρνονται κακά, γεννούν μπολσεβίκους.

Όπωςδήποτε, τέτοιος ήτο ο πατριωτι-

σμός του νεαρού Ισραηλίτου, ώστε δέν ήμπορεσε νά μείνη στην γεννέταιρά του, τότε ακόμη υπό αυστριακό ζυγό: και διωκόμενος από την άστυνομία, κατέφυγε στο έσχάτως έλευθερωθέν Μιλάνο, όπου διορίσθηκε, σε ηλικία 22 ετών, καθηγητής της πολιτικής οικονομίας στο Πολυτεχνείο. Τρία χρόνια άργότερα διορίσθηκε καθηγητής συνταγματικού δικαίου στο γειτονικό και παλαιό πανεπιστήμιο της Παδίας. Έκτοτε δέ δέν έπαυσε νά καλλιεργή εκ παραλήλου και την οικονομική επιστήμη και το δημόσιο δίκαιο. Από τα δύο πρώτα του βιβλία, το ένν απέδλεπε στές Λαϊκές Τράπεζες (1868) και το άλλο στές Σχέσεις Πολιτείας και Έκκλησίας (1865). Χαρακτηριστικό δέ είναι ότι και τα τελευταία του έργα, γραθέντα 60 χρόνια άργότερα, είναι το ένν πλουτολογικό: La paix monétaire (γαλλιστί, 1923) και το άλλο θρησκευτικοπολιτικό: Dio nella libertà (1926). Άλλά πόσα δέν είχε έκδώσει ο συγγραφέας έν τή μεταξύ, και βιβλία και μελέτες και άρθρα έφημερίδων.

Κυρίως δέ πόσην δραστηριότητα δέν είχε δείξει σε άλλες διευθύνσεις. Χωρίς νά παύση ποτέ τακτικώτατα και μέχρι βαθιάς γήρατος νά διδάσκη, δσον μόν ήτο καθηγητής της Παδίας, άφιερώθηκε στην λαϊκή πλάσι και ώργάνωσε τές λαϊκές εκείνες λομβαρδικές τράπεζες που άκίνησαν τον θαυμασμό του κόσμου όλου και στές όποιες ο Leon San άφιέρωσε το 1888 ελόκληρο βιβλίο. Όταν δέ άμέσως μετά την κατάρυσι της παποκρατίας, διορίσθηκε καθηγητής στην έλευθερωθείσα Ρώμη, έ χρημάτισε κατ' αρχάς χρόνια πολλά ως γενικός γραμματεύς του Υπουργείου της Γεωργίας. Βραδύτερον πάλιν, εκλεγείς βουλευτής, έγένετο

πέντε φορές ύπουργός των Οικονομικών, δυό φορές έλαβε άλλα χαρτοφυλάκια, και άνήλθε τέλος το 1910 στο πρωθυπουργικό αξίωμα. Τούτο δέν τον έμπόδισε άλλως τε μετά τον πόλεμον, όταν ή πατρίς του έχρειάσθη την μεγάλη του πείρα, νά δαχθή νά την υπηρεύση ως άπλοός ύπουργός, και τούτο υπό πρόεδρον που μπορούσε νά ήταν παιδί του, τον Νίττι.

Μάσα σε τόσες ασχολίες δέν έλησμονούσε ποτέ τον τόπο της γεννήσεώς του. Άδιακόπως έμερίμνα διά την Βενετία και αὐτός έλαβε την πρωτοβουλία της έκδόσεως της πολυτόμου Συλλογής έγγράφων που άναφέρονται στην δημοσιονομική ιστορία (Storia finanziaria) της Γαληνοτάτης Πολιτείας. Πράγματι, καίτοι είχε στραφή κυρίως προς την πράξι, έμενεν έπιστήμων και ήξευρεν ότι χωρίς την γνώσιν της ιστορίας του πρελθόντος, δέν μπορούμε νά μελετήσουμε το παρόν ούτε νά προΐδωμεν το μέλλον.

Τέτοιος υπήρξεν ο Λουτζάττι: ως έπιστήμων και ως πολιτευτής. Διά νά λάθετε ιδέαν του, τι ήτο ως άνθρωπος, άρκει νά λεχθή: Ιον) ότι και άφ' ού είχε άνέλθη στα ανώτατα αξιώματα, εξακολουθούσε νά διάγη τον άπείριστο οικογενειακό βίο που είναι εκείνος των Ιταλών καθηγητών. Ήον) ότι αὐτός ο όποιος διηύθυνε τραπέζας και ποδ είχε τέτοια οικονομική ιδιοφυία ώστε υπήρξεν ένας των κυριωτέρων συντελεστών της από το 1896 οικονομικής αναστηλώσεως της Ιταλίας, και που θα ήδύνατο συνεπώς νά πλουτίσει με τον έντιμότερο τρόπο, άλλγον ηύξησε την πατρική του περιουσία και ήναγκάζετο νά γράφη σ' έφημερίδες διά νά συμπληρώνη τον ισχνό του πανεπιστημιακό μισθό.

A. M. ΑΝΔΡΕΑΔΗΣ

Καθηγητής του Πανεπιστημίου
Μέλος της Ακαδημίας Αθηνών

ΜΙΑ ΝΥΧΤΑ, ΣΤΟΝ ΚΑΜΠΟ

Ἡ Μαριγούλα, κρατώντας τὸ ζῶ της ἀπὸ τὸ σκονί, προχωροῦσε θαρρετὰ μὲς στὰ πρῶτα σκοτάδια τῆς καλοκαιριᾶτικης νύχτας. Θεϊκὰ γαλήνη ἔβρισκε ἐλα τὰ πάντα. Δὲν ἀκουγόταν οὔτε θάλασσας μούρμουρο, οὔτε δέντρων θρόισμα. Μόνο ἀπὸ τοὺς τρυφεροὺς κλώνους τῶν ἀλυγαριῶν κι' ἀπὸ τὸ πύκνωμα τῶν δασωμένων ἀσταχυῶν ἀνέβαινε κατανυχτικὴ ἡ εὐωδιά τῆς σιωπηλῆς ἐξοχῆς.

Μὰ ἡ Μαριγούλα, κείνο τὸ ἀπόδραστο, δὲν ἐνοιωθε τίποτ' ἀπ' ἐλα τοῦτα· ὁ νοῦς της δὲν εἶχε ἄλλη αἰσθηση παρὰ τῆς ὄρας καὶ τοῦ τόπου. Σὲ μιὰ στιγμή, ἀφοῦ ἔδωσε τὸ ζῶ της μὲς στὸ χτήμα τους, κόντὰ στὸ χόρτο, στάθηκε δισταχτικὴ: ὄχι, δὲν ἔκκνε λάθος... τὸ θυμόταν καλά. Τὸ πρῶτ', ὅσο ὁ Σταῦρος τῆς ἔδινε τίς παραγγελίες του, τόσο αὐτὴ τὸν ἀκούε μὲ τὰ μάτια τενωμένα καὶ μὲ τὸ νοῦ ξεκαθαρισμένο ἀπὸ κάθε ἄλλη σκέψη: «—Μόλις πάρῃ νὰ νυχτώσῃ, εὐθὺς θὰ λύσῃς τὸ ζῶ σας καὶ θὰ πᾶς νὰ τὸ δέσῃς στὸ χωράφι σας, ὅπως κάθε βράδι· ὕστερα δὲ θὰ γυρίσῃς στὸ μαγαζί σας· θὰ τραβήξῃς ἴσ' ἀπὸ τὸ μονοπάτι μὲ τίς ἀλυγαριές καὶ θὰ βγῇς στὸν κάμπο ποὺ πηγάζουμε στοὺς Μύλους· μ' ἀκούς; — Ναι, ναι!», τοῦλεγε κείνη κι' ἐνοιωθε τὰ δόντια της νὰ σφίγγωνται ἀπὸ μιὰν ἀνεπάντεχη ταραχὴ ποὺ προσπαθοῦσε νὰ τὴν κρύψῃ γιὰ νὰ μὴ τὸν ταραξῇ κι' αὐτὸνε τὴν τελευταία στιγμή. Δὲν ἦτανε καθόλου γλυκὺς ὅσο τῆς μιλοῦσε, ὅπως ἄλλες φορές. Τὰ μάτια του ἀναδαν κι' ἐσβυναν μὲ μιὰν ἀγριὰδα σὰν τὴν κρυφὴ φωτιά ποὺ τὴ δυναμώνει ξαφνικὸς ἀνεμὸς. Ἔτσι ὥρμοσε ἀπὸ τὰ σπλάχνα τοῦ νέου ὁ θυμὸς καὶ τὸ πείσμα ἐνάντια στοὺς δ.κούς του ποὺ ἀντιστέκονταν στὴν εὐτυχία του. Καὶ ἡ ἀρνησὴ τους γινόταν πάντα μ' ἐνὺν τρόπο προσδλητικὸ γιὰ τὴ βαθεῖα του ἀγάπῃ. «—Εὐ...» τοῦ

ἔλεγε ἡ μάνη του, «ὁ γυιὸς τοῦ Δημάρχου, νὰ πάρῃς τὴν κόρη ἐνὸς μπακάλη, τὴν ἀδερφή ἐνὸς βαρκάρη!.. Μά, Θεέ μου!.. δὲν ἀνοίγει καλύτερα ἡ γῆς νὰ μᾶς καταπιῇ ὅλους! — Μὰ ὄχι δά, μαμά», ἀποκρινόταν ἡ κόρη της ποὺ τὴν πείραζε ἡ φοδερὴ αὐτὴ εὐχὴ τῆς μητέρας, «δὲν εἶναι ἀνάγκη νὰ μᾶς καταπιῇ ὅλους ἡ γῆς, ἐπειδὴ ὁ Σταῦρος θέλει νὰ εἶναι ὁ ἀγαπητικὸς τῆς βοσκοπούλας! — Καὶ σὺ πάλι τί ἐφροντάστηκες», τῆς εἶπε ὁ Σταῦρος μὲ μιὰ φοδερὴ γαλήνη καὶ ρίχνοντας μὲς ἀπὸ τὰ μισοκλεισμένα του βλέφαρα μιὰ λοξὴ ματιὰ στὴ μητέρα του, «τί θαρεῖς πῶς εἶσαι... νά: ἀπόγονοι τσαρουχάδων. Ἡ γιαιὰ σου ἔβασκε χῆνες μὲ τὸ καλάμι!» Καὶ μὲ τὰ λόγια τοῦτα ἀνοίξε τὴν πόρτα κι' ἐφυγε, γιὰ νὰ μὴν ἀκούσῃ τὴν ἀπάντησιν, γιὰ νὰ μὴ δώσῃ κι' αὐτὸς ἄλλη χειρότερη κι' ἀναγκαστῇ νὰ κἀνῃ πρᾶμα ποὺ θάφερνε καμμιά καταστροφὴ· γιὰτί, μὰ τὸ Θεό, ἐνοιωθε τίς φλέβες του νὰ χτυποῦνε δυνατὰ, ἀκάνονιστα, κι' ἕνα σύννεφο κόκκινο νὰ περνᾷ ἀπ' τὰ βουρνωμένα μάτια του. Ὡς τόσο στὸ διάδρομο κοντοστάθηκε· ἀκούσε ἕνα μετακίνισμα καρεκλῶν, ἐν' ἀνοιγμῷ πόρτας ποὺ χτύπησε δυνατὰ, ὕστερα ἕνα κατρακύλισμα...

Κατέβηκε τίς σκάλες δυο-δυο, σὰ νὰ ἤθελε ν' ἀποφύγῃ κανένα κίνδυνο. Καθὼς ἀνοίξε τὴν ἐξώπορτα γιὰ νὰ βγῇ, ἡ σκοτεινὴ σκάλα φωτίστηκε ἀπὸ φηλά. Κατάλαβε πῶς κάποιος ἔβγαζε φῶς γιὰ νὰ τὸν φωνάξῃ· μὰ αὐτὸς πήδησε ἔξω καὶ χάθηκε στὸ δρόμο.

Ἀχ, ἐκεῖνο ποὺ τότε πείραζε περισσότερο, δὲν ἦτανε τόσο τὰ λόγια τῆς μάνης του, ὅσο ἡ φαρμακερὴ εἰρωνεία τῆς ἀδελφῆς του: «ἀγαπητικὸς τῆς βοσκοπούλας!» Καὶ νὰ συλλογᾶται πῶς αὐτὲς πρῶτες ἐρωτητήκαν τὴ Μαριγούλα!.. Ἡ ἀδελφὴ της τὴν πρῶτόφερε σπῖτι τους, «νὰ δοῦνε αὐτὸ τὸ θαῦμα τῆς ἀρχοντιάς», ὅπως τοὺς ἔγραφε

καὶ τοὺς ξανάγραφε ἀπὸ τὸ μοναστήρι τοῦ νησιοῦ. Γιατί, σὰν ἀρφάνεψε ἡ Μαριγούλα ἑπτὰ χρονῖ ἀπὸ μάνη, τὴν ἔκλεισε ὁ πατέρας της—εὐκατάστατος νοικοκύρης—στὸ μοναστήρι τοῦ ἀντικρυνοῦ νησιοῦ. Δὲν ἤθελε ὁ ἄνθρωπος νὰ ξαναπαντρευτῇ, οὔτε καὶ νὰ μπάσῃ γυναῖκα σπῖτι του· μὰ δὲν ἤθελε καὶ νὰ δῇ τὴ Μαριγούλα του νὰ παίρνῃ τοὺς δρόμους ἀπλутη, ἀχτένιστη, κουρελιασμένη· μὲ λίγα λόγια χωρὶς μάνη. Ἐνῶ ἐκεῖ μέσα, στὸ σχολειό, δὲ θάχε μιὰ μάνη, θάχε πολλές. Θὰ μάλθαινε τρόπους, θὰ μάθαινε γράμματα, κ' ὕστερ' ἀπὸ χρόνια, ἂν τὸν ἀφῆνε ὁ Θεὸς νὰ ζήσῃ, θάμπαιζε σπῖτι του μιὰ τέλεια νοικοκυρά, ὅπως κι' ἔγεινε. Ἡ Μαριγούλα ἦτανε τώρα σπῖτι της ἡ μητέρα. Ταπεινὴ κι' ἀπερηφάνευτη, μὰ ἀρχοντικὰ καὶ καλοδιάθετη. Σὰν κατέβαιναν κάθε καλοκαίρι ἀπὸ τὴ χώρα στὸ ἥσυχο λιμάνι τους, δινόταν ὀλόκληρη στίς γοητείες τῆς ἐξοχῆς. Τραβοῦσε κουπὶ μαζί μὲ τὸν ἀδελφὸ της, ἔτρεχε στ' ἀμπέλια τους. «ὁδὸριζέ» τὰ μύγδαλα μαζί μὲ τίς ἐργάτισσες κι' ἀπλωνε σῦκα πάνω στίς ἀράνες. Μὰ πῶς πολὺ ἀγαποῦσε τὸ ζῶ της, τὸ γαϊδουράκι της, ποὺ τόλυνε κάθε πρωτ' ἀπὸ τὸ σπαρμένο τους καὶ τὸδενε πάλι ἐκεῖ κάθε βράδι μόνη της.

Κ' ὕστερ' ἀπ' ἐλα τοῦτα, νὰ σοῦ λένε «ἀγαπητικὸς τῆς βοσκοπούλας!» Τώρα, γιατί δὲν τὴ θέλανε οἱ δικοὶ της;.. Μά, δὲν ἔχει «γιατί»· ἔτσι. Ἄν τοὺς ρωτοῦσε, ὁ ἀραδιάζανε ἕνα σωρὸ αἰτίες. «Καὶ ἐν πρώτοις: ποῦ ἀκούστηκε νὰ παντρευτῇ αὐτὸς καὶ ν' ἀφήσῃ πίσω του τὴ μεγαλύτερη ἀδελφὴ του; Δὲν τὸ καταλόβαινε καὶ μόνος του πῶς ἕνα τέτοιο κάμωμα θὰν τῆς φαρμάκωνε τὴν κοριτσιάτικη φιλοτιμία της, θὰν τὴν ἔβγαζε στὸν τάφο της;» Ἀκου τώρα κουδέντες καὶ μεσιωνικὲς ἀντιλήψεις!

Σὰ νὰ ἔχῃ καμμιά σημεῖα ποιὸς θὰ παντρευτῇ πρῶτος, ποιὸς ὕστερα καὶ ποιὸς καθόλου!.. «Καὶ ἔπειτα, τί τρόπος ἦταν αὐτὸς νὰν τὴ μπάζουκε στὸ σπῖτι τους μὲ κείνη τὴν εἰλικρίνεια, μὲ κείνη τὴν καταδεχτικὴ συγκατάθεσιν μόνο καὶ μόνο γιὰτί φαινότανε ταπεινὴ, κι' αὐτὴ νὰ φερθῇ ἔτσι διπρόσωπη, καπάτσα, ξεσκολισμένη...» κι' ἀρχίζε ὁ κατήφορος· γλιστερὸς, ὥσπου φτάνανε στίς γενεαλογίες καὶ στὰ οἰκόσημα.

Μὰ τὴν τελευταία φορὰ τὸ γλιστρημα

ἦτανε τόσο ὀρμητικὸ καὶ ὁ σωρὸς στὴν ἀκρὴ εἶχε μαζευτῇ τόσο πυκνὸς καὶ τόσο ψηλὸς, ποὺ ἔβρισε σὲ μιὰ στιγμή, ἐνοιωσαν τὸν κίνδυνο, καλιέναν ἀνάλογα μὲ τίς διαθέσεις του. Τότε κι' ὁ Σταῦρος ἔσπασε καὶ τὸν τελευταῖο δισταγμὸ κι' ἔτρεξε στὸν πατέρα τῆς Μαριγούλας ἀποφασιστικὸς.

Ὁ κύρ-Γιῶργης τότε κοίταξε καλὰ στὰ μάτια μὲ φανερὴ συμπαθεία καὶ μ' ἐν' ἀλαφρὸ ἀνασθήκωμα τῶν φρυδιῶν, σὰ νὰ βασάνιζε τὴ σκέψη του νὰ βρῇ ἀπόκρισιν σὲ κάποια του ἀπορία. Ὑστερὰ ἔσκυψε κοιτάζοντας τὸ κομπολόι του, ἔκανε νὰ χαϊδέψῃ μιὰ γάντρα καὶ, σηκώνοντας ἀπὸτομα τὸ κεφάλι, ρώτησε:

— Τὸ ξέρουν οἱ γονιοὶ σου;

— Τὸ ξέρουν, ἀποκρίθηκε σκατισμένος ὁ Σταῦρος.

— Τότε... ποῦναι τους;

Ὁ νέος ἀποσβολώθηκε.

Ὁ παλὺπειρος πατέρας ξαναρώτησε:

— Δὲ θέλουν;

— Ὅχι! εἶπε τώρα μὲ εἰλικρίνεια καὶ ὁ νέος.

— Ἐ, τότε δὲ θέλω κι' ἐγώ, ἔκαμε ὁ γέρος μὲ κάποιο τόνο προσδλημένης φιλοτιμίας. Εἶπε κι' ἄλλα λόγι' ἀκόμα γνωστικά... φαίνεται πῶς τοῦ ἔβγαζε κάποιους θρούς... πῶς τοῦ ἔδινε τράτο μαζί μὲ κάποιες ἐλπίδες μελλοντικές... Μὰ ὁ Σταῦρος ἐνοιωσὲ κάτι μέσα του σὰ ν' ἀναποδογυρίστηκε ὅλη του ἡ ὑπαρξὴ, καὶ τότε συλλογίστηκε τὸ θάνατο. Γι' αὐτό, τὸ ἄλλο πρωτ', καθὼς μιλοῦσε στὴ Μαριγούλα, δίνοντάς της τίς παραγγελίες του, τοῦ φαινόταν πῶς ἐπαιζε τὴ ζωὴ του μονὰ ἡ ζυγά. Ἄν ἀρνιόταν κι' αὐτὴ, ἂν ἔλεγε ὄχι, μὰ θὰ πέθαινε καί, μπροστά της, τὴν ἴδια στιγμή καὶ μὲ τὸ ἴδιο του τὸ χέρι! Καὶ τὰ μάτια του ἀναδαν κι' ἐσβυναν μὲ μιὰν ἀγριὰδα, σὰ νὰ εἶχε ἀλλάξῃ ὁ τρόπος τῆς σκέψης του.

Ἡ Μαριγούλα τὰ θυμόταν τώρα τὰ μάτι' αὐτὰ κι' ἐνοιωθε σὲ ὅλο της τὸ κορμί ἕναν ἡδονικὸ τρόπο, μεγαλωμένο ἀπὸ τὸ μυστήριον τῆς νύχτας ποὺ ἀρχισε νὰ πυκνώνεται γύρω της. «— Μὴ φοδηθῇς, τῆς εἶπε πῇ, ἐγὼ θάμαι καί ἀπὸ νωρὶς μὲ τάλωγο». Κι' ἀμέσως μὲ τὰ λόγια τοῦτα ἔσκυψε στὸ πανωπόρτι καὶ τῆς ἀγκάλιασε τὸ κεφάλι. Τὴν κοίταξε σὰν τρελλὸς καλὰ-

καλά στα μάτια και, λέγοντάς της «γυναίκα μου», τήνε φίλησε δυό τρείς φορές στο στόμα. Η Μαριγούλα τραβήχτηκε γρήγορα μέσα, έκλεισε το πανωπόρτι κι' έκαθησε στις πλάκες του έξοχικού τους τζακιού.

Ένοιωσε το πλός να ξεχειλίζει μέσα της, να τήν τρελλάνει, να τήν πνίγει κι' έκλεισε τα μάτια... Ναί! Θα πάει όπου της πή ο αγαπημένος της, μακάρι και στην άκρη της γής. Ο' άρνησή έλους κι' έλα! Θα γείνη γυναίκα του όπως κι' όπου. Η ζωή της χρωατούσε αυτή τήν ευτυχία ύστερ' από τόση καταδραμή, από τόσα εμπόδια που έρριξαν ανάμεσα σ' αυτή και στο Σταύρο ως και οι δικοί της. Ένοιωσε τότε μιὰ ζεστασιά γύρω της και μιὰ προστασία δυνατώτερη απ' όλες όσες μάς δίνει ή φύση. Και το κύμα σκαμπανέδαζε μέσα της και τήν έφερνε σέ χώρες μαγεμένες.

Η Μαριγούλα περπατούσε τώρα σαν ύπνωτισμένη, χωρίς φόβο, σά να τήν ώδηγούσε κάποια ανώτερη δύναμη. Κι' έτσι εστάθηκε: έδω ήταν ο κάμπος που πηγαινανε στους Μύλους· έδω θα τήν περιέμενε ο Σταύρος με το άλογό του. Ήσυχια έδασίλευε γύρω... Σε μιὰ στιγμή της φάνηκε πως άκουσε ένν ήόρυθο από τίναγμα ζήρι, που βάζει σέ κίνηση όλη τήν έξάρτηση των λουριών του. Καθώς γύρισε, είδε, κάμποσα βήματα μακρότερν, έναν ίσκιό ακίνητο, σά να πνραμόνευε κι' αυτός. Μές στο άόριστο σμίξιμο που έκανε το στερνό φως με το πρώτο σκοτάδι ο ίσκιος γραφόταν ολόσος κι' ολόμυρος.

Η Μαριγούλα χαρούμενη έτρεξε μόνη της, ελεύτερη τώρα, έπεσε σχεδόν άπάνω του:

— Σταύρο!

Δυό μπράτσα τήν άγκάλιασαν... Όχι, δέν τήν άγκάλιασαν, τήν άρπαξαν! Μά έκείνη άμέσως έκανε να λευτερωθί. Θεέ και Κύριε! Θα όνειρεύεται! Τοτός ο άντρας που τή σφίγγει άπάνω του χωρίς να μιλή, που τα χνώτα του μυρίζουν κρασίλας, που χώνει τα χέρια του στο λαιμό της και πολεμά νάν τή ρίξει κάτω, είναι ένας ξένος, ένας άγνωστος! Είναι το κακό πνεύμα των βάλτων, δέν είναι ο Σταύρος! Η Μαριγούλα βάζει όλη της τή δύναμη να σωθί, ο φόβος τήν έχει παραλύση και ή καρδιά

της λίγο ακόμα και θα σπάση. Ώρνου ποδιόλητό ζήριον άκούγεται και μακρινές όμιλίες.

Ο άνθρωπος τήν άφήνει άπότομα και κείνη λαχανισμένη, γυρίζει πίσω, τρέχει τρελλή από τον τρόμο της, ώσπου χωρίς άνκπνοή πέφτει σ' ένα βαθούλωμα, όξω από το χτήμα τους. Έδω κι' εκεί μαυρολογάνε πυκνές τούφες βύρλων... Έξ-έφτά χωρικοί, καθισμένοι στα ζώα τους, τραβάνε για τή χώρα· περνουν από κοντά της· κουδεντιάζουν ήσυχα για τις δουλειές τους, κι' ένας που μένει κάμποσο πιο πίσω πίνει κρατώντας το ζώ του από το σκονί και αιοτραγουδώντας. Θεέ μου έ, πως φοβάται!... Δέ βγάζει άναχματιά! Κι' ο αγαπημένος της που της είχε πη «μη φοδηθής;»... Γιατί δέν ήρθε σ' ώρισμένο μέρος; Κάποιος εμπόδιο βέβαια... Ο τρόμος δέν άφήνει λεύτερη τή σκέψη της κι' έτσι δέ βάζει το κακό με το νού της. Ναί... ο Σταύρος δέν ήταν εκεί... εκεί ήταν ένα στοιχείο!.. Μήπως έκανε λάθος;.. μήπως τρελλάθηκε; Όχι! Δέν όνειρεύεται. Νά: το φόρεμά της από το λαιμό ως το στήθος είναι σκισμένο· οι ώμοι της, τα μπράτσα της πονούν· το πρόσωπό της καιει, τήν τσούζει... Σε μιὰ στιγμή θυμήθηκε το ζώ της... ναί, κάτι πρέπει να κάνη για να σωθί... το πλν είναι να σηκωθί, να κάνη δυό-τρία βήματα και να μπή στο χτήμα τους από το φράχτη.

Άξαφνα είδε ένα φως να περπατά· κάποιος έρχόταν μ' ένα φανάρι στο χέρι· το φως έρριχνε μιὰ τρεμουλιάρικη λάμψη στο δρόμο, σχεδιάζοντας καταγής μακριούς-μακριούς τους ίσκιους των τενεκεδένιων πλευρών του. Σε μιὰ στιγμή αυτός που έρχόταν, σήκωσε το φανάρι ψηλά, τόφερ' ένα-γύρο και πάλι το κατέδασε προχωρώντας. Στο λιγοστό αντιφέγγισμα, ή Μαριγούλα γνώρισε τον παπά-Δημήτρη και παρηγορήθηκε. Ανακάθισε στηρίζοντας το χέρι κατάχαμα για να σηκωθί, τήν ώρ' άκριβώς που το φως του φαναριού έπεφτε πλέριο άπάνω της. Ο παπάς έσκυψε.—Ποιος είν' αυτός; Έκαμε παρξενεμένος. Έσύ 'σαι, Μαριγούλα;... Πως;... έπεσες;... από το φράχτη; Μνήσθητί μου, Κύριε! σταυροκοπήθηκε ο σεβάσμιος γέρος.

Τήνε βοήθησε να σηκωθί. — Χτύπησες

πολύ;... όχι;... Έλλα τότε μαζί μου... τον ίδιο δρόμο θα κάνουμε.— Η Μαριγούλα τον ακολουθούσε άργά-άργά. — Με φώναξαν στού Δημάρχου, ξακολούθησε ο παπάς πηγαινόντας μπρός· έπεσε ο καυμένος ή γυιός του από τ' άλογο στο γκρεμό και σκοτώθηκε.

Ο παπάς κοντοστάθηκε σά να περίμενε άπόκριση.

— Έρχεσαι, Μαριγούλα; Έκαμε μισογυρνώντας τώρα, γιατί το φάνηκε πως το κορίτσι στάθηκε.

— Έρχομαι, έκαμε κείνη κοντανασαίνοντας.

—... Λογαφέρανε, λέει, με τή μητέρα του τ' άπομειήμερο κι' έφυγε από το σπίτι του θυμωμένος. Έκείνη άνησύχησε κι' έστειλε το δραγάτη τους νάν τότε βρή; έπειδή όμως αυτός άργούσε να γυρίση, ή δημορχίνα έτρεξε μόνη της. Άξαφνα τον είδε που τραβούσε κατά τους Μύλους και το βγήκε, λέει, μπροστά με μεγάλες φω-

νές. Το άλογο έκανε πίσω ξαφνιασμένο και το παιδί έπεσε με το κεφάλι, χωρίς να προφτάσουνε να καταλάβουνε πως...

Ο παπάς σήπασε λίγο και μουρμούρισε σιγά-σιγά: «Μέγας είσαι Κύριε!...» σά να ζητούσε έλεος για τους πονεμένους και συγνώμη για τή θλίψη που το άναστάτωσε τή γαλήνη της ψυχής του. Κ' ύστερα, γυρνώντας πάλι, είπε δυνατώτερα:

— Μπορείς, παιδί μου να περπατήσης πιο γρήγορα;

— Μπορώ, άκούστηκε αδύνατη ή φωνή της Μαριγούλας.

Τήν ώρα εκείνη οι μαύροι όγκοι των βουνών φάνηκαν πιο μαύροι μές στο βάθος τ' ουρανού που άρχισε να φωτίζεται. Το φεγγάρι σέ λίγο πήδησε θριαμβευτικό, δαίχνοντας το χρυσόλαμπο πρόσωπό του και σπαθίζοντας πέρα ως πέρα τή σκοτεινή θάλασσα. Μές στη θεία κείνη γαλήνη ο ανθρώπινος πόνος σουρνόταν στο χόμα βουδός και άνήμιπος.

ΑΙΜΙΛΙΑ ΣΤΕΦ. ΔΑΦΝΗ

ΜΙΑ ΟΜΙΛΙΑ ΣΤΟ ΛΥΚΕΙΟ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΙΔΩΝ (*)

Ο ΣΟΛΩΜΟΣ ΚΑΙ ΟΙ ΓΥΝΑΙΚΕΣ

Μικρός προφήτης έρριξε σέ κορασά τα μάτια — Και στούς κορυφούς του λογισμούς, χαρά γεμάτος, είπε: — Άν για τα πόδια σου, καλή, κι' αν για τήν κεφαλή σου, — Κρίνους ο λίθος έβγαλε, χρυσό στεφάνι ο ήλιος, — Δώρο δέν έχουνε για σέ και για το μέσα πλούτος: — Όμορφος κόσμος ήθικός, άγγελικά πλασμένος.

Μικρός προφήτης, κυρίες μου, είν' έδω ο

(*) Είναι κάμποσα χρόνια που έγινε. Άπό τότε έχουν γνωσθεί κι' άλλα για τήν ιδιαιτική ζωή του Σολωμού και τις σχέσεις του με τις γυναίκες. Είναι ζήτημα όμως αν τα νεότερα αυτά, τα συγκρουόμενα, είναι πιο έξακριβωμένα από κείνα που ξέραμε όταν κάναμε αυτή τή μικρή μελέτη. Όποιοςδήποτε έχουμε τήν πεποίθηση ότι άνεξάρτητα από μερικές λεπτομέρειες, ίσως άνακριβείς, αυτή γενικά είναι ή πραγματική εικόνα του Σολωμού κι' ή έρωτική του, να ποίμε, ιδιοσυγκρασία.—Γρ. Ε.

Ποιητής. Ο Ποιητής λοιπόν βλέπει ένα νέο κορίτσι, το βλέπει καλή, έταστικά, ως τα βαθύτατα της ψυχής του. Και γεμάτος χαρά για το θαυμάσιο θέαμα, κρυφουλλογίζεται: «Άν για να πατούν τα πόδια σου, ο λίθος έδγαζε κρίνους, κι' αν για να στολισθί το κεφάλι σου, ο ήλιος άφιν' ένα χρυσό στεφάνι, πάλι το δώρο, τέτοιο υπερφυσικό δώρο, ήταν μικρό, φτωχό για σένα και «για το μέσα πλούτος» (το πλούτος, ουδέτερο· έτσι το λέει ο λαός στήν έπτάνησο: το πλούτος-τα πλούτη, όπως το σκότος-τα σκότη)· για σένα λοιπόν και για τον από μέσα, τον έσωτερικό, τον ψυχικό σου πλούτο. Γιατ' είσαι ένας όμορφος ήθικός κόσμος, (το ήθικός έδω δέν έχει καμιά σχέση με τήν ήθική· ήθικός κόσμος, δηλαδή όχι υλικός), πλασμένος, καμωμένος άγγελικά. Γιατ' είσαι ώραία σαν άγγελος στή μορφή, ώραία σαν άγγελος και στήν

ψυχὴ ἓνα πλάσμα οὐράνιο, θεῖο. Ἡ ὡμορφιά μαζὶ κι' ἡ καλοσύνη! Αὐτὰ κρυφουλοῦνται μετ' ἀγαλλίασιν ὁ Ποιητής, μπροστά στὸ θέαμα τοῦ νέου ἐκείνου κοριτσιοῦ.

Εἰν' ἓνα ἀπὸ τὰ πιὸ θαυμαστά ποιήματα τοῦ Διονυσίου Σολωμοῦ αὐτὸ το ἐπιγράμμα στὴ Φραγκίσκα Φραιζερ, τὸ ὠραιότερο ἴσως ἀπ' ὅλα τὰ ἐλληνικὰ ἔσα τοῦ ἐνέπνευσε ἡ Γυναίκα, — γιὰτὶ καθὼς θὰ ἰδοῦμε, στὰ Ἱταλικά του ὑπάρχουν καὶ ἀνώτερα, — καὶ καθὼς εἶναι καμωμένο στὴν τελευταία περίοδο, στὴν τελευταία φάση τῆς ἐξελίξεώς του, — τὸ 1848, στὴν Κέρκυρα. ἐννιά μόνον χρόνια πρὸ τοῦ θανάτου του, — μᾶς δείχνει πῶς εἶχε ἀπακρυσταλλωθεῖ στὴ συνείδηση τοῦ ποιητοῦ ἡ ἰδέα τῆς τέλειαις Γυναίκας, πῶς ἦταν αὐτὸ τὸ γυναικεῖο Ἰνδαλμα, τὸ εἰδωλὸ πού τὸ ἐλάτρευσε σ' ὅλη του τὴ ζωὴ ὁ βαθύτατος θρησκὸς αὐτὸς ἄνθρωπος, ὅπως σχεδὸν καὶ τὸ Θεό του. Δὲν εἶναι ὑπερβολή. Στὸ Ἔργο τοῦ Σολωμοῦ ὑπάρχουν ποιήματα σὲ γυναῖκες πού εἶναι ἀληθινὲς προσευχές. Καὶ κάποτε στὴν πετρίδα του, νέος ἀκόμη 25 χρονῶν, ἀλλὰ ποιητὴς ἀπὸ τότε τοῦ «Ἕμνου», ὅταν ἐρωτεύθηκε μιὰ πανεύμορφη Ζακυνθινοπούλα, εἶχε κρεμάσει στὴν ἀμπαρά του τὴν εἰκόνα τῆς σὺν εἰκόνισμα καὶ τῆς ἔκαιγε ἀκοίμητο καντήλι, καὶ τῆς ἀναθε ἱερὰ, καὶ τῆς ἔβαζε ἀμύριστα λουλούδια.

Τί εὐτυχισμένη πού θάταν ἐκείνη, ἂν ἤξερε, — γιὰτὶ μπορεῖ καὶ νὰ μὴ τῷ ξερε καθόλου, — ὅτι τὴν ἐλάτρευε ἔτσι ἓνας τόσο μεγάλος ποιητής! Καὶ στοχάζομαι ὅτι, ἀπὸ τὰ κορίτσια πού τ' ἀκοῦνε, πολὺ περισσότερ' ἀπὸ ἓνα θὰ ζηλεύανε μιὰ τέτοια εὐτυχία... Ἀλλὰ δὲν δίδει εὐκολα σημεῖα! Οἱ ποιηταὶ δὲν ἔχουν πιά τόσο μεγάλη ἰδέα γιὰ τὴ Γυναίκα. Τὸ λάθος εἶναι τῶν ποιητῶν; τῶν γυναικῶν; τῆς ἐποχῆς; Δὲν μᾶς ἐνδιαφέρει τώρα. Τὸ βέβαιον εἶναι ὅτι τὰ ἐρωτικά ἀνθῆ, στὴ σύγχρονη λυρική ποίηση, στολίζουν, σκεπάζουν ἂν θέλετε, καὶ ἐξιδανικεύουν μᾶλλον ἓναν πόθο γιὰ τὰ ὠραῖα σώματα, — «φρόνημα ὀλικὸν καὶ γαιῶδες», τὸν λέγει ἡ ἐκκλησία, — παρὰ μιὰ ἰδανικὴ λατρεῖα γιὰ τὴς ὠραῖες ψυχές.

Τὰ ποιήματα αὐτὰ εἶναι καθαρὲς «ἐξομολογήσεις», ἀγνώστες σχεδὸν στὴν ποίηση, — καὶ ἴσως καὶ στὴ ζωὴ τοῦ Σολωμοῦ, — κ' ἔχουν σκοπὸ, τὴς περισσότερες φορές, μιὰ προ-

σέγγιση πού ὁ μεγάλος ἰδανιστὴς τὴν ἀπέφευγε ὅσο μποροῦσε, ἀκριβῶς γιὰ νὰ μὴ χάσῃ τὸ ἰδανικὸ του. Ἀναφέρεται πράγματι, ὅτι μιὰ φορὰ πού ἦταν τρελλὰ ἐρωτευμένος, — κ' ἴσως μὲ τὴν ἴδια ἐκείνη Ζακυνθινοπούλα πού εἴπαμε, — δὲν ἤθελε νὰ τὴν πλησιάσῃ πολὺ, οὔτε κἂν νὰ τὴν βλέπῃ συχνά, ἀπὸ φόβο μήπως ἤθελε πέσει σ' ἐκείνη συνείδησή του ἡ μεγάλη ἰδέα πού εἶχε σχηματίσει γιὰ τὴν ἀγαπημένη. Τὸν ὡμορφόκοσμο, τὸν πλασμένο ἀγγελικὰ, ἐννοοῦσε νὰ τὸν θαυμάζῃ ἀπὸ κάποιαν ἀπόσταση. Φοδόνταν τὴν σκληρὴ ἀπογοήτευση πού μᾶς δίνει συχνά μιὰ στενωτέρη σχέση. Ἔτσι ἐλάτρευε ἀπὸ μακριὰ καὶ τὴν ἄλλη ἐκείνη Ἑρωμένη, τὴ μεγάλη, πού τὴν εἶχε κλεισμένη μέσα στὴν ψυχὴ του, «γιὰ νὰ τὴν αἰσθάνεται νὰ λαχταρίζῃ ἀπὸ κάθε εἶδους μεγαλείου». Τοῦ κάκου ὁ Σπυρίδων Τρικούνης καὶ ἄλλοι θαυμασταὶ του τὸν ἐσπρωχναν νὰ ἐπισκεφθῇ τὴν Ἑλλάδα. «Ὁχι, τοὺς ἔλεγε πάντα, φοβοῦμαι!» Κι' ὁ ποιητὴς ἔζησε καὶ πέθανε χωρὶς ποτὲ νὰ ἰδῇ κανέν' ἀπὸ τὰ λατρευτὰ ἐκεῖνα μέρη, πού τ' ἀναπαράστησε τόσο ζωντανὰ μὲ τὴν μεγάλη του φαντασία στὴς ἀθάνατες στροφές τοῦ «Ἕμνου» καὶ στοὺς ἀφθαστοὺς στίχους τῶν «Ἐλευθέρων Πολιορκημένων». Ὁ κ. Δεβιάζης, ὁ γνωστὸς ἐπτανήσιος ἱστοριοδίφης, διηγεῖται καὶ τοῦτο: Μιὰ μέρα, ὁ ποιητὴς ρώτησε ἓνα φίλο του πού ἀγαποῦσε μιὰ κόρη:

— Καὶ θὰ τὴν στεφανώθῃς;

— Φυσικά, ἀποκρίθηκ' ἐκεῖνος· ἀφοῦ τὴν ἀγαπῶ τόσο!

— Καὶ δὲν φοβάσαι, τὸν ξαναρωτᾷ ὁ Σολωμός, μή χάσῃς τὴν ποίησιν καὶ σὲ ὑψώνει τώρα καὶ σὲ κάνει τόσο εὐτυχισμένο;

Κι' ὅταν ὁ ἐρωτευμένος ἐπέμεινε ὅτι θὰ γινόταν πιὸ εὐτυχισμένος ἂν τὴν ἔκανε γυναῖκα του, ὁ ποιητὴς τὸν κύτταξε μὲ οἶκτο καὶ ψιθύρισε μόνο: «Μπορεῖ!»

Ὁ ἴδιος ἱστορικὸς μᾶς δίνει καὶ τὴν πληροφορία, ὅτι ὁ ποιητὴς, ὅπως τὸν ἐδεβαίωσε μιὰ συγγενὴς του κυρία, ἔχανε κάθε ἰδέα ἅμα ἔβλεπε μιὰ ὠραία γυναῖκα νὰ τρώγῃ. Τὴν πεζὴ αὐτὴ φυσιολογικὴ λειτουργία ἤθελε νὰ τὴν ξεχνᾷ ὅπως κάθε ἄλλῃ. Τοῦ ἄρεσε νὰ φαντάζεται τὴν ὠραία του καὶ τὴν καλὴ του σὺν ἓνα πλάσμα ἄλλου κόσμου, πού τρέφεται μόνο μὲ φῶς,

μὲ ἀέρα, μὲ δροσὴ καὶ μὲ ἄρωμα. Γι' αὐτὸ τοῦ ἄρεσε νὰ τὴν βλέπῃ πάντα λευκοφόρα. («ἀσπροντυμένη» καθὼς λέει στὴν Ἀγνώριστῃ.) νὰ κρατῇ στὰ χέρια λουλούδια. Καὶ τότε φώναζε:

— Ecco la mia Vestale! (Νὰ ἡ ἑστιάδα μου!)

Εἶναι ἱστορικῶς βεβαιωμένο, ὅτι ὁ Σολωμός ἐσχετίσθηκε μὲ λίγες γυναῖκες στὴ ζωὴ του καὶ ἀπὸ λίγο τὴν καθεμιὰ. Ἀλλὰ μ' ὅλο τὸν ἰδανισμὸ τῆς ἰδιοσυγκρασίας του, μ' ὅλη τὴ φυσικὴ του ροπή πρὸς μιὰ λατρεῖα καθ'αὐτὸ θρησκευτικὴ, — γιὰ νὰ μορφώσῃ μιὰ τέτοια ἰδέα γιὰ τὴν Γυναίκα· γιὰ νὰ τὴν ὑμνήσῃ καὶ νὰ τὴν ἐξυψώσῃ τόσο πολὺ ὅσο θὰ ἰδοῦμε στὸ Ἔργο του· γιὰ νὰ μὴ γράψῃ γι' αὐτὴ οὔτε μιὰ πικρὴ λέξη· γιὰ νὰ μὴ τὴν κακομεταχειρισθῇ ποτέ, οὔτε κἂν στὰ Σατυρικά του, ὅπως τὸ βλέπουμε τόσο συχνά στοὺς στίχους ἄλλων ποιητῶν, — κ' αὐτῶν ἀκόμη πού δὲν εἶναι καθ'αὐτὸ «μισογύναι», — καὶ γιὰ νὰ διατηρήσῃ δυναμωμένη ὁλοένα τὴν ἰδέα, ἀπὸ τὴν πρώτη νεότητά μὲ τὴ Φαρμακωμένη, ὡς τὰ γράμματά του μὲ τὴν Κυρία Γκρασσέτη, τὴ Φραγκίσκα Φραιζερ καὶ τὴν Ἀλίκη Οὐάρδ, — πρέπει νὰ ἦταν ἐξαιρετικὲς κι' οἱ λίγες αὐτὲς γυναῖκες πού γνώρισε στὴ ζωὴ του. Καὶ τίς πρώτες ἐντυπώσεις τίς ἔλαβε βέβαια ἀπὸ τὴ μητέρα του.

Δὲν ἔχουμε γι' αὐτὴ θετικὰς, ὠρισμένες πληροφορίες· μποροῦμε ὅμως νὰ τὴν ἀναπλάσωμε ἀπὸ τὴν γνωστὴ ἱστορία τῆς. Ἡ Ἀγγελικὴ Νίκη, ἡ μακαριστὴ Γυναίκα πού χάρισε στὸ ἀναγεννημένο ἔθνος τὸν Ἀναμενόμενο, ἦταν, ὅπως κι' ἡ μητέρα τοῦ Φώσκολου, μιὰ ταπεινὴ Ζακυνθινοπούλα ἀπὸ τὴ γειτονιά τῆς Πηλίας Βρύσης, μιὰ κόρη τοῦ λαοῦ. Ὁ κόντης Νικόλαος Σολωμός ἢ Σολεμός, ὁ πατέρας τοῦ ποιητοῦ μας, ὁ ἐπιλεγόμενος καὶ Ταμπάκιερης, — τὸν ἔλεγαν ἔτσι οἱ Ζακυνθιοί, γιὰτὶ ἓνα καιρὸ εἶχε τὴν ἐνοικίαση τοῦ φόρου τῶν καπνῶν, τοῦ ταμπάκου, — πλουσιώτατος ἀρχοντας, χήρος καὶ ἄτεκνος, σὲ προχωρημένη καὶ ἡλικία, τὸ 1794, ἔλαβε αὐτὴ τὴν Ἀγγελικὴ Νίκη «εἰς γάμον ἐξ ἀριστερῶς». . . . Θὰ μποροῦσε κανεὶς ν' ἀμνησθήσῃ τὴν ἡθικὴ τῆς κόρης τοῦ λαοῦ πού δέχθηκε νὰ συμβιώσῃ παράνομα μ' ἓναν πλούσιον ἀρχοντα καὶ, ὅπως ἡ δυστυχισμέ-

νη Μαρία τοῦ «Λόμπρου», νὰ ξυπνᾷ κάθε πρωΐ.

Καὶ πικρὸς εἶναι πῶς εἶναι δίχως τὸ στεφάνι πού τῆς ἔταξε ὁ τοίχος. . . .

Ἀλλὰ θὰ εἶχε ἄδικο αὐτὸς πού θὰ ἔκρινε χωρὶς νὰ ξέρῃ καὶ νὰ θυμᾶται τὰ συστήματα, τὰ ἔθιμα τοῦ τόπου καὶ τῆς ἐποχῆς. Ἐκείνο τὸν καιρὸ, στὴν Ἑπτάνησο, αὐτὸ ἦταν ἀπὸ τὰ πιὸ συνειθισμένα. Οἱ ἀρχόντες ἐπαιρναν συχνά κορίτσια τοῦ λαοῦ μ' ἡμιορφία καὶ μ' ἄλλες ἀρετές, κι' αὐτοὶ οἱ ἐξ ἀριστερῶς χεῖρός, οἱ ἐλεύθεροι νὰ ποῦμε γάμοι ἦταν τόσο ἄγνοοι, ἡθικοί, τίμιοι, πιστοί, ὅσο σχεδὸν καὶ οἱ ἄλλοι. Δὲν τοὺς ἔλειπε παρὰ τὸ στεφάνι, πού πάντα ἓνας εὐγενὴς, γραμμένος στὸ Libro d' Oro, ἐδίσταζε νὰ τὸ προσφέρῃ σὲ μιὰ πληθεῖα, — μολονότι κι' αὐτὸ γινόταν συχνά, γιὰτὶ ἡ πληθεῖα ἔδειχνε πῶς τῷ ξέζε ὅσο καὶ μιὰ ἀρχοντοπούλα. Μποροῦμε νὰ ποῦμε ὅτι, ἂν τοὺς γάμους αὐτοὺς δὲν τοὺς εὐλογοῦσε ἓνας παπάς, τοὺς εὐλογοῦσε ὁμοῦς ὁ Θεός, γιὰτ' ἦταν βασισμένοι στὸ Νόμο του, στὴν ἀμοιβὴ πίστη. Ἐγὼ τοῦλάχιστο δὲν θὰ τολμοῦσα νὰ σχεφθῶ ὅτι δὲν ἦταν εὐλογημένος, κι' ἀπὸ πρὶν εὐλογηθῇ γάμος πού μᾶς ἐχάρισε ἓνα Σολωμό. — Ἐντεκα χρόνια συνέζησε ὁ κόντης Νικόλαος μὲ τὴν Ἀγγελικὴ Νίκη. Καὶ στὸ διάστημα αὐτό, ὁ ἄτεκνος κατὰ τὸν πρώτο του γάμο, εἶχε τὴν εὐτυχία ν' ἀποκτήσῃ δυὸ γιούς: Τὸν Διονύσιο, τὸν ποιητὴ, καὶ τὸν Δημήτριο. Τὰ φυσικά αὐτὰ παιδιὰ ὁ πατέρας δὲν τὰ ξεχώριζε ἀπὸ νόμιμα. Ἦταν οἱ κληρονόμοι τοῦ ὀνόματος, τοῦ τίτλου καὶ τῆς περιουσίας του. Καὶ σὺν τέτοιους τ' ἀγαποῦσε, τὰ μεταχειριζόταν, τ' ἀνάτρεφε καὶ τὰ παρουσίαζε μὲ περηφάνεια στὸν κόσμον, ἀπὸ τὴν πρώτη μέρα. Τὸ στεφάνι, βλέπετε, πού ἔλειπε ἀπὸ τὸν τοίχον, δὲν ἐμπόδιζε τίποτα ὅσο ὑπῆρχαν ὅλα τὰλλα σ' ἐκεῖνο τὸ εὐτυχισμένο σπίτι. Γι' αὐτὸ δὲν πρέπει ν' ἀποροῦμε πῶς ὁ πρωτότοκος, ὁ Διονύσιος, βαπτίσθηκε μ' ὅλη τὴ συνειθισμένη ἐπισημότητα, — πού ἄλλως θὰ μᾶς φαινόταν κάπως παράξενο γιὰ ἓνα νόθο κοῖνο, — κ' ἔλαβε γονὸ ἓνα φίλον τοῦ πατέρα του, ἐπίσης ἀρχοντα τρανὸ, τὸν Ἀντώνιον Καπνίσση. Στὸ τέλος ὁμοῦς, γιὰ νὰ νομιμοποιηθοῦν αὐτὰ τὰ παιδιὰ, ὁ Νικόλαος Σολωμός, ἀσθενὴς κι' ἐτοιμοθάνατος, ἐστεφανώθη τὴ μη-

τέρα τους. Το στεφάνωμα, — «έργον της σωτηρίας της ψυχής και άφρευκτον μέσον θέας μετανοίας». όπως γράφει στη ληξιαρχική του πράξη ο παπα-Μαρίνος, έφημέριος της Αγίας Παρασκευής, — «γέγονεν εις τὰ 1807, Φεβρουαρίου 27, έτους παλαιού.» Καί την επομένη ο πατέρας πέθανε, αφήνοντας τον πρωτότοκό του έννέα ή τό πολύ δέκα χρονών, — και λέγω έννέα ή δέκα, γιατί τό έτος της γεννήσεώς του δέν είναι άκριδώς γνωστό. Ξέραμε μόνο, ότι διαπίστωθηκε την 8 Απριλίου 1798, αλλά μπορεί νά γεννήθηκε και τό ίδιο έτος και τό προηγούμενο.

Έτσι λοιπόν ή Αγγελική Νίκη, ή κόρη του λαού, τή μιὰ ήμέρα έγεινε κι' έπισήμως «κοντάσσα Σολωμίν» και την άλλη χήρεψε. Αλλά νέα, φαίνεται, κι' ήμορφη, δέν μπόρεσε νά κρατήση για πολλόν καιρό τόν τίτλο και τή χήρεια. Ένας φίλος του σπιτιού, έρωτευμένος ίσως μαζί της κι' από πριν άκόμη χηρέψει, ο Μανώλης Λεονταράκης, — ένας από εκείνους που έχουν υπογράψει ως μάρτυρες την ληξιαρχική πράξη του πρώτου γάμου, — την έλαβε εις δεύτερο. Η χήρα κοντάσσα Σολωμού έγινε κυρία Λεονταράκη κι' ο ποιητής μας έγνώρισε πατριού. Αλλά «έπί φιλή όνόματι». Γιατί προστάτης, έπίτροπος και διαχειριστής της περιουσίας των ανηλίκων, μετά τόν θάνατον του πατέρα, έγεινε ο κόντε Νικόλαος Μεσσαλάς και τό πρώτο που έκαμε αυτός, ήταν νά στείλη τόν μικρό Διονύσιο, μέ τόν παιδαγωγό του, τόν Ιταλό Ρόσι στην Ιταλία για νά σπουδάση. Την εποχή που έξεניתεύετο για πρώτη φορά ο ποιητής μας, ήταν έντεκα ή δώδεκα χρονών παιδί. Έμεινε στην Ιταλία δέκα χρόνια, ως τὰ 1818. Από κει γύρισε στην πατρίδα του, όπου έζησε άλλα δέκα χρόνια. Καί τό 1828 πέρασε στην Κέρκυρα, όπου έμεινε μέχρι του θανάτου του, δηλαδή είκοσιεννιά χρόνια. Από τὰ εξήντα λοιπόν χρόνια της ζωής του, μόνο τὰ είκοσιδύο έζησε στη Ζάκυνθο. Αλλά τὰ καλλίτερα: τὰ παιδικά, που μάς δίνουν τις πρώτες ανεξάλειπτες έντυπώσεις, — τις έντυπώσεις που σ' αυτές χρωστούμε ότι γινόμαστε κατόπι, — και τὰ χρόνια της ώριμης νεότητος, όταν ή ζωή μάς δίνει τις πιο έντονες ήθικες ή δλικές απολαύσεις. Σ' αυτά τὰ ωραία χρόνια, ο Σολωμός έζησε κοντά στη μητέρα του.

Πόσο τρυφερά την αγαπούσε, μαρτυρούν τὰ γράμματα που της έστελνε ο μικρός ξενιτευμένος από την Παθία. Τὰ γράμματα αυτά σώζονται, και μάλιστα έδω στάς Αθήνας. Τὰ έχουν δυο κυρίες, συγγενείς του ποιητού μας. Αν δημοσιευθούν ποτέ, θα χύσουν ένα φώς ζωηρότατο στη ζωή του. Δέν ευτύχησε νά τὰ ιδώ, αλλά μου είπαν ότι είναι τρυφερώτατα. Στην καλή κι' αγαπημένη αυτή μητέρα, ο Σολωμός χρεωστεί τό βελούδο εκείνο θρησκευτικό αίσθημα που δέν τόν άφισε σ' όλη του τή ζωή. Μαζί της έπήγαινε στην έκκλησία, στόν γειτονικό τους Άγιο Γεώργιο του Κουμούτου, όπου μάλιστα ο μικρός Νόνιος βοηθούσε στη λειτουργία και μέ γλυκειά, δυνατή φωνή, — ξέρουμε δά από πολλές άλλες μαρτυρίες, ότι ήταν μουσικώτατος, — έλεγε τό Κύριε έλέησον και τόν Αποστόλο. Στην καλή κι' αγαπημένη αυτή μητέρα, πρώτα-πρώτα, χρωστούν βέβαια κι' οι γυναίκες την ύψηλή ιδέα που έσχημάτισε γι' αυτές ο Σολωμός. Και μιὰ από της μεγαλύτερες δυστυχίες της ζωής του, μιὰ δυστυχία που τόν έκαμε στό τέλος μισάνθρωπο και κακότροπο, μιὰ δυστυχία που του άφαίρεσε ίσως και τή δραστηριότητα νάποτελειώση τό μεγάλο του Έργο, ήταν ή περίφημη εκείνη κληρονομική δίκη, που για νά την κερδίση, έπρεπε νά θυχθώ ή άγία, ή λατρευτή μνήμη της έναρετης μητέρας του.

Οί βιογράφοι του Σολωμού δέν αναφέρουν πολλές λεπτομέρειες άπ' αυτή τή δίκη (*). Ούτε κι' έμεις θα ένδιατρίψουμε, γιατί είναι έξω από τό θέμα μας:

* * *

Ας έλθουμε τώρα στην περίφημη φίλη του Σολωμού, τή Μαρία ή Μαριέττα Παπαγεωργοπούλου, τή Φαρμακωμένη. Αυτή άνήκε σε μιὰ καλή και πλούσια οικογένεια της μεσαίας τάξεως, της έμπορικης. Ο πατέρας της ήταν ζακυνθινομωραΐτης, ή μητέρα της βενετσιάνα. Κατά πιθανότητα, ή Μαρία γεννήθηκε στη Βενετία, όπου έμπορεύετο ο πατέρας της

(*) Ο κ. Στέφ. Δάφνης, όταν δημοσίευσε κάποτε στό «Νουμά» έν' ανέκδοτο γράμμα του Σολωμού, διηγήθηκε και την ιστορία αυτής της δίκης. Ο κ. Καιροφύλας την διηγείται τώρα διαφορετικά. — Γρ. Ξ.

και όπου ή οικογένειά της έμεινε για πάντα, και ίσως βλαστοί της νά υπάρχουν ακόμα εκεί. Μας είναι τουλάχιστο γνωστό, ότι ένας άδελφός της Μαριέττας, Παπαγεωργόπουλος, έζησε και πέθανε στη Βενετία δικηγόρος. Εκείνο τόν καιρό όμως, ή κόρη ζούσε στη Ζάκυνθο μέ τό θείο της, Παπαγεωργόπουλο κι' αυτόν, έμπορο κι' αυτόν, σύντροφο του άδελφού του, στόν όποιον έστελνε εκεί-κάτω τό γλυκόρριζο ή γλυκορίτσι που καλλιεργούσε εις επί τούτω νοικιασμένους ζακυνθινούς άγρούς. Η Μαριέττα ήταν νέα μ' έκτακτα χαρίσματα. Πολύ ήμορφη, πολύ έξυπνη, μαρτυμένη, έπαιζε πιάνο, που δέν ήταν τότε πολύ συνηθισμένο, — ούτε στη Ζάκυνθο, — και τραγουδούσε μέ ωραία φωνή. «Τὰ τραγούδια μου τάλεγεσ όλα», αρχίζει τό έλεγείο της «Φαρμακωμένης». Πράγματι ο Σολωμός, νεώτατος τότε, — όταν αυτοκτόνησε ή Μαριέττα, ο ποιητής μας ήταν 28 έτών, — αγαπούσε νά συχνάζη σάν οικογενειακός φίλος στό σπίτι της και νά την ακούη νά τραγουδή, μέ τό πιάνο, ποιήματά του, τονισμένα από ζακυνθινούς ή κερκυραίους μουσικούς. Το φιλόμυσο αυτό σπίτι βρισκόταν όχι στην περιλάλητη «Πλατεία Ρούγα», αλλά στην κάτω, την παράλληλη, τή σημερινή «όδον Φωσκόλου» (γιατί εκεί υπάρχει και τό γενέθλιο σπίτι, άγορασμένο και συντηρούμενο από τόν δήμο, του ποιητού των «Τάφων»). Για όσους γνωρίζουν την Ζάκυνθο, προσθέτω την λεπτομέρεια ότι τό σπίτι της Φαρμακωμένης ήταν κοντά στην Όδηγήτρια, στη γωνία άκριδώς του λεγομένου «καντουιού του Ζωνίτσα», όπου σήμερα δέν βλέπουμε παρά ένα ισόγειο μαγαζί.

Εκεί λοιπόν εσύχναζε ο Σολωμός, εκεί περνούσε ευχάριστα απογεύματα ή βράδια, τότε μονάχος και τότε μ' άλλους φίλους, γιατί τό σπίτι, ως φαίνεται, ήταν ανοικτό. Οί βιογράφοι του σημειώνουν, ότι μέ τή Μαρία Παπαγεωργοπούλου τόν ένωνε φίλια άγνή «μέ κάποιαν άφέλεια» σχολιάζει στόν πρόλογό του των «Απάντων» ο Παλαμάς. Αλλά γιατί τάχα; Και χωρίς νά είναι κανείς πολύ άφελής, μπορεί νά πιστεύη ότι ο έγκάρδιος δεσμός των δύο νέων δέν ήταν τρυφερώτερος από φίλια. Μεγάλος βέβαια ψυχολόγος ήταν κ' εκείνος που

είπε, ότι μεταξύ νέου άνδρός και νέας γυναίκας άδύνατο νά υπάρξη φίλια γιατί εκείνο που κι' οι ίδιοι τό λένε έτσι, δέν είναι παρά ένας κρυφός και άνέκφραστος έρωτας. Ο κανόνας όμως, — αν είναι κανόνας, — μπορεί νάχη και τις εξαιρέσεις του, και μάλιστα όταν πρόκειται για εξαιρετικούς ανθρώπους σάν τόν Σολωμό. Άλλως τε την εποχή εκείνη που σχετίζονταν, κ' ή Μαριέττα ήταν έρωτευμένη μ' εκείνον, που γι' άγάπη του έθυσιασε τή ζωή της, και ο ποιητής μέ την άλλη, την άγνωστη Ζακυνθινοπούλα, που της άναθε καντήλι. Άλλα και μόνο τό γεγονός, ότι δέν έδίσταζε νά βλέπη και νά συναναστρέφεται συχνά την Μαριέττα, τώρα που ξέρουμε τις ιδέες που είχε ο Σολωμός, θάταν άρκετό νά μάς πείση, ότι έπρόκειτο για φίλια, στηριγμένη σε μιάν άμοιβαία εκτίμηση και τρεφομένη από την απόλαυση εκείνη που μάς δίνουν τὰ ψυχικά χαρίσματα όταν τὰ βρίσκουμε σ' ένα νέο κι' ωραίο κορίτσι. Αν έπρόκειτο για έρωτα, θα φοδύταν πάλι νά μή χάση τό ιδανικό του. Όσο για την κόρη, τό αίσθημά της δέν ήταν βέβαια παρά ένας μεγάλος, άπεριόριστος θαυμασμός προς τόν ωραίο, τόν δλύμπιο νέο, που δέν ήταν μόνο ένα μεγάλο άρχοντόπουλο του τόπου του, αλλά και ο πιο μεγάλος ποιητής του Έθνους του. Κι' αυτή ήταν σε θέση νά τόν καταλαβαίνη.

Πώς θα τόν έλάτρευε, αν δέν είχε την καρδιά της δοσμένη άλλοι! Αυτό όμως δέν έμπόδιζε καθόλου τή φίλια τους, που πόσο ήταν μεγάλη, στενή, έμπιστευμένη, μάς δείχνει πάλι τό περιστατικό που ξέρουμε άπ' αυτό τό τραγούδι της «Φαρμακωμένης»: Μιὰ από κεινες τις ήμέρες, που ή έρωτόπαθη μελετούσε την αυτοκτονία, ο φίλος της πήγε κατά τό σύνθηδες νά την επισκεφθώ την είδε χλωμή, εκάθησε κοντά της και την έρώτησε τί έχει. Κι' εκείνη δέν έδίστασε νά του τό φανερώση. «Θά πεθάνω,» του άποκρίθηκε, «θα φαρμακωθώ.» Ο μεγάλος της φίλος ήταν ο μόνος άνθρωπος που του έκανε τή σοβαρή αυτή έξομολόγηση. Με κόπο, μέσ' στους πένθιμους στοχασμούς της χαμογελώντας, για νά μήν τό πολυπιστέψη εκείνη την ώρα και τρομάξη, — του τό είπε όμως, για νά της τό θυμηθώ κατόπι που θα τό μάθαινε, και

νά συλλογισθῇ τρυφερά: «Ἡ δύστυχη! σὲ μένα τὸ ἐμπιστεύθηκε!»

Τὴν τραγωδία τῆς «Φαρμακωμένης» τὴν γνωρίζετε. Ἡ Μαριέττα εἶχε ἐρωτευθεῖ δυνατὰ ἓνα νεαρὸ συμπολίτη τῆς μητέρας της, ἓνα ὄρατο Βενετό, πρόσφυγα τότε στὴ Ζάκυνθο, ὅπως καὶ πολλὰ ἄλλα τέκνα τῆς Ἰταλίας ποὺ ἦταν τότε ἀναστατωμένη ἀπὸ τοὺς ἀγῶνες τῆς ἀπελευθερώσεως. Ὁ νέος αὐτός, Αἰμίλιος μὲ τὸ μικρὸ του ὄνομα, — τὸ ἄλλο δὲν εἶναι γνωστὸ, — καλὸς μουσικός, ἔδινε μαθημάτων πιάνου κι' ὁ Παπαγεωργόπουλος τὸν εἶχε πάρει δάσκαλο τῆς ἀνιψιάς του. Ἔτσι ὁ ἐρωτὸς τῶν δύο νέων γεννήθηκε μέσα σὲ ἁρμονίες. Κι' ἐνῶ ἐκείνη καταλάβαινε πὺς δὲν μπορούσε νὰ ζήσει χωρὶς τὸν Αἰμίλιο, αὐτὸς πάλι ἀγαποῦσε τὴν μαθήτριά του τόσο παράφορα, ὥστε νὰ τῆς κρύβῃ, νὰ μὴν τολμᾷ νὰ τῆς φανερώσῃ, ὅτι στὸν τόπο του ἦταν παντρεμένος. Τὸ φοβερὸ αὐτὸ μυστικὸ δὲν ἄργησε νὰ φανερωθῇ. Δὲν ξέρομε μὲ ποῖο τρόπο. Πολὺ πιθανὸν ἢ μητέρα τῆς Μαριέττας, ἀπὸ τῆς Βενετίας, ποὺ μπορεῖ νὰ μάντευσε ἀπὸ κανένα γράμμα τὸ αἶσθημα τῆς κόρης της, ἢ καὶ νὰ τῆς ἀνακοινώθηκε κάποιος σχέδιο, κάποιος ὄνειρος γάμου, — πολὺ πιθανὸ νὰ ζήτησε καὶ πληροφορίες γιὰ τὸν γαμπρὸ καὶ νὰ τὴς ἔγραψε στὴ Μαρία. Τὸ βέβαιον εἶναι πὺς ἡ δυστυχισμένη ἔμαθε τὴν ἀλήθεια, ὅταν πλέον ἦταν ἄργα. Ἀγαποῦσε τρελλὰ, ἀγιάτρευτα, ἓνα ἀνθρώπου ποὺ ἦταν ἀδιάλυτα δεμένος μὲ μιὰν ἄλλη...

Τὸ τραγούδι τοῦ Σολωμοῦ δὲν μᾶς λέγει τίποτ' ἀπ' αὐτά. Ὑπάρχει ὅμως μιὰ ἄλλη μαρτυρία, ἓνα ἄλλο τραγούδι νεώτερο, ἐμπνευσμένο ἀπὸ τὴν ἱστορία τῆς Φαρμακωμένης καὶ γραμμένο ἀπὸ τὸν Ἰταλὸ ποιητὴ Ἰωσήφ Ρεγάλδης, πρόσφυγα ἐπίσης στὴν Ἑλλάδα, φίλο δὲ καὶ θαυμαστὴ μεγάλο τοῦ Σολωμοῦ. Ὁ Ρεγάλδης αὐτός, εἰκοσιπέντε χρόνια μετὰ τὸ δράμα, ταξίδευε μιὰ μέρα ἀπὸ τὴν Ἀθήνα στὴν Ἑπτανήσο, ὅταν, στὸ βαπόρι, ἓνας ταξειδιώτης ζακυνθινὸς τοῦ ἐτραγούδησε τὴ «Φαρμακωμένη», τοῦ με-

τέφρασε τοὺς στίχους καὶ τοῦ διηγήθηκε τὴν ἱστορία ὅλη. Τοῦ ἔκαμε τέτοια ἐντύπωση, ὥστε ὅταν τὴν νύκτα τὸ βαπόρι ἐφθασε μπροστὰ στὴ Ζάκυνθο, τοῦ φάνηκε πὺς εἶδε στὴν ἀστρφεγγιὰ τὸ φάντασμα τῆς Μαρίας καὶ ἄκουσε ἀπὸ τὸ ἴδιο τῆς τὸ στόμα γιὰ ποῖο λόγο φαρμακώθηκε. Δὲν ἦταν ὁ λόγος ποὺ εἶπαν στὴν ἀρχή. Οἱ σχέσεις της μὲ τὸν ὄρατο Βενετὸ δὲν εἶχαν φθάσει σὲ τέτοιο σημεῖο, ποὺ ἔπρεπε νὰ ἔλθῃ ὁ θάνατος γιὰ νὰ κρύψῃ ἓνα αἶσχος... Ὁ θάνατος ἦλθε μόνο γιὰ νὰ τὸ προλάβῃ. Ἀγαποῦσε τόσο πολὺ τὸν Αἰμίλιό της, ὥστε τὸ πάθος θὰ τὴν παράσυρε στὴν ἁμαρτία. Ὁ ὄρατος ἐκεῖνος νέος, στὸ πλευρὸ της, ἦταν γι' αὐτὴν ἓνας πειρασμὸς δυσκολονίκητος καὶ πέθανε γιὰ νὰ τὸν νικήσῃ. Ἔτσι λέγει ὁ Ρεγάλδης στὸ ποίημά του ἐκεῖνο ποὺ ἀρχίζει: «Erga una notte placida e serena...», ὅπως τᾶκουσε τάχα ἀπὸ τὸ στόμα τοῦ φαντάσματος, ἢ ἀπὸ τὸ στόμα τοῦ συγχρόνου Ζακυνθινοῦ ποὺ τοῦ διηγήθηκε στὸ βαπόρι τὴν ἀληθινὴ ἱστορία.

Τὸ βέβαιον εἶναι, ὅτι ὅταν ἡ Μαριέττα ἔμαθε πὺς δὲν ἦταν τρόπος νὰ ἐνωθῇ μὲ τὸν ἀγαπημένο της, δὲν μπόρεσε νὰ κρύψῃ ἀπὸ τοὺς οἰκέλους της τὴν ἀπόγνωσή της. Ὅπως μοῦ εἶπε ὁ κ. Διονύσιος Στεφάνου, ἄκουσε ὁ ἴδιος τὸν θεῖο τῆς Μαριέττας, μετὰ χρόνια, νὰ διηγεῖται μὲ συγκίνηση στὸν πατέρα του, γείτονά καὶ φίλο αὐτοῦ τοῦ Παπαγεωργόπουλου, ὅτι ἐκεῖνες τὲς ἡμέρες ποὺ ἔβλεπε τὴν ἀνιψιά του στενοχωρημένη, ἐλογάριαζε νὰ τὴν πάρῃ κενὴν ἀπόγευμα καὶ νὰ πᾶνε οἱ δύο τους περίπατο κτὰ τὸ ἐρημικὸ Ἀκρωτήρι, νὰ τὴν κάμῃ νὰ τοῦ μιλήσῃ, νὰ τοῦ ἀνοίξῃ τὴν καρδιά της καὶ νὰ προσπαθήσῃ αὐτὸς νὰ τὴν παρηγορήσῃ, ὅπως ξέρεῖ ἡ πείρα καὶ ἡ στοργή. Ἰσως, ἔλεγε, ἐὰν γινόταν αὐτὸς ὁ περίπατος, τὸ μεγάλο κακὸ νὰ ἐπρολαμβάνετο. Ἀλλὰ κάτι ἔτυχε ποὺ τὸν ἀνάγκασε νὰ τὸν ἀναβάλῃ. Καὶ τὴν ἄλλη μέρα, «μὲ σκληρότατο χέρι» ὅπως λέγει ὁ ποιητής, ἡ Μαριέττα ἔπαιρνε τὸ φάρμακον.

(Ἀκολουθεῖ)

ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ ΞΕΝΟΠΟΥΛΟΣ

ΚΑΛΛΙΡΡΟΗ

ΑΡΧΑΙΟΝ ΕΛΛΗΝΙΚΟΝ ΜΥΘΙΣΤΟΡΗΜΑ (*)

Ἦλθε κάποιος φίλος, παράσιτο, ποὺ ἦταν νέος μὲ εὐγλωττία καὶ χάρη. Ἡ Καλλιρρόη πάλι εἶχε μιὰ μικρὴ ὑπηρέτρια ποὺ ἦταν ἢ πιὸ ὁμορφή κι' ἢ πιὸ τίμια ἀπ' ἑλές της τὲς δούλες. Ὁ Ἀκραγαντίνος λοιπὸν παρακάλεσε τὸν παράσιτο νὰ ὑποκριθῇ τὸν ἐρωτευμένο ὡς νὰ τὴν καταφέρῃ νὰ τὸν δέχεται νύκτα στὸ σπῖτι τῆς κυρᾶς της. Ἡ γυναίκα πιάνεται εὐκολὰ ἅμα πιστέψῃ πὺς τὴν ἀγαποῦν. Κι' ἐκεῖνος τὴν ἔκαμε νὰ τὸ πιστέψῃ μὲ δῶρα μεγάλα, μὲ λόγια παχιά καὶ μὲ τὴν φρόντα ἀκόμα πὺς ἂν δὲν τοῦ ἱκανοποιούσε τὴν ἐπιθυμία, θὰ πῆγαινε νὰ κρεμαστῇ.

Κι' ἀφοῦ προετίμασε ὅλ' αὐτά, ὁ κατασκευαστὴς τοῦ δράματος βρῆκε κι' ἄλλον ὑποκριτὴ. Τοῦτος δὲν ἦταν βέβαιον χαριτωμένος νέος σὰν τὸν πρῶτο, φαινόταν ὅμως σοβαρὸς ἀνθρώπος, φρόνιμος, μετρημένος, κι' ἅμα ἔλεγε κάτι τί, τὸν πίστευαν ὅλοι. Ὁ Ἀκραγαντίνος τὸν δασκάλεψε καλὰ τί ἔπρεπε νὰ κάμῃ καὶ νὰ πῇ, καὶ τὸν ἔστειλε νὰ βρῇ τὸν Χαιρέα ποὺ δὲν τὸν γνώριζε καθόλου.

Ὁ κατεργάρης τὸν πέτυχε τὴν ἴδια μέρα ἀπέξω ἀπ' τὸ γυμναστήριον, τὸν πλησίασε μὲ τρόπο καὶ τοῦ εἶπε:

— Κι' ἐγὼ, Χαιρέα, εἶχα ἓνα γιὸ στὴν ἡλικία σου, ποὺ σὲ θαύμαζε καὶ σ' ἀγαποῦσε πολὺ ὅταν ζούσε. Ἀλλὰ τώρα ποὺ ἐκεῖνος μοῦ πέθανε, ἐγὼ σένα θεωρῶ σὰν παιδί μου καὶ θέλω τὴν εὐτυχία σου, ὅπως δὰ τὴ θέλει κι' ὅλη ἡ Σικελία. Λοιπὸν, ἅμα ἔχεις εὐκαιρία, ἔλα κάπου νὰ μιλήσουμε οἱ δύο. Ὁλοῦσθης σπουδαία πράγματα ποὺ ἐνδιαφέρουν ὅλη τὴ ζωὴ σου!

Ὁ Χαιρέας μπῆκε σὲ μεγάλη περιέργεια καὶ παρακάλεσε τὸν ἄγνωστο νὰ

τοῦ μιλήσῃ ἐκεῖ ἀμέσως. Ἀλλ' ἐκεῖνος προφασίσθηκε πὺς ὁ τόπος κι' ἡ ὥρα δὲν ἦταν κατάλληλα καὶ πὺς γιὰ νὰ τοῦ πῇ ὅλα δὲν ἤθελε, ἔπρεπε νὰ γῇ περισσότερη ἀνεση κι' εὐκαιρία. Τὰ λόγια αὐτὰ μεγάλωσαν ἀκόμα τὴν περιέργεια τοῦ Χαιρέα, ποὺ μὲ φόβον κι' ἐλπίδα περίμενε τώρα κάτι πιὸ σοβαρὸ κι' ἀπ' ὅ,τι ἐνόμιζε στὴν ἀρχή. Καὶ παρακάλεσε θερμότερα τὸν ἀνθρώπου νὰ τοῦ μιλήσῃ χωρὶς ἀναβολή. Ἰκεῖνος τότε τὸν πῆρε ἀπ' τὸ χέρι καὶ τὸν τράβηξε σ' ἓνα μέρος ἐρημικόν. Ἐκεῖ σούφρωσε τὰ φρύδια του, καμώθηκε τὸν καταλυπημένο καὶ, μόλις τάχα κρατώντας τὰ δάκρυα, ἀρχισε:

— Ἀληθινά, Χαιρέα, εἶναι πολὺ ὑλιθερὸ αὐτὸ ποὺ θὰ σοῦ φανερώσω. Ἄν καὶ τὸ ἤξερα κι' ἤθελα νὰ σοῦ τὸ πῶ ἀπὸ πολὺν καιρὸ, ἐδίσταζα καὶ τᾶρινα. Ἀλλὰ δὲν μπορῶ πιά νὰ σωπᾶσω, γιὰ τὸ πρᾶγμα ἀρχισε τώρα νὰ ψιθυρίζεται παντοῦ, σχεδὸν φανερά, κι' ἐγὼ ἀπὸ φυσικὸ μου μισὸ τὸ κακὸ καὶ σένα, σοῦ εἶπα, σ' ἀγαπῶ σὰν παιδί μου. Μάθε λοιπὸν πὺς ἡ γυναίκα σου ἔχει ἀγαπητικὸ καὶ, ἂν δὲν τὸ πιστεύεις, εἰμ' ἐτοιμὸς νὰ σὲ κάμω νὰ τὸ ἰδῇς μὲ τὰ μάτια σου.

Μπορεῖ καθέννας νὰ φαντασθῇ πόσο ταραχθῇ καὶ ἀναστατώθηκε ὁ Χαιρέας, τὸ ἄπραγο παιδί, τὸ εὐκολόπιστο, ποὺ εἶχε μάλιστα καὶ τὸ προηγούμενον ἐκεῖνο ὑποπτο περιστατικόν... Γιὰ πολλὴν ὥρα δὲν μπόρεσε οὔτε τὸ στόμα του ν' ἀνοίξῃ οὔτε τὰ μάτια του νὰ σηκώσῃ. Κι' ὅταν τέλος κατόρθωσε νὰ συναθροίσῃ λίγη φωνή, ἀλλοιωμένη κι' αὐτὴ ἀπὸ τὴ μεγάλη συγκίνηση.

— Ναί, εἶπε, σοῦ τὸ ζητῶ γιὰ χάρη, κάνε με νὰ ἰδῶ μὲ τὰ μάτια μου τὴ συμφορὰ μου! Θέλω νὰ βεβαιωθῶ, καλὰ καὶ νὰ σκοτωθῶ. Γιατί κι' ἐνοχλῇ νὰ εἶναι, τὴν Καλλιρρόην ἐγὼ δὲν θὰ τὴν ἀγγίξω.

— Τότε λοιπὸν, τοῦ ἀποκρίθηκε, νὰ

(*) Συνέχεια ἀπὸ τὸ προηγούμενον, σελ. 20.

προσποιηθής απόψε πώς φεύγεις για την έξοχή κι' έμα νυχτώση καλά, παραφύλαξε απέξω απ' το σπίτι σου και θά ιδής.

Έτσι τὰ συμφώνησαν. Ο Χαιρέας μήνησε της γυναίκας του, (γιατί δεν βαστούσε να πάη να της τὸ πῆ ὁ ἰδιός.) «φεύγω για τὴν έξοχή». Κι' ὁ ἄλλος ἔτρεξε νὰ βρεῖ τὸν Ἀκραγαντῖνο για νὰ προετοιμάσουν τὴ νυχτερινή σκηνή.

Ἄμα νύχτωσε, ὁ Χαιρέας πῆγε νὰ παραφυλάξῃ. Καὶ νὰ, σὲ λίγα παρουσιάζεται στὸ στενὸ ὁ παράσιτος ποὺ εἶχε διαφθείρει τὴν ὑπηρέτρια, μὲ προσποιητὸ ὕψος ἀνθρώπου ποὺ θέλει νὰ κάμῃ κάτι κρυφὸ καὶ προσέχει ὅσο μπορεῖ νὰ μὴν τὸν ἰδοῦν. Κι' εἶχε τὰ μαλλιά του κατσαρά καὶ μυρωμένα, τὰ μάτια του βαμμένα ἀπὸ κάτω, πλούσια φορεσιά, κομψὰ ὑποδήματα καὶ βαριά, στιλπνὰ δαχτυλίδια.

Ἄφου καίταξε κάμποσο γύρω του, πλησίασε τὴν πόρτα καὶ, χτυπώντας ἑλαφρά, ἔδωσε τὸ συνειθισμένο σύνθημα. Ἡ ὑπηρέτρια, φοβισμένη κι' αὐτὴ, μισάνοιξε σιγά-σιγά, τὸν ἔπιασε ἀπ' τὸ χέρι καὶ τὸν ἔμπασε γρήγορα μέσα.

Βλέποντας αὐτὰ, ὁ Χαιρέας δὲν μπόρεσε πιά νὰ κρατηθῇ, παρὰ χύμηξε ἀμέσως, νὰ πιάσῃ ἐκεῖ τὸν μοιχὸ καὶ νὰ τὸν ξεκάνῃ. Αὐτὸς ὅμως, ποὺ εἶχε σταθεῖ πίσω ἀπ' τὸ πορτόφυλλο, ἄφησε τὸν Χαιρέα νὰ προχωρήσῃ στὴν αὐλὴ καὶ τῶσκάσε. Κι' ὁ Χαιρέας ἀνέβηκε ἴσια στὴν κρεβατοκάμαρα.

Τὴν ὥρα ἐκεῖνη, ἡ Καλλιρρόη καθόταν στὸ κρεβάτι. Ἀπὸ τὴ λύπη της για τὴν ἀπουσία τοῦ ἀντρός της, δὲν εἶχε ἀνάψει οὔτε λύχνο. Κι' ἄμ' ἄκουσε τὰ βήματά του ποὺ τὰ γινώριζε πιά τόσο καλά, σηκώθηκε κι' ἔτρεξε μὲ χαρὰ νὰ τὸν προσπαντήσῃ. Ἐκεῖνος, φωνή νὰ της μιλήσῃ. ἀπ' τὸ θυμὸ του δὲν εἶχε ἄλλὰ, καθὼς τὸν πλησίαζε, ἔτρεξε καὶ τὴν ἐλάκτισε δυνατὰ. Τὸ πόδι του, τὴ βρῆκε ἴσια-ἴσια στὸ διάφραγμα, τῆς ἔκοψε τὴν πνοή κι' ἡ δύστυχη ἔ-

πεσε χάμω ἀναίσθητη. Τὴ σήκωσαν οἱ δούλες καὶ τὴν ξάπλωσαν στὸ κρεβάτι της.

Δὲν εἶχε πιά οὔτε μιλιὰ οὔτε πνοή. Κι' ὅσοι τὴν ἐβλεπαν ἔτσι, τὴν ἔπαιρναν για πεθαμένη. Ἀμέσως, διαδόθηκε σ' ὅλη τὴν πόλιν πὼς ἡ Καλλιρρόη πέθανε. Κι' ἄρχισαν νὰ τὴν κλαῖνε παντοῦ ἀπ' τὰ πόμακρα στενά ὡς κάτω στὴ θάλασσα. Τέτοιος θρήνος γινόταν, ποὺ θὰ νόμιζε κανένας πὼς ἡ Συρακούσα εἶχε πατηθεῖ ἀπὸ ἐχθρούς.

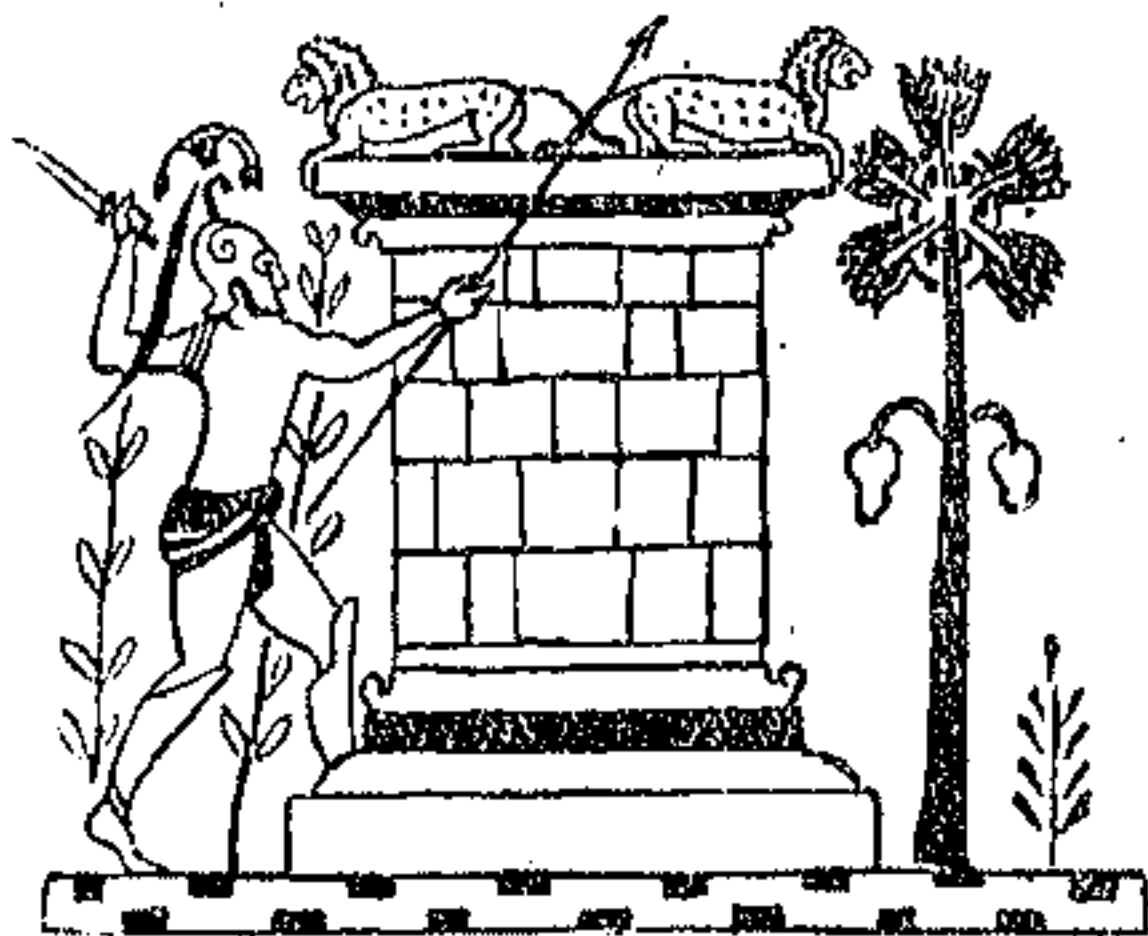
Ὁ Χαιρέας ὥστόσο, ἀναμμένος ἀκόμα ἀπὸ θυμὸ, ὅλη τὴ νύχτα ἔμεινε κλεισμένος στὸ σπίτι του κι' ἔδασάνιζε ἀλύπητα τὶς δούλες, — ἐκείνη προπάντων ποὺ εἶχε ἀνοίξει τοῦ μοιχοῦ, — για νὰ μάθῃ περισσότερα.

Ἐπιτάλους, μὲ τὰ βασανιστήρια, τοῦ φανέρωσαν ὅλη τὴν ἀλήθεια. Τότε μετάνιωσε καὶ λυπήθηκε φοδερὰ για τὸ μεγάλο κακὸ ποὺ εἶχε κάνει στὸ θυμὸ του, — γιατί κι' αὐτός, ὅπως ὅλοι, ἐνόμιζε τὴν Καλλιρρόη νεκρή. Καὶ βέβαια θὰ σκοτωνόταν, ἂν δὲν τὸν ἐμπόδιζε ὁ καλὸς Πολύχαρμος, φίλος του πιστὸς κι'

ἀφοσιωμένος, ὅπως ὁ Πάτροκλος ἦταν τοῦ Ἀχιλλέα. Αὐτὸς λοιπὸν, μόλις ἔμαθε τὴ συμφορά, ἔτρεξε στὸ σπίτι τοῦ Χαιρέα καὶ πρόφτασε ἴσα-ἴσα νὰ κρατήσῃ τὸ χέρι τοῦ δυστυχισμένου ποὺ δὲν ἤθελε πιά τὴ ζωὴ του...

Ἄμα ξημέρωσε, οἱ ἄρχοντες ἐκλήρωσαν δικαστὲς για νὰ δικάσουν τὸν φονιά. Ἀπὸ τιμὴ στὸν Ἑρμοκράτη βιάστηκαν τόσο νὰ κάμουν τὴ δίκη. Ἀλλὰ κι' ὁ λαὸς μαζεύθηκε ὅλος στὴν Ἀγορὰ καὶ καθένας ἐκεῖ ἔλεγε τὰ δικά του. Δημοσκοποῦσαν κιόλα οἱ γαμπροὶ ποὺ εἶχαν φάει τὴ χυλόπητα, καὶ περισσότερὸ ἀπ' ὅλους ὁ Ἀκραγαντῖνος, ποὺ κορδωνόταν καὶ καμάρωνε σὰ νὰ εἶχε κατορθώσει κάτι ποὺ κανένας δὲν θὰ τὸ περίμενε.

Τότε συνέβηκε πράγμα παράξενο, ποὺ

ποτὲ πρωτότερα δὲν τὸ εἶχε ἰδεῖ κανένας σὲ δικαστήριο: Ἄμα δηλαδὴ ἀπαγγέλλθηκε ἡ κατηγορία κι' ἐτοιμάσθηκε ἡ κλεψύδρα για τὴν ἀπολογία τοῦ φονιά, αὐτός, ἀντὶ ν' ἀπολογηθῇ, κατηγορήσῃ πιερότερα τὸν ἑαυτό του καὶ πρῶτος ἔδωσε ψῆφο καταδικαστικό, χωρὶς ν' ἀναφέρῃ τίποτ' ἀπ' ὅσα μπορούσαν νὰ τὸν δικαιώσουν, οὔτε για τὴ ραδιουργία, οὔτε για τὴ ζήλεια, οὔτε καὶ πὼς σκότωσε χωρὶς νὰ θέλῃ, ἄλλὰ παρακαλοῦσε τοὺς δικαστὲς του:

— Καταδικάστε με! Ὁ λαὸς ποὺ μ' ἐπάντρεψε, αὐτὸς ὅς με λιθοβολήσῃ τώρα, γιατί τὸν ντρόπισσα. Θὰ κάμετ' ἔργο φιλανθρωπίας ἂν με παραδώσετε στὸ δῆμιο. Αὐτὸ θὰ μοῦ ἀξίζε κι' ἂν μόνο δούλα τοῦ Ἑρμοκράτη εἶχα σκοτώσει. Τιμωρήστε με μὲ τὸν πιὸ σκληρὸ θάνατο, γιατί τὸ ἔγκλημά μου εἶναι βαρύτερο κι' ἀπὸ τοῦ ἱερόδουλου καὶ τοῦ πατρακτόνου. Μὴ μὲ θάψετε καὶ, μὴ λερώσετε τὴ γῆ, ἀλλὰ ρίξτε στὴ θάλασσα τὸ βέβηλόμου πτώμα.

Καθὼς ἔλεγε αὐτὰ, θρήνος ξέσπασε μεγάλος. Ἀφίοντας τὴ νεκρή, ὅλοι τώρα ἔκλαιγαν τὸν ζωντανό. Καὶ πρῶτος ὑπερασπίσθηκε τὸν Χαιρέα ὁ Ἑρμοκράτης.

— Ἐγὼ, εἶπε ὁ πατέρας τῆς Καλλιρρόης, ξέρω καλά πὼς αὐτὸ τῶκαγε χωρὶς νὰ τὸ θέλῃ. Ξέρω ἀκόμα καὶ τοὺς ἐχθρούς μας. Δὲν θὰ τοὺς κάμω νὰ χαροῦν περισσότερο μὲ δυὸ δικούς μου νεκρούς, οὔτε θὰ πιεράνω τὴν πεθαμένη μου κόρη, ποὺ πολλὰς φορὲς τὴν ἄκουσα νὰ λέῃ πὼς περισσότερὸ ἀπ' τὴ ζωὴ της θέλει τὴ ζωὴ τοῦ Χαιρέα. Ἄς παρατήσουμε λοιπὸν τὸ περιττὸ πιά δικαστήριο κι' ὅς πᾶμε ὅλοι στὸν ἀπκραίτητο τάφο. Ἄς μὴν ἀφήσουμε τὸν καιρὸ νὰ χαλάσῃ καὶ νὰ σχημαίσῃ τὸ σῶμα τῆς νεκρῆς. Ἄς θάψουμε τὴν Καλλιρρόη ὅσο εἶναι: ἀκόμα ὥραία!

Ἔτσι: οἱ δικαστὲς ἀθώωσαν τὸν Χαιρέα. Αὐτὸς ὅμως δὲν ἀθώωνε τὸν ἑαυτό του, παρὰ ἐπιζητοῦσε τὸ θάνατο καὶ κάθε τρό-

πο σφριζόταν για νὰ τὸν βρῇ. Ὁ φίλος του ὁ Πολύχαρμος δὲν ἤξερε πιά πὼς νὰ τὸν ἐμποδίσῃ. Ἐπιτάλους τοῦ εἶπε:

— Δὲν περιμένεις τουλάχιστο νὰ θάψῃς πρῶτα τὴν Καλλιρρόη; Σὰ ξένα χέρι, κακώρισε, θὰ ἐμπιστευθῇ τὸ κορμί της; Ἀλλὰ μὴ αὐτὸ προδίδεις τὴ νεκρή. Ἐλα, εἰναι τώρα καιρὸς νὰ φροντίσῃς για τὰ ἐντάφια καὶ νὰ της ἐτοιμάσῃς κηδεῖα βασιλική.

Αὐτὸς ὁ λόγος ἔπεισε πραγματικῶς τὸν Χαιρέα, ποὺ φιλοτιμήθηκε ὁ ἄμοιρος νάναξ ἄλλῃ τὴν αὐτοκτονία του ὥς νὰ κηδέψῃ, ὅπως εἶχε χρέος, τὴν ἀγαπημένη.

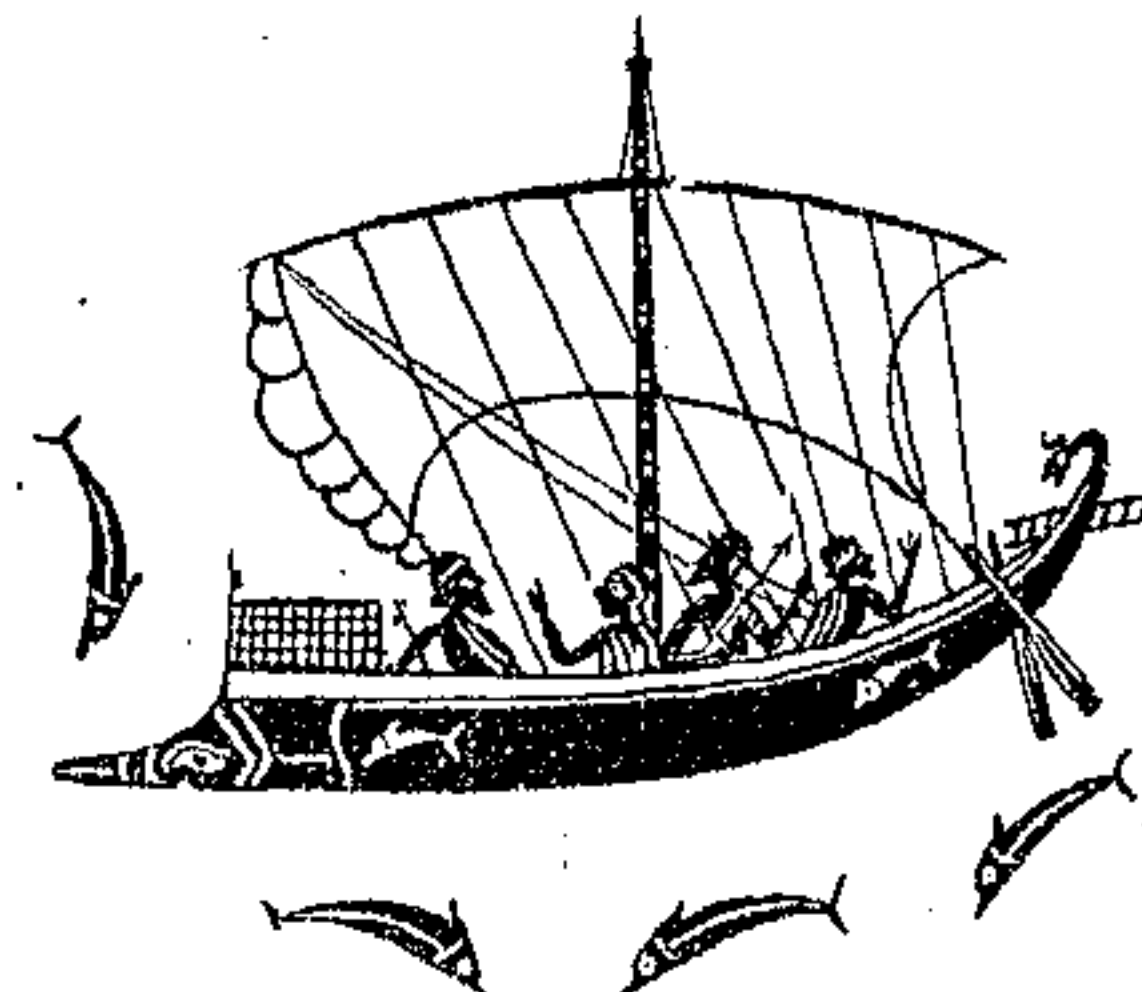
Ποιὸς θὰ μπορούσε τώρα νὰ περιγράψῃ τὴν ἐκφορά ἐκείνη;

Μὲ τὸ νυφικὸ της φόρεμα, ξαπλωμένη σ' ὀλόχρυσο κλινάρι, ἡ Καλλιρρόη φαινόταν τόσο ὁμορφὴ, ποὺ ἐνόμιζαν ὅλοι πὼς ἐβλεπαν τὴν Ἀριάνην κοιμισμένη.

Ἀνοίγαν τὴν πομπὴ οἱ ἵπποι τῆς Συρακούσας, λαμπροστόλιστοι: στὰλογά τους ἔπειτα ἔρχόνταν οἱ ὀπλίτες ποὺ κρατοῦσαν τὰ σήμα-

τα τῶν τριπάλων τοῦ Ἑρμοκράτη, οἱ δορυφόροι τοῦ στρατηγοῦ, οἱ ἄρχοντες, οἱ βουλευτὲς κι' ὁ λαὸς ὅλος. Ἀκολουθοῦσε κι' ὁ Ἀρίστωνας, ὁ πατέρας τοῦ Χαιρέα, ἂν καὶ ἄρρωστος ἀκόμα, κλαίγοντας πικρὰ καὶ κρᾶζοντας τὴν Καλλιρρόη θυγατέρα του καὶ κυρά του. Μαζὶ μ' αὐτοὺς κι' οἱ γυναῖκες τῶν πολιτῶν μαυροφορεμένες, κι' ἕνας πλοῦτος ἀπὸ ἐντάφια βασιλικός. Πρῶτα-πρῶτα τὰ χρυσαφικά καὶ τὰσημικά της προίκα, τὰ πλούσια φορέματα καὶ τὰ στολίδια τῆς νύμφης ἔπειτα τὰ λάφυρα ποὺ εἶχε στείλει μαζὶ ὁ Ἑρμοκράτης, χαρίσματα συγγενῶν καὶ φίλων, καὶ τέλος ὁ πλοῦτος τοῦ Χαιρέα. Γιατὶ αὐτὸς ἐπιθυμοῦσε, ἂν ἦταν βολετό, νὰ κάψῃ ὅλη του τὴν περιουσία μαζὶ μὲ τὴ νεκρὴ γυναῖκα του.

Ὁ Ἑρμοκράτης εἶχε μεγάλῳπρεπο τάφο στὴν ἀκρογιαλιά, ποὺ μπορούσαν νὰ τὸν βλέπουν κι' ὅσοι περνοῦσαν μὲ πλοῖο μα-

κράβα. Κι' ο τάφος αυτός γέμισε σά θη-
σσυροφυλάκιο από τάφωνα και πολύτιμα
έντάφια. Ἀλλὰ ἡ ἔκτακτη αὐτὴ πολυτέ-
λεια ἔγιν' αἰτία αἰλλου μεγάλου κηκοῦ κι'
ἄλλης φοδερῆς περιπέτειας.

Ἦταν κάποιος Θήρωνας, θαλασσινός, ποῦ
ταξίδευε ὅω κι' ἐκεῖ μόνο γιὰ νὰ ληστεύῃ.
ἔιχε σύντροφους κακούργους σάν κι' αὐτὸν
καὶ τὸ πλοῖο του, φορτηγὸ τάχα, δὲν ἦταν
παρὰ ληστοπειρατικό. Αὐτὸς λοιπὸν ὁ πει-
ρατὴς ἔτυχε στὴν κηδεῖα τῆς Καλλιρρόης
κι' ἀμέσως ἔδωκε στὸ μᾶτι τὸ χρυσάφι ἐ-
κείνο καὶ τ' ἀσήμι. Ὅλη νύχτα, στὸ κρεβ-
βάτι του, δὲν μπορούσε νὰ κοιμηθῇ ἀπ' τὴ
συλλογὴ. Κι' ἔλεγε στὸν ἑαυτὸ του:

« — Ἐγὼ κινδυνεύω, πολεμώντας μὲ τὴ
θάλασσα καὶ σκοτώνοντας ζωντανούς, γιὰ
κέρδος πολλὰς φορὲς τιποτένιο καὶ δὲν μπο-
ρῶ τᾶχα νὰ πλουτήσω ἀπὸ μιὰ νεκρή; Τὰ-
ποράσιον, τελείωσε! Δὲν θὰ φῇσω τόσο πλοῦ-
το σ' ἕναν τάφο. Ἀλλὰ ποιὸς νὰ πῆρω νὰ
μὲ βοηθήσουν σ' αὐτὴ τὴ δουλειά;... Σκέ-
ψου, Θήρωνια, ποῖος εἶναι ὁ πῶς κατάλληλος
ἀπ' ὅσους ξέρεις... Ὁ Ζηνοφάνης ὁ Θού-
ριος; Φρόνιμος ἄνθρωπος, ἀλλὰ δειλός. Ὁ
Μένωνας ὁ Μεσσήνιος; Τολμηρός, ἀλλὰ προ-
δότης... »

Ἦτσι ἕναν-ἕνα τοὺς πέρασε ὅσους ἐγνώ-
ριζε, σάν ἐκείνον ποῦ κοιτάζει νομίσματα νὰ
ἰδῇ ἂν εἶναι γνήσια ἢ κάλυκα. Τοὺς περισ-
σότερους τοὺς ἀποδοκίμαζε μερικοὶ ὅμως
τοῦ φάνηκαν ἄξιοι. Καὶ τὰ χαράματα ση-
κώθηκε νὰ τοὺς βρῇ.

Κατέβηκε στὸ λιμάνι κι' ἄλλους τοὺς
βρῆκε σὲ παλιόσπιτα, ἄλλους σὲ καπηλιά.
Φυσικά, σὲ τέτοιον στρατηγὸ τέτοιον στρα-
τευμὰ ταίριαζε. Τοὺς εἶπε πὼς ἦταν ἀνάγ-
κη νὰ μιλήσουν ἀμέσως γιὰ κάτι σπουδαῖο
καὶ τοὺς τράβηξε ἀπ' τὸ λιμάνι σ' ἕνα μέ-
ρος κρυφόν.

— Παιδιά, τοὺς εἶπε, ἐγὼ βρῆκα θησαυ-
ρὸ καὶ, ἀπ' ὅλους μου τοὺς φίλους, ἐσὺς
διάλεξα νὰ τὸν μοιρασθῶμε. Τὸ κέρδος
θὰναι πολὺ κι' ὁ κόπος λίγος. Μιὰ νύχτα
φτάνει νὰ μᾶς πλουτίσῃ. Εἴμαστε δὲ συ-
νηθισμένοι ἐμεῖς ἀπὸ τέτοιες δουλειές, ποῦ
οἱ ἄμυαλοι ἄνθρωποι τίς καταδικάζουν,

μὰ οἱ φρόνιμοι τίς κυνηγοῦμε φρι-φρι-
Κατάλαβαν ἐκεῖνοι πὼς θὰ τοὺς ἐπρότεινε
ληστεία, τυμωρυχίαν, ἱεροσυλίαν ἢ καμμιὰ
τέτοια βρωμιδοσυλιά. Κι' ἀποκρίθηκαν μ'
ἕνα στόμα:

— Ἀρκετά. Πάψε, καίμενε, νὰ πείθῃς
ἀνθρώπους ποῦ ἔχουν πεισθῇ προπολλοῦ.
Μόνο λέγε μᾶς τί θὰ κάνουμε, γιὰ νὰ μὴ
χάνουμε ἀδίκαια κειρό.

Ὁ Θήρωνας τότε τοὺς ἐξήγησε:

— Εἶδατε βέβαια τί χρυσάφι καὶ τί ἀ-
σήμι ἔθαψαν σήμερα μὲ τὴν Καλλιρρόην,
τὴ θυγατέρα τοῦ Ἑρμοκράτη. Μοῦ φαίνε-
ται πὼς αὐτὸ τὸν πλοῦτο πῶς δίκαιο εἶναι
νὰ τὸν ἔχουν ζωντανὸ παρὰ μιὰ πεθαμέ-
νη. Θά νοῖξουμε λοιπὸν ἀπὸψε τὸν τάφο, θὰ
φορτώσουμε τὸ καῖκι καὶ θὰ πᾶμε ὅπου
μᾶς βγάλει ὁ ἄνεμος, νὰ πουλήσουμε τὸ
θησαυρὸ μας.

Τοὺς ἄρεσε καὶ συμφώνησαν ἄψε-οδύσε.

— Τώρα, παιδιά, τοὺς εἶπε ὁ Θήρωνας,
πηγαίνετε στίς δουλειές σας ὅπως καθεμέ-
ρα. Κι' ἅμα νυχτώσει, ἔλατε νὰ μὲ βρῆτε
στὸ καῖκι. Φέρτε καὶ λαστούς κι' ὅ,τι ἄλλο
σύνεργο νομίζετε πὼς θὰ χρειασθῇ. Γεῖά σας!

Κι' ἐκεῖνοι ἔφυγαν, γιὰ νὰ κάμνουν ὅπως
τοὺς εἶπε.

Ὡστόσο ἡ Καλλιρρόη, ζωντανὴ μὲς στὸν
τάφο, εἶχε ἀρχίσει σιγὰ-σιγὰ νὰ νασαίνει.
Ἐπειτα καὶ νὰ κουνιέται. Μιὰ στιγμή ἀνοι-
ξε τὰ μάτια της. Τῆς φάνηκε τότε σὰ νὰ
ξυπνοῦσε ἀπὸ ὕπνο βαθύ καὶ, νομίζοντας
πὼς ὁ Χαιρέας κοιμόταν πλάι της, τὸν
φώναξε.

Μιλιά. Οὔτε ὁ ἄντρας της τὴν ἀκούγε,
οὔτε οἱ δούλες. Σκοτάδι γύρω της, σιωπὴ
κι' εὐωδιά ἀπὸ ἀρώματα δυνατῇ. Ἡ Καλ-
λirrρὴ κυριεύθηκε ἀπὸ φρίκη καὶ τρόμο.
Ποῦ βρισκόταν; τί εἶχε γίνει; Ἀδύνατο
νὰ καταλάβῃ. Ἀνασηκώθηκε, ἀπλώσε τὰ
χέρια πασπατευτὰ κι' ἐπίασε στέφανον, τχι-
νίες κι' ἄλλα πράγματα χρυσὰ κι' ἀσημέ-
νια. Θυμήθηκε τότε τὸ λάκτισμα τοῦ Χαιρέα
ποῦ τὴν ἔρριξε κάτω ξερὴ καὶ μάντεψε πὼς
θὰ τὴν πῆραν γιὰ πεθαμένη καὶ θὰ τὴν ἔ-
θαψαν.

Ἦταν κλεισμένη σ' ἕναν τάφο!

(Ἀκολουθεῖ)

Μεταφρ. Χ.

ΝΕΟΙ ΠΟΙΗΤΑΙ

Ἀνάμεσα στὰς ποιητικὰς συλλογὰς τοῦ 1926, ξεχωριστὴν ἐντύπωσιν ἔκαμε ὁ «Χαρισμός» τοῦ
νέου Γ. Τσουκαλά, ποῦ λίγο πρωτότυποι εἶχ' ἐκδώσει τὰ «Ἐρωτικά» του. Καὶ τὰ δύο αὐτὰ
βιβλιαράκια θεωρήθησαν ἀπὸ πολλοὺς ὡς τὰ καλύτερα λυρικά ποῦ ἐγγράφησαν ἀπὸ νέον. «Ἔχουν
ἄρτια ποιήματα, — γράφει ἕνας ἄλλος ποιητής, — καὶ τὴ μουσικότητά τους τὴν πολλαπλασιάζει ἡ
διπλὴ ρίζα στὸν ἴδιον στίχο, πρᾶγμα ποῦ ἔκανε πρῶτος στὴν Ἑλλάδα ὁ κ. Ν. Λαπαθιώτης».
Τὰ παρακάτω δημοσιευόμενα εἶναι ἀπὸ νέον, ἀνέκδοτον συλλογὴν. — Σ. τ. Ν. Ε.

ΤΕΛΕΥΤΑΙΑ ΛΟΓΙΑ

Ἔτσι ἀπόψε γιὰ τᾶγνωστο,
σὰ μιὰ βάρκα, ξανοίγεις.
Κι ὅμως κάτι θὰ σοῦ ἔλεγα...
Μεῖνε ἀκόμα, μὴ φύγεις.

Μὴ φοβάσαι: Τὸν ἔρωτα
ποῦ μᾶς εἶχε φλογίσει,
ἢ στερνὴ αὐτὴ κουβέντα μου
δὲ ζητᾷ νὰ θυρίσῃ.

Τὸν παλιό μας τὸν ἔρωτα,
ποῦ γιὰ πάντα ἐκοιμήθη,
μὲς στὴ χώρα τοῦ ἀμίλητου
τὸν ἐκάλεσε ἡ Λήθη.

Ὅχι. Ἀπόψε θὰ σοῦ ἔλεγα
μοναχὰ γιὰ τὸ βράδι
γιὰ τίς ὥρες ποῦ γύρω μας
πέφτει ἀργὰ τὸ σκοτάδι.

Γιὰ τίς ὥρες ποῦ μέσα μας
πλημμυρίζει ἡ ἀγωνία
κὴ ψυχὴ μας αἰσθάνεται
μιὰ βαθειὰ νοσταλγία,

γιὰ ὅσα ζοῦνε στὴ μνήμη μας,
μὲς στὰ χρόνια χαμένα,
γιὰ ὅσα ὑπῆρξαν «σήμερα»
κεῖναι πιά περασμένα.

Τέτοιες ὥρες, ποῦ ἡ θύμησις
θὰ ξεφεύγῃ ἀπ' τὴ λήθη,
μὴ ζητήσεις τὸν ἔρωτα,
ποῦ γιὰ πάντα ἐκοιμήθη.

Αὐτὰ μόνο θὰ σοῦ ἔλεγα
προτοῦ ἀπόψε νὰ φύγῃς,
τώρα ποῦ ἔτσι γιὰ τᾶγνωστο,
σὰ μιὰ βάρκα, ξανοίγεις.

ΒΡΑΔΙΝΑ ΒΙΟΛΙΑ

Μὲς στὴ νύχτα τὴν ἀναστρεφ,
τὰ βιολιά ποῦ ὀλολύζουν,
στὴν παλιὰ μελωδία των
τὴν ψυχὴ μας λικνίζουν.

Σῶπα, κι ἄκου τὸ πάθος των,
τὸν πικρὸ τὸ λυγρὸ των,
ποῦ θρηνεῖ γιὰ τὸ θάνατο
τῶν μεγάλων ἐρώτων.

Μὴ μοῦ λὲς πὼς πιά τίποτα
στὴν καρδιά μας δὲ μένει.
Μένει ἀκόμα ἡ ἀνάμνησις
ἢ βαθειὰ πονεμένη.

Μένει ἀκόμα ἡ ἀνάμνησις
κὴ πικρὴ νοσταλγία,
στὴ βραδιά τὴν ἀτέρμονη
τῶν βιολιῶν ἢ ἁρμονία.

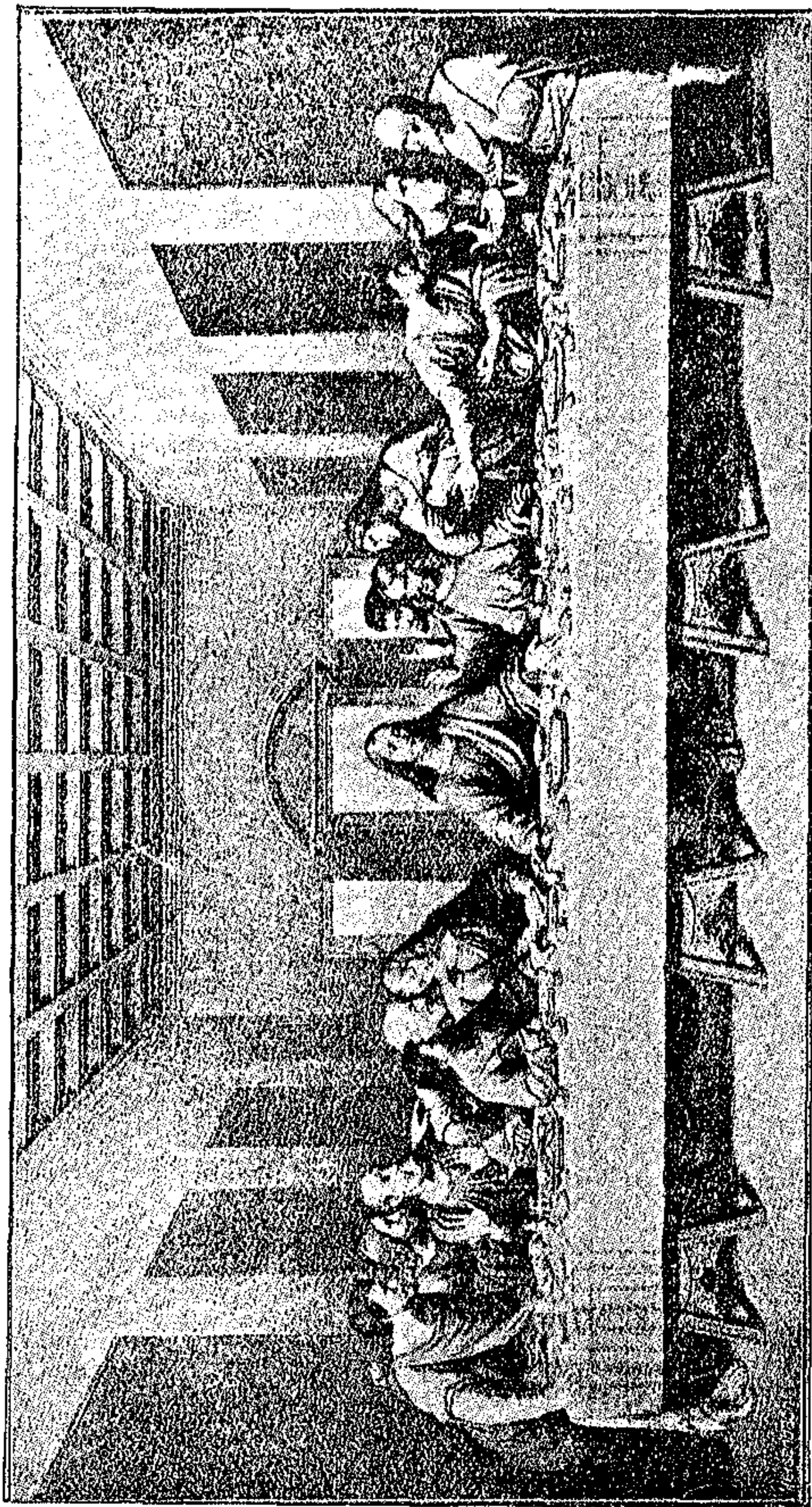
Μὲς στὴ νύχτα τὴν ἀναστρεφ,
τὰ βιολιά ποῦ ὀλολύζουν,
στὴν παλιὰ μελωδία των
τὴν ψυχὴ μας λικνίζουν.

Στὴν πικρὴ των ἐπίκλησις
τὰ ὄνειρά μας θάρσυνε,
θάρσυνε πάλι σάν ἄλλοτε
καὶ ξανά θὰ χαθοῦνε.

Καὶ τὴν ἄβυσσο βλέποντας
ποῦ πλανιέται ἡ ζωὴ μας,
θὰ κοιμίσουνε, φευγοντας,
τὴ θλιμένη ψυχὴ μας.

Γ. ΤΣΟΥΚΑΛΑΣ

Η ΨΥΧΗ ΤΟΥ ΧΕΡΙΟΥ

ΕΠΑΝΩ ΣΤΟΝ "ΜΥΣΤΙΚΟ ΔΕΙΠΝΟ", ΤΟΥ ΔΑ ΒΙΝΤΣΙ

Τις ημέρες της Μεγάλης Εβδομάδος, που ξανανθίζει μέσα μας, μ' όλη τη δροσιά της και τη μοσχολιά της, η παιδική μας πίστις, σαν τὰ ρόδα της Ιερουζαλὴς που μα-
ραμμένα ξανανιώνουν, ἀκούοντας τὸ Εὐαγγέλιο γιὰ τὸ Μυστικὸ Δείπνο, βλέπομε νὰ προβάλλῃ ἐμπρὸς μας μιὰ τοιχογραφία: Τὸ ἐξαιρετικὸ ἀριστούργημα ἑνὸς ἐξαιρετικοῦ καλλιτέχνη, τοῦ Δα Βίντσι, ποὺ καμωμένο γιὰ τοὺς καλόγερους ἑνὸς Μοναστηριοῦ Δομινικάνων, ἀψηφώντας δόγματα κι' ἐθνικότητες, ἐγίνε ἡ παγκόσμια ζωγραφικὴ ἀπεικόνιση τοῦ προλόγου τοῦ πάθους τοῦ Χριστοῦ, αἰώνιο ὅσο καὶ τοῦτο.

Ὁ Λιονάρδο Δα Βίντσι!

Ἡ ἀπίστευτὴ αὐτὴ μεγαλοφυΐα, ποὺ τὰ ἤξερε ὅλα, τὰ ἐμάντευε ὅλα, ποὺ προείδε τὴν ἀεροπορίαν, — ἀπὸ τὰ 1490, — ποὺ ἐφροντάσθη τὰ σημερινὰ τάχως, (τὸ ὑπόμνημά του τὰ χαρακτηρίζει: ἄρματα τόσο θωρακισμένα μὲ κανόνια ποὺ συντρίβουν τὸν ἐχθρὸ καὶ πίσω τους προχωρεῖ ἀκίνδυνα τὸ πεζικό), ποὺ ἀνοίγει διώρυγες καὶ πρότεινε νὰ ξεθεμελιώσῃ καὶ νὰ μεταφέρῃ μιὰ δολοκλήρη ἐκκλησίαν τῆς Φλωρεντίας χωρὶς νὰ τὴ χαλάσῃ, ποὺ συγκράτησε καὶ διαφύλαξε γιὰ τὴν αἰωνιότητα τὸ αἰνιγματικὸ χαμόγελο τῆς Τζοκόνδας, μόνο αὐτὴ ἡ μεγαλοφυΐα ἦταν ἱκανὴ νὰ ἐμπνευσθῇ καὶ δῶ κάτω ξεχωριστὸ καὶ θαυμαστὸ καὶ ζωγράρισε τὸ Cenacolo degli Apostoli.

* *

Γιὰ νὰ μποῦμε μέσα στὸ νόημα τοῦ ἔργου καὶ ἀπὸ τεχνικὴ καὶ ἀπὸ ἐκφραστικὴ ἀποψη, πρέπει νὰ ξέρωμε τὸ μέρος ὅπου τὸ ζωγράρισε. Μέσα σὲ μιὰ τραπεζάρην μοναστηριοῦ (τῆς Santa Maria delle Grazie), τί πιὸ ταιριαχτὸ μπορούσε νὰ ζωγραφιστῇ ἀπὸ τὸ κρυφὸ ἀποχαιρετιστήριον δείπνο τοῦ Θεοκτόνου, μὲ τὴ μυστικὴ ἱερότητά του; Ὁ Γκαίτε ἐπρόφτασε νὰ τὸ ἴδῃ σχεδὸν ἀπείραχτο τὸ κοινοδικιὸ αὐτὸ ἐστιατόριο.

Ἀντίκρου στὴν εἴσοδο, στὴ στενὴ πλευρά, στὸ βῆθος τῆς στενόμενης σάλας, ἦταν τὸ τραπέζι τοῦ ἡγουμένου, σὲς δυὸ μεγάλες πλευρὲς τὰ τραπέζια τῶν μοναχῶν, ὅλα ἕνα

σκαλὶ ψηλότερον ἀπὸ τὸ πάτωμα· κι' ὅποιος ἔμπαινε, στρέφοντας πίσω τὸ κεφάλι, ἐβλεπε στὸν ἄλλο στενὸ τοίχο, ἕνα τέταρτο τραπέζι, ὅπου δειπνοῦσε ὁ Χριστὸς μὲ τοὺς Ἀποστόλους, ὅταν νὰ ἦταν κι' αὐτοὶ τῆς συντροφιάς τοῦ μοναστηριοῦ. Ὁρατο κι' ἐπιβλητικὸ θάταν τὸ θέαμα, ὅταν τὴν ὥρα τοῦ δείπνου, ὁ Χριστὸς καὶ ὁ ἡγούμενος ἀντίκρουζαν ὁ ἕνας τὸν ἄλλο, κι' οἱ καλόγεροι ἐνοιοῦσαν τὸν ἑαυτὸ τους ἀνάμεσα στὴ θεία καὶ στὴν καλογερικὴ ἱεραρχία. Γι' αὐτὸ ὁ μεγάλος τεχνίτης γιὰ πρότυπο πήρε τὰ καλογερικὰ τραπέζια. Εἶναι βέβαιον πῶς τὸ τραπεζομάντηλο μὲ τὶς διπλὲς του, τὶς κεντημένες λωρίδες καὶ τοὺς κρεμασμένους κόμπους, ἐβγήκε ἀπὸ τὴν ἀποθήκη τοῦ μοναστηριοῦ· πιατέλες, πιάτα, ποτήρια, ἀλατιέρες, ἦταν τὰ ἴδια τῶν καλογέρων.

Σὲ τέτοιον περιβάλλον ὁ καλλιτέχνης, ποὺ ζητοῦσε τὴν ὁμορφίαν στὴν ἀλήθεια, δὲν μπορούσε νὰ ντύσῃ τὰ πρόσωπά του μὲ ξενικά καὶ παλαιὰ ρούχα. Ἐπρεπε ὅλα νὰ πλησιάσουν στὸ κοντινὸ, στὸ πραγματικόν. Οἱ Ἀπόστολοι ἔπρεπε νὰ γίνουν σύγχρονοι μὲ τοὺς μοναχοὺς. Ὁ Χριστὸς ἔπρεπε νὰ καθίσῃ στὸ δείπνο ὅταν νάταν καλεσμένος ἀπὸ τοὺς Δομινικάνους. Αὐτὸ ἀπαιτοῦσε ὁ συντονισμὸς· κάθε ἄλλο θὰ ἐξέσχιζε ὅταν παραρῶντα τὴν αἰσθητικὴ ἐντύπωση.

Ὁ ζωγράφος εἶχε κι' ἄλλη δυσκολία νὰ νικήσῃ. Ἐμοιαζε μὲ τὸν ποιητὴ ποὺ πρέπει νὰ σφίξῃ τὴν ἐμπνευσή του στὴ στενὴ φόρμα ἑνὸς σονέτου ἢ νὰ δημιουργήσῃ πᾶν ὅσον ἀπαραγγελλόμενες ρίμες. Ὁ στενὸς τοίχος τῆς τραπεζαρίας εἶχε ὕψος δέκα ποδῶν καὶ μᾶκρος εἶκοσι ὀκτὼ ποδῶν. Σ' αὐτὸ τὸ στενόμενον τοίχωμα ἔπρεπε νὰ τοποθετήσῃ τὸ Μυστικὸ Δείπνο. Αὐτὸ τὸ ἐμπόδιο ὁ Δα Βίντσι, τὸ ἔκαμε θρίαμβον, τὴν ἀνάγκη ἀριστοτεχνία πρωτοτυπίας. Ὅλοι ξέρωμε πῶς ἡ ψυχικὴ ἐκφραση ἀνήκει στὸ ἐπάνω μέρος τοῦ κορμοῦ· τὰ πόδια εἶναι περιττά. Ἐπλάσε λοιπὸν ἑνδεκα μισὰ κορμιά, ποὺ τὶς κνήμες τους τὶς σκεπάζει τὸ τραπέζι καὶ τὸ τραπεζομάντηλο.

Ἀλλὰ ἡ ἐκφραση τῶν δεκατριῶν αὐτῶν προσώπων δὲν εἶναι οὔτε στὰ μάτια, οὔτε

στό στόμα, οὔτε στὶς πτυχές τοῦ μετώπου, οὔτε καὶ στὶς ρινοχειλικές μεταβολές, ὅπως στὰ ἄλλα ἔργα· εἶναι στὰ χέρια. Τὰ χέρια μιλοῦν. Τὸ τόλμημα αὐτὸ μόνο ἓνας μεσημβρινὸς μπορούσε νὰ τὸ τολμήσῃ. Στους μεσημβρινούς λαοὺς ὅλο τὸ κορμὶ παίρνει μέρος στὴν ἔκφραση. Τὸ καταλαβαίνει ἀμέσως ὅποιος ἀπὸ βορεινὲς χώρες ἐπέρασε στὴν Ἰταλία. Αὐτὸ ἦταν ἀνέκαθεν. Ὁ Λέ-σιγγ ἀπορεῖ μὲ τὸ πλῆθος καὶ τὴν πρὶν-ιλία τῶν χειρονομιῶν τῶν παλαιῶν ἐλλήνων ῥητόρων. Ἕνας ἄλλος μεσημβρινός, ὁ Montaigne, ὁγδόντα χρόνια ὕστερα ἀπὸ τὸ Δα Βίντσι ἀπαριθμοῦσε πόσο πλῆθος πράγ-ματα μπορούμε νὰ ποῦμε μὲ τὸ χέρι. «Μὲ τὸ χέρι» ἔγραφε «ζητοῦμε, παρακαλοῦμε, προσκαλοῦμε, διώχνουμε, φοβερίζουμε, ρωτοῦμε, θυμωζόμαστε, ἐνθαρρύνουμε, ἀποτρέπο-με, ἀποδοκιμάζουμε, ἐμποδίζουμε, παρδεχό-μαστε, ἀρνούμεστε, προκαλοῦμε, βρίζουμε, βεβαιώνουμε, ἀμφιβάλλουμε, ἀποροῦμε, διατά-ζουμε, δυσπιστοῦμε, φοβούμεστε, τρομάζο-με, πληρώνουμε, καὶ τί ὅχι ἄκόμη; et quoy non? προσθέτει ὁ ἔξυπνος δοκιμιογράφος. Ὁ Ταινο, στὴ Φιλοσοφία τῆς τέχνης στὶς Κάτω Χώρες, διηγεῖται γιὰ ἓνα συμπα-τριώτη του, ἔμπορο ὁμβρελλῶν στὸ Ἀμ-στερδαμ· «ἄμχ μὲ ἄκουσε νὰ μιλῶ γαλλικά, ἔπεσε στὴν ἀγκαλιά μου. Δὲν μπορούσε νὰ ὑποφέρῃ τοὺς ντόπιους γιὰ τὴν ψυχρότητά τους καὶ τὴ διακινησιὰ τους:—Δὲν ἔχουν αἰσθημα, ζωὴ· σωστά γογγύλια, κύριε, σω-στά γογγύλια!»

Τὴν ἐκφραστικὴ αὐτὴ ιδιότητα τῶν Ἰ-ταλῶν τὴν εἶχε παρκτηρήσει καὶ ὁ Γκαί-τε: «Ὅλο τὸ σῶμά του· ἔχει πνεῦμα, ὅλα τὰ μέλη λαβαίνουν μέρος σὲ κάθε ἔκφρα-ση τοῦ συναισθήματος, τοῦ πάθους ὡς καὶ τῆς σκέψης ἀκόμη. Μὲ διάφορο σχηματι-σμοὶ καὶ κίνηση τοῦ χειροῦ, ὁ ἄνθρωπος τοῦ λαοῦ λέγει: «Δὲ μὲ νοιάζει!», «Αὐτὸς εἶναι τσαρλατᾶνος, ἔχε τὸ νοῦ σου!», «Λίγο εἶναι: τὸ φωμὶ του, τοῦ κακόμοιρου!»

Ἡ πολὺμορφη, εὐγλωττη, ἐκφραστικώ-τατη αὐτὴ μιμικὴ δὲν μπορούσε νὰ ξεφύγῃ τὸ βαθύ, παρκτηρητικὸ, βυθοσκοπικὸ μάτι τοῦ Δα Βίντσι. Τὴν ἐπῆρε ἀπὸ τὸ δρόμο καὶ τὴν ἀνέβασε στὴν τέχνη· τὸ πετράδι τὸ θαμπὸ τὸ σήκωσε ἀπὸ τὴ λάσπη καὶ τοῦ-δωκε τὴ λάμπη τῆς μεγαλοφυΐας. Καὶ ζωγράφησε τὸ Μυστικὸ Δεῖπνο.

Στὴ μέση τοῦ τραπέζιοῦ κάθεται ὁ Χρι-στός· δεξιὰ καὶ ἀριστερὰ κάθονται ἀπὸ ἑξ Ἀπόστολοι, καὶ αὐτοὶ πάλι σχηματίζουν τέσσερα συμπλέγματα τρεῖς-τρεῖς. Ἀλλὰ ὅλα τὰ πρόσωπα, νεανικά ἢ γεροντικά, ὅλες οἱ κινήσεις, εἶναι συγκεντρωμέναι σὲ μιὰ ἐ-νάτητα, σὰν ὄργανα ὁρχήστρας ποὺ ἐνώ-νονται σὲ μιὰ ἀρμονικὴ συγχορδία.

Τὸ μυστικὸ αὐτὸ τριπλῆς εἶναι δειπνο ἀποχαιρετισμοῦ. Θλιδερὰ προαισθήματα πλημμυροῦν τὴν ψυχὴ ὅλων. Τὰ στόματα εἶναι κλειστά. Ἐξαφνὰ ὁ Διδάσκαλος, μέ-σα στὴν ἐπίσημη σιωπὴ, λέγει:

«Ἀμήν, ἀμήν, λέγω ὑμῖν ὅτι: εἰς ἑξ ὧν παρδῶσει με» (1).

Ἡ φράση αὐτὴ, σὰν ξαφνικὸ φύσημα κα-ταιγίδος, ἀνατράζει τὶς ψυχές τῶν Ἀπο-στόλων.

Ἐκεῖνος ὅμως γέρνει ἀριστερὰ τὸ κε-φάλι, ἀπαλά, καὶ κοιτάζει ἐμπρός του μὲ κατεδοσμένα μάτια. Ὅλη ἡ κορμωστικιά του, ἡ κίνηση τῶν χειρῶν ἀπὸ πάνω ὡς κάτω στὴ δάκτυλα, ξαννλέγει μὲ θεία ἐγ-καρτέρηση τὰ πικρὰ λόγια· καὶ ἡ σιωπὴ τοῦ τὰ δυνάμειν περισσότερα: Ναί, ἔτσι εἶναι. Κάποιος ἀπὸ σᾶς θὰ μὲ παραδώσῃ!

Κοντὰ στὸ Χριστό, δεξιὰ, κάθεται ὁ Ἰωάννης, «ὁ μαθητὴς ὃν ὁ Κύριος ἠγάπα». Μὲ τὰ ὁμορφα νεανικά χαρακτηριστικά του καὶ τὰ ὠραία μακριὰ ξανθὰ μαλλιά ποὺ πέφτουν στοὺς ὤμους, μοιάζει μὲ κο-ρίτσι. Βαθιά τυχόχθηκε ἀπὸ τὸ ξαφνικὸ λόγο τοῦ Κυρίου· γέρνει δεξιὰ τὸ κεφάλι· ἐνώνει, κλειδώνει τὰ χέρια, σὰ σὲ προσευ-χή. Ὁ πόνος του φανερώνεται σὲ μιὰ ἀνά-ταση τῆς καρδίας πρὸς τὸν οὐρανό. Αὐτὴ ἡ κίνηση μὲς ἀνοίγει τὴν ψυχὴ του νὰ ἰδοῦ-με μέσα. Δὲν εἶναι ὁ ἄνθρωπος τῆς ἀποφρ-σιτικῆς ἐνεργείας· εἶναι ἀπὸ κείνους ποὺ ὑποκύπτουν σιωπηλὰ στὸ ἀνώτερο θέλημα· τὸ πολὺ-πολὺ παρκαλοῦν ἂν μπορεῖ νὰ ἐμποδισθῇ τὸ κακό.

Στὸ πλάγι του κάθεται ὁ Ἰούδας· μαύρα καὶ σγουρὰ τὰ μαλλιά του, μαῦρα σὰν τοὺς σκοπούς του· αὐτὸς κρῖναι τὸ ταμεῖον, τὸ γλωσσόκομον εἶχε, καὶ τώρα σ' αὐτὸ εἶ-ναι: ὁ νοῦς του. Ὁ λόγος τοῦ Χριστοῦ φτά-νει ὡς μέσα στὴ συνείδησή του· τρομαγμέ-νος, ἀρπάζει μὲ τὸ δεξιὸ του χέρι ὁρμητικὰ

(1) Ἰωάννης 17, 21, Ματθ. 26, 21. Μαρκ. 14, 18.

τὸ πουγγὶ καὶ ἀναποδογυρίζει τὴν ἀλατιέ-ρα· τὸ σπίγγει δυνατὰ ἐνῶ, ἀλλελα, τὸ δεξιὸ κάνει μιὰ σπασμωδικὴ κίνηση σὰ νὰ λέγῃ: «Τὶ λόγια εἶναι αὐτά; Πῶς θὰ γίνῃ αὐτό;»

Ὁ Πέτρος, στὸ λόγο τοῦ Χριστοῦ, τινά-χτηκε ἐπάνω, ἀρπάζει μὲ τὸ δεξιὸ τὸ μα-χαίρι ἀπὸ τὸ τραπέζι καὶ μὲ τὸ ἀριστερὸ στηριζέται στὸν ὦμο τοῦ Ἰωάννη. Δείχνον-τας τὸ Χριστὸ μ' ἔκφραση παρκατηκτικῆς: «Ρώτησε, ἀδελφέ, τὸ Διδάσκαλο, ποῖος εἶ-ναι ὁ κακοῦργος ποὺ θὰ βάλῃ τὸ χέρι ἐπά-νω του! Καὶ θὰ τοῦ δείξω ἐγώ!» Ἐδῶ ἔχομε τὸ ἀπὸ αἵμα· τὸν ἄνθρωπο τῆς πρῶ-της ὁρμῆς· τὸ μαχαίρι, ὡς εἶναι καὶ ἀνάπο-δο, μ' ἓνα ἄοριστο προαίσθημα, ἀκουμπά-ει ὅλα στὰ πλευρὰ τοῦ Ἰούδα. Εἶναι ὁ μα-θητὴς ποὺ στὶς στιγμὲς τοῦ κινδύνου ἀρπά-ζει τὸ ὄπλο.

Τοῦτο τὸ σύμπλεγμα, τὸ πιὸ σημαντικὸ, εἶναι τὸ πιὸ τέλειον.

Τὸ δεύτερο σύμπλεγμα ἀρχίζει μὲ τὸν Ἀνδρέα. Ὑψώνει ἀνοικμένες τὶς πλάμες σὰ νὰ θέλῃ νὰ διώξῃ μακριὰ κάτι τρο-μερό, ποὺ δὲ μπορεῖ νὰ τὸ ὑποφέρῃ. Εἶναι ἡ ἔκφραση τῆς φρίκης.

Κοντὰ του, ὁ Ἰάκωβος ὁ νεώτερος ἀπλώ-νει πίσω ἀπὸ τὴ ράχη τοῦ Ἀνδρέα τὸ ἀρι-στερὸ του χέρι στὸν ὦμο τοῦ Πέτρου σὲ μιὰ παράλληλη κίνηση. Ἡ παλάμη καὶ ὁ δείκτης εἶναι ἀνοικτά· θέλει νὰ εἰπῇ: «Πέτρε, ρώτησε περισσότερα· πὲς μὲς ποῖος εἶναι ὁ κακοῦργος». Ἡ κορμωστικιά του εἶναι ἡμερῇ· δὲν εἶναι σὰν τοῦ Πέτρου· αὐτὸς ζητεῖ πληροφορίες, ὅχι ἐκδίκαση· ζητεῖ νὰ μάθῃ, ὅχι νὰ τιμωρήσῃ.

Τὸ σύμπλεγμα αὐτὸ συμπληρώνει ὁ Βαρ-θολομαῖος, στὴν ἄκρη τοῦ τραπέζιοῦ. Εἶναι ὁ μόνος Ἀπόστολος ποὺ τὸν βλέπομε ὁλό-κληρο. Σηκώθηκε, ἀκούμπησε τὰ δύο του χέρια στὸ τραπέζι καὶ προσήλωσε τὸ βλέμμα στὸν Ἰωάννη, προσέχοντας τί θὰ τοῦ πῇ ὁ Διδάσκαλος. Ἡ στάση του εἶναι ἐρωτηματικὴ, στάση ἀνθρώπου ποὺ ἀνιπο-μονεῖ νὰ μάθῃ κάτι σοβαρό, ἴσως πολὺ δυ-σάρεστο.

Ἀριστερὰ τοῦ Κυρίου, ἡ ταραχὴ γιὰ τὴν προδοσίαν εἶναι μεγαλύτερη. Ἰάκωβος ὁ πρεσβύτερος ρίχνει πίσω τὸ κορμὶ του ἀπὸ φρίκη, ἀνοίγει τοὺς βραχίονές του καὶ ἔχει τὸ βλέμμα ἀπλανὲς σὰν ἓναν ποὺ θαρρεῖ πῶς βλέπει μὲ τὰ μάτια του ὅ,τι

φρικτὸ ἄκουσαν τ' αὐτιά του. Γι' αὐτὸν εἶναι ἀφάνταστα ἀποτρόπαιο, ὅτι ἓνας ἀπὸ τὴ συντροφιά τους πρόκειται νὰ προδώσῃ τὸ Διδάσκαλο.

Πίσω ἀπὸ τοὺς ὤμους του σκύβει ὁ Θω-μας. Φαίνεται μόνο τὸ κεφάλι του καὶ τὸ δεξιὸ του χέρι· κοιτάζοντας τὸν Κύριο, μὲ τὸ δείκτη ὑψωμένον, ἔχει τὴν ἔκφραση ἀν-θρώπου ποὺ κάτι ξέρεي καὶ ζητᾷ νὰ τὸ πῇ. Εἶναι σὰ νὰ λέγῃ: «Βλέπεις, Ραββί; ἐγὼ τῶξέρα· ἐγὼ πάντα ἔλεγα πῶς θάναί καὶ κάποιος παλιάνθρωπος ἀνάμεσὸ μας!»

Τρίτος στὸ σύμπλεγμα εἶναι ὁ Φίλιπ-πος· μιὰ νεανικὴ, καλοκάγαθη μορφή. Ση-κώθηκε, σκύβει πρὸς τὸν Κύριο, ἀκουμπάει τὰ δύο του χέρια πάνω στὸ στήθος του, σὰ νὰ λέγῃ:

«Νά, Διδάσκαλε, καίτα μέσα στὴν καρ-διά μου. Τὸ ξέρεις πῶς εἶναι καθαρὴ. Δὲν εἶμαι ἐγὼ ὁ προδότης. Ὡ! Δὲν εἶμαι ἐγώ!»

Στὸ τελευταῖο σύμπλεγμα, οἱ τρεῖς Ἀπό-στολοι μιλοῦν μὲ ταραχὴ γιὰ τὸ φοβερό ποὺ ἄκουσαν. Ὁ Μιτθᾶτος, συζητῶντας ζωηρὰ μὲ τοὺς δύο συντρόφους του, δείχνει μὲ τὰ δύο του χέρια, μὲ ἐντονη κίνηση, τὸν Κύριο· αὐτὸ τὸ ἀπλωμα τοῦ δεξιοῦ χειροῦ εἶναι ἀριστοτεχνικόν, γιατί ἐνώνει τὸ σύμ-πλεγμα τοῦτο μὲ τὸ ἄλλο καὶ τὸ κάνει ὁρ-γανικὸ μέλος τοῦ ὅλου. Στὸ πλάγι του, ὁ Θαδδαῖος ἐκφράζει κατὰπληξῃ, ἀμφιβολία, ὑποψία· ἀκούμπησε ἀνοικτὸ τὸ ἀριστερὸ χέρι πάνω στὸ τραπέζι καὶ ὑψωσε τὸ ἄλλο ἔτσι σὰ νὰ ἠθελε μὲ τὸ ἔξω τοῦ δεξιοῦ χειροῦ νὰ κτυπήσῃ τὴν ἀριστερὴν παλάμη. Αὐτὴ τὴν κίνηση τὴ βλέπομε στὸ λαό, ὅταν σὲ μιὰ συζήτησι, πάνω σ' ἓνα ἀπροσδόκη-το ἐπιχείρημα, ἓνας φανερώνῃ τὴ δυσπι-στία του λέγοντας: «Αὐτὸ δὲν γίνεται, ἀ-δελφέ, δὲν μπορεῖ νὰ γίνῃ. Τελείωσε!»

Ὁ Σίμων, ὁ πιὸ γέρος ἀπ' ὅλους, κάθε-ται τελευταῖος στὴν ἄκρη τοῦ τραπέζιοῦ καὶ τὸν βλέπομε ὁλόκληρο. Πρόσωπο καὶ κίνηση τῶν χειρῶν δείχνουν πῶς εἶναι βα-θιά λυπημένος· ἀλλὰ δὲν τὸν συγχλονίζει ἡ φρίκη· εἰν' ἀπὸ ἐκείνους ποὺ δέχονται παθητικὰ τὰ κτυπήματα, ποὺ ὑποτάσσον-ται στὸ μοῖρατο, ἀνίσχυοι νὰ σφαιρώσουν σφιχτὰ τὸ γρόθο γι' ἀντίστασι.

Ὁ Μυστικὸς Δεῖπνος εἶχε τὴν τραγικὴν

τύχη των εξαιρετικά ωραίων πραγμάτων. Λες κάποια χαιρέκακη δύναμη τὸν παραμόνευε. Ἡ Φύση, ὁ καιρὸς ὁ «ἐργὼν ἐχθρὸς», τὸ χῶμα, τὸ νερό, στρατιωτικὰ περάσματα, ἐπιδιορθώματα, οἱ καλόγεροι καί, τὸ πιὸ ἀνέλπιστο ἀπὸ ὅλα, αὐτὸς ὁ ἴδιος ὁ καλλιτέχνης συνώμοσαν νὰ τὸ καταστρέψουν. Ὁ τοίχος συνόρευε μὲ τὴν κουζίνα καὶ ἦταν ἀσχημὴ θεμελιωμένος· ἡ τραπεζαρία χαμηλή, γέμιζε σὲ κάθε πλημμύρα καὶ τὸ νερό πότιζε τοὺς τοίχους· ἀργότερα ἡ κτηνωδία τῶν καλογέρων ἀνοίξε καὶ μιὰ πόρτα κατὰκαρδὰ στὴν τοιχογραφία, κι' ἡ βεβήλωση ἀγγίξε τὸν ἴδιο τὸ Χριστό.

Ὁ Δα Βίντσι ἐννιά χρόνια σωστὰ παιδεύτηκε γιὰ τὸ Μυστικὸ τοῦ Δείπνου. Αὐτὸς ποὺ σὰν τὸν παλιὸ Ρόδιο Πρωτογένη δούλευε καὶ ξανιδούλευε τὸ ἔργο του, πάντα δυσχερῆς, συχνὰ πετώντας τὸ πινέλο καὶ πάλι ἀδράχοντάς το σὰν ὄπλο γιὰ νὰ πολεμήσῃ μὲ τὸν Καιρὸ σὰν τὸ Διγενὴ μὲ τὸ Χάρο, αὐτὸς καταδίκασε τὸ ἔργο του στὸ θάνατο. Τεχνικὲς ἐρευνες ἀπέδειξαν πὼς τὸ χρωματικὸ ὕλικο τοῦ ζωγράφου ἦταν ἓνα μίγμα ἀπὸ μαστίχα, κερί, ἴσως καὶ πίσσα πού, ὅμοια μὲ τοὺς πικλοὺς Ἑλληνας ζωγράφους τῆς ἐγκαυστικῆς, τὰ ἔλυσε, τὰ ἀπλώσε, τὰ ἔνωσε, τὰ διαβάθμισε μὲ ἓνα ζεστὸ σίδερο, σὰν τὸ ἀρχαῖο καυτήριον, τὸ κέστρο. Ὑστερὰ ἔσυρε ἐπάνω στὴν εἰκόνα, σὰ βερνίκι, ἓνα λεπτὸ στρώμα λαδοῦ. Τοῦτο ζώηρεφε τὰ χρώματα καὶ τὰ προφύλαξε κάμποσα χρόνια. Ἀμα ὅμως, μὲ τὸν καιρὸ, ξεράθηκε τὸ λάδι, τότε ἀρχίσαν τὰ χρώματα νὰ ραγίζουν καὶ, μὲ τὴν ἐπιδρομὴ τῆς ὑγρασίας ποὺ ἔφερνε τὴ μούχλα, σιγά-σιγά ἀδυνατίσαν καὶ σὲ πολλὰ μέρη ἐξαφανίστηκαν.

Καὶ ὕστερα ἄλλες, πολλές, ἀπίστευτες περιπέτειες κατὰτρεξαν χρόνια καὶ χρόνια τὸ ἔργο ἀριστοτέλει. Ἐγινε κι' αὐτὸ συντρίμι· κι' ἀπόκτησε τὴ θλιθερὴ ὁμορφιά τῶν ἐρεπίων. Ἀλλὰ τὰ ἐρεπίων τῶν μεγάλων πραγμάτων ἀσκοῦν μιὰ μαγικὴ ὑποβολὴ στὴν ψυχὴ μας· στὰ μάτια μας δείχνουν τὰ τραύματά τους, ἀλλὰ προχωρώντας πέρα ἀπὸ τὰς αἰσθήσεις, ξυπνοῦν τὸν καλλιτέχνη ποὺ ζῇ μέσα μας, μᾶς κάνουν

δημιουργοὺς καὶ συμπληρώνουμε τὸ ἔργο στὴν πρώτη, στὴν ἀφάνταστη ὁμορφιά του.

Ἔτσι καὶ στὸ Μυστικὸ Δείπνο τοῦ Δα Βίντσι. Ἀς ξεθώριασαν τὰ χρώματά του, τὸν βλέπουμε ἀκατάλυτο, αἰώνιο ἐμπρὸς μας. Τὴ δραματικὴ πνοὴ ποὺ τὸν ζωντάνεψε, ἀκόμη τὴ νοιώθουμε στὸ πρόσωπό μας. Δὲν ἔχει τίποτε μὲ τὴν παράδοση καὶ τὴ ρουτίνα, μὲ τὴν ἡρσυχὴ συναναστροφὴ τῶν ἀγίων τῶν ἄλλων ζωγράφων. Ἐδῶ μέσα εἶναι συμπυκνωμένη μιὰ θιέλλουσα ψυχικὴ. Ἡ ἀμφιβολία, ἡ ἀβεβαιότητα, ἡ ντροπὴ, ἡ ἐγκαρτέρηση, ἡ δυσπιστία, ἡ ἀγανάκτηση, ἡ φρίκη, ἡ ὁρμὴ γιὰ ἐκδίκηση γεμίζουν μὲ τὸν ἡλεκτρισμὸ τους τὴν ἀτμόσφαιρα. Κι' ὅλα αὐτὰ τὰ κατόρθωσε ὁ καλλιτέχνης μὲ τί; μὲ ἓνα ἐκφραστικὸ μέσα σχεδὸν λησμονημένο, περιφρονημένο: τὸ χέρι. Λένε γιὰ τοὺς τυφλοὺς πὼς ἔχουν τὰ μάτια τους στὰ δάκτυλά τους· ἐδῶ οἱ Ἀπόστολοι· ἔχουν στὰ χέρια τους τὴ φωνή τους. Ὁ σοφὸς Γερμανὸς ἀνθρωπολόγος Κάρολος Κάρους, στὴν περίεργη Συμβολικὴ τοῦ ἀνθρώπινου κορμοῦ, ξεχωρίζει τέσσερες κατηγορίες χέρια: χέρια στοιχειώδη-ζωώδη, χέρια κινήτρια, χέρια λεπτοαπτικά ἢ εὐαισθητικά σὰν τὰ γυναίκεια, καὶ χέρια ψυχικά. Ψυχικά χέρια εἶν' αὐτὰ ἐδῶ, ποὺ ἀνοίγουν τὴν ψυχὴ καὶ δείχνουν τὸ βυθὸ τῆς. Δὲν τὴ συγκλινεῖ τους σ' ὅλη τὴν ψυχικὴ σκιάλα, ἀπὸ τὸ ψιθύρισμα τοῦ πόνου ὡς τὸ ξέσπασμα τοῦ σπαραγμοῦ. Κι' ὅπως ὁ καλλιτέχνης βρῆκε στοὺς δρόμους, στὰ χέρια τοῦ λαοῦ, τὸ ἐκφραστικὸ ὕλικο τοῦ, φαντάζομαι τὸ Μυστικὸ Δείπνο σὰ μιὰ μεγάλη Συμφωνία ἐμπνευσμένη ἀπὸ λαϊκὰ μοτίβα, μὲ τόνους μελωδικοὺς γεμάτους δάκρυα καὶ πίστη, μιὰ πολυφθογγὴ κατανυκτικὴ ἁρμονία ποὺ νὰ κλαίῃ συγκρατημένα ἢ φωνηχτά, ποὺ νάχη μέσα τῆς καὶ στεναγμοὶ καὶ βογγητὸ καὶ πνιγμένο λυγμὸ καὶ σιωπηλὸ ὄργηνο καὶ ὀλοφυρμὸ καὶ κραυγὴ φρίκης, κι' ὅλα αὐτὰ ν' ἀνεδαίνουν εὐλαθητικά, ψηλά, ὅλο πιὸ ψηλά, ὡς τὴν αἰθέρια γαλήνη τοῦ Θεανθρώπου!

ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΗΣ ΚΟΥΡΤΙΔΗΣ

ΣΤΗ ΣΥΚΑΜΙΑ ΑΠΟ ΚΑΤΩ (*)

ἔχουμε μιὰ σκούπα ἀπὸ μυρτιὲς καὶ τὸ σκούπισε. Ξεσκόνισε τὰ ξεθωριασμένα κοινίσματα κι' ἀνέψε τὰ καντήλια.

Ὅσο ἡ ἄλλη κάτι ζητοῦσε μέσα στὰ κλωνάρια τοῦ δέντρου· τὸ βρῆκε καὶ στάθηκε· σηκώθηκε στὶς μύτες τῶν ποδαριῶν τῆς καὶ ξεκρέμασε μιὰ μεγάλη παρόνα.

Μ' αὐτὴν ἀρχισε νὰ χτυπᾷ τὸ σήμαντρο ποὺ ἦταν κρεμασμένο στὸν πλατὺ κορμό.

— Ντίν-ντάν! Ντίν-ντάν! Ντίν-ντάν!

Ξάστερος, γλυκός, χαρούμενος ἤχος ξεχύθηκε ἀπὸ τὸ σήμαντρο.

— Ντίν-ντάν! Ντίν-ντάν! Ντίν-ντάν!

ἀκούστηκε θολὰ ἡ ἡχώ.

Ὁ ζεστός ἀέρας τοῦ δειλινοῦ ἄρπαξε τοὺς γλήγορους ἤχους, τοὺς ἐπέρασε ἀπάνω ἀπὸ τὰ δέντρα, τοὺς βράχους καὶ τὶς λακκιές, ἐπῆρε μαζί του καὶ ὅλους τοὺς ἀντίλαλους καὶ σκέπασε τὸ χωριό.

Τὸ κορίτσι ἔπαψε. Στάθηκε λίγο κι' ἀρχισε πάλι σὲ ἀργότερο τόνο.

— Ντάν! Ντάν! Ντάν! Ντίν-ντίν! Ντίν-ντίν! Ντίν-ντίν! Ξάστερος, ἀργός, πένθιμος ἤχος ξεχύθηκε ἀπὸ τὸ σήμαντρο.

— Ντάν! Ντάν! Ντάν! Ντίν-ντίν! Ντίν-ντίν! Ντίν-ντίν! ἀκούστηκε θολὰ ἡ ἡχώ.

Καὶ ὁ ζεστός ἀέρας τοῦ δειλινοῦ ἄρπαξε τοὺς ἀργοὺς ἤχους, τοὺς ἐπέρασε ἀπάνω ἀπὸ τὰ δέντρα, τοὺς βράχους καὶ τὶς λακκιές, ἐπῆρε μαζί του καὶ ὅλους τοὺς ἀντίλαλους κι' ἐπλάκωσε τὸ χωριό.

— Μαύρη μου! τί ἔπαθες καὶ χτυπᾷς λυπητερά; ἐφώνασε ἡ ἄλλη καὶ τῆς στάματησε τρομαγμένη τὸ χέρι.

— Νὰ δοῦμε ποιὸν θὰ συχωρέσουν οἱ χωριανοί, γιὰ νὰ μάθουμε καὶ ποίαν εἶναι ἡ σειρά, νὰ τοῦ πάρουμε τὴν εὐχή, ἀπάντησε ἡσυχὰ καὶ χαμογελῶντας ἡ Μαρίνα.

— Ἀλλὰ δὲν ξέρεις, ποὺ τῶχομε σὲ μεγάλο κακό; Πῶς θὰ καταδοῦμε τώρα, ποὺ θὰ μᾶς δοῦνε;

— Ἀς καταδοῦμε ἀπ' ἄλλου.

Καὶ πήρανε ἄλλο δρόμο.

— Πρέπει νὰ περάσωμε μέσα ἀπὸ τὰ χωράφια, γιὰ νὰ βγοῦμε στὸ μονοπάτι τοῦ «Σταυροῦ».

— Ἀς περάσωμε, δικές μας εἶναι οἱ βρίζες, εἶπε ἡ Μαρίνα, ποὺ ἤξερε πὼς ὅλα αὐτὰ τὰ χωράφια, ποὺ ἀνέβαιναν ἀπλωτὰ τῶνα ἀπάνω στ' ἄλλο πρὸς τὸ «Σταυρό», ἦταν τῆς Μαλέκως τῆς.

— Φτάνει νὰ μὴν ἀπαντήσωμε φεῖδια.

— Τί κάνουν τὰ φεῖδια τέτοια ὥρα στὰ χωράφια; Τὸ μεσημέρι νὰ τὰ φοδᾷσαι.

Ἐπέρασαν ἀνάμεσα καὶ ἔφτασαν στὴν κορυφή, στὸ «Σταυρό».

Ἐκουράστηκαν ὅμως, γιατί τὸ πέρασμα ἀνάμεσα ἀπὸ τὶς ψηλὲς βρίζες καὶ τὰ κριθάρια δὲν εἶναι εὐκόλο, καὶ κάθησαν νὰ ξεποστᾷσουν δίπλα στὴν ψηλὴ πέτρα ποὺ ἦταν στημένη στὸ ψηλότερο μέρος χέρσου χωραφιοῦ. Ἡ πέτρα εἶχε χαραγμένο στὴ μέση τῆς ἓνα μαῦρο σταυρό.

Ἐκύτταξαν τὸ χωριό. Φαίνονταν ἀπὸ καὶ ὅλα τὰ σπίτια μὲ τὰ μαντριά τους. Ἐβλεπαν μιὰ-μιὰ τὶς χωριανές, ποὺ γύριζαν δεξιὰ, ἀριστερά· κάτι ἐμπάζαν, κάτι ἐδογάζαν· ἔσκυπταν, σηκώνονταν.

Τί ἀστείες ποὺ φαίνονταν ἀπὸ μακριά, καὶ τί κουτὲς ποὺ βασανίζονταν ἐτοί!

Σὲ λίγο ἀκούστηκαν κουδουνίσματα· ἔρχονταν τὰ οραχτά. Ὅλα τὰ μαντριά ἀνοίξαν καὶ ἡ κάθε μιὰ βγήκε νὰ καρτερέσῃ τὰ δικά τῆς.

Ἡ Μαρίνα εἶδε τὴ Μαλέκως τῆς, ποὺ ἀνοίξε τὴν ψηλὴ ξύλινη θύρα τοῦ μαντριοῦ, ἐχώρισε τὰ πρόβατά τῆς, τᾶμπασε κι' ἐκλείσε μὲ δύναμη τὴ θύρα.

(*) Συνέχεια ἀπὸ τὸ προηγούμενο, σελ. 42.

«Η θύρα έβρόντησε κι' έ βρόντος έφτασε ψηλά στο «Σταυρό».

— Καλύτερα νά δουλεύη κανείς, παρά νά κυττάξη εκείνους που δουλεύουνε! είπε σ'έν αποσταμένη ή Μαρίνα.

— Έγώ λέω πως κακά είναι και τὰ δυο απάντησε γελῶντας ή Φωτεινή.

Κι' έσηκώθηκαν.

«Ο άγέρας φυσούσε δυνατώτερος τώρα και δροσερός! Όλα φαίνονταν ζωηρότερα και σ'έν ξαλαφρωμένα ύστερα από τό βχυρό κάμ-μα της ήμέρας.

Περνούσαν κάτω από τις μεγάλες βαλα-νιδιές και γελοῦσαν με τό κάθε τι. «Ετρι-ζαν στα πόδια τους τὰ ξερά φύλλα κι' αὐ-τές γελοῦσαν! περνούσε ένα πουλί, πάλε γε-λοῦσαν. Σένα βίτα σκάλωσε τό φόρεμα της Μαρίνας και ή Φωτεινή έχαχάνισε. «Ένας γκιώνης ακούστηκε.

— Τι έπαθε ό γκιώνης σήμερα και γε-λάει; είπε ή Μαρίνα.

Με μιάς έπαψε νά φυσάη και ή ζέστα ανέβαινε πάλε από τή γή. Και όμως λίγο πιο πέρα μιά μεγάλη βχλανιδιά βούτζε· τὰ κλωνάρια της δέρνονταν αναμεταξύ τους και ένα σύννεφο από φύλλα, άγκάθια και ξερά χόρτα σηκώθηκε στον άέρα.

Στριφογύρισαν, στριφογύρισαν, έπειτα έπεσαν στη γή στριφογυρίζοντας ακόμα σ' ένα μεγάλο κανονικό κύκλο. «Η Μαρίνα έ-τρεξε κατά τή βαλανιδιά. «Αλλά ή φίλη της τήν έτράβηξε τρομαγμένη κατὰ πίσω και της έκλεισε με τήν παλάμη τό στόμα.

— «Ψωθικές!» της είπε σταυτί, «γλήγο-ρα κάτω!»

«Έτρεξαν και οι δυο πολλή ώρα άμίλη-τες! όταν έφτασαν μακριά από τή βαλανι-διά, στάθηκαν.

— Τώρα μίλα όσο θέλεις, είπε ή Φω-τεινή ανασαίνοντας δυνατά.

— Πού τις είδες τις ξωθικές;

— Δέν τις είδα, τις άκουσα. «Ήταν ή ώρα ποῦ έστρωναν χορεύοντας τό τραπέζι τους. Είδες κάτω από τή βχλανιδιά;

— Τὰ φύλλα που στριφογύριζαν.

— Δέν καταλαβαίνεις! δέν ήταν φύλλα, ήτανε τό κόκκινο ζωνάρι τους που έγύριζε.

— Γιατί δέ μάφησες νά δω;

— «Αλλά άν πατήσης εκεί, πιάνεσαι πα-τόκορφα και άν μιλήσης, χάνεις τή μι-λιά σου,

Δέν ρωτάς τή Μαλέκω σου; Έχει στήν ίδια θέση πάτησε κι' αὐτή μιά φορά, κι'έν δέν τήν πότιζαν τρεις βολές νερό με τό κουτάλι της ξωθικιάς, ήτανε χαμένη.

«Έχει σέ κείνες τις βχλανιδιές στρώνουν τραπέζι οι ξωθικές και στή μέση, απάνω σένα σαγανάκι από δοντρόφλουδα, έχουν τό κουτάλι τους. Καλότυχος που θά τό πετύχη και θά'ξη και καρδιά νά τάρπάξη! «Η θειάκω-Τσέπω δέ φοβόντανε οὔτε τούς βρυκόλακες, όχι τις ξωθικές που βγαίνουν από μέσα.

Θιός σχωρέστηνε! πρόπερσι πέθανε. Τήν βάρεσε τ'άστροπελέκι κάτω στή Ναθαρίτσα και τήν έφερνν πεθαιμένη απάνω στή γα-ζέλα της.

Αὐτή τούς πήρε τό κουτάλι τους.

«Από τή λύσσα τους ξερίζωσαν τή βαλα-νιδιά και από δέντρο σέ δέντρο ρίχτηκαν βουτζοντας πέρα και πέρα, στήν άλλη με-ριά του ποταμιού, και χάθηκαν μέσα στις καστανιές.

«Όστόσο ή θειάκω-Τσέπω έκαμε τή δου-λειά της.

«Ό,τι άρρώστεια νάχε ό άλλος, έτρεχε αὐτή με τό χουλιαράκι της τόν πότιζε τρεις βολές και του διάδαινε.

Τό θυμάμαι τό χουλιαράκι, όταν είχα τις θερμες! τώφεραν και με πότισαν! ήτα-νε μικρό, ξύλινο, πλατύ με κοντό χεροθλι κι' έννιά στόματα, κι' απάνω δλο γυριστά σκαλισματα.

— Και ποιός τώχει τώρα;

— Χάθηκε. Θέλεις κήκε μαζί της από τ'άστροπελέκι, θέλεις της τ'ώκλεψαν από τό σεντούκι της οι γυναίκες που τή σαδάνωσαν.

«Η Μαρίνα ήθελε νά γυρίση πίσω νά δη τό κουτάλι με τὰ έννιά σκαλιστά στόματα, αλλά ήτανε πολύ άργά και γύρισαν στο χωριό.

Η ΦΩΤΕΙΝΗ ήταν ή φίλη της Μαρίνας.

«Ήτανε πολύ μεγαλύτερή της και είχε ζήσει δυο-τρία χρόνια στήν πολιτεία με τό μακαρίτη τόν πατέρα της.

Της άρεσε ή Μαρίνα, που ήταν έτοιμη σ'όλες τις ώρες νά παίξη σ'έν πολύ μικρότε-ρη και νά σοβχευτή σ'έν πολύ μεγαλύτερη.

— «Εσύ δέν είσαι οὔτε μικρή οὔτε μεγάλη, οὔτε ζουρλή, οὔτε γνωστική, οὔτε κακή, οὔτε...

— Φτάνει! και σὺ τί είσαι; ρώτησε ή Μαρίνα.

— Τό ίδιο.

— Τότε νά γίνουμε φίλες.

Και γίνανε. «Όπου και νά πήγαινε, ή Φωτεινή έκραζε και τή Μαρίνα, είτε μέρα ήτανε είτε νύχτα.

— «Ω, Μαρίνα! έρχεσαι στο λόγγο για ξύλα; Πάμε στο δάσος για κράνια; Πάμε για βαλανιδι; «Έρχεσαι στα στάλα νά πα-με φωμί στους πιστικούς; «Ανεβαίνουμε στις «Γράδες»; κατεβαίνουμε στο ποτάμι:

Και ή Μαρίνα, πάντα πρόθυμη, έτρεχε με τή Φωτεινή σ'τό λόγγο, σ'τους στάλους, σ'τις γράδες και σ'τα ποτάμια.

«Ήτανε μέρες που τις έχαναν και τις δυο σ'τό χωριό.

«Έφευγαν από τὰ ξημερώματα και έγύ-ριζαν μέσα στή βαθειά νύχτα.

«Από μακριά ακούγονταν τό τραγούδι της Φωτεινής:

«Μπο' άμπέλι μου, μπο' άμπέλι μου, μπο' άμ- [πέλι μου]

Πλατύφυλλο και κοντοκλαδεμένο

«Αχ! για δέν άνθας, για δέν καρπας,

Δέν κάνεις τὰ σταιφύλια.

Μά τή θάλασσα!

Ψηλή, λιανή σου ή μέση, νά σ'άγκάλιαζα...

— «Αίντε, αίντε! κιέφτασε κι' ή ώρα σου, μονολογοῦσε καμμιά γριά, που έκοδε ξύλα σ'τό λόγγο.

«Η Φωτεινή ήξερε ένα πληθος ιστορίες με Ξωθικές, «όλες άληθινές» όπως έλεγε κυττάζοντας τή Μαρίνα σοδará, με τὰ μεγάλα, μαύρα, γλυκύτατα μάτια της, όταν έκείνη έτύχαινε καμμιά φορά νά δείχνη πως δέν τις έπίστευε.

«Ήξερε όλα τὰ τραγούδια του τόπου της, μοιραλόγια, ξόρκια, γιατροσόφια, παρα-μύθια.

«Ήτανε πρώτη σ'τό χορό. «Ήτανε χερο-δύναμη και σ'τις έξω δουλειές δέν της πα-ράδβαινε καμμιά.

Μόνο νοικοκυρά που δέν ήτανε και ή Μαλέκω της — γιατί ή Φωτεινή δέν είχε μητέρα — που της τάχε μάθει όλα, μόνον αὐτό δέν κατάφερε νά της μάθη.

Οὔτε φύλλα είχε τήν ύπομονή νάπλώνη με τό καλαμίδι πάνω στο σσφρά, οὔτε κρο-θάπητες νά φτειάνη.

Δέν τήν έμελε, άν τὰ κελίμια της απάνω

από τὰ σενιούκια δέν έφταναν ως τό τα-δάνι, οὔτε άν δέν είχε έτοιμη τήν άρμα-τωσιά της για νύφη.

Δέν έχάθονταν ποτέ στον άργαλειό και τήν κάλτσά, έτσι άδικα τήν έσερνε μαζί της, ποτέ δέν έβανε θηλιά.

«Η Μαλέκω της πολλές φορές τήν έμά-λωνε, με κάποτε, που τύχαινε νά έχη δρε-ξη, τώπερνε σ'άσπελο και της τραγουδούσε τό τραγούδι της «Καλής νοικοκυράς»:

Μιά καλή, μορ' μάτια μου, μιά καλή νοικοκυρά Πάει νά μιάση λάχανα.

Τάβαλε, μορ' μάτια μου, τάβαλε στήν τέντζερη

Κι' έπεσε νά κοιμηθῇ.

Κι' έπεσε, μορ' μάτια μου, κι' έπεσε νά κοιμηθῇ

Και νά λιανοτεντωθῇ.

Μιά κλωτσιά, μορ' μάτια μου, μιά κλωτσιά τήν

[τέντζερη,

Χάθηκαν τὰ λάχανα.

Χάθηκαν, μορ' μάτια μου, χάθηκαν τὰ λάχανα

Κι' έχαψαν τήν πεθερά.

— Σωπα, σωπα πεθερά, τί μās 'κούει ή γειτοιά

Δέ μās δίνουν οὔδὲ στιά!

ΑΞΑΦΝΑ άρρώστηκε ή Μαλέκω της Φωτεινής και αὐτή έμενε όλη τήν ήμέρα κοντά της.

«Η Μαρίνα έπήγε νά τις δη. «Η γριά ήτανε κακά από τό πόδι της, πως τώπαθε οὔτε ή ίδια δέν ήξερε.

«Ήτανε καλά και περίκαλα. Γιόμωσε μιά πυκνάδα κριθάρι και κατέβηκε σ'άλλω-νι της! κήνει νά περπατήση, σ'έν νά τήν τραβούσε κανείς από τό χῶμα! κήνει νά σηκώση τό ποδάρι, σ'έν νά σήκωνε τή γής.

Πάει κιή μαυροπυκνάδα, της έπεσε από τὰ χέρια.

Πάει και τό κριθάρι, τώφαγαν τὰ ρίθια! Αὐτὰ διηγόντανε πεσμένη στο στρώμα και δίπλα στη γωνιά.

«Έσκισαν άμέσως ένα μπάκακα κι' ένα πουλί και της τ'άδεσαν σφιχτά στο πόδι με όλα τὰ ζαντερικά τους ως που ζοχόπησαν.

«Η πληγή έγινε χειρότερη! έλυσαν τότε λαγοπιτιά σένα χουλιαράκι και τήν έβαλαν μέσα φύλλο απάνω στήν πληγή. «Όταν τώ-λυσαν, τί νά ιδούνε! έφτά τρύπες γύρωθε! Είχε πατήσει φειδοκόκκαλο! ποιός ξέρει τί θεριό θάτανε!

Και ή Φωτεινή έτρεχε με τή Μαρίνα πάνω από τὰ λιθάδια, στις λίσδες, στα νε-ρά, για νά βροῦν πεντάνευρα και γλυκομά-νες, για νά κλείση ή πληγή.

Ἡ Φωτεινὴ πάντῃ κοντά της, ἐφρόντιζε γιὰ ὅλα. Αὐτὴ τὴν ἀλλάζε, αὐτὴ τὴν ἐνίθε, αὐτὴ τὴν ἐχτένιζε, αὐτὴ ἐφτιζνε τοὺς κηφέδες στὶς γειτόνισσες, ποὺ ἔρχονταν νὰ τὴν δοῦνε καὶ ὅλο καὶ σιγοτραγουδοῦσε. Οἱ γριὲς τὴν ἐκαμάρωναν.

— Νὰ τὴ χαίρεσαι, Μπάμπο, τὴν ἀγγονιά· καλύτερα κι' ἀπὸ τὸ γέροντά σου, κι' ἀπὸ τὸ παιδί σου σὲ τηράει.

Ἐχτός ἀπὸ τὸν πατέρα τῆς Φωτεινῆς, ποὺ εἶχε πεθάνει ἄξαφνι στὰ ξένα, εἶχε κι' ἄλλα γιὰ τὴν γριά, μικρότερον καὶ νιοπαντρεμένο. Ἀλλὰ τὴ νύφη δὲν τὴν ἤθελε οὔτε ἡ γριά, οὔτε ὁ γέρος. Τὴν ἤθελε ὅμως ὁ γιὸς καὶ τί νὰ κάναν· γιὰ νὰ μὴ τοῦ χαλάσουν τὴν καρδιά, τὴν πήρανε.

Πρῶτος ὑποχώρησε ὁ γέρος.

— Αἱ, γριά, νὰ ποῦμε καὶ τὴν ἰσάδα· γιατί δὲν τὴ θέλουμε τὴ νύφη; Αὐτὴ ἔχει τὴν τέχνη της, τὸν ἀργαλειό της καὶ ξέρει καὶ γράμματα.

— Αἱ, μωρὶ αἱ! τί θὰ σοῦ γνέσῃ, τὰ ποτούρια· κι' ὅσο γιὰ τὰ γράμματα, θὰ γράψῃ στοῦ «Καραλήμπεη» νὰ μῶρθουν τὰ φορτώματα!

Ὡστόσο δέχτηκε κι' ἡ γριά κι' ἐγινε ὁ γάμος μὲ μεγάλο γλέντι.

Ἀλλὰ οὔτε ἡ πεθερά καλόβλεπε τὴ νύφη οὔτε ἡ νύφη τὴν πεθερά· γι' αὐτὸ κι' οἱ γριὲς δὲν τῆς τὴν ἀνάφεραν καθόλου τὴ νύφη καὶ σὺν ἦρθε κι' ἡ Κόστοδα, μιὰ φτωχὴ γειτόνισσα, ἐπικαὶν αὐτῆς τὴν κουβέντα.

— Αἱ, τὰ σειάζεστε μὲ τὸ παιδί σου;

— Τί νὰ σειάζωμε; σειάνεται αὐτὴ ἡ δουλειά; ἀπάντησε ἡ Κόστοδα. Ἐγὼ νὰ μπάζω κι' αὐτοὶ νὰ βγάζουνε; Ἐγὼ νὰ ξενοδουλεύω κι' αὐτοὶ νὰ τρών τὰ ἐτοιμα καὶ νὰ κάθωνται σὺν ὁ Σελιαμῆς στὴν κορφή; Μπήκε ἡ δημογεροντιά καὶ μᾶς χώρισε, εἰδ' ἄλλοιως θάχαμε ἄσκημο τέλος.

Ξεδίπλωσε ἀπὸ τὸ κεφάλι της τὴν μιὰ ἄκρη ἀπὸ τὸ στενόμακρο ἄσπρο μαντήλι της μὲ τὶς κόκκινες φοῦντες καὶ σφρόγγισε τὸν ἰδρώτα της.

Τὰ μικρὰ μάτια της ἦτανε κόκκινα μέσα στὰ ρυτιδωμένα βλέφαρα καὶ τὸ σφιχτὸ λιχνόχειλο στόμα της ἐμάκρανε σὰ σὲ χαμόγελο, δίχως νὰ νοίγῃ καθόλου.

— Καὶ νὰ συλλογιέται κανεὶς, τί τράβηξε γιὰ νὰ τὸ κουναρίσῃ αὐτὸ τὸ παιδί.

αὐτὴ, γυναίκα ἀδύνατη, δίχως βίος, δίχως μωλάκι. Ἦρθε καιρός, ποὺ διακόνεψε κι' ὅλας! Μάλιστα, διακόνεψε, τότες ποὺ ὁ μακαρίτης ὁ γέροντάς της—λαμπάδες νὰ τοῦ φέγγουνε—ἦτανε στὸ στῶμα. Κι' ἐπειδὴ ντρέπονταν στὰ γύρω χωριά ποὺ τὴν ἤξεραν, κατέδωκε κάτω στὸ βούρκο, στὰ τοιφλίκια καὶ ζητιάνεψε στοὺς ἀγάδες, καληώρα τοὺς, κι' ὡς εἶν' καὶ χαλασμένοι τώρα κι' αὐτοὶ σὺν κι' ἐμᾶς.

Τὸ σωστό, σωστό! τὴν ἐδόθησαν!

Πέθανε ὁ γέροντας κι' ἔμεινε μὲ τὸ παιδί, χτυπήθηκε ὅσο μπόρεσε, τὸ μεγάλωσε· κι' αὐτό, ἀντὶς νὰ πιάσῃ δουλειά, νάλαφρώσῃ καὶ τὴ μάνα του, πῆγε καὶ παντρεύτηκε. Ἐμπασε καὶ τὴ νύφη μέσα καὶ τῶστροσαν στὴν κορφή.

Ἄλλ' αὐτὴ γέραςε τώρα, δὲν μπορεῖ νὰ συντρομιστῇ μοναχὴ της καὶ νὰ τρέφῃ κι' αὐτούς;

Κι' ἔτσι ἦρθε ἡ δημογεροντιά καὶ τοὺς χώρισε· ἐχώρισαν καὶ τὸ σπίτι καὶ σύχασαν. Ἡ γριά πῆρε τὴν κορφή τοῦ χαμόσπιτου καὶ τὰ παιδιὰ τὸ κάτω μέρος μὲ τὸ φοῦρνο.

Ἡ γριά ἔκαμε ἄλλο φοῦρνο στὴν ἀπάνω μεριά τοῦ μαντριοῦ καὶ τώρα ὀρίζει ὁ καθέννας τὸ δικό του.

— Ὅσο καὶ νάσαι, παιδιὰ σου εἶναι καὶ μιὰ μέρα σαυτὰ θὰ γυρίσῃς, εἶπε ἡ Μαλέκω τῆς Φωτεινῆς.

— Πάησε τώρα, ἀδερφοῦλες μου, ἱσκιο δὲ βλέπω γὼ ἀπὸ ταῦτα! Νά, τούτῃ ἡ συκαμιά—κι' ἐδειξε μιὰ ἀδύνατη γυμνὴ συκαμιά στὸ μαντρί, — δὲν ἔχει ἱσκιο μοναχὴ της καὶ νὰ πάω καὶ γὼ νάκουμπήσω ἀπὸ κάτω;

— Αἱ, δὲ θὰ κάτσουν ἔτσι κι' αὐτὰ! θὰ τοὺς κάμῃ ἡ ἀνάγκη καὶ θάργαστοῦνε. Κάτι θάποχτήσουνε· εἶπε μιὰ ἄλλη χοντρή ροδοκόκκινη γριά, ἀνοίγοντας τὴν ταμπάκαρα της καὶ προσφέροντας καὶ στὶς ἄλλες.

— Αὐτὸ ποὺ σὰς λέω, εἶπε ἡ Κόστοδα, παίρνοντας μιὰ πρέζα καὶ ρουφώντας δυνατά· ἡ νύφη δὲν εἶναι ἄξια νὰ πάρῃ τοῦτο 'δῶ, νὰ τὸ βάλῃ ἐκεῖ. Γιὰ ξύλα δὲν πάει, στὸ χωράφι δὲν πάει, στὸ μύλο δὲν πάει, πῶς θὰ προκόψῃ;

— Ὅσο γιὰ τὸ μύλο, καλὰ κάνει, εἶπε ἡ ἀστειότερη γριά καὶ γέλασε. Οἱ ἄλλες τὴν ἐκύτταξαν ἀπορώντας.

— Τὴν ἀστοχήσατε τὴ Διαμάντω; Ὅλες

τὶς δουλειὲς σ' αὐτὴνε τὶς ἔρριχναν. Κάμε νύφη τοῦτο, κάμε νύφη κείνο. Σῦρε νύφη στὸ μύλο. Μὰ καὶ κείνη τοὺς τὴν εἶπε στὸ κάτω:

— Ἀ, μὰ ὅλη μέρα γὼ στὸ μύλο, ὅλη μέρα γὼ στὸ μύλο, καλὰ μῶκαμε κι' ὁ μωλωνᾶς!

Οἱ γυναῖκες ξεκαρδίστηκαν ἀπὸ τὰ γέλια. Καὶ τὰ μάτια τῆς Κόστοδας, ποὺ τὰ εἶχε ὑγράνει ἓνα δάκρυ λύπης, ξαναδάκρυσαν τώρα ἀπὸ τὰ γέλια, κι' ἐκεῖνο τὸ πρῶτο ἔπεσε στὴν ποδιά της καὶ χάθηκε μέσα στὶς μύλλινες κλωστές, δίχως νὰ φήσῃ ἄλλο σημάδι παρὰ ἓνα χρῶμα πρὸ σκοτεινὸ στὸ μέρος ποὺ ἔπεσε.

Ἡ ΜΑΡΙΝΑ κι' ἡ Φωτεινὴ συνήθιζαν νὰ πηγαίνουν στὸ «Κεραμαριό» καὶ ἀπὸ κει νὰ πετροβολοῦν τὸ ποτάμι.

Κάποτε ἦταν ἐκεῖ κεραμαριό, μὰ τώρα μόνο σπασμένα κεραμίδια ἔμειναν σὲ μεγάλη ἔκταση, καὶ στὶς ἄκρες βράχοι πελώριοι καὶ πολύσχημοι.

Οἱ βράχοι αὐτοὶ ἦταν ἀπάνω ἀπὸ ἓνα πολὺ βαθὺ γκρεμὸ καὶ στὸ βάθος ἐφαίνονταν, ἀνάμεσα ἀπὸ τὰ πλατεῖα πελώρια πλατάνια, μιὰ στενὴ ἀσημένια λουρίδα ποὺ ἔφρευε μὲ βοή.

Ὅταν ἐκύτταζε κανεὶς ἀπὸ πάνω ἀπὸ τοὺς βράχους ἐνόμιζε πῶς τὸ ποτάμι ἦταν κάτω ἀπὸ τὸ γκρεμὸ καὶ πῶς ἂν ἔρριχνε μιὰ πέτρα, αὐτὴ θὰ ἔπεφτε ἴσα μέσα στὸ νερό. Αὐτὸ ἐπίστευαν καὶ τὰ κορίτσια καὶ δὲν ἀπελπίζονταν ἀκόμα.

Ἡ Μαλέκω τῆς Μαρίας συνήθιζε νὰ λέῃ γιὰ κάποιον, ποὺ καταπιάνονταν σὲ δουλειὰ ποὺ δὲ θὰ μπορούσε ποτέ νὰ τὴ βγάλῃ πέρα, πῶς «πετροβολάει τὸ ποτάμι ἀπὸ τὸ Κεραμαριό».

Καὶ τὰ κορίτσια ἐνοιωθάνε μεγάλη χαρὰ μὲ τὴν ἰδέα πῶς θὰ μπορούσαν νὰ τῆς ἀποδείξουν πῶς κι' αὐτὸ γίνεται.

Ὡστόσο ἀκουζνε τὶς πέτρες τοὺς νὰ πέφτουν ἀπάνω σὲ ἄλλες πέτρες, νὰ σταματοῦνε σὲ βράχους ἢ καμμιὰ φορὰ, ὅταν τὶς ἔρριχναν μὲ μεγάλη ὁρμή, νὰ χτυπάνε στὰ κλωνάρια ἀπὸ κανένα πλατάνι.

Γιὰ τὴν ὥρα καμμιὰ πέτρα δὲν εἶχε πέσει στὸ νερό.

Ἐκεῖνο τὸ ἀπόγειομα ξαναπήγαν γιὰ τὴν ἴδια δουλειά. Ἐφτάσαν στοὺς βράχους καί, ἀντὶ νὰρχίσουν ἔπως πάντα τὸ πετροβολήμα, ἡ Φωτεινὴ κάθησε σὲν βράχο κι' ἐκύτταζε στὰ μάτια τὴ Μαρίνα.

Ἡ Μαρίνα στέκονταν ἀμίλητη.

— Μαρίνα, θὰ παντρευτῶ, τῆς εἶπε, σο-δαρά ἢ ἄλλη.

— Ἀλήθεια;

— Ναι!

— Καὶ γιατί; ρώτησε σὺν ἀφηρημένη ἡ Μαρίνα.

— Γιατί; γέλασε ἡ Φωτεινὴ. Γιατί τρώω; γιατί πίνω; γιατί σηκώνομαι; γιατί πλαγιάζω; Γι' αὐτὸ καὶ θὰ παντρευτῶ.

— Μὰ ὅλοι δὲν παντρεύονται...

— Οὔτε ὅλοι τρῶνε. Εἶναι, βλέπεις, κι' οἱ πεινασμένοι. Καὶ γέλασε πάλι.

— Ἀ, τὸ ἴδιο εἶναι;

— Τὸ ἴδιο!

— Καὶ τὸν θέλεις αὐτὸν ποὺ θὰ πάρῃς;

— Δὲν ξέρω.

Ἡ μικρὴ τὴν ἐκύτταξε ἀπορώντας.

— Δὲν ξέρεις ἂν τὸν θέλῃς;

— Ἀφοῦ δὲν τὸν εἶδα ποτέ μου, πῶς θέλεις νὰ τὸ ξέρω; Τὴν Κυριακὴ θὰ τὸν δῶ γιὰ πρώτη φορὰ. Θάρθῃ ἐπίτηδες στὸ σπίτι μας. Ἐγὼ θὰ τοῦ πᾶω στὸ δίσκο τὸν καφέ κι' αὐτὸς θὰ βρῇ κάτι νὰ μοῦ πῇ γιὰ νὰ τὸν κυττάξω στὸ πρόσωπο καὶ νὰ μὲ κυττάξῃ. Ἐκείνη τὴ στιγμή οἱ περσότερες τὰ χάνουν καὶ οὔτε τοὺς βλέπουν καθόλου καὶ τοὺς παίρνουν ἔτσι στὰ κουτούρο. Ἀλλὰ ἐγὼ, νὰ σοῦ πῶ, θὰ τὸν κυττάξω κατὰματα κι' ἂν δὲν μάρῃ, δὲν τὸν παίρνω! Καὶ γέλασε.

— Ρίξε τώρα τὸ λιθάρι σου, κι' ἂν πέ-τύχῃς τὸ νερό, δὲ θὰ τὸν πάρω! Καὶ γέλασε πάλι.

— Πονηρή, θὰ τὸν ξέρῃς καὶ θὰ σάρῃς δὲ γένεται!

— Ὅχι, ἀλήθεια σοῦ λέω. Αὐτὸς μὲ ξέρει, μὲ εἶδε στὸ πανηγύρι τῆς Ζερκοβίτσας ποὺ χόρευα καὶ μὲ ζήτησε. Ἐγὼ δὲν τὸν ξέρω.

(Ἀκολουθεῖ)

KATINA Γ. ΠΑΠΑ

ΟΙ ΝΕΚΡΟΙ ΤΗΣ ΘΑΛΑΣΣΑΣ

ΡΩΣΣΙΚΗ ΠΑΡΑΔΟΣΗ

Πάνε χρόνια τώρα. Οί παππούδες μας όμως θυμώνταν το γέρο-παπά που εγκαταστάθηκε στην Κριμαία, κοντά στο Γουρζούφ, σε μια απ' τις σπηλιές του "Αϊ-Δαγιά".

Κανέναν δὲ γνώριζε πότε πρωτόρθε εκεί, ποιάς ήταν κι' από ποῦ. Λέγανε γι' αὐτὸν πολλά. Καμπόσσι λέγανε πὼς τὸν ξέρασε ἐκεῖ ἓνα κύμα, ὕστερα ἀπὸ ἓνα ναυάγιο, ποῦ ἡ μανιασμένη θάλασσα κατάπιε ὅλους τοὺς συγγενεῖς καὶ τοὺς ἀγαπημένους του. "Ἄλλοι λέγανε πὼς ἡ φουρτούνα τῆς ἀνθρωπίνης ζωῆς τὸν στέρησε ἀπὸ κάθε τι ποῦ τὸν ἔνωσε μὲ τὸν κόσμον τοῦτο, καὶ γι' αὐτὸ ἀποσύρθηκε γιὰ ν' ἀρσιωθεῖ στὸ Θεό, νὰ θαυμάσει τὴν ὡμορφιὰ τῶν πλασμάτων του, νὰ σκεφθεῖ τὴ δίκαιη ὁργὴ του καὶ νὰ τὸν ἐξιλεώσει μὲ τὶς προσευχὲς του.

Ἦν ἦταν ἐκεῖνο ποῦ τὸν ἔφερε κοντὰ στὴ θάλασσα, εἰν' ἀγνωστο· ἀλλὰ ἡ θάλασσα ἦταν τὸ μοναδικὸ πρᾶγμα στὸν κόσμον μὲ τὸ ὁποῖο εἶχε σχέση.

Κανέναν δὲν τάραιζε τὴ μοναξιά του. Κανέναν δὲν τὸν ἐμπόδιζε στὶς ἀσχολίες του. Κανέναν δὲν ἐρχόταν σ' αὐτὸν μέσα ἀπὸ τοὺς γκρεμοὺς καὶ τοὺς βράχους.

Οἱ περίεργοι τὸν κοίταζαν ἀπὸ μακριά. "Ἐτρωγε ἀγριοβλάσταρα κι' ἀγριοὺς καρπούς· ἔπινε νερὸ ἀπὸ μιὰ βρυσούλα ποῦ σιγοτραγουδοῦσε κει κοντά, καὶ κοιμώτανε σὲ μιὰ σπηλιά.

Μέρες ὀλόκληρες γύριζε στὶς πλαγιὰς τῶν βουνῶν, ἀγναντεύοντας τὴ θάλασσα, κι' ὅταν ξεχώριζε κανένα πλοῦμένο, ἀρχινοῦσε νὰ προσεύχεται καὶ τοῦστελνε τὴν εὐλογία του.

Οἱ ψαράδες, ξεκινώντας τὸ φθινόπωρον γιὰ τὴ δύσκολη δουλειὰ τους κοντὰ στ' ἀκρογιάλι τῆς Θεοδόσιας, ἔρχονταν σ' αὐτὸν νὰ πάρουν τὴν εὐλογία του.

Ζύγωναν ὅσο μποροῦσαν περισσότερο

στοὺς ἀπόκρημνους βράχους τῆς ἀκρογιαλιάς μὲ τὶς βαρκούλες τους, ποῦ χοροπηδοῦσαν πάνω στὰ κύματα τῆς ἀδιάκοπα φουρτουνιασμένης αὐτῆς θάλασσας, καὶ περιμέναν ὅσο ποῦ ὁ γέρο-παπὰς νὰ τελειώσει τὴ δέηση ποῦκανε γονατιστὸς γι' αὐτοὺς κι' ἀπὸ μακριὰ νὰ τοὺς εὐλογήσει μὲ τὸ σημεῖο τοῦ σταυροῦ.

Ἦν ἀνοιξή, γυρίζοντας ἀπ' τὸ ψάρεμα, ξαναπέρναγαν ἀπ' ἐκεῖ καὶ κείνος, καθὼς τοὺς εὐλογοῦσε, φαινόταν σὰ νὰ λογάριζε πόσες βάρκες ξαναγύριζαν πίσω.

Οἱ ψαράδες πίστευαν πὼς θυμώταν πόσες βάρκες ἔφταναν κάθε φορὰ, κι' ἂν παρατηροῦσε πὼς λιγόστευαν, τότε ἔκλαιγε καὶ προσευχόταν ἀκόμα πιὸ θερμὰ.

Ἦν προσευχὴ γιὰ τοὺς θαλασσινοὺς ἦταν ἡ ἀδιάκοπη ἐνασχόλησή του.

Κάθε πρωτὶ κατέβαινε κάτω στ' ἀπόκρημνο ἀκρογιάλι. Ἦν θάλασσα τοῦ μιλοῦσε κι' αὐτὸς ἐνιωθε τὴ θάλασσα.

Θλιμμένος ἀκουγε τὰ κύματα, ποῦ ἔσπκζαν στοὺς βράχους καὶ μὲ λαχτάρα προσεύχονταν γιὰ κείνους ποῦ κάπου-ἐκεῖ μακριὰ, στὴν ἀνοιχτὴ θάλασσα, παλεύανε μὲ τὴ μανιασμένη μπόρα.

Ἀνάμεσα στὰ νεκρὰ δελφίνια, τὰ φύκια καὶ τὰ χρωματιστὰ κοχύλια ποῦ ξέδραζε τὸ κύμα τὴ νύχτα στοὺς βράχους, ἔδρισκε καὶ σανίδες ἀπὸ τσικισμένον καράβι, καὶ σπασμένον κατάρτια, καὶ κομμάτια ἀπὸ κατραμωμένα πανιά.

Τὰ φοβερὰ αὐτὰ εἰδήματα τοῦ μιλοῦσαν γιὰ τὸ φοβερὸ δράμα ποῦ παίχτηκε κάπου ἐκεῖ στὰ βῆθη τῆς θάλασσας.

Σὰν ὄρνια ἀρπαχτικά, τὰ κύματα ἀρπάξανε τὸ καράβι καὶ τὸ πήγανε στὴν ἀνοιχτὴ θάλασσα. Σὰν κακοῦργοι ριχτήκανε πάνω του μὲ χίλια χτυπήματα καὶ μοιραστήκανε τὸ θῶμα τους, ἀναμεταξύ τους, σὲ

χίλια κομμάτια. Παίζανε καθένα μὲ τὸ μερίδιό του καὶ τὸ χαρίζανε τῶνα κύμα στ' ἄλλο. Τὸ γέρινο ἀσπρόμαλλο κύμα, ἀφοῦ χόρτασε παίζοντας, ἔφερε τὸ κομμάτι του στὸν "Αἰ-Δαγιά, τῶρριξε στὸ βράχο καὶ, ἀφοῦ γέλασε μ' ἀμέτρητα διαμαντένια πητσιόματα, γύρισε στὴ θάλασσα γιὰ καινούργιο κυνήγι.

Σ' αὐτὸ τὸ συντρίμι μπορεῖ μὲ τρεμουλά νὰ σφιχτοπιαστήκανε μελανιασμένα καὶ παγωμένα χέρια κι' ὁ παπὰς προσευχόταν γιὰ τοὺς ναυαγούς.

Μέρες ὀλόκληρες ἀγνάντευε ἀπὸ ψηλὰ μήπως δεῖν' ἀσπρίζει κανένα πανάκι γιὰ νὰ εὐλογήσει τοὺς ταξιδιώτες.

Καὶ τὸ βράδυ, ὅν ἡ θάλασσα ἦταν ἡσυχῇ, πήγαινε νὰ ἡσυχάζει στὴ σπηλιά του.

Ἦν ὅμως ἡ θάλασσα μὲ γυρίζε κι' ἦταν ἀγριεμένη, σίγουρα θὰ ἔμενε ὅλη τὴ νύχτα ἐκεῖ γονατιστὸς, κάνοντας λιτανεῖες.

Γιατὶ κείνοι, ποῦ τ' ἀγριεμένα κύματα, ἀρπάζοντάς τους ἀναπάντεχα, τοὺς ἔφεραν στοὺς βράχους τοῦ "Αἰ-Δαγιά, ὅταν γιὰ μιὰ στιγμή ἡσύχαζαν τὰ κύματα, ἀκούγαν νὰ φτάνει στ' αὐτιά τους ἀπ' τὸ βράχο, στὰ φτερά τοῦ ἀγέρα, μιὰ γεροντικὴ φωνὴ ποῦ ἔφελνε προσευχές.

Ἔτσι ζοῦσε ὁ καλὸς γέρος κοντὰ στὴν ἀδιάκοπα φουρτουνιασμένη θάλασσα.

*
*
*

Πάντα φουρτουνιασμένη ἡ θάλασσα, αὐτὴ τώρα περισσότερο ἀγριεῖ καὶ λυσσομανάει τὴν ἁγία νυχτιά τοῦ Πάσχα. Ὁ γέρος ποῦ ὅλοι τὸν λέγανε "Ἅγιο, ἀνέβαινε τὴ νύχτα αὐτὴ στὸ βράχο κι' ἐκεῖ ἔφελνε τὸν ὄρθρον τοῦ Πάσχα γιὰ τοὺς νεκροὺς τῆς θάλασσας.

Ἀπ' τὰ θαλασσινὰ βῆθη ἀνέβαιναν τότε ἐκεῖ οἱ νεκροὶ τῆς θάλασσας καὶ, καθάλλα στὰ κύματα ποῦ τοὺς κατάπιαν, ἔτρεχαν στοὺς βράχους τοῦ "Αἰ-Δαγιά. Πολλοὶ ἦταν ποῦ χάθηκαν ξαφνικά, καὶ τώρα ἔρχονταν ν' ἀκούσουν τὴ χαρμόσυνη εἰδηση τῆς Ἀνάστασης. Οἱ περίεργοι ποῦ τολμοῦσαν κι' ἀποφασίζανε νὰ πλησιάσουν πιὸ κοντὰ στοὺς βράχους ὅπου ὁ γέρο-παπὰς ἔφελνε τὸν ὄρθρον του, ἀκριδοπλήρωναν τὴν περιέργειά τους.

Γυρίζανε σπῆτι χλωμοὶ καὶ τρέμοντας ἀπὸ φόβο.

Πολλοὺς «νεκροὺς τῆς θάλασσας» εἶχαν ἰδεῖ.

Οἱ νεκροὶ ἀσπρίζανε στὶς χαίτες τῶν κυμάτων, ποῦ ἀθόρυβα γλύφανε τὸ βράχο.

Οἱ περίεργοι αὐτοὶ εἶδαν ἀκόμα πὼς προσεύχονταν καὶ πὼς σταυροκοπῶντουσαν οἱ νεκροί.

Κι' ὅταν ὁ γέρο-παπὰς ζύγωνε στ' ἀκρογιάλι τοῦ βράχου, τόσο ποῦ τὰ μικρὰ κυματάκια, ποῦ σκαρφαλώνανε στοὺς βράχους, φιλοῦσαν τὰ πόδια του, καὶ δυνατὰ μὲ πανηγυρικὴ φωνὴ φώναζε «Χριστὸς Ἀνέστη», ξαφνικά σηκώνόταν κάποιον βουητὸ στὴν ἡσυχασμένη θάλασσα.

— Ἀληθῶς Ἀνέστη! ἀποκρίνονταν τὰ κύματα.

— Ἀληθῶς Ἀνέστη, ἀποκρίνόταν ὅλη ἡ ἀπέραντη θαλάσσια ἔκταση.

Καὶ τὰ μακρινὰ ἀστέρια ποῦ λάμπουν πάνω στὴ θάλασσα, ἔλαμπαν τότε περισσότερο ἀκόμα, καὶ μὲ τὴ λάμψη τους αὐτὴ ἀποκρίνονταν:

— Ἀληθῶς Ἀνέστη ὁ Χριστὸς!

Ἦν λάμψη τους καθρεφτιζόταν στὰ κύματα καὶ ἡ θάλασσα ἀστραρτε ἀπ' τὸ φίλημα τῶν ἀστεριῶν μὲ τὰ κύματα.

Ἦν ὅμως ὁ γέρος ἡσύχαζαν.

Οἱ νεκροὶ τῆς θάλασσας φεύγανε πίσω στ' ἀφραστὰ βῆθη τους, γιὰ νὰ ξαναμαζευτοῦν ἐδῶ τοῦ χρόνου, τὴν ἁγία νύχτα τῆς Ἀνάστασης.

Ἦν γιγνόμενος κάθε χρόνο, καθὼς θυμοῦνται οἱ παππούδες μας.

Ἀλλὰ μιὰ ἁγία Νύχτα ξέσπασε στὴ θάλασσα φοβερὴ φουρτούνα.

Οἱ περίεργοι ποῦχαν σκαρφαλώσει ἀπὸ νωρὶς στοὺς βράχους τοῦ "Αἰ-Δαγιά, ἔδλεπαν πὼς ἀγωνιοῦσαν οἱ νεκροὶ τῆς θάλασσας, λὲς καὶ ξαναδοκίμαζαν τὸ μαρτύριο τοῦ χαμοῦ τους, καὶ πὼς μὲ θανάσιμη θλίψη ζύγωναν ἀνωφύλευτα στ' ἀκρογιάλι, ἀπλώνοντας τὰ χλωμά τους τὰ χέρια.

Τὸ κλάμμα κι' οἱ στεναγμοὶ ἀκούγονταν μέσα στ' ἀστροπελέκι. Μὲ φωνὲς καὶ παρκαλῖα σπούσανε τὰ κύματα στὸ βράχο, ζητώντας τὴν Πασχαλινὴ ἀκολουθία.

Ὁ ὄρθρος δὲ γίνηκε.

Δὲν ἀκούστηκε ἀπὸ τὸ βράχο ἡ χαρμόσυνη καὶ δυνατὴ φωνή:

— Χριστὸς Ἀνέστη!

Καὶ θλιμμένα κρυφτήκανε πίσω ἀπ' τὰ

σύννεφα τ' ἀστέρια, χωρὶς νὰ ποῦνε μὲ τὴ λάμψη τους :

— Ἀληθῶς Ἀνέστη!

Ὡς τὸ πρῶτ' λυσομανοῦσε ἡ θάλασσα καὶ μόνον τὰ χαράγματα, πικραναστενάζοντας, γυρίσανε στὰ βάθη τους οἱ νεκροὶ τῆς θάλασσης, χωρὶς ν' ἀκούσουνε τὴ χαρμόσυνη εἴδηση.

Τοὺς στεναγμοὺς αὐτοὺς τοὺς ἀκούσανε καὶ τοὺς νεκροὺς τοὺς εἶδανε οἱ φαράδες ποὺ ἀργοπόρησαν στὴ θάλασσα καὶ ποὺ ξεκίνησαν γιὰ ταξίδι τὴν Ἁγία Νύχτα, γιὰ τὴ νύχτα αὐτὴ ἡ θάλασσα ἦταν πάντα ἀκίνητη.

Τὴ φορὰ ὅμως αὐτῇ, ἡ φουρτούνα τσάκισε δυὸ βάρκες, κι ὅταν τὸ πρῶτ', κατὰ τὴ συνήθειά τους, οἱ φαράδες ζύγισαν στοὺς βράχους τ' Ἀλ-Δαγᾶ, κανένας δὲ φάνηκε στὸ βουνό, κανένας δὲν προσευχήθηκε γιὰ τοὺς φαράδες ποὺ χάθηκαν καὶ δὲν εὐλόγησε αὐτοὺς ποὺ μέινανε στὴ ζωὴ.

Τρεῖς μέρες τοῦ κάκου κοίταζαν στὸ μέρος ποὺ συνήθως ἔβγαίνε ν' ἀγναντέψει τὴ θάλασσα ὁ ἅγιος γέρος, καὶ τὴν τέταρτη πιά μέρη μερικὰ παλληκάρια σκαρφάλωσαν στοὺς βράχους, δρασκέλισαν χαράδρες καὶ μπήκαν στὴ σπηλιὰ του.

Γυρίσανε θλιμμένοι καὶ σιωπηλοί.

Ὁ Ἅγιος δὲν ὑπῆρχε πιά.

Μαζέψανε πέτρες καὶ φράξανε μ' αὐτὲς τὴ μπασιὰ τῆς σπηλιᾶς, ὅπου μὲ ἐνωμένα στὸ σημεῖο τοῦ σταυροῦ τὰ δάχτυλα, κοίτονταν τ' ἄψυχο κορμί.

Ἔτσι θάψανε τὸν ἅγιο γέροντα στὴ σπηλιὰ ὅπου ἔζησε καὶ προσευχόταν.

Ἀπὸ τότε, κάθε Ἁγία Νύχτα, φουρτούνα ἄγρια ξεσπάει στὴ Μαύρη θάλασσα.

Κλαίει καὶ στεναζει ἡ θάλασσα κοντὰ στοὺς βράχους τ' Ἀλ-Δαγᾶ, περιμένοντας ἀνώφελα τὸν Πασχαλινὸ Ὅρθρο.

Κι ὁ Θεὸς νὰ μὴ δώσει νὰ βρεθεῖ κανένας τὴ νύχτα αὐτὴ στὴν ἀνοιχτὴ θάλασσα! Τὰ μαλλιά του θ' ἀσπρίσουν ἀπὸ φρίκη, ὅταν θ' ἀκούσει μέσα στ' ἀστροπελέκι τοὺς στεναγμοὺς καὶ τὸ κλάμμα, καὶ θὰ ἰδεῖ νὰ τρέχουν πάνω στὰ κύματα οἱ νεκροὶ τῆς θάλασσης.

Τώρα ὅμως ἡσυχάσαν λίγο. Κλαίει ἀκόμα τὸν παπὰ τους, βρίσκουν ὅμως παρηγοριὰ γιὰ τὴ χτίστηκαν στ' ἀκρογιαλὶ ἐκκλησιές. Ὅταν ἀρχινᾷ στ' ἀκρογιαλὶ ἡ λειτουργία τοῦ Πάσχα, ἡ θάλασσα ἡσυχάζει κι' ἀκούει.

ΛΙΖΑ Δ. ΚΟΝΤΟΓΙΑΝΝΗ

Ω ΒΕΝΕΤΙΑ, ΠΟΛΙΣ...

Ὡ Βενετία, πόλις ἀπὸ χρυσάφι κι' ἀπὸ σιᾶλο,
κορώνα στὴ λαμπρότητα τῆς Ἀδριατικῆς,
Μέγα Κανάλι, Γέφυρα τῶν Στεναγμῶν, Ριάλο,
ὦ θύμηση ἀνεξάλειπτη μᾶς ἐκθαμβωτικῆς

νύχτας, ποὺ περιπάτησα στὴ μυθικὴ πλατεῖα
τοῦ Ἁγίου Μάρκου, μπρὸς εἰς τὸ Παλάτι τῶν Δουκῶν,
ἀκούοντας νὰ σφυρηλατοῦν τὶς ὥρες μία μία
τὰ χάλκινα ὁμοιώματα τῶν δύο στρατιωτῶν,—

πόσο πλάγι σου φαίνονται μικρὰ καὶ χωρὶς βάθος
τὰ αἰσθήματα ποὺ μᾶς κρατοῦν ἀκόμη ἔδῳ στὴ γῆ,
ἐφήμερος ἡ λύπη μας, ἀταίριαστο τὸ πάθος,
ὦ αἰωνία παράδοση τοῦ κάλλους καὶ πηγῇ!

Κ. Γ. ΚΑΡΥΩΤΑΚΗΣ

ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ ΞΕΝΟΠΟΥΛΟΥ

ΑΝΘΡΩΠΙΝΟ

ΤΡΙΠΡΑΚΤΟ ΨΥΧΟΛΟΓΙΚΟ ΔΡΑΜΑ(*)

Κώστας, μαζεύει τὰ χαρτιά στὸ χαρτοφυλάκιο καὶ τὸ παίρνει:— Ὁρεθουάρ.

Χρῆστος.— Θὰ σὲ ξαναφωνάξω. (Κτυπᾷ τὸ κουδούνι.)

[Ὁ Κώστας φεύγει ἀπὸ τὸ βᾶθος. Σὲ λίγο μπαίνει, ἀπὸ τὸ βᾶθος, ἡ Εἰρήνη.]

Χρῆστος, στὴν Εἰρήνη:— Φέρε μου τὶς ἀσπυρίνες μου ἀπὸ μέσα... Ἐέρεις, τὸ σιληνάριο ποὺ εἶναι στὸ κομμοδίνιο.

Εἰρήνη, διευθύνεται πρὸς τὰριστερά:— Ἀμέσως.

Χρῆστος.— Κι' ἓνα ποτήρι νερό.

Εἰρήνη.— Μάλιστα. (Φεύγει ἀριστερά.)

Χρῆστος, μόνος, πιάνει τὸ κεφάλι του μὲ τὰ δυὸ χέρια:— Καίω...

Εἰρήνη, γυρίζει μὲ τὶς ἀσπυρίνες καὶ μ' ἓνα ποτήρι νερό:— Μισὴ παστίλια νὰ πάρτε. Ἡ κυρία λέει πὼς δὲν κάνει ὀλάνκερη.

Χρῆστος.— Δὲν εἶναι δική σου δουλειά. (Παίρνει μιὰν ἀσπυρίνη καὶ πίνει ὅλο τὸ νερό.) Οὔτε δική της.

Εἰρήνη.— Ὅπως ξέρετε... ἐγὼ ἡ καίμενη... (Κάνει νὰ φύγῃ ἀπὸ τὸ βᾶθος.)

Χρῆστος.— Στάσου.

Εἰρήνη, γυρίζει:— Ὅριστε.

Χρῆστος.— Τί κάνουν μέσα;

Εἰρήνη.— Στὴν τραπεζαρία εἶναι... κουδεντιάζουν.

Χρῆστος.— Κι' οἱ τρεῖς;

Εἰρήνη.— Μάλιστα. Ἡ θεὰ σας, ἡ ἀδερφή σας κι' ὁ ἀδερφός σας.

Χρῆστος.— Μὰ τί, συμβούλιο ἔχουν;... Ὁ Γιάγκος δὲν περπατάει σιγῆτως...

Εἰρήνη.— Δὲν ξέρω γιὰ τί δουλεῖ μιλᾷνε.

Χρῆστος.— Καλά. Ἡ Φλώρα δὲν ἦρθε ἀκόμα;

Εἰρήνη.— Ὁχι, κύριε.

Χρῆστος, μὲ δισταγμό:— Νά... νὰ πῆς... (ἀποφασιστικά:) νὰ πῆς τοῦ ἀδερφοῦ μου πὼς τὸν θέλω μιὰ στιγμή ἔδῳ. Γρήγορα, μὴ φύγῃ!

Εἰρήνη.— Ἀμέσως! (Φεύγει.)

Χρῆστος, μόνος, πολὺ σκεπτικός, ἀνήσυχος:— Θὰ μοῦ πῇ... πρέπει νὰ μοῦ πῇ!

Γιάγκος, μπαίνει σὲ λίγο ἀπὸ τὸ βᾶθος, δειλά:— Μὲ θέλεις;

Χρῆστος, ὀρθιος:— Νά!... Κλείσε καλὰ τὴν πόρτα κι' ἔλα νὰ κάτσης ἔδῳ.

Γιάγκος, κλεῖ τὴν πόρτα καὶ κάθεται ἐκεῖ ποὺ τοῦ δείχνει ὁ Χρῆστος:— Τί εἶναι;

Χρῆστος, ὕστερα ἀπὸ μικρὴ σιωπὴ:— Γιά, νὰ σὲ ἰδῶ, Γιάγκο, στὰ μάτια... Χμ! τὰ κατεβάζεις!

Γιάγκος.— Ὁχι, ἀδερφέ! Πὼς σοῦ φάνηκε;... Νά, σὲ κοιτάζω.

Χρῆστος.— Γιάγκο, ἄσε τὶς γυναῖκες νὰ λένε. Ἐμεῖς εἴμαστε ἄντρες. Κι' ἂν δὲν μᾶς ἔσπειρε ἓνας πατέρας, μᾶς γέννησε ὁ μὴδὲς μιὰ μάννα. Πάντα ἀδρέφια εἴμαστε.

Γιάγκος.— Ἀκούς λέει!

Χρῆστος.— Λοιπὸν πές μου: Ἦρθε καμμιὰ εἴδηση ἀπὸ κεῖ πέρα;

Γιάγκος.— Ὁχι... ὄχι!...

Χρῆστος.— Κι' ἦταν πολὺ, πολὺ κακὴ;

Γιάγκος.— Μὰ ὄχι!... Θεὸς φυλάξοι!...

Ἀπορῶ πὼς σοῦ πέρασε σήμερα αὐτὴ ἡ ὁποψία! Τί, ἐπειδὴ σοῦ εἶπα πρωτότερα γιὰ τὴν ἐγγείρηση;... Δὲν ἔχει καμμιὰ

(*) Συνέχεια, βλ. σελ. 47.

σχέση, ἀδερφέ! Σὲ παρακαλῶ νὰ τὸ βγάλῃς ἀπὸ τὸ νοῦ σου. Καὶ νὰ τὸ πῆς μάλιστα καὶ τῆς Εὐτυχίας, ποὺ μ' ἔφαγε γιατί σου μίλησα ἔτσι, μ' ἔφαγε!

Χρῆστος.— Δὲν κάνουμε τίποτα!.. Εἴσαι, βλέπω, ἀποφασισμένος νὰ μοῦ λές φέματα ὡς αὐριο.

Γιάγκος.— Μὰ ὅχι! περίεργος εἶσαι!

Χρῆστος.— Ἀκου ποὺ σοῦ λέω ἐγώ!.. Εἴσαι ψεύτης! Μὰ γιατί, (ζωηρά:) γιατί τάχα μοῦ τὸ κρύβεις; Σοῦ φαίνεται πῶς ἐγώ, ἐγώ, ὁ Χρῆστος ὁ Καστάνης, δὲν θὰ μπορούσα νὰ μάθω... νὰ μάθω ὅλη τὴν ἀλήθεια, ἔτσι σὰ νάμουν ὁ πιὸ κοινὸς ἀνθρώπος, καίμνε;

Γιάγκος.— Ἰσα-ἴσα. Ἄν ἦταν τίποτα, ὅα στὸ λεγα... Σὲ σένα θὰ τὸ λεγα.

Χρῆστος.— Κι' αὐτό, βρέ κουτέ, ἔπρεπε νὰ κάνης νὰ τὸ πῆς σὲ μένα καὶ νὰ μὴν τὸ πῆς στὶς γυναῖκες. Ἐσὺ ἔκανες τὸ ἀνάποδο: Τὸ ἔκρυψες ἀπὸ μένα, ποὺ δὲν θὰ μοῦ κανε τὴν παραμικρὴ ἐντύπωση, καὶ τὸ πες σὲ κείνες, γιὰ νὰ τίς κάνης νὰ παραδώσουν.

Γιάγκος.— Μά...

Χρῆστος.— Ναί, ναί, ἔτσι ἔκανες, εἶμαι βέβαιος. Κι' ἂν σὲ ρωτῶ τώρα, δὲν εἶναι γιὰ νὰ βεβαιωθῶ, παρὰ γιὰ νὰ μάθω τίς λεπτομέρειες. (Ζωηρά.) Ναί, σοῦ λέω! Τὸ ξέρω! Ἀκούς; τὸ ξέρω! Εἶμαι καταδικασμένος σὲ θάνατο, τελείωσε! Αὐτοὶ οἱ ὄγκοι, στὰ ἐντόσθιά μου, ἦταν καρκινώματα. Ἄν δὲν ξαναγίναν, θὰ ξαναγίνουν. Καὶ σὲ δύο, σὲ τρεῖς, σὲ πέντε μῆνες, κάνω ἢ δὲν κάνω ἐγχείρηση, θὰ πεθάνω.

Γιάγκος.— Μά, Χρῆστο μου...

Χρῆστος.— Ὅριστε! Βλέπεις ποὺ τὰ ξέρω ὅλα;... Καὶ τί παθαίνω, σὲ παρακαλῶ; Μὲ βλέπεις νὰ κλαίω, νὰ τραβομυλλιέμαι, νὰ λιγοθυμῶ, νὰ δέρνομαι; Νά. Εἶμαι βέβαιος κι' ὅμως διατηρῶ ὅλη μου τὴ γαλήνη. Τὴ γαλήνη ἐκείνη ποὺ ἕνας ἀνώτερος ἀνθρώπος πρέπει καὶ μπορεί νάχη μπροστὰ στὸ θάνατο. Ψέμματα;

Γιάγκος.— Τὸ ξέρω, μὰ δὲν εἶναι αὐτό!

Χρῆστος.— Ὅχι! Αὐτὸ εἶναι, μὰ δὲν τὸ ξέρεις,—δὲν ξέρεις ἀκόμα ποιὸς εἰμ' ἐγώ!

Γιάγκος.— Μὰ τὸ εἶπες: Ἕνας ἀνώτερος ἀνθρώπος. Ἕνας μεγάλος ἐπιστήμονας, ἕνας φημισμένος καθηγητὴς τοῦ Πανεπιστημίου. Αὐριο θὰ σὲ κάνουν καὶ βουλευ-

τὴ, τὸ ξέρω. Ὑπουργὸς θὰ τελειώσης ἐσὺ, παιδί μου! Ἄμ τι, σὰν καὶ μένα, ποὺ δὲν εἶμαι παρὰ ἕνας μεσίτης;

Χρῆστος, πικρογελαῖ:— Χμ!.. εἶσαι καλὰ πληροφορημένος, βλέπω. Δὲν μπορῶ νὰ πῶ... Κι' ὅμως μοῦ φέρνεσαι σήμερα σὰ νάμουν... κι' ἐγὼ δὲν ξέρω ποιὸς! Μὰ γιὰ συλλογίσου: Ἐξέρω πῶς εἶμαι καταδικασμένος, μὰ μοῦ φτάνει αὐτό; Ὅλοι εἴμαστε καταδικασμένοι. Καὶ σύ...

Γιάγκος.— Κι' ἐγὼ βέβαια!.. Ποιὸς δὲν εἶναι;

Χρῆστος.— Νά το! Λένε, ὡς ποῦμε, πῶς θὰ πεθάνω σὲ τρεῖς μῆνες. Ἐγγυάσαι σὺ πῶς θὰ ζήσης... δύο μισοί; Τὸ ζήτημα εἶναι νὰ μάθω πόσον καιρὸ, κατὰ τὴν ἐπιστήμη τουλάχιστο, ἔχω ἀκόμα στὴ διάθεσή μου. Γιὰ νὰ κανονίσω τίς ὑποθέσεις μου,—καὶ ξέρεις ἂν ἔχω λίγες, ἔ;—καὶ γιὰ νὰ διαλέξω, νὰ τελειώσω, ἀπὸ τίς τόσες ἀτέλειωτες ἐργασίες μου, ἐκεῖνες ποὺ θάβω καὶ ἐγὼ νάρῃσω πεθύνοντας. Ψέμματα;

Γιάγκος, συγκινημένος:— Σιώπα, Χρηστάκη!.. Μὲ σπαράξεις... Καὶ σὲ βεβαιῶ, ἀδίκῃ τῶν ἀδίκων! (Δακρύζει).

Χρῆστος.— Ὅριστε τώρα, κλαίει!.. (Μικρὴ σιωπὴ. Ἐπειτα, ὑποβλητικώτερα:) Γιάγκο, ἄς τα!.. Οὔτε γιατρὸς θὰ μοῦ τὸ λεγε ποτέ, οὔτε γυναῖκα. Μόνο ἀπὸ σένα μπορῶ νὰ τὸ μάθω. Καὶ μοῦ χρειάζεται. Καταλαβαίνεις πῶς μοῦ χρειάζεται πολὺ; (Ἀπότομα:) Κάνε μου ἐπιτέλους μιὰ φορὰ κι' ἐσὺ ἕνα καλὸ, ἀφοῦ ὡς τώρα στὴ ζωὴ σου δὲν μοῦ κανες παρὰ κακό!

Γιάγκος.— Χρηστάκη;!

Χρῆστος.— Χωρὶς νὰ τὸ θέλῃς βέβαια, μὰ κακό. Ἐτσι, ἀπὸ τὴν κουταμάρα σου κι' ἀπὸ τὴν κακομοιριά σου. Νά, νὰ στὸ πῶ καθαρά. Ἐέχασες, φαίνεται, τί τράδηξα, τί ξόδεψα καὶ... τί ἔχασα ἐξαιτίας σου. Ἦσουν τὸ αἰώνιο πρόσκομμα στὴ ζωὴ μου, στὸ στάδιό μου, στὴν ἡσυχία μου, στὴν εὐτυχία μου κι' ἔπρεπε νάγωνισθῶ καὶ νὰ κοπιάσω διπλά καὶ τριπλά γιὰ νὰ φτάσω, μὲ σένα, ὡς ἐδῶ ποὺ ἔρτασα. Νά, νὰ στὸ πῶ καθαρά! Δὲ μοῦ ἔκανες ὡς τώρα παρὰ κακό. Κι' αὐτὲς τίς ἀσπρες τρίχες ποὺ ἔχω ἀπὸ τώρα στὸ κεφάλι μου,—καὶ γιὰ τὴν ἡλικία μου, μὰ τὴν ἀλήθεια, εἶναι πολλές,—στὸ Γιάγκο τὸ Δούκα, τὸν ἀδερφό μου, τίς χρωστῶ ὅλες, ὅλες!.. Κάνε μου

λοιπὸν μιὰ φορὰ κι' ἕνα καλὸ, ἕνα καλὸ μεγάλο, νὰ τὰ ξεπληρώσης ὅλα! Στὸ χέρι σου εἶναι, καὶ μόνο στὸ δικό σου. Ἔλα, πές μου τὴν ἀλήθεια!..

Γιάγκος, ἀκούγοντας, σιγὰ-σιγὰ τὸ κεφάλι του, συντριμμένος. Μὰ μάλις παύει ὁ Χρῆστος, τὸ σηκώνει μὲ ξαφνικὴ ἀπόφαση καὶ σηκώνεται ὀρθός. Φαίνεται συγκινημένος μὰ καὶ πειραγμένος, θυμωμένος, πεισματωμένος:— Νά, ἔχεις δικιο... Συχώρεσέ με!.. Τὸ καλὸ ποὺ βγαίνει ἀπ' τὸ χέρι μου, χρωστῶ νὰ στὸ κάνω, ἀφοῦ δὲ σοῦ κανα ὡς τώρα παρὰ κακό. Νά! (Μιλώντας ἀκόμη, βγάδι ἀπὸ τὴν τσέπη του τὸ χαρτί ἐκεῖνο καὶ τοῦ τὸ δίνει.) Νά, τὸ πρῶτό μοῦ τῶδωσε ὁ Πικάς... Χτὲς ἔφτασε στὸ Μικροβιολογικὸ Ἐργαστήρι... Ἐσὺ γερμανικὰ ξέρεις. Διάβασ' το νὰ μάθης.

Χρῆστος, χωρὶς λέξη, ἀρπάζει τὸ χαρτί ἀπὸ τὰ χέρια τοῦ Γιάγκου καὶ, ἐνῶ τοῦ μιλᾷ ἀκόμα αὐτός, τρέχει κοντὰ στὸ παρὰθυρο καὶ τὸ διαβάζει... Ἐπειτα ὀρμᾷ ἄγρια στὸν ἀδελφό του. Αὐτὸς φοβᾶται καὶ ὀπισθοχωρεῖ, μὰ κείνος τὸν ἀγκαλιάζει καὶ τὸν φιλεῖ.— Σ' εὐχαριστῶ, ἀδελφέ!.. Τὸ μεγάλο καλὸ ποὺ μοῦ ἔκανες, θὰ στὸ θυμοῦμαι ὡς τὴν τελευταίαν μου στιγμὴ! (Χτυπᾷ τὸ κοιλιδούλι.) Μὴ φοβάσαι. Μὴν ἔχεις τὴν παραμικρὴ τύψη. Ἐκαμες τὸ χρέος σου, ποὺ δὲν ἦταν καὶ τόσο εὐκόλο πράγμα!

Εἰρήνη, ἀπὸ τὴν πόρτα τοῦ βάνους.— Ὅριστε.

Χρῆστος, στὴν Εἰρήνη.— Οἱ κυρίες νὰ ἔρθουν ἐδῶ.

Εἰρήνη.— Ἀμέσως! (Φεύγει.)

Χρῆστος, κοιτάζοντας πάλι τὸ χαρτί ποὺ κρατεῖ.— Καὶ τί σοῦ εἶπε λοιπὸν ὁ Παυλάνης;

Γιάγκος.— Ὁ Πικάς!

Χρῆστος.— Ἀ, ναί, ὁ Πικάς... Ἄν κάνω τὴν ἐγχείρηση, μοῦ χαρίζει δυὸ μῆνες;

Γιάγκος.— Τί λές; Ἄν δὲν τὴν κάνης, εἶπε πῶς δὲν ζῆς δυὸ μῆνες. Μὰ δὲ βαριέσαι! Αὐτὰ εἶναι ὑπερβολές.

Χρῆστος.— Κι' ἂν τὴν κάνω, ζῶ πέντ' ἔξη;..

Γιάγκος.— Ὄ! πολὺ περισσότερο!.. Ποῦ ξέρεις;..

Μπαίνουν ἀπὸ τὸ βάνο, σαστισμένες, ἡ θεία καὶ ἡ Εὐτυχία.

Χρῆστος, δείχνοντάς τους τὸ χαρτί.— Τὰ ἔμαθα ὅλα, τελείωσε!

Εὐτυχία, μὲ φόβη.— Ὁ Γιάγκος;

Χρῆστος.— Σιωπὴ! Δὲ φταίει καθόλου ὁ Γιάγκος. Τὸν ἐστένεψα τόσο πολὺ, ποὺ δὲ μπόρεσε παρὰ νὰ μοῦ τὰ πῇ. Κι' ἔκαμε πολὺ καλὰ, γιατί ἔπρεπε. Ἀκούτε; Ἐπρεπε!

Ἡ Θεία.— Καὶ πιστεύεις ἐσὺ τώρα;..

Χρῆστος.— Σιωπὴ! Δὲν πίστεψα στὴ ζωὴ μου παρὰ μόνο τὴν ἑπιστήμη! Κι' αὐτὴ μίλει ἐδῶ καὶ μοῦ λέει: «Ἡ ζωὴ σου τελειώνει. Κάμε ὅ,τι ἔχεις νὰ κάμης!» Λοιπὸν, θὰ τὸ κάμω! Καὶ θὰ μὲ βοηθήσετε ὅσο μπορείτε. Ὅχι κλάμματα, ὅχι ἀπελπισίες. Θάρρος κι' ἐγκαρτέρηση ὅπως μὲ βλέπετε νάχω κι' ἐγώ. Ναί, θὰ πάω τὸ γρηγορότερο νὰ κάμω αὐτὴ τὴν ἐγχείρηση ποὺ θὰ μοῦ ἐπιτρέψῃ νὰ ζήσω ἀκόμα λίγον καιρὸ καὶ νὰ ἐργασθῶ. Ἀκούτε; Νά ἐργασθῶ. Εἶμαι ἀνθρώπος μὲ προορισμό, φεύγοντας θάρῃσω πίσω μου κάτι, κι' αὐτὸ δὲν πρέπει νὰ τὸ ξεχνάτε στιγμὴ. Ὅχι κλάμματα!.. Ἐτσι, γενναῖα, ὅπως μ' ἀκούτε τώρα. Πάρτε τὴν ἀπόφαση. Βάλτε δύναμη ἐπιτέλους νὰ προσποιηθῆτε. Δὲ θέλω νὰ πιάσω ποτὲ σὺτ' ἕνα στεναγμό. Καὶ κοιτάξτε καλὰ: Ἡ Φλώρα δὲν πρέπει νὰ μάθῃ τίποτα. Δὲν θὰ τῆς τὸ πῆτε αὐτὴν. Καὶ προσέξτε νὰ μὴν τῆς τὸ πῇ οὔτε ἄλλος. Ποτέ!.. Ὡς τὴν τελευταία μου στιγμὴ, αὐτὴ ὡς ἐλπίζω.— Φτάνει τώρα. Σὰς τὰ εἶπα. Μὲ καταλάβετε. Εἴμαστε σύμφωνοι! (Τοὺς κίνει νεύμα νάπουσουν.) Ἀς ἔλθῃ πάλι ὁ Κώστας νὰ ἐξακολουθήσουμε... Ὁ καιρὸς εἶναι μετρημένος.

Φλώρα, ἀκούγεται νὰ φωνάζῃ ἀπέξω μὲ χαρὰ:— Ἀλήθεια;.. ὁ θεὸς εἶναι σήμερα στὸ γραφεῖο!..

Χρῆστος, μὲ τρόμο.— Σιωπὴ!.. Ἡ Φλώρα!.. Νὰ μὴ σὰς ἰδῇ ἔτσι!.. Γελάτε!.. γελάτε!.. (Γελάει:) Χά, χά, δὲν ἦταν ἀστεῖο αὐτό;

[Τραγικὰ χαμόγελα ζωγραφίζονται στὰ χλωμά πρόσωπα τῶν ἄλλων].

Φλώρα, είσορμῇ χαρούμενη, μὲ τὸ καπέλο της, πετᾷ ἓνα κύλινδρο μὲ νότες ποὺ κρατεῖ, καὶ πέρτει στὴν ἀνοιχτὴ ἀγκαλιὰ τοῦ Χρήστου μὲ φιλιά.— **Θεε μου!**... Σήμερα εἰστε καλὰ, ἀλήθεια;... Πολὺ καλὰ;

Χρήστος.— **Ναί**, χρυσό μου παιδί, (τὴ φιλεῖ;) δὲ μὲ βλέπεις; Εἰμαι πάρα πολὺ καλὰ! (Γνέφει κρυφὰ στοὺς ἄλλους μὲ τὸ χέρι νὰ βγοῦν. Κι' ἐκεῖνοι βγαίνουν ἕνας-ἕνας καὶ τοὺς ἀφίνουν μονάχους. Μόνο ἡ **Θεία** πρὶν βγῇ, βλέπει τὸ τζάκι σβυσμένο σχεδὸν καὶ γυρίζει νὰ ρίξη ἓνα ξύλο.)

Φλώρα.— **Πυρετός** δὲ σὰς ἦρθε σήμερα;

Χρήστος.— **Καθόλου!**

Φλώρα.— **Ἀλήθεια**, εἰστε δροσερός... Μὰ μὴν πήρατε πάλι ἀσπυρίνες;

Χρήστος.— **Οὔτε μιά!**

Φλώρα.— **Τί καλὰ!**

Χρήστος, βλέποντας τὴ **Θεία** νὰ παιδεύεται στὸ τζάκι:— **Θά σόβω!** ὅσο θέλεις ρίχνε του, θά σόβω!... (Στὴ **Φλώρα**): **Ἐλα**, ἔλα τώρα, νὰ σὲ ἰδῶ λιγάκι, νὰ μιλήσουμε οἱ δύο μας, ὥς πὺ νάνεθῇ ὁ **Κώστας**.

Φλώρα.— **Ἀ!** θά ἐργασθῇτε μὲ τὸν **κ. Νίκα** σήμερα;... **Ἐλάτε!**

[Πηγαίνουν μαζὶ στὸ σαλονάκι καὶ κάθονται στὸ διβάνι. Ἡ **Θεία** βγαίνει ἀπὸ τὸ βᾶθος.]

Χρήστος.— **Πιὸ κοντά μου...** **Ἔτσι...** (τὴν ἀγκαλιάζει.) **Νὰ σὲ φιλήσω πάλι...** (τὴν φιλεῖ.) **Μὴ φοβάσαι**. Ἐρεῖς πὼς ἡ ἀρρώστεια μου δὲν εἶναι κολλητική.

Φλώρα, ζωηρά:— **Θεε μου**, τί λέτε! (τὸν φιλεῖ στὸ στόμα.) **Μὰ** θάρθῃ τώρα ἐδῶ ὁ **κ. Νίκας**;

Χρήστος, φαιδρά:— **Μπά;**... **Θά** σοὺ κακοφαινόταν;... **Δὲ** θάθελες λοιπὸν νὰ τὸν ἰδῇς στὰ μάτια σου;...

Φλώρα.— **ὦ!**...

Χρήστος, τρυφερά:— **Τὸν** καίμενο τὸν **Κώστα**... ποὺ εἶναι τόσο καλός, τόσο συμπαθητικός!... **Καὶ** νέος μὲ ἀξία, ἔ; **Καὶ** μὲ χαρακτήρα!

Φλώρα.— **ὦ**, μὰ τί λέτε! Γι' ἄλλο πρᾶγμα ἀνησύχησα ἐγώ.

Χρήστος.— **Γιὰ** τί πρᾶγμα;

Φλώρα.— **Νά**, γιατί... δὲν τῶξερα πὼς θά ἐργασθῇτε... κι' ἐπειδὴ τὸ πιάνο μου εἶναι φοβερὰ ξεκούρδιστο, εἶπα τῆς δασκά-

λας μου νάρθῃ νὰ κάμουμε μάθημα ἐδῶ... **Πειράζει;**

Χρήστος.— **Καθόλου!** Σοῦ εἶπα πὼς τὸ σπῆτι μου καὶ τὸ πιάνο μου εἶναι πάντα στὴ διάθεσή σου.

Φλώρα.— **Μὰ** δὲ θά ἐνοχληθῇτε;...

Χρήστος.— **Ἡ** μουσική δὲν μ' ἐνοχλεῖ ποτέ. **Οὔτε** στὴν ἐργασία.

Φλώρα.— **Καὶ** θάκούσετε κάτι ὥραιο, ποὺ τὸ ξέρετε καὶ σὰς ἀρέσει.

Χρήστος.— **Τί;**

Φλώρα.— **Τὴ** σονάτα ἐκείνη;...

Χρήστος, μὲ χαρά:— **Ἀ!**... **Καὶ** τὴν ἔμαθες καλὰ;

Φλώρα.— **Ἀρκετά...**

Χρήστος.— **ὦραία!**... **Γιὰ**, νὰ σὲ ἰδῶ τῷ-ρα. (τῆς πιάνει τὸ κεφάλι καὶ τὴν κυττάζει;) **Δαμπρά!** **Τὸ** χρωματάκι σου ὀλο ὀ-γεία, ὀλο ζωή! **Καὶ** τὰ μάτια σου ἔχουν ὀλη τὴ λάμψη τῆς νεότητος καὶ τῆς εὐτυχίας. **Ἀλήθεια**, εἰσαι εὐτυχισμένη, **Φλώρα**;

Φλώρα.— **ὦ**, ναί! **Ὅσο** μάγαπᾷ τόσο ὁ θεὸς **Χρηστάκης!**...

Χρήστος.— **Μὰ** καὶ κάποιος ἄλλος... ποὺ μοῦ φαίνεται πὼς εἶσ, κατεργαρούλα, τὸν λογαριάζεις πολὺ περισσότερο!...

Φλώρα, ζωηρά:— **Ὅχι!** **Μπορεῖ** νὰ μά-γαπᾷ ὅποιος, θέλει κανένα δὲ λογαριαζῶ περισσότερο ἀπὸ σὰς!

Χρήστος.— **Τελοςπάντων!**... **Ποῶς** νομίζεις πὼς σάγαπᾷ περισσότερο στὸν κό-σμο; **Κι'** ἀπὸ τὸν πατέρα σου, κι' ἀπὸ τὴ μητέρα σου, κι' ἀπ' ὄλους;

Φλώρα, σιγά:— **Ἐσείς!**

Χρήστος.— **Μὰ** τὸ πιστεύεις αὐτό, ἢ τὸ λὲς γιὰ νὰ μ' εὐχαριστήσης;

Φλώρα, σιγά:— **Θᾶμουν ἀχάριστη.**

Χρήστος.— **Θυμᾶσαι** πόσες φορές μὲ ρώτησες, **Φλώρα**, γιατί δὲν παντρεύτηκα;... **Σὲ** γελοῦσα δταν σοὺ ἔλεγα πὼς μοῦ ἔφτα-νε ἡ **Ἐπιστήμη**. **Σήμερα** θά σοὺ πῶ τὴν ἀ-λήθεια. **Δὲν** παντρεύτηκα γιατί μοῦ ἔφτα-νες εἰς! **Ἦσαν** ἡ μοναχοκόρη τῆς μόνης ἀδελφῆς μου κι' ἀπὸ μικρὴ συνήθισα νὰ σάγαπῶ σὰ δική μου. **Γιατὶ** θάποκτεῖσα κι' ἄλλη;

Φλώρα, κάτι θέλει νὰ πῇ, μὰ δὲν μπο-ρεῖ νὰ νικήσῃ τὴ συγκίνηση ποὺ τὴν πνί-γει ἀπὸ λίγες στιγμὲς καὶ ξαφνικὰ, ρίχνει τὸ κεφάλι της, σκεπάζει τὸ πρόσωπο μὲ τὰ χέρια καὶ ξεσπᾷ σὲ κλάμμα σιγηλὸ.

Χρήστος, μὲ τρόπο:— **Κλαίεις;** **Γιατὶ;**... **Τ'** εἶν' αὐτό; (τῆς σηκώνει τὸ κεφάλι;) **Γιατὶ** κλαίεις;... **Φλώρα!** γιατί κλαίεις;

Φλώρα, χαμογελώντας μέσ' τὰ δάκρυά της:— **Δὲν** τῶθελα... ἔτσι μοῦ ἦρθε... ἐπειδὴ μοῦ εἶπατε αὐτά...

Χρήστος, μάνησυχία:— **Μοῦ** λὲς ἀλή-θεια; ἢ μὴ συμβαίνει τίποτ' ἄλλο;...

Φλώρα.— **Μὰ** ὄχι!... (ἐκπληκτική) **Τί** ἄλλο νὰ συμβαίνει;...

Χρήστος.— **Ἐρχεσαι** ἴσια ἀπὸ τῆς **Κα-τίνας**;

Φλώρα, σκουπίζεται καὶ συνέχεται:— **Ναί.**

Χρήστος.— **Εἶδες** κανένα στὸ δρόμο;

Φλώρα.— **Κανένα.**

Χρήστος.— **Πρὶν** μῆς ἐδῶ, σοὺ μίλησε ἔξω κανεὶς;

Φλώρα, ἀνήσυχη τώρα κι' αὐτή:— **Ὅχι.** **Μὰ** γιατί μὲ ρωτᾶτε;... **Συμβαίνει** τίποτα;

[Ὁ **Χρήστος** ἡσυχάζει, ἀλλὰ δὲν προφτάνει νὰ-παντήσῃ. Τὴν ἴδια στιγμή κτυπᾷ τὴν πόρτα τοῦ βᾶθους καὶ μπαίνει βιαστικὸς ὁ **Κώστας**.]

Κώστας.— **Ἀ**, παρντόν.

Χρήστος.— **Νὰ** κι' ὁ **Κώστας!**... (ση-κώνεται.)

Κώστας.— **Εἶχα** πάει ἀντικρὺ στὸ συμ-βολαίγγραφειο, κι' ἄμα γύρισα μοῦ εἶπαν πὼς μ' ἐζητήσατε...

Χρήστος.— **Ναί**, ξεσκότισα πάλι καὶ βέ-λω νὰ ἐργασθοῦμε.

Κώστας.— **Μιά** στιγμή λοιπὸν νὰ φέρω τὰ χαρτιά. (Κάνει νὰ φύγῃ.)

Χρήστος.— **Στάσου** νιέ, μὴ βιάζεσαι!... **Δὲ** χαιρετᾷς τὴν ἀνιψιά μου;

Κώστας, βλέποντας τὴ **Φλώρα**, ποὺ τώ-ρα μόλις σηκώνεται:— **Ἀ**, μὲ συγχωρεῖ-τε!... **Δὲν** τὴν εἶδα... **Καλημέρα** σας. (τῆς δίνει τὸ χέρι.)

Φλώρα, τοῦ δίνει τὸ χέρι.— **Καλημέρα**, κύριε **Νίκα!**...

Χρήστος, φαιδρά.— **Καλὰ**, δὲν τὴν εἶ-δες; μὰ δὲν τὴν αἰστάνθηκας τεὸλάχιστο; **Ἔτσι**, ἡ ἀτμοσφαῖρα δὲν σοὺ φάνηκε σὰν ἀλλοιώτικη ἅμα μπήκες;

Κώστας.— **Ἀλλοιώτικη;**...

Χρήστος.— **Μὰ** βέβαια! **Πῶς;**

Κώστας, γελώντας μὲ ἀνεση ἀνθρώπου τοῦ κόσμου:— **Ναί**... μὰ ἔχετε τόσα λουλούδια σήμερα στὸ γραφεῖο! **Συγγέι** κανεὶς τίς μυρωδιές!...

Χρήστος.— **Καλὰ**, πολὺ καλὰ. (Ψάχνε-ται. Ἀξαφνὰ.) **Ἀ**, τὸ μαντήλι μου!

Φλώρα, ὀρμῇ ἀριστερὰ.— **Νὰ** σὰς τὸ φέρω.

Χρήστος, τὴν ἐμποδίζει.— **Ὅχι**, δὲν ξέ-ρεις εἰς... **Στάσου** ἐδῶ... **Ἐφτάσα!** (Φεύγει γογγίζον ἀριστερὰ.)

Φλώρα, τρέχει κοντὰ στὸν **Κώστα**, μὲ οἰκειότητα, καὶ τοῦ πιάνει τὸ χέρι.— **Εἴ**-πατε σὲς τίποτα τοῦ θεοῦ μου;

Κώστας.— **Ὅχι**... γιατί;

Φλώρα.— **Πρὸ** ὀλίγου μοῦ ἔκαμε κάτι ὀπαινιγμούς...

Κώστας.— **Γιὰ** μένα;

Φλώρα.— **Ναί**... σὰ νάξερε...

Κώστας.— **Τότε** ἀπλάστата τὸ κατὰ-λαβε.

Φλώρα.— **Λέτε;** **Μ'** ἀπὸ τί;

Κώστας.— **Ἐέρω** κι' ἐγώ; **Ἀπὸ** τῆ μυ-ρωδιά ποὺ σαρκοποῦν σήμερα αὐτὰ τὰ λου-λούδια. (τῆς πιάνει καὶ τᾶλλο χέρι καὶ κοιτάζονται τρυφερά.)

Χρήστος, ξαναγυρίζει μ' ἓνα μαντήλι. **Ἐκεῖνοι** σπεύδουν ν' ἀποχωρισθοῦν, μὰ τοὺς εἶδε ποὺ ἦταν χειροπιασμένοι. **Στὸν** **Κώστα**:— **Ἐ**, κύριε! **Τὰ** εἶπατε! **Καὶ** μαν-τεύει πολὺ καλὰ τί εἶπατε. **Πηγαίνετε** τώ-ρα νὰ φέρετε τὸ χαρτοφυλάκιο.

Κώστας, γελαστά:— **Ἀμέσως**. (Φεύγει ἀπὸ τὸ βᾶθος.)

Χρήστος, στὴ **Φλώρα**, ποὺ στέκεται λί-γο σαστισμένη:— **Καὶ** σὲς, δεσποινίς, πάρτε τίς νότες σας κι' ἀδειάστε μες γιὰ τὴν ὥ-ρα τῆς γωνιάς. **Ἡ** δασκάλα σας ἦρθε... **Νά!** (Δείχνει στὸ βᾶθος.)

Εἰσηγγ, ἀπὸ τῆς θύρας τοῦ βᾶθους:— **Κυρία** **Φλώρα**, ἡ δασκάλα σας. (Φεύ-γει.)

Φλώρα, ποὺ ἔχει πάρει τὸν κύλινδρο μὲ τίς νότες:— **Πάω!** (Κάνει νὰ φύγῃ.)

Χρήστος.— **Ἐ!**

Φλώρα.— **Ἀ!** (Ξαναγυρίζει ὀρμητικὰ, φιλεῖ γοργὰ τὸ θεῖό της, φεύγει ἀπὸ τὸ βᾶθος καὶ κλείνει πίσω της τὴν πόρτα.)

Χρήστος, μόνος, πρὸς τὴν πόρτα ἀπ' ὅπου ἔφυγαν οἱ δύο νέοι.— **Νὰ** ἡ ζωή!... **Μπορεῖ** κανεὶς καὶ νὰ πεθάνῃ!... (Γυρίζει

σιγά στο παράθυρο, στέκεται και κοιτάζει έξω. Σε λίγο, σιγά.) Τι όμορφα!... (Στενάζει.) Ήλκυια ή ζωή!...

[Απέξω ακούγεται στο πιάνο, ή συνάτα. Με τις πρώτες νότες, ό Χρήστος σκιρτά, γυρίζει από τό παράθυρο, προχωρεί σιγά ως τη μέση σχεδόν τής σκηνής, στέκεται κι' ακούει... Τό

πρόσωπό του σκοτεινιάζει, τό στήθος του φουσκώνει τό μάτια του διακρύβουν...]

Χρήστος.— Κι' ό θάνατος μυρτίλα!... Τιποτ' άλλο άπ' αυτό!... Τιποτ' άλλο!...

[Ξεσπῶ, πέφτει σ' ένα κάθισμα και κλαίει με λυγμούς, σκεπάζοντας τό πρόσωπο με τό μαντήλι που κρατεί.]

Αύλατα.

ΤΕΛΟΣ ΤΗΣ Α' ΠΡΑΞΗΣ

(Ακολουθεί)

ΣΥΓΧΡΟΝΗ ΕΛΒΕΤΙΚΗ ΤΕΧΝΗ

ΦΕΡΑΙΝΑΝΔΟΥ ΧΟΔΑΕΡ

ΜΕΣΑ ΣΤΑ ΛΟΥΛΟΥΔΙΑ

Τό δεκαπενθήμερον

ΤΟ ΧΡΟΝΟΓΡΑΦΗΜΑ ΤΟΥ ΔΕΚΑΠΕΝΘΗΜΕΡΟΥ

Ό πτωχός οίκογενειάρχης ήφωσε περίλυπος τό βλέμματά του προς τόν ουρανόν και άναστέναξε:

— Μνήσθητί μου Κύριε, όταν έλθης έν τη Βασιλεία σου! Μαζί σταυρώνόμθα!

— Μήπως είσθε ό Βαραββῆς, κύριε; τόν ήρώτησαν.

— Δέν είμαι ό Βαραββῆς, καλοί μου άνθρωποι, αλλά τί σημαίνει; Σταυρώνομαι κι' εγώ εις τό πλευρόν του Κυρίου.

— Παραληρεί ό δυστυχημένος... είπαν μερικοί.

— Δέν παραληρώ, κύριε! Άγιο πραγματικότατα κι' εγώ την εβδομάδα των καθών μου. Άρχισαν άκριβῶς από την παρελθούσαν Δευτέρα. Και εξακολουθούν... Και επειδή δέν θά εύρεθῇ κανένας Ευαγγελιστής νά τό περιγράψῃ, τό περιγράφω μόνος μου. Λοιπόν οι παρόνομοι Έβραίοι ούκ ήβουλήθησαν συνιέναι...

— Ποίoi Έβραίοι, κύριε;

— Η οίκογένεια, άνθρωποι μου, ή προσφιλής οίκογένεια που μαζί έδωκεν ό Θεός. Η γυναίκα μου, τά παιδιά μου, τά εγγόνια μου, άπεφάσισαν όλοι νά με σταυρώσουν. Μου ζητούν επιμόνως και έπειγόντως καινούργια ρούχα, καινούργια παπούτσια, καινούργια καπέλλα, καινούργια τά πάντα!

— Έχουν δικιο, κύριε. Ημέρες που είναι...

— Άλλ' αυτό άκριβῶς δέν έννοῶ, καλοί μου άνθρωποι. Επειδή έσταυρώθη και πρόκειται ν' αναστηθῇ ό Κύριος ήμῶν Ίησους Χριστός, υπάρχει λόγος νά ντυθῶν από κεφαλῆς μέχρι ποδῶν στά καινούργια ή Έλπινίκη, ή Μαρία, ή Έλένη, ή Άγγελική, ή Έκαμεινάνδρας, ή Ξενοφῶν και ό μικρός Δημητράκης ακόμα; Και πρέπει νά ντυθῶν όλοι όμάδόν έντός μιᾶς εβδομάδος;

— Είσθε άνευλαβής, κύριε.

— Απεναντίας είμαι πολύ εύλαβής. Άλλά δέν γνωρίζω κανένα κεφάλαιον του Ευαγγελίου και κανένα θέσπισμα Οίκουμηνικής Συνόδου γελεῦον ότι, διά την δόξαν τῆς Αναστάσεως του Κυρίου, είναι άπαραίτητος ή συνεργασία του ράφτη, του παπουτσή, τῆς μωδίστας, τῆς καπελλοῦς και τῶν εμπόρων τῆς οδοῦ Έρμου, συνεργασία πληρωμένη από τό λαχόν βαλάντιον ενός πτωχοῦ ανθρώπου.

— Είναι τό ἔθιμον, κύριε!

— Τό ἔθιμον, ἔστι. Τό παραδέχομαι. Άλλά τότε ἄς πληρώνη ό Πιλάτος.

— Γιατί ό Πιλάτος;

— Διότι αυτός έστρώσεν τόν Κύριον. Δέν τόν έστρώσεν εγώ, ώστε νά πληρώσω όλα τά έξοδα τῆς Σταυρώσεως, σταυρώνόμενος ό ίδιος!... Αμφιβάλλετε ακόμη περί τῆς σταυρώσεώς μου; Άλλά κυττάξτε, σῖς παρικαλῶ, τά καρδιά, με τά όποια έτοιμίζονται νά με καρφίσουν οι άνομοι Έβραίοι.

— Δέν βλέπομεν τίποτε καρδιά, κύριε!

— Τά βλέπω ὅμως εγώ. Κάθε λαγαρισμός που μου παρουσιάζεται καθημερινῶς, είναι και από ένα καρδί, που έτοιμίζεται νά τραπήσῃ τās σάοκας μου. Διά τόν Κύριον έφθασαν πέντε. Εγώ έχω λάβει δεκαπέντε ως τήν ὥρα. Και που είσθε ακόμη! Ακολουθεί ή λόγχη, ό άκάνθινος στέφανος, ό σπόγγος ό βαμμένος εις χολήν και ὄξος. Αὐτόν θά μου τόν φέρῃ τελευταίον στή χεῖρή ή Έλπινίκη, που θ' ανακαλύψῃ, ότι δέν ἔκαμα τίποτε από ό,τι ἔπρεπε νά κίμω χάριν τῶν προσφιλῶν μου κατὰ τās άγίας αὐτῆς ἡμέρας. Άλλοίμονο!

Ό πτωχός οίκογενειάρχης ήφωσε πάλιν περίλυπος τό βλέμματά του προς τόν ουρανόν και άναστέναξε:

— Εσύ τουλάχιστον, Χριστέ μου, θ' αναστηθῇς. Εγώ ὅμως πῶς ν' αναστηθῶ, ό κακομύρης, με τίς προκαταβολές που σήκωσα προς δόξαν σου; Όλοι οι Άγγελοι του ουρανοῦ δέν θά μπορούσαν νά σηκώσουν ποτέ τόν λίθον του δικού μου μνημείου. Είναι άσώκωτος!

[«Σημαία Πειραιῶς»]

ΣΑΡΩΝΙΚΟΣ

ΠΕΡΙ ΤΑ ΓΕΓΟΝΟΤΑ ΚΑΙ ΤΑ ΖΗΤΗΜΑΤΑ

Η εμφάνις τῆς «Νέας Έστίας»

Τό πρώτον τεῦχος έκυκλοφόρησεν εις τās Άθήνας διά του Κεντρικοῦ Πρακτορείου τό Σάββατον, 16 Ἀπριλίου. Άλλ' από την Παρασκευήν τό βράδυ, εις τό Βιβλιοπωλεῖον τῆς «Έστίας» έκομίσθησαν τά πρώτα αντίτυπα, από τά όποια εξετέθησαν μερικά εις τās προθήκας. Καί τότε συνέβη κάτι πρωτοφανές και εις τήν Ιστορίαν του περιοδικου τύπου ἱσως μοναδικόν: Όποιος περνοῦσε ἀπὸ τήν ὁδόν Σταδίου κι' ἔβλεπε τυχαίως ότι εξέδόθη ή «Νέα Έστία», εἰσῆρχετο και τήν αγοράζε. Κι' ὥς τās ἑπτὰ που ἔλπεισε τό κατήστημα, εις διάστημα δηλαδή μιᾶς-δύο ὥρῶν, είχαν πωληθεῖ, είχαν γίνει άνάρπαστα, τριακόσια αντίτυπα!

Τό ίδιον και τήν ἐπομένην. Αντίτυπα του πρώτου τεύχους ὑπῆρχαν πλέον παντοῦ. Κι' εις τά κέντρα, εις τούς δρόμους, εις τά τράμ, δέν

ἐβλεπες παρὰ ἀνθρώπους νάγοράζουσιν νά κουβαλοῦν, νά φυλλομετροῦν, νά διαβάζουσιν «Νέαν Ἑστία». Καὶ παντοῦ τὸ θέμα τῆς ἡμιλείας, τὸ ζήτημα τῆς ἡμέρας, ἦτο τὸ περιοδικὸν μας.

Ὁμολογοῦμεν ὅτι τέτοιαν ὑποδοχὴν δὲν τὴν ἐπεριμέναμεν. Καὶ ὁμολογοῦμεν ἀκόμη ὅτι ἀδικούσαμεν αὐτὸ τὸ κοινόν, ἀμφιβάλλοντες ἂν θὰ ἦτο ἀριθμητικῶς ἀρκετὸν, εἰς τὰς ἡμέρας μας, νά ὑποστηρίξῃ καὶ νά διητηρήσῃ περιοδικὸν ἀπερὺνόμενον μόνον πρὸς ἐκλεκτοὺς φιλαναγνώστας. Ἀλλ' ἰδοὺ ὅτι τὰ πράγματα διαλύουν τώρα κάθε ἀμφιβολίαν. Ἡ «Νέα Ἑστία» θὰ ὑποστηρίξῃ, θὰ ριζώσῃ, θὰ ζήσῃ. Καὶ δὲν εἶναι μόνον ὁ ἀριθμὸς τῶν διατεθέντων ἀντιτύπων καὶ μᾶς παρέχει αὐτὴν τὴν βεβαιότητα. Θὰ ἡμποροῦσε κανεὶς νά υποθέσῃ ὅτι τὸ πρῶτον τεῦχος κάθε περιοδικοῦ τὸ παίρνει κανεὶς καὶ ἀπὸ περιέργειαν καὶ διὰ δοκιμήν. Ἀλλ' εἶναι καὶ αἱ παντοῖαι ἐκδηλώσεις τῆς χαρᾶς τῆς ἀνακουφίσεως, τοῦ ἐνθουσιασμοῦ ἐκ μέρους αὐτοῦ τοῦ κοινού, τὰναρτίσματα γραμμάτια τῶν ἀναγνωστῶν καὶ μᾶς ἐκφράζουσιν εὐχαριστίας καὶ συγχαρητήρια, καὶ ἐπιδοκιμάζουν ὁλοφύως τὸ πρόγραμμά τοῦ περιοδικοῦ μας καὶ μᾶς βεβαιώνουν ὅτι ὁ Ἕλλην φιλαναγνώστης εὖρεν ἐπιτέλους, ἐκεῖνο πού ἐζητοῦσε τόσον καιρὸν...

Ἡ θερμὴ αὕτη ὑποδοχὴ δὲν μᾶς χαροποιεῖ μόνον, ἀλλὰ μᾶς ἐπιβάλλει καὶ τὰς βαρύτερας ὑποχρεώσεις. Ὅχι πλέον ἡ διατήρησις εἰς αὐτὴν τὴν περιωπὴν, ἀλλὰ καὶ ἡ διηνεκὴς βελτίωσις, ἡ ἐξέλιξις τῆς «Νέας Ἑστίας» πρέπει νά εἶναι καὶ θὰ εἶναι τὸ πρῶτον μας μέλημα. Μόνον ἀπὸ τὸ ἀρχικὸν μας πρόγραμμα δὲν θὰ ἐκκλίνωμεν ποτέ. Π. χ. ἡ «Νέα Ἑστία» ποτέ δὲν θὰ ἐξελιχθῇ εἰς πολυτελὲς εἰκονογραφημένον περιοδικόν. Διότι πρῶτα-πρῶτα θὰ ἐχρειάζετο ἄλλο χαρτί· ἐνῷ τοῦτο εἰς τὸ ὅποιον ἐκτυπῶνται τώρα, εἶναι τὸ πολυτελέστερον δημοσιογραφικὸν πού ἐπιτρέπεται εἰς τὴν Ἑλλάδα. Ἡ ἐλαχίστη βελτίωσις τῆς ποιότητος θὰ τὸ ἐβάρυνε μὲ φορολογίαν μεγάλην, δυσανάλογον, ἡ ὅποια θὰ μᾶς ἀνάγκασε νά διπλασιάσωμεν τοῦλάχιστον τὴν τιμὴν τῆς συνδρομῆς καὶ τοῦ τεύχους. Καὶ τότε;... Ἀ, ὅχι! Ἡ «Νέα Ἑστία» θέλει νά εἶναι περιοδικὸν διὰ τοὺς ἐκλεκτοὺς, ἀλλ' ὅχι μόνον διὰ τοὺς εὐπόρους. Καὶ ὁ πλέον ἄπορος, ὅταν τὴν θέλῃ ὡς ἐκλεκτός, πρέπει νά εἰμπορῇ νά τὴν ἔχῃ. Αὐτὸ ἂς ἔχουν ὑπ' ὄψει τῶν οἱ ἀναγνώσται καὶ ἂς μὴ συγκρίνουν τὴν «Νέαν Ἑστίαν» μὲ ἄλλα τυχόν πολυτελεῖ ἑξωτερικῶς περιοδικά, πωλούμενα εἰς τιμὰς ἀπροσίτους. Ἡ πολυτέλεια τῆς «Νέας Ἑστίας» θὰ εἶναι πάντοτε ἐσωτερικὴ. Τὸ καλὸν ἔργον θέλει νά ἔχῃ αὐτὴ καὶ ἂν δὲν θὰ τὰ προσφέρει τυπωμένον εἰς πρῶτης ποιότητος χαρτί, ἀρκεῖ ὅτι θὰ τὸ ἔχῃ καὶ θὰ τὸ προσφέρει. Ἄν μάλιστα ἡ μεγάλη προθυμία τοῦ κοινού θὰ τῇ ἐπέτρεπεν εἰς τὸ μέλλον καὶ μίαν πολυτέλειαν, θὰ ἐπροτιμοῦσε μᾶλλον νὰ ζήσῃ τὰς σελίδας τῆς παρὰ τὰς παχύνῃ καὶ νά τὰς λουστράρῃ...

Κάποιος θὰ ἔλεγε τώρα, ὅτι θὰ ἡμποροῦσε νά λείψῃ ἡ βαρεῖα, ἡ καταθλιπτικὴ αὕτη φορο-

λογία τοῦ τυπογραφικοῦ χάρτου καὶ τὸ Κράτος νά φανῇ κάπως σπρόγιάστερον πρὸς τὸ Βιβλίον, τὴν πνευματικὴν αὐτὴν τροφὴν καὶ στοιχίζει σήμερα τόσον ἀκριβὰ. Ναί, ἀλλὰ καὶ τί πρᾶγμα στοιχίζει εὐθηνότερα σήμερα; Καὶ τί γενναῖον εἰμπορεῖ νά κάμῃ αὐτὸ τὸ Κράτος, τὸ βουτηγμένον εἰς τὰ χρέη ὡς τὸν λαμὸν; Ὁρισμένως δὲν εἶναι περίστασις διὰ νά ζητήσῃ κανεὶς τὴν ἄρσιν οἰασθήποτε φορολογίας, οὔτε καὶ αὐτῆς πού καταθλίβει τὸ Βιβλίον, τὸ Σχολεῖον, τὴν Ἐκπαίδευσιν, τὴν Πνευματικὴν Ζωὴν. Πολλοὶ ἀπὸ τοὺς κκ. Ὑπουργοὺς εἶναι ἄνθρωποι διανοούμενοι καὶ πρῶτοι αὐτοὶ ἀναγνωρίζουν βέβαια τὴν ἐθνικὴν ἀνάγκην. Ἀλλ' εὐρίσκονται εἰς ἀπόλυτον ἀδυναμίαν νά τὴν θεραπεύσουν, διότι ἄλλη ἀνάγκη, ἐπίσης ἐθνική, προβάλλει ἐπιτακτικότερα: ἡ ἰσοσκέλισις ἐνὸς ἀπελπιστικῶς χωλοῦ προϋπολογισμοῦ.

Ε.

Ἡ ἀγνωστὴ ἐξω Ἑλλάς.

Ἀπὸ τὸ «Petit Meridional» τοῦ Montpelier μεταφράζομεν χωρὶς σχόλια τὸ ἐπόμενον ἀξιοπερίεργον ἀρθρον:

«Ὁ καθηγητὴς Ρουσσέλ ὁμιλεῖ περὶ Ἑλλάδος καὶ Ἑλλήνων.—Ὅταν ὁμιλοῦμεν περὶ Ἑλλάδος, πρόκειται πάντοτε περὶ τῆς Ἀρχαίας. Μᾶς φαίνεται ὅτι σήμερα δὲν ὑπάρχει πλέον Ἑλλάς. Ἀναμφιβόλως οἱ σημερινοὶ Ἕλληνες, ἐκ τῶν ὁποίων πολλοὶ εἶναι τόσον θαμβωμένοι ἀπὸ τοὺς ἐνδόξους προγόνους τῶν ὄσπερ νά μὴ βλέπουν τίποτε ἄλλο ἢ αὐτούς, συντέλεσαν εἰς τὴν φρεσὶν αὐτὴν ἀδικίαν· ἀλλὰ δὲν εἶναι καὶ οἱ μόνον ὑπεύθυνοι: Ὁλόκληρος ὁ φιλελληνισμὸς προσεπάθησε νά μᾶς δώσῃ μίαν ἐξιδανικωμένην εἰκόνα τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος εἰς βάρος ἐνὸς λαοῦ νέου, ἰδιότυπου, ὁ ὁποῖος ἔχει κάθε δικαίωμα νά ζῇ.

Κι' αὕτη, ὑποθέτομεν, εἶναι ἡ κυρία ἰδέα, ἡ ὅποια ἐμπνέει τὸν κ. Ρουσσέλ εἰς τὰς ἐφετινάς του δημοσίας διαλέξεις. Εἰς τὴν ἀρχὴν μᾶς ἔδωκεν, ὑπὸ τύπον διαπαιδαγωγικοῦ περιπάτου «ἐντὸς τῶν Ἀθηνῶν», μίαν ἀκριβῆ εἰκόνα τῆς μεγάλης πόλεως. Φυσικά, δὲν παρέλειψε νά μᾶς δείξῃ καὶ τὰ ὠραιότερα τῶν ἀρχαίων τῆς ἐρείπιων. Ἀλλ' ἐπιβεβαιώθη τῆς ἀρχαιολογικῆς αὐτῆς ἐκδρομῆς διὰ νά κάμῃ, ὑπὸ τὸν τολμηρὸν τίτλον Βλασημεία ἐπὶ τῆς Ἀκροπόλεως, μίαν ὁμολογίαν πίστεως ἀκόμη τολμηροτέραν.

«Ὅτι ὁ ἀρχαῖος ἑλληνικὸς πολιτισμὸς εἶναι πολὺ ὠραίος, ὁ κ. Ρουσσέλ δὲν τὸ ἀμφισβητεῖ. Ποῖος ἄλλως τὸ ἀμφισβήτησε ποτέ! Ἐπέμεινε ὅμως εἰς τὴν ἰδέαν ὅτι ἡ ἀρχαία ἑλληνικὴ λογοτεχνία, ὅπως κάθε ἀρχαία, στερεῖται τῶν ἐφοδίων ἐκείνων, τὰ ὅποια παρέχουν ἀφρόνως αἱ ἐπιστήμαι, ὅλαι σχεδὸν γεννήματα χθεσινά. Ἐδείξεν ἀκόμη πόσον ἡ λογοτεχνία αὐτὴ ἔχανε γραφομένη, κατὰ μέγα μέρος, εἰς μίαν γλῶσσαν πάρα πολὺ συμβατικὴν. Κι' ἡ ἰδέα θὰ τῷ ἀρέσει ἰδιαιτέρως, διότι ὁ κ. Ρουσσέλ ὑπερασπίζεται θερμῶς τὴν σημερινὴν ζωντανὴν γλῶσσαν ἐναντίον τῆς λεγομένης «λογίας», ἡ

διώματος τὸ ὁποῖον πιθανὸν νά ὑπῆρξεν ὠραῖον, ἀλλὰ τώρα πλέον εἶναι νεκρὸν.

«Ἡ πρωτότυπος αὕτη ἀποφῆς ἀνέκει εἰς σοφὸν γνωρίζοντα ὅλας τὰς περιόδους τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης καί, διὰ τὴν τολμήσῃ κανεὶς νά τὴν ἀντιγράψῃ, θὰ ἔπρεπε νά τὰς γνωρίξῃ ἐξίσου. Ὅποιςδήποτε εἶναι θελκτικὴ καὶ μαρτυρεῖ μίαν ἐλευθερίαν σκέψεως πολὺ ἀπέχουσαν — ἡ λέξις εἶναι ἀπὸ τὰς ἰδικὰς του — τῆς ἑλληνολατρίας (hellenolatric).

«Ἡ περιγραφή τῶν Ἀθηνῶν, συναδευομένη ἀπὸ πολυαριθμοὺς φρεσινὰς προβολὰς, ἔγινε μὲ ἀγάπην· μαρτυρεῖ μεγάλην ἐξοικείωσιν μὲ τὸ θέμα καὶ δείχνει ὅτι αἱ Ἀθῆναι εἶναι σήμερον μίαν μεγάλην εὐρωπαϊκὴν πόλιν, τὴν ὁποῖαν κανεὶς μορφωμένος ἄνθρωπος δὲν εἰμπορεῖ οὔτε νά γνοῇ οὔτε νά περιφρονῇ.

«Εἰς δευτέραν σειρὰν δημοσίων μαθημάτων, ὁ κ. Ρουσσέλ ὁμίλησε περὶ ἐνὸς Ἑλλήνου δραματοῦργοῦ, ὁ ὁποῖος ὀνομάζεται Ξενοπούλος. Ὁ γόνιμος αὐτὸς συγγραφεὺς, ὁ ὁποῖος εἶναι ἐπίσης μεγάλος μυθιστοριογράφος, ἔχει ἀναμφιβόλως τάλαντον πολὺ. Ἐάν κρίνωμεν ἀπὸ τὰς ἀναλύσεις καὶ τὰς παραθέσεις τοῦ κ. Ρουσσέλ, εἶναι κάλλιστος κωμικός, ἱκανὸς τόσον νά διαπλάτῃ ἓνα χαρακτήρα ὅσον καὶ νά σπεύρῃ ἀφρόνους εὐθύμους λεπτομερείας κατὰ τὴν ἐξέλιξιν ἐνὸς ἔργου του. Εἶναι ἐπίσης τραγικός. Τὸ δὲ εὐλύγιστον τάλαντόν του γνωρίζει νά προκαλῇ τόσον τὴν «εὐλαστικὴν» συγκίνησιν ὅσον καὶ τὴν «γερὰν-γενναϊκὴν» φρίκην. Τέλος γράφει γλῶσσαν καθ'αυτὴ ζωντανήν, ἡ ὅποια ὑπερβαίνει τὸ προσχητικόν (passe la rampe).

«Οἱ μικροὶ τόποι δὲν ἔχουν τύχην, ὅταν προπάντων ἡ γλῶσσα τῶν εἶναι τόσον δύσκολη ὅσον ἡ ἑλληνική. Ἀναγκαστικῶς ἡ λογοτεχνία τῶν μένει ἀγνωστὴ. Εὐτυχίζομεν ὅπωςδήποτε τὴν πατρίδα τοῦ Ξενοπούλου, διότι ἐν τῷ προσώπῳ τοῦ κ. Ρουσσέλ εὖρεν ἓνα τόσο θερμὸν καὶ τόσον ἔγκυρον ἐριμνευτὴν τῶν ἀριστουργημάτων τῆς».

Ἰδρυαὶς Ἱστορικῆς καὶ Λαογραφικῆς Βιβλιοθήκης (περιοδικοῦ).

Ὁ ἐν Ἀθῆναις «Σύλλογος πρὸς διάδοσιν ὀφελίμων βιβλίων» ἐδημοσίευσεν τὴν ἐπομένην προκήρυξιν:

«Ὁ Σύλλογος ἔλαβεν ἐσχάτως γενναίαν δωρεάν παρ' ἀναγνώμῳ ὑπὸ τὸν ὄρον, ὅπως τὸ πλεῖστον μέρος τῆς ἐτησίας προσόδου ταύτης διατίθεται ἀπ' ἐνὸς μὲν πρὸς περισυλλογὴν καὶ ἔκδοσιν ἱστορικῶν ἐγγράφων, ἀναφερομένων εἰς τὰ γεγονότα καὶ τοὺς ἀνδρας τοῦ ὕπερ τῆς ἑλληνικῆς ἐλευθερίας Ἀγώνος, ἀπὸ τοῦ τέλους τοῦ 18ου μέχρι τῶν μέσων τοῦ 19ου αἰῶνος, ἐξ ἄλλου δὲ Λαογραφικῆς ὕλης ἐκ πάσης ἑλληνικῆς χώρας, ἥτοι δημοτικῶν ἀσμάτων καὶ τῆς μουσικῆς αὐτῶν, παροιμιῶν, παραμυθιῶν, ἠθῶν καὶ ἐθίμων, ἔργων λαϊκῆς τέχνης κλπ.

«Ὁ Σύλλογος, ἀποδεχθεὶς εὐγνωμόνως τὴν δωρεάν ταύτην, ἀπεφάσισε τὴν ἰδρυαὶς Ἱστορικῆς καὶ Λαογραφικῆς Βιβλιοθήκης, ἥτις, εἰς σειρὰν τευχῶν ὁμοιομορφῶν ἀλλ' αὐτοτελῶν, περιοδικῶς ἐκδιδόμενων, θὰ περιλαμβάνῃ δημοσιεύματα σύμφωνα πρὸς τοὺς ὅρους τῆς δωρεᾶς, ἀνέθεσε δὲ πᾶσαν τὴν περὶ τούτων ἐπιμέλειαν εἰς πενταμελὴ Ἐπιτροπὴν ἀποτελουμένην ἐκ δύο μελῶν τοῦ Συμβουλίου, τῶν κ. κ. Ι. Η. Δαανίδου ὡς προέδρου καὶ Γ. Δροσίνῃ ὡς γραμματέως, καὶ τριῶν ἐταίρων τοῦ Συλλόγου, λόγῳ τῆς εἰδικότητος αὐτῶν, τῶν κ. κ. Κ. Ἀμάντου, Σωκρ. Κουγέα καὶ Στ. Κ. Κυριακίδου. «Ἐπιτεμένης τῆς ἐνέργειας τῆς ἐκδόσεως τῆς Ἱστορικῆς καὶ Λαογραφικῆς Βιβλιοθήκης, ὁ Σύλλογος, ἐπιθυμῶν νά εὐρύνη τὴν κόκλον τῶν δημοσιευμάτων αὐτῆς, ἀπεφθίγεται διὰ τῆς παρούσης:

«1) Πρὸς τοὺς ἔχοντας ἀνέκδοτα οἰκογενειακά ἔγγραφα σχετιζόμενα πρὸς τὴν Ἑλληνικὴν Ἐπανάστασιν καὶ τοὺς κατ' αὐτὴν δράσαντας, ἢ πρὸς τοὺς συλλέκτας τῶν αὐτῶν, ἂν ἐπιθυμοῦν τὴν δημοσίευσιν αὐτῶν, ν' ἀπευθυνθῶν δι' ἐπιστολῆς πρὸς τὴν Ἐπιτροπὴν τῆς Ἱστορικῆς καὶ Λαογραφικῆς Βιβλιοθήκης εἰς τὰ Γραφεῖα τοῦ Συλλόγου (Ἀκαδημίας 42), ὀρίζοντες λεπτομερῶς τὸ εἶδος τῶν ἐγγράφων καὶ τὴν ἔκτασιν αὐτῶν.

«2) Πρὸς τοὺς ἔχοντας ἀνέκδοτον λαογραφικὸν ὕλικόν καὶ ἐπιθυμοῦντας τὴν δημοσίευσιν αὐτοῦ, ν' ἀναφέρουν κατ' ὅμοιον τρόπον τὸ εἶδος, τὴν ἔκτασιν καὶ τὸν τόπον τῆς προελεύσεώς του.

«Πάντες οἱ ἀνωτέρω παρακαλοῦνται νά δηλώσουν συγχρόνως τοὺς ὅρους, ὑπ' οὓς δέχονται νά παραχωρήσουν πρὸς δημοσίευσιν εἰς τὸν Σύλλογον τὸ ἱστορικὸν ἢ λαογραφικὸν ὕλικόν τὸ ὁποῖον κατέχουν».

Ψυχάρης καὶ Παλαμᾶς

Εἰς τὴν ἀλεξανδρινὴν «Ἐρευναν», ὁ κ. Ψυχάρης δημοσιεύει ἐκτενὴ «φιλολογικὴν κριτικὴν μελέτην» περὶ Κωστῆ Παλαμᾶ.

Ἡ θέσις ἐκείνου πού θὰ ἤθελε νά κρίνῃ αὐτὴν τὴν κριτικὴν θὰ ἦτο ἀρκετὰ δυσχερὴς, δεδομένου ἀπ' ἐνὸς ὅτι δύσκολα συζητεῖται μίαν γνώμη τοῦ Ψυχάρη — ἢ, νά εἰπωμεν καλύτερα, δὲν συζητεῖται καθόλου, — καὶ ἀπ' ἑτέρου ὅτι ἐπίσης ἀσυζητήτος, ἀναμφισβήτητος, εἶναι ἡ μεγάλη ποιητικὴ ἀξία τοῦ Παλαμᾶ.

Ἐπὶ τούτῳ θὰ διακινδυνεύσωμεν μίαν μικρὰν ἀντίρρησην, τὴν ἐπομένην: Ὁ κ. Ψυχάρης ἰσχυρίζεται ὅτι ὁ Παλαμᾶς δὲν εἶναι ποιητής, ἀλλ' ἀπλοῦς στιχοπλόκος, στηρίζει δὲ τὸν ἰσχυρισμὸν του κυρίως εἰς τὸ ἐπιχείρημα, ὅτι οὐδέποτε εἰς τὴν ζωὴν του ἔγραψε καλὸν στίχον. Ὅλοι, δηλαδή οἱ στίχοι τοῦ Παλαμᾶ, ἀπ' ἀρχῆς μέχρι τέλους, εἶναι ἐπίσης τέλειοι· ἐνῷ εἰς τοὺς στίχους τῶν ἀληθινῶν, τῶν ἐμπνευσμένων ποιητῶν, καὶ τῶν μεγαλυτέρων, — τοῦ Ὀμήρου, τοῦ Σοφοκλέους, τοῦ Γκαίτε, — ἀνευρίσκει κανεὶς καὶ κακοὺς στίχους, καὶ διὰ τοῦτο ὁ Βί-

πρωτὸ Ούγγρὸς ἔλεγε ὅτι εἶναι ἀδύνατον νὰ γραφοῦν διακόσιοι καλοὶ στίχοι στὴν ἀριόδα. Ὁ λόγος εἶναι ὅτι ἡ ἔμπνευσις τοῦ ἀληθινοῦ, τοῦ ἔμπνευσμένου ποιητοῦ δὲν εἶναι πάντοτε ἡ ἴδια: αὐτομελῶνται, ἀνεβροκατεβαίνει, κουράζεται, νυστάζει, καὶ μαζί της, φυσικά, καὶ ἡ στιχουργία. Ἦνθ' ὁ ἀπλοῦς στιχοπλόκος, ὁ χωρὶς ἔμπνευσιν τεχνίτης, κἀμινε ὠραίους στίχους ὅταν καὶ ὅσους θέλει.

Ἄς παραδεχθοῦμεν λοιπόν, — ἀφοῦ τὸ λέγει ἓνας Ψυχάρης, — ὅτι αὐτὴ ἡ θεωρία εἶναι πραγματικῶς ἡ λυδία λίθος. Ἀληθινὰ ὅμως καὶ ὁ Παλαμᾶς, μέσα εἰς τὰς χιλιάδας, τὰς μυριάδας τῶν τελείων του στίχων, δὲν ἔχει καὶ μερικὸς κουρασμένους, πῶς ἀδύνατους ἢ καὶ κακοὺς; Ὅλοι, ὅλοι ἔχουν τὴν ἴδιαν τελειότητα; — Ἄς μᾶς ἐπιτρέψῃ ὁ κ. Ψυχάρης νὰ μὴ τὸ πιστεύωμεν. Καὶ αὐτὴ εἶναι ἡ μικρὰ μας ἀντίρρησης.

Δὲν ἀμφισβητοῦμεν, βλέπετε, τὴν θεωρίαν, ἀλλὰ μόνον τὴν ἐφαρμογὴν. Τὸ δὲ συμπέρασμα μας εἶναι ὅτι καὶ μετὰ αὐτὴν τὴν λυδίαν λίθον, ὅπως καὶ μετὰ κάθε ἄλλην, δοκιμαζομένη ἢ ποιήσις τοῦ Παλαμᾶ, ἀποδεικνύεται χρυσὸς ἀνόθευτος, ἀληθινός.

μητον σύμπτωμα παθολογικῆς προσόδου. Ἐπειτα, ὁ κοινωνικὸς σνομπισμὸς ποὺ κατήντησε, μετὰ τὰς δημιουργηθείσας ἀπὸ ὀρισμένους κύκλους συνθήκας, ἓνας ἀπὸ τοὺς πρώτους ρυθμιστὰς τῆς μουσικῆς μας κινήσεως, — μετὰ τὴν ἀναπόφευκτον ὀλιγαρχίαν τῶν ἰσχυρῶν, τὰς ταπεινότητος τῶν αὐλοδοῦλων καὶ τὴν ἐξέλιξιν τῶν λοιπῶν παρασηνιακῶν μηχανορραφῶν ποὺ συνεπάγεται κάθε παρόμοιον συγκρότημα. Καὶ τέλος «ἡ διχόνοια ἢ δολοφία», ἡ κακοποιὸς αὐτὴ Ἑρινὸς, ποὺ παραφυλάγει κάθε ὀραία Νεοελληνικὴ ἐκδήλωσι γιὰ νὰ τὴν καταπνίξῃ μέσα στ' ἀπαίσινα δίχτυα της, καὶ βρίσκει πάντα στοὺς μουσικοὺς κύκλους τὸ καταλληλότερο ἔδαφος γιὰ νὰ καρπορορήσῃ. Αὐτοί, νομίζω, εἶνε οἱ κυριώτεροι λόγοι τῆς μουσικῆς μας κακοδιαμονίας. Ἔτσι, τὸ ἔργον τοῦ Συλλόγου Συναυλιῶν ποὺ ἄρχισε πέρασι μετὰ τοὺς αἰσιωτέρους οἰωνοὺς, μετὰ τὴν σύμπληξιν μιᾶς ἀρτίως Ἑλληνικῆς ὀρχήστρας καὶ τὴν συγκέντρωσιν ὅλων τῶν μουσικῶν μονάδων μας εἰς ἓνα καλλιτεχνικὸν συμπαγὴ ὁργανισμόν, σὲ διάστημα ὀλιγότερον τοῦ ἐνὸς ἔτους κατήντησε νὰ μᾶς παρουσιάσῃ τὰ ἀξιοπρόσητα φαινόμενα τῆς διχοτομήσεως τῶν μουσικῶν τῆς ὀρχήστρας, καὶ τῆς καταναγκαστικῆς ἀποχωρήσεως μουσικῶν κορυφῶν καὶ μονάδων, χωρὶς τὰς ὁποίας κανένας ἀνώτερος μουσικὸς σκοπὸς δὲν εἶνε δυνατόν νὰ ἐπιτύχῃ στὴν Ἑλλάδα.

Μετὰ τὰς συνθήκας αὐτάς, εἶνε φανερόν ὅτι καὶ οἱ πλέον αἰσιόδοξοι καὶ ἐνθουσιώδεις παρόγοντες ἀποκαρδιώνονται καὶ δυσπιστοῦν γιὰ τὸ μέλλον. Καὶ ὅλο τὸ ἐπίσημον χρίσμα ποὺ ἐδόθη στὰς τελευταίας Συμφωνικὰς Συναυλίας μετὰ τὴν ἐυκαιρίαν τῆς ἑκατονταετηρίδος τοῦ Μπετόβεν, συνετέλεσεν ἀκόμη περισσότερο εἰς τὸ ν' ἀποκαλύψῃ τὰς οὐσιώδεις ἐλλείψεις τῆς ὀρχήστρας, τὴν καταφανῆ ἀνισορροπίαν τῆς ἐνοργάνου συγκροτήσεώς της, τὴν κατωτερότητα τοῦ ποιοῦ τοῦ ἤχου καὶ τὴν ἀνεπάρκειαν τῆς μουσικῆς κατανοήσεως. Ἡ Συμφωνία τοῦ Μπετόβεν εἶνε πάντα ἡ λυδία λίθος εἰς τὴν ὁποίαν δοκιμάζεται τὸ ποῖόν μᾶς ὀρχήστρας. Εἶνε ἔργον ἀπολύτως καθιερωμένον ἀπὸ τὴν ἱστορικὴν καὶ τὴν ψυχολογικὴν κριτικὴν τῶν αἰώνων. Ὁ ἀπολυτισμὸς τοῦ ὠραίου στὴ λογικώτερη καὶ τὴν ὑγιέστερη ἐκδήλωσί του, πραγματοποιημένος μετὰ τὰ ἀπλούστερα καὶ τὰ διανυγέστερα μουσικὰ μέσα. Καὶ εἶναι ἔργον ποὺ δὲν ἐπιδέχονται οὔτε τὴν μετριότητα οὔτε τὴν μουσικὴν ἀνεπάρκειαν. Γι' αὐτὸ στὴ Γερμανία ἡ Συμφωνία τοῦ Μπετόβεν, ποὺ εἶνε γιὰ τὸν κόσμον ὁ ἀρτος ὁ ἐπιούσιος τῆς μουσικῆς ζωῆς, δημιουργοῦν γύρω τους πάντα τὴν ἀμμοφαιρία τῆς Μπετοβενικῆς ἱερότητος, ἀκόμη καὶ ὅταν παίζονται μέσα στοὺς καπνοὺς τῶν λαϊκῶν Wärselkonzerte τῆς Κυριακῆς, ἢ στὸν ἀνοικτὸν ἀέρα τῶν δημοσίων πάρκων τὸ καλοκαίρι.

Δυστυχῶς ἡ ὀρχήστρα τοῦ Συλλόγου Συναυλιῶν ἀπεδείχθη ἀνίκανη νὰ κρατήσῃ στὸ Μπετοβενικὸν ὕψος τὰ ἀθάνατα αὐτὰ ἔργα. Ἡ Πρώτη καὶ ἡ Δευτέρα Συμφωνία, μετὰ τὴν διεύθυνσιν τοῦ Μητροπούλου, ἦσαν ἀπλῶς μέτρια ἢ Τρίτη (Γροίτσα) δυστυχῶς ἀπὸ πάσης ἀπό-

ψεως κακίστη ἢ Πέμπτη, ἢ Ἑβδόμη καὶ ἢ Ὀγδόη, μετὰ τὴν διεύθυνσιν τοῦ Μπουτνικωφ, πενιχραὶ εἰς ἀπόδοσιν, ἔιν καὶ ρυθμικῶς ἀρτίωτερα παρασκευασμένα. Καὶ εἶνε τόσο μάλλον θλιβερά ἢ παρητηρημένη ἐρέτας κατὰ τοὺς τῆς ὀρχήστρας, ὅσον καὶ οἱ δύο διευθυνταὶ της, μουσικοὶ ἐξίσου λαμπροὶ καὶ ἐξαίρετοι ποὺ εἶχαν κατορθώσει πέρασι νὰ μᾶς παρουσιάσουν θαύματα ἀληθινὰ, ἀποτελοῦν ὁ ἓνας τὸ συμπλήρωμα τοῦ ἄλλου. Ὁ Μητροπούλου, ὑποκειμενικώτερος στὸν ἀσυγκράτητο ἐνθουσιασμό του, στὸν ὁποῖον κατορθώνει συχνὰ νὰ παρασύρῃ τὴν ὀρχήστρα μετὰ τὴν ἐνάσχησι μιᾶς δυνατῆς μουσικῆς ὑποβολῆς, — ὁ Μπουτνικωφ, ἓνας μαῖτο ἀληθινὸς τῆς μουσικῆς κατατοήσεως καὶ τοῦ ἔργου, ἀκλόνητος στὴν τήρησιν τῆς ρυθμικῆς καὶ μουσικῆς πειθαρχίας.

Τρεῖς ξένοι πολῖστ' ἔδωσαν ρεσιτάλ στὰς Ἀθήνας τῆς ἐβδομάδος τῆς Σαρακοστής, ποὺ σημειώνουν πάντα τὸ κορύφωμα τῆς μουσικῆς «σαϊζὼν» στὴν πρωτεύουσά μας. Ἄς τοὺς πάρωμε κατὰ χρονολογικὴ σειρά. Ὁ Yves Nat, ἓνας ὑπέροχος τύπος μεσημβρινοῦ Γάλλου, ἱσπανικῆς καταγωγῆς, ποὺ πραγματοποιεῖ μετὰ τὸ παίξιμό του ὅλες τῆς δυναμικότητες μιᾶς φλογερᾶς μουσικῆς ἰδιοσυγκρασίας. Πέρασε ἀπ' ἐδῶ σχεδὸν ἀπαρατήρητος, ἀφοῦ ἡ κακίστη ὀργάνωσις τοῦ ρεσιτάλ του ἔγινεν αἰτία νὰ τὸν ἀκούσῃ μόνον οἱ πενήντα-ἑξήντα μουσικοὶ Ἀθηναῖοι ποὺ γνωρίζουν ἐκ φήμης τ' ὄνομά του. Οἱ ἄλλοι μουσικολοῖ δὲν πῆραν εἰδησὶ ἀπὸ τὸ γεγονός ποὺ θὰ τοὺς κατέληπτε μετὰ τὸ μεγαλεῖον ἐνὸς καλλιτεχνικοῦ φαινομένου. Ὁ Yves Nat μᾶς κάνει μετὰ τὸ παίξιμό του νὰ γυρίζωμε ἀναδρομικῶς στοὺς πιανιστικούς καιροὺς τοῦ Thalberg καὶ τοῦ Ἀντωνίου Ρουμπινστάιν, στὴν ἐποχὴ ποὺ τὰ ἡφαιστειώδη μουσικὰ φαινόμενα δὲν ἦσαν σπάνια, ὅπως σήμερα, στὸν κόσμον. Μία δύναμις γιγάντια, γεμάτη πλαστικότητα καὶ δημιουργικὴ ζωὴ, ποὺ συγκλονίζει τὸ πιάνο μετὰ τὸ συμφωνικὸ μεγαλεῖο μιᾶς πολύβουης ὀρχήστρας, στὴν ἐκτέλεσιν τῶν Συμφωνικῶν Σπονδῶν καὶ τῆς Φαντασίας τοῦ Σούμαν, τῆς Φαντασίας καὶ Φούγκας τοῦ Μπαχ, τῆς Πολωνάδας καὶ τῆς Σονάτας εἰς σι μπερόλ τοῦ Σοπέν, τοῦ Ἑρωτικοῦ Θανάτου τῆς Τζόλδης τοῦ Βάγνερ-Λιστ. Τὸ δραματικώτερον μουσικὸ πάθος συνδυασμένο μετὰ τὴ βαρύτερη ὑποβλητικὴ συγκίνησι. Μὴ τεράστια μουσικὴ ὑποκειμενικότης, ποὺ ἐκδηλώνεται καὶ στὰς συνθέσεις τοῦ καλλιτέχνου, τῶν ὁποίων ἡ ὑπερνεωτερικὴ τεχνολογία, μετὰ ὅλες τὰς παρακινδυνευμένας τροπὰς ποὺ πέραν, δὲν κατορθώνει νὰ παραβλάψῃ τὰς βασικὰς ἐνότητες τῆς ἔμπνευσεως ποὺ φανερώνει μιὰ πηγὴ μουσικοῦ αὐθορμητισμοῦ καὶ μεγαλείου.

Ἐξ ἀντιθέτου, ὁ Γερμανὸς Egon Petri, ἓνας σοφὸς ὁπαδὸς τοῦ γνησίου μουσικοῦ ὁρθολογισμοῦ, μετὰ ὅλο τὸ θαυμασμό ποὺ ἐπέβαλε ἡ συμπληρωμένη του δεξιότης, δὲν κατόρθωσε νὰ γεννήσῃ τὴ μουσικὴ συγκίνησι στῆς ψυχῆς τῶν ἀκροατῶν του. Παρουσιάζεται στῇ

σκηνὴν σὰν ἓνα τέλειον συγκροτημένο μουσικὸ αὐτόματο, ποὺ ὑπακούει πειθήνια στὰ στρατιωτικὰ κελεύσματα τοῦ μουσικοῦ γράμματος τοῦ Μπετόβεν, ἔξω ἀπὸ κάθε ἀνώτερη ἀποστολικὴ ἐρμηνεία καὶ κάθε ἔμπνευσμένο κίνημα τοῦ μουσικοῦ Ἑδωγγελοῦ τῶν αἰώνων. Τὸ ἴδιο αὐτόματο ἐκτελεῖ μετὰ κάθε τεχνικὴ τελειότητα ὅλη τὴ φιλολογία τοῦ πιάνου. Παρ' ὀλίγον νὰ τὴν ἀκούσῃμε ἐδῶ ὀλόκληρη στὰ τέσσαρα ρεσιτάλ του. Ὑποθέτω ὅτι καὶ ἀπὸ μνημοτεχνικῆς ἀπόψεως, ὅπως καὶ ἀπὸ καθαρῶς δεξιολογικῆς, ὁ Ἑγκων Πέτρι ἀποβλέπει εἰς τὸ ἐιδικὸν πρωτάθλημα τοῦ πιάνου, καὶ ὑποθέτει ἀκόμη ὅτι θὰ μπορούσε νὰ παίξῃ ἐπὶ εἰκοσιτέσσαρες ὥρες συνεχῶς ὅλα τ' ἀριστουργήματα ποὺ ἔχει ἀποταμιεύσει μετὰ τὴν ἐνδελεχῆ του μελέτην, χωρὶς νὰ κινδυνεύσῃ νὰ πάθῃ ποτέ ἀπὸ συγκίνησι, ἀφοῦ ἡ ψυχὴ του εἶνε τελείως ἀποῦσα ἀπὸ τὰς ἐκτελέσεις του.

Τὸ μεγάλο μυστικὸ τῆς μουσικῆς γοητείας ποὺ αἰχμαλωτίζει πάντοτε τὰ πλήθη, ἀνεξαρτήτως διανοητικῆς διαβαθμίσεως καὶ αἰσθητικῆς καλλιτεχνίας, εἶνε ὁ σχηματισμὸς τοῦ ἤχου. Γι' αὐτὸ ὁ Jacques Thibaud κρατεῖ ἀδιαφιλονέκητα τὰ σκήπτρα τοῦ κράτους τοῦ βιολιού, ὅπως ὁ Alfred Gortat τοῦ κράτους τοῦ πιάνου. Στὰ δύο τελευταῖα ρεσιτάλ του στὰ Ὀλύμπια, ὁ Τιμπὼ μᾶς φανερώθηκε πάντα ὁ ἴδιος ποιητὴς τοῦ ἤχου, ὁ θεῖος ἀλχημιστὴς τοῦ ἤχου, ὁ δημιουργὸς τῆς μουσικῆς θλίψεως καὶ τῆς μουσικῆς παρηγορίας ποὺ χύνεται στὰ παλμικά κύματα τοῦ ἤχου, μετὰ τὴν ἀπαράμιλλη ποιητικὴ εὐγένεια τοῦ χρώματος, τῆς γραμμῆς, τοῦ ὕψους καὶ τοῦ ρυθμοῦ. Ὅλο τὸ παίξιμό τοῦ Τιμπὼ εἶνε ἓνα ἀναφτέρωμα τοῦ μουσικοῦ του πνεύματος καὶ τῆς μουσικῆς του ψυχῆς, μιὰ περιφανὴ καὶ εὐγενικὴ θλιμμένη ἐκδήλωσις τῆς ἀνωτέρας ὑποστάσεως τοῦ μουσικοῦ ἐγὼ τοῦ καλλιτέχνου. Τὸ παίξιμό τοῦ Τιμπὼ δὲν εἶνε δαιμόνιον, ὅπως τοῦ Χούμπερμαν καὶ τοῦ Κράισλερ. Εἶνε παίξιμο ἀρχαγγελικόν. Τὸ δοῦναι του δὲν βγάζει σπίνες καὶ φωτιές, οὔτε μεταγγίζει τὸν φλογερὸ αἰσθησιασμὸ τοῦ Χάιφελτ καὶ τοῦ Priboda. Σκορπίζει ἓνα φῶς ψυχικόν, ποὺ ἐκπορεύεται ἀπὸ ἀνώτερες μουσικὰς σφαῖρας, γι' αὐτὸ περιβάλλεται ἀπὸ τὴν ἀκτινοβολία ἐνὸς ἀνωτέρου μουσικοῦ ἰδεαλισμοῦ. Εἶνε ὁ ὑπέροχος λυριστὴς τοῦ ἤχου, ὁ ὠραιολάτρης ἐκζητητὴς τῆς ἀπολύτου μουσικῆς ψυχικότητος, ὁ καλλιτέχνης τῆς ἀγνωστῆς καὶ τῆς διαφανοῦς μουσικῆς ἐρμηνείας, μέσα στὸ φῶς τῆς ὁποίας φανερώνεται ἡ δημιουργικὴ σκέψις καὶ τὸ βάθος τῆς μουσικῆς ὕψους τῆς συνθέσεως. Ἡ Σονάτα τοῦ Μπετόβεν, τὸ Κοινότοιο τοῦ Μότσαρτ, ἡ Σονάτα τοῦ Σεξάρ Φράνκ καὶ ἡ φαντασία τοῦ Σούμπερτ σημειώσαν στὰ προγράμματα τοῦ Τιμπὼ τῆς μεγαλειότερας ἐπιτυχίας του.

Ἐνα ἔργον, ποὺ ἐπιβάλλεται ἐδῶ ἰδιαίτερος νὰ ἐξαρθῇ, εἶνε ἡ Χορδία Ἀθηνῶν τοῦ κ. Φιλ. Οἰκονομίδου. Μετὰ τὰς δύο ἐκτελέσεις τοῦ Requiem τοῦ Μότσαρτ ἐκέρδισε τὸν ἀνεπιφύλακτο θαυμασμό καὶ τὴν ἐκτίμησιν ὅλου τοῦ Ἑλ-

ληνικού κόσμου. Τὸ φωνητικὸν σύνολον τῆς Μικτῆς Χορῳδίας μᾶς παρουσιάζει κατὰ τὸ συμπαγὲς καὶ τὸ ὀγκολιθικὸν στὴ συγκροτήσιν του. Μίαν ὁμοιογένεια καὶ μίαν ἀρτιότητα ποὺ ἱκανοποιεῖ καὶ καθιστοῦν τὸν ἀκροατὴ, ὅσον δίκαια προκατάληψι καὶ ἂν ἔχη ἐμπρὸς σὲ κάθε εἶδος Νεοελληνικῆς συναυλικότητος. Μὰ ὁ κ. Οἰκονομίδης μᾶς ἀπέδειξε πλεον ὅτι εἶνε ἕνας ἀνθρώπος ἐντελὲς ξεχωριστῆς ψυχασυνθέσεως καὶ νοστορίας. *Ἐνας ἄνθρωπος*. Μόνος του, τόσα χρόνια, μὲ τὴν τεράστια ἐντατική ἐργασία ποὺ καταβάλλει, ἀπὸ τῆς συγκρότησι τῶν μεγάλων γραμμῶν ὡς τῆς τελευταίας τεχνικῆς λεπτομέρειας, χωρὶς τὴν παραμικρὴ ὕλική ἢ ἡθικὴ συναντίληψιν τοῦ κράτους, κατορθώνει νὰ μᾶς παρουσιάσῃ πάντα μιὰ ζηλευτὴν ἀρτιότητα σὲ κάθε νέαν ἐμφάνισιν τοῦ ἔργου του. Εἶνε ἕνας ἐμψυχωτὴς, καὶ μαζὶ ἕνας εὐσυνειδήτος ἐργάτης τῆς μουσικῆς ἐξελίξεως τοῦ τόπου μας, ὁ ὁποῖος σ' αὐτὸν ἀποκλειστικῶς χρωστέτ' ὁ ἀπόκτημα μᾶς εὐπροσώπου Μικτῆς Χορῳδίας ποὺ ἔφθασε στὸ σημεῖο νὰ μπορῇ μὲ θάρρος ν' ἀντιμετωπίζῃ τὰ ἔργα τῶν μεγαλειτέρων μουσικῶν ἀξιόσεων. Τὰ στοιχεῖα ποὺ ἀπαρτίζουν τὴν Χορῳδίαν Ἀθηνῶν εἶναι ἐξαιρετά, — ἕνα ὕλικο ἀσφαλῶς διαλεγμένον καὶ ἐπιμελέστατον κατεργασμένον. Στῆς χαρακτηριστικῆς αἰτίας αὐτοῦ καπελλά ποὺ δίδει μὲ τόση αὐτοπεποίθησιν ὁ Οἰκονομίδης, ἡ ὀρθότης τοῦ τόνου εἶνε ἀσφαλῶς πρωτοφανὴς γιὰ σύνολο Ἑλληνικόν. Μιὰ πειθαρχία αὐστηρά, εὐσυνειδήτη, μετρημένη, σταθερά καὶ ἀδιασάλευτη, κρατοῦσα σὲ ὅλη τὴ διαδρομὴ τῶν πολυφωνικῶν fugati τοῦ Requiem, καὶ τὸ συνολικὸν ἔκπασμα τῶν σπαρακτικῶν ἐπικλήσεων τοῦ Dies irae ἐπέτυχεν τὴ μεγαλειότητα τῆς ἀποδόσεως τοῦ Μοζαρτείου δημιουργήματος. Τὸ Κουαρτέτο τῶν σολίστ μετὰ τὴν καθιερωμένη διαλογικὴν του δοῦσι, καὶ ἡ ὀρχήστρα τοῦ Requiem, λαμπρὰ καταρτισμένη ἀπὸ καλλιτέχνους σολίστ, συνέτειναν πολὺ στὴν ἀρτία ἀπόδοσιν τοῦ ἔργου.

Ἡ μουσικὴ σαιζὼν τῶν Ἀθηνῶν πλησιάζει νὰ κλείσῃ ἐρέτος, καὶ ἀκόμη δὲν ἀκούσαμε μιὰ Συναυλία μὲ ἔργα συγχρόνιον Ἑλλήνων συνθετῶν. Τὸ Φεστιβάλ Σαμάρα, τὸ ὁποῖον ἡ εὐλαβὴς φροντίς τῆς συζύγου του κατόρθωσε νὰ πραγματοποιήσῃ μετὰ τὴν καλλιτεχνικὴν σύμπραξιν τοῦ Μητροπούλου, τοῦ βαρυτόνου Σκούφη καὶ τῆς δεσποινίδος Πασχάλη, ἐκτὸς ἀπὸ τὴν πρώτην ἀκρόασιν ἐνὸς κύκλου τραγουδιῶν τοῦ Δροσίνου *«Τὰ Ἐπινίμια»* μελοποιημένων ἢ μᾶλλον συμφωνοποιημένων ἀπὸ τὸν Σαμάρα, μᾶς ἔδωσε γνωστὰ ἀποσπάσματα τῶν λυρικῶν του μελοδραμάτων. Ἀπὸ τοὺς ζῶντας Ἑλλήνων συνθετὰς δὲν παρουσίασαν ἐφέτος κανεὶς τὴν ἐργασίαν ποὺ παρουσιάζουν τὰ περασμένα χρόνια. Τὸ φαινόμενον εἶνε ἀποκαρδιωτικόν καὶ ἀπὸ ἔθνικης ἀπόψεως ἀλλὰ ἰδίως ἀποθαρρύνει διὰ τὴν παρατηρουμένην ἑλλειψιν τῆς δημιουργικῆς πρωτοβουλίας καὶ τῆς ἐπιβαλλομένης ἀλληλεγγύης εἰς τοὺς μουσικοὺς μας κύκλους.

Ἡ παράστασις τῆς *Στέλλας Βιολάντη* τοῦ

Ξενοπούλου μὲ τὴν μουσικὴν τοῦ Καλομοίρη εἶνε ἡ μόνη ἐνθαρρυντικὴ ἐξαίρεσις. Εἶνε ἐξόχως ἐνδιαφέρον νὰ βλέπῃ κανεὶς αὐτὸ τὸ ἔργον μὲ τὴν προοπτικὴν τοῦ χρόνου, ποὺ ἔρχεται νὰ καθιερώσῃ ὀριστικῶς τὰς βασικὰς ἀρετὰς τῆς βαθεῖας του δραματικῆς υποστάσεως καὶ τῆς δυνατῆς διαγραφῆς τῶν χαρακτήρων.

«— Εἶνε ἕνα ἔργον ἀξίον νὰ τὸ διεκδικήσῃ ἕνας Μπαλζάκ», μᾶς ἔλεγε γιὰ τὴ *Στέλλα Βιολάντη* τοῦ Ξενοπούλου ἕνας διακεκριμένος Γάλλος τεχνοκρίτης ποὺ παρακολουθοῦσε τὴν πρώτην τῆς ἐπανάληψιν φέτος τὸν χειμῶνα. Ἡ ἐπανάληψις αὕτη σημεῖωσε μιὰ θριαμβευτικὴ ἐπιτυχίαν στὸ θέατρον Κοτοπούλη. Καὶ ἡ μουσικὴ τοῦ Καλομοίρη ἀνεδείχθη μὲ τὴν σφραγίδα τοῦ χρόνου στὴν ψυχογραφικὴ ἐκφρασίαν καὶ στὴν δραματικὴν ἀναπαράστασιν τῆς συμφωνικῆς ἐρμηνείας.

Ἡ μουσικὴ τῆς *Στέλλας Βιολάντη* ἔρχεται πολὺ ἐπίκαιρα νὰ δημιουργήσῃ ἕνα ψυχικὸν ρεθμὰ ποὺ θὰ κορυφώσῃ τὴν δραματικὴν συγκίνησιν ποὺ πηγάζει ἀπὸ τὸ δυνατό αὐτὸ ἔργο. Μᾶς φαίνεται ἔτσι τὸ ἀπαραίτητο συμπλήρωμά του, ποὺ πραγματοποιεῖ μὲ τὴν δύναμιν τῆς μουσικῆς ὅλας τῆς βασικῆς ἐνότητες τῆς δραματικῆς δημιουργίας. Ἡ μουσικὴ ἀτμοσφαῖρα ποὺ δημιουργεῖ εὐθὺς ἀπ' τὴν ἀρχὴ ὁ Συμφωνικός Πρόλογος μὲ τὸν ἐξαγγελτικὸν του χαρακτήρα καὶ τὰ βαθεῖα ὑποβλητικὰ μουσικά του στοιχεία, εἶνε μιὰ καθ'αυτὸ ψυχικὴ ἀτμοσφαῖρα καὶ μέσα στὴ δόνησιν τῆς *προαισθάνεται* ὁ ποιημένος ἀκροατὴς τὸ δρᾶμα ποὺ θὰ τὸν συγκλονίσῃ. Στιγμὲς βαρεῖς, ἐπίσημες, προφητικῆς, ποὺ καθιεροῦν τὴν δύναμιν τοῦ λόγου τοῦ ποιητικοῦ μέσα στὴν ὁμοιογένειαν τῆς συμφωνικῆς ὑποβολῆς. Μιὰ βαθεῖα μουσικὴ ἀνταπόκρισις στὸν ἔντονον σκηρικὸν δραματισμὸν ποὺ συγκλονίζει τὴν ψυχὴν μὲ τῆς βιαιότερας συγκρούσεις.

Ἡ *Στέλλα Βιολάντη* τοῦ Ξενοπούλου, μὲ τὴν μουσικὴν τοῦ Καλομοίρη, εἶνε ἔργον ποὺ σημειώνει ἕνα σταθμὸν κατὰ τὴν καθιερωμένην ἐκφρασίαν. Γι' αὐτὸ θὰ παίζεται πάντα μὲ ἐπιτυχίαν, ἐφόσον ὑπάρχουν ἄνθρωποι, — ψυχικοὶ ἀποδέκται τῆς μεγάλης δραματικῆς καὶ μουσικῆς συγκινήσεως. Καὶ τέτοιοι ἄνθρωποι θὰ ὑπάρχουν πάντα στὸν κόσμον — ἂς ἐλπίσωμε καὶ στὴν Ἑλλάδα.

Σ. Κ. Σ.

ΤΟ ΘΕΑΤΡΟΝ

Παραστάσεις τῆς Ἑπαγγελματικῆς Σχολῆς Θεάτρου.

Ὁ Βασιλὸς τοῦ Μάτεσι δὲν μπορεῖ βέβαια νὰ συγκρατηθεῖ ἀνάμεσα στὰ παγκόσμια αἰώνια ἀριστουργήματα. Τέτοια ἀριστουργήματα ὅμως δὲν προσφέρει οὔτε σήμερον ἡ νεοελληνικὴ θεατρικὴ λογοτεχνία. Τὸ ρεπερτόριο τοῦ Ἑθνικοῦ Ἑλληνικοῦ Θεάτρου θ' ἀποτελεσθεῖ ἀναγκαστικὰ προπάντων ἀπὸ ξένα ἔργα. Ἡ Νεοελληνικὴ Λογοτεχνία εἶναι νέα καὶ δὲν μπορεῖ νὰ συναγωνισθεῖ τὴς ξένες λογοτεχνίας ποὺ πρέπει νὰ τὴς γνωρίζει γιὰ νὰ διδασθεῖ ἀπ'

αὐτῆς. Ἀλλὰ πάλι στὰ ξένα ἀριστουργήματα, ἐπιβάλλεται νὰ ἐκτιμᾶται τακτικὰ κατὰ ἑλληνικὸ ἔργο ποὺ φανερώνται μὲ προσπάθειαν τοῦ συγγραφέως τοῦ καὶ σημεῖωσε ἕνα σταθμὸν στὴν ἐξέλιξιν τῆς Λογοτεχνίας μας. Ἀκριβῶς γιὰτὶ εἶναι νέα ἡ λογοτεχνία μας, πρέπει νὰ εἴμαστε ἐπισκεπτεῖς γι' αὐτὴν καὶ ν' ἀναγνωρίζεται καὶ κάθε ἐργασία ποὺ βοήθησε καὶ βοηθεῖ τὴν πρόοδόν της.

Μιὰ τέτοια προσπάθεια διακρίνεται φανερά στὸ «Βασιλικόν». Ἡ πλοκὴ εἶναι χαλαρή, ἡ δράσι σιγανή, οἱ σκηνῆς καὶ οἱ διάλογοι μαζοαίνουν ὑπερβολικά· παρ' ὅλ' αὐτὰ ὁ «Βασιλικός» δείχνει πὺς ὁ Μάτεσις εἶχε γνώσιν στὶς μεγάλας τῆς γραμμῆς τῆς ἀρχιτεκτονικῆς ἐνὸς θεατρικοῦ ἔργου. Ὁ Μάτεσις ἤθελε ἀκόμη νὰ συνθέσῃ καὶ νὰ ξετυλίξῃ μὲ εἰρὴν μιὰ ὑπόθεσιν. Οἱ χαρακτῆρες τοῦ δὲν ξεχωρίζουν ἀναγνωρικὰ καὶ οὔτε ἔχουν ἔντονον ἐσωτερικὴν ζοὴν, ἀλλ' ὁπωσδήποτε εἶναι ζωγραφισμένοι μὲ ἀρκετὴ ζωηρότητα. Κι' ἐκεῖνο ποὺ ἐνδιαφέρει προπάντων εἶναι πὺς ὁ Μάτεσις, ἔγραψε ἐπειδὴ κατὰ εἶχε νὰ πεῖ. Ἄν καὶ ἀριστοκράτης ὁ ἴδιος, ἀντελήφθη ὅλα τὰ τρωτὰ καὶ τὰ γελοῖα τῆς τάξης του ποὺ ἔφθινε, καὶ σὲ πολλὰ σημεῖα τὸ ἔργο του εἶναι μιὰ ζωντανὴ ἀναπαράστασις καὶ μιὰ καυστικὴ σάτυρα τῆς ἀριστοκρατίας καὶ τοῦ κλήρου. Παράλληλα ὑπερασπίζεται, μὲ ἀρκετὴ ἐπαναστατικὴν ζωὴν ποτὲ καὶ νὰ ξεφεύγῃ ἀπὸ τὴν περιοχὴ τῆς τέχνης σ' ἕνα ψυχρὸ κήρυγμα, κάποια δικαιώματα ποὺ ὁ ἄνθρωπος συνειδητοποιοῦσε ἀκριβῶς στὴν ἐποχὴ ποὺ γράφτηκε τὸ ἔργο: 1829.

Ὁ «Βασιλικός» κατέχει μιὰ ἐντελὲς ἐξαιρετικὴ θέσιν στὴν ἱστορίαν τῆς ἑλληνικῆς θεατρικῆς Λογοτεχνίας. Μαρτυρεῖ καὶ αὐτός, μαζὶ μὲ τὸ ποιητικὸν ἔργο τοῦ Σολωμοῦ καὶ τῶν ἄλλων Ἑπτανήσιων πόσο εἶταν προηγμένος ὁ πολιτισμὸς τῆς ἄλλης Ἑλλάδος. Εἶναι ἐντελὲς ἀδιαιολόγητο πὺς κανένα θεατρὸν μας δὲν εἶχε οὔτε κἀν προσπαθῇ ἴσως τώρα ν' ἀνεβάσῃ τὸν «Βασιλικόν».

Ὁ κ. Πολίτης, συντομεύοντας τοὺς διαλόγους χωρὶς πουθενὰ ἔστω καὶ ἐλάχιστον νὰ παραλλάξῃ τὸ κείμενον καὶ τὸ τοπικὸν του χρώμα, κατόρθωσε ν' ἀπαλλάξῃ τὸ ἔργο ἀπὸ ἕνα ἀπὸ τὰ μεγαλιετέρά του ἐλαττώματα. Στὴν πρώτη καὶ στὴν τρίτη πράξιν, ποὺ γίνεται σὲ μιὰ μικρὴ πλατεῖα δημιουργήσῃ ἀκόμη μέσα σ' ἕνα πολὺ αἰσθητικὸν καὶ πρωτότυπον σκηρικὸν μιὰ πολὺ χρωματισμένη ζωὴ τοῦ δρόμου, ποὺ πρόσθεσε ἔντονον κίνησιν καὶ ζωηρότητα στὸ ἔργο.

Οἱ ἡθοποιοὶ δυστυχῶς δὲν βοήθησαν τὸν κ. Πολίτη. Ἄν ἐξαιρέσωμε τὴν Διδά Α. Βασιλείου (Γαρουφαλιά) ποὺ ἐπέδειξε μιὰ κάποια λεπτότητα καὶ χάρι, ὅλοι οἱ ἄλλοι ἡθοποιοὶ ἐπαῖξαν ἐντελὲς ἀτονα. Εἶταν ἀδιάφορα φανερό πὺς στεροῦνται ἀπὸ κάθε ταλέντο. Ἀλλ' ἡ διδασκαλία εἶχε ἐπιτύχει νὰ τοὺς πειθαρχήσῃ στὸ νόημα τοῦ συνόλου, καὶ μερικοὶ ἐντελῶς δευτερεύοντες καὶ εὐχολοὶ ρόλοι μονοκόμματος τύπων τοῦ δρόμου (μεθυμένος, πρᾶματευτὴς κτλ.) κρατήθηκαν μὲ ἀρκετὸ ἐπίσημο.

Ὅσον ἀφορᾷ τὴ διδασκαλίαν, ὁ «Βασιλικός» ζωντανεύθηκε αἰσθητικὰ ὅσο ἴσως ποτὲ κανένα ἄλλο ἔργο στὴν ἑλληνικὴ σκηνή.

Δυστυχῶς ἡ *Προμάρμμη* τοῦ Γ. Πιρρατζεὶ πρόσφερε πολὺ λιγότερες δημιουργικὰς δυνατότητες στὴ διδασκαλίαν καὶ στὸ σκηνοθετικόν. Τὸ ἔργο ἔχει παιχθεῖ καὶ ἄλλοτε, καὶ ξαναπαίχθηκε μέσα στὰ ἴδια ἀπαράλλαχτα σκηνικά ποὺ ὑπῆρξαν κάποτε ἐπιμελημένα καὶ πολυτελῆ, μὰ ποὺ εἶναι σήμερον ἐντελῶς ἀπαραιομένα καὶ ξένα στὶς σύγχρονες αἰσθητικὰς μας ἀξιώσεις. Ἡ Ἑπαγγελματικὴ Σχολὴ Θεάτρου, δίνοντας ἐλάχιστες παραστάσεις τοῦ κάθε ἔργου, δὲν μπορεῖ φυσικὰ νὰ κατασκευάζῃ πάντα καινούρια σκηνικά. Μέσα στὰ γνωστὰ σκηνικά ἢ προσοχὴν συγκεντρῶθηκε ἀναγκαστικὰ ὁλόκληρη στὸ παίξιμον τῶν ἡθοποιῶν. Παρατηρήθηκε βέβαια πὺς ἡ διδασκαλία κατόρθωσε νὰ δώσῃ μιὰ ἐνότητα διάθεσης καὶ μιὰ γραμμὴν σ' αὐτὸ τὸ παίξιμον, ἀλλὰ τὰ προτερήματα αὐτὰ δὲν εἶσαν ἀρκετά. Ἡ «Προμάρμμη» ἀπαιτεῖ πολὺ προσωπικότητα καὶ δημιουργικὴ δύναντον ἀπὸ τὸν κάθε ἡθοποιόν. Χωρὶς νὰ εἶναι ἀριστοτέλειον, — ἀπέχει μάλιστα πάρα πολὺ ἀπὸ τοῦ νὰ εἶναι ἀριστοτέλειον, — εἶναι ἀπὸ τὰ ἐκλεκτότερα ἔργα τοῦ ρομαντικοῦ καὶ σχεδὸν μελοδραματικοῦ θεάτρου. Εἶναι στὸ εἶδος του ἄρτια ἀρχιτεκτονικόν, καὶ ὅπως τὸ παρατήρησε ὁ κ. Πολίτης δικιολογώντας σ' ἕνα ἄρθρον του γιὰ τὴν ἀνεβάσθησιν «Προμάρμμη», ἀπομακρύνει τὸν μαθητευόμενον ἡθοποιόν ἀπὸ τὸ χρεωκοπημένον ἀλλὰ τόσο διαδεδομένον νατουραλιστικὸν θέατρο. Ὁ ἡθοποιὸς πρέπει νὰ μεταφερθεῖ στοὺς κόσμους τῆς ποίησης καὶ ἡ μεταβίβασις δὲν μπορεῖ νὰ γίνῃ ἀπότομη. Ἡ ποίησις τῆς «Προμάρμμη» εἶναι εἰλικρινὴς καὶ ἐκδηλώνεται σύγχρονα μὲ ἀρκετὰ ἐξωτερικὰ μέσα ὥστε νὰ μὴν εἶναι καθόλου ἐρμητικὴ καὶ δυσκολοληψίασθη. Δυστυχῶς, παρ' ὅλη τὴν εὐκολίαν τῆς ποίησης αὐτῆς, οἱ ἡθοποιοὶ τῆς Ἑπαγγελματικῆς Σχολῆς Θεάτρου δὲν κατόρθωσαν, πέρα ἀπ' ὅ,τι τοὺς ἀποκάλυψε ἡ διδασκαλία, νὰ ἐλαδύσουν καὶ μόνον τοὺς μέσα στὸ νόημά της. Δὲν κατόρθωσαν νὰ συλλάβουν τὴν δύναμιν τοῦ ἀπαιτοῦσε ὁ ρόλος τους. Ἐπαῖξαν ὅλοι ἡ ἐντελῶς ψυχρὰ ἢ μὲ ἀφόρητο στόμφο. Πῶς εὐγενικὸν καὶ ἁρμονικόν ἦταν τὸ παίξιμον τῆς δ. Σαγιάννου, μὰ καὶ αὐτὸ στεροῦνταν ὑπερβολικὰ ἀπὸ ἐσωτερικότητα. Ἡ δ. Σαγιάννου παρουσίασε ἐντούτοις ἕνα εὐδαίμονον σημεῖον γιὰ τὴν ἐξέλιξιν τῆς: κατόρθωσε νὰ ἀπαλλάξῃ ἀρκετὰ ἀπὸ τὸ ἐλάττωμα ποὺ ἴσως τώρα κατέστρεφε τὴν προφορὰν της.

Πρέπει ἀκόμη νὰ ἐκφράσω μιὰ λεπτομερειακὴ ἐπιφύλαξιν γιὰ ἕνα σκηνοθετικὸν εἶρημα τοῦ κ. Πολίτη. Τοποθέτησε μέσα στὸν κόρπον τῆς Προμάρμμη, ποὺ ἐμμενίζεται ὡς φάντασμα, ἕνα ἡλεκτρικὸν φῶς. Τὸ φῶς αὐτὸ ἔδινε βέβαια στὸ πρόσωπον τοῦ φαντάσματος μιὰ ὑποβλητικὴ καὶ τραγικὴ χλωμὴ ἀνταύγειαν· ἀλλ' ἡ ἐντύπωσις κατωστρέφονταν γιὰτὶ ὁ θεατὴς ἔβλεπε ἀμέσως τὴν ἡλεκτρικὴν πηγὴν τῆς δῆθεν ὑπερκόσμιας ἀντανάκλασης.

Καὶ γὰρ τὸ ἀνέβασμα τοῦ *Ἐμπορίου τῆς Βενετίας* χωροῦν μερικὲς ἐπιφυλάξεις. Ὁ κ. Πολίτης, ἀντὶ τὰ ἐνόησε τίς σκηνὲς ποὺ γίνονται στὸ ἴδιο μέγεθος, ὥστε νὰ εἶναι ἀπαραιτήτως ὡς τὸ δυνατὸ λιγότερες ἀλλαγὲς σκηνηκῶν, ἔμεινε πιστὸς στὴν κομμένη σκηνὴ τῶν ἀλλεπάλληλων ἐκείνων καὶ παρουσιάζει ὁ Σαῖξπηρ. Τὰ ἔργα τοῦ Σαῖξπηρ ἐπιβάλλεται νὰ διασκευάζονται σύμφωνα μὲ τίς συνθήκες τοῦ σημερινοῦ θεάτρου γενικὰ καὶ τοῦ εἰδικοῦ θεάτρου ὅπου παίζονται. Ἡ διασκευή τῆς ἐνῶσης τῶν σκηνηκῶν γίνεται καὶ στὴ Δύση, ὅπου τὰ θεάτρα προσφέρουν ἀπειρες τεχνικὲς ἐνκόλεις. Ἐδῶ ὅπου καμμιὰ ἀλλαγὴ σκηνηκῶν δὲν γίνεται αὐτόματα, χωρὶς ἀπώλεια χρόνου, καὶ κάθε εἰκόνα παρουσιάζεται σὺν αὐτοτελὲς πράξει, τὰ ἀλλεπάλληλα διελκόμενα καταντοῦσαν πολὺ μακρότερα ἀπὸ τὴ δράση. Τὸ κοινὸ κουράζονταν καὶ τὰ ἀδιάκοπα χάσματα χαλοῦσαν ἐντελῶς καὶ τὴν ἐνότητα τοῦ ἔργου.

Πρέπει ἀκόμα νὰ παρατηρηθεῖ πὺς στὴ Δύση ἡ σκὰλα τοποθετεῖται στὴ σκηνὴ μὲ συνέχεια στὸ προσκήνιο καὶ ἔχει σκοπὸ νὰ φέρει τοὺς ἠθοποιούς κοντὰ στὸ κοινόν. Ὅταν, ὅπως στὸ ἐδῶ Ἑθνικὸ Θέατρο, χωρίζεται μὲ ἀλόκληρη ὀρχήστρα τὴ σκηνὴ ἀπὸ τὴν πλατεία, ἡ σκὰλα ἀπάνω στὴ σκηνὴ δίνει βέβαια διάφορα ἐπιπεδα καὶ μὲ ζωηρότητα στὴν κίνηση τῶν ἠθοποιῶν, ἀλλὰ τοὺς ἀπομακρύνει πολὺ περισσότερον παρ' ὅ,τι τοὺς πλησιάζει.

Εἶναι ὅμως ἀδύνατον ἕνας σκηνοθέτης καὶ πρωτοαρχίζει ν' ἀποφύγει κάθε σφάλμα, καὶ ὁ κ. Πολίτης σήμερον δοκιμάζει γιὰ πρώτη φορά τὸν ἑαυτὸν. Ἀσφαλῶς θὰ τὸν τελειοποιήσει. Κατόρθωσε καὶ ὅλας νὰ δώσει στὸ καθένα σκηνηκὸ χωριστὰ μὲ σκηματοποιήμενη παραστατικότητα, ἐντελῶς σύμφωνη μὲ τίς μοντέρνες ἀντιλήψεις τῆς σκηνοθεσίας. Τὸ ἀπλό, πλαστικὸ σκηνηκὸ μᾶς μεταφέρει μέσα στὴν ἀτμόσφαιρα τοῦ ἔργου. Κατόρθωσε ἀκόμα νὰ ρυθμίσει τόσο ἁρμονικὰ καὶ μ' ἓνα τόσο ἐντονο ἐσωτερικὸ νόημα τὴν κίνηση τῶν ἠθοποιῶν, ὥστε συνολικὰ ν' ἀποδοθεῖ καὶ ν' ἀναστηθεῖ ὁ Σαῖξπηρ ὅπως δὲν εἶχε ποτὲ ἀκόμα γίνει τοῦτο στὴν Ἑλλάδα, καὶ ἂς ὑστεροῦσε ἀπελπιστικὰ ὁ κάθε ἠθοποιός. Συμφωνῶν βέβαια ἀπόλυτα μὲ ἅα ἔργα καὶ πρὶν ἀπὸ τὴν παράστασιν ὁ κ. Πολίτης στὴν «Πολιτεία»: ὁ Σαῖξπηρ δὲν ἀποδίδεται μὲ τὴ δημιουργία ἐνὸς ἐξαιρετικοῦ ρόλου ὁ Σαῖξπηρ εἶναι μὲ ὀρχήστρα, ἀλλ' εἶναι μὲ ὀρχήστρα στὴν ὁποία ἐπιβάλλεται τὸ κάθε ὄργανο νὰ εἶναι ἐκλεκτό. Στὴν παράστασιν τοῦ «Ἐμπορίου τῆς Βενετίας», μόνος ὁ κ. Δαρμασκίτης (Σαγλύτης) εἰσέδουσε κάποιον δημιουργικὸν πνεῦμα τοῦ Σαῖξπηρ ἢ ἀντίθεσιν μεταξὺ τῆς σύλληψης καὶ τῆς προσπάθειας τοῦ κ. Πολίτη καὶ τῆς πραγματοποιημένης παράστασης εἴταν ἀδιάκοπα κτυπητὴ καὶ ἐλάττωσε σημαντικὰ τὴν καλλιτεχνικὴ ἀπόλαυσιν.

Ἡ ἀνεπάρκεια τῶν ἠθοποιῶν ἐκδηλώθηκε πᾶς ἐντελῶς φανερά στὸν *Ταρτούφο* τοῦ Μολιέρου καὶ δὲν τὸν ἀνέβασε ὁ κ. Πολίτης. Οἱ

ἠθοποιοί, ἐγκαταλειμμένοι στὸν ἑαυτὸν τους, ὄχι μόνον δὲν δημιουργοῦσαν κανένα ρόλο, ἀλλὰ μετατρέπανε τὸν «Ταρτούφο» σὲ μιὰ ἀνοστή φάρσα καὶ δὲν διατηροῦσε τίποτε ἀπὸ τὸ *brío*, ἀπὸ τὴ λεπτότητα, ἀπὸ τὴ σάτυρα ποὺ εἶναι μόνον φαινομενικὰ ἀνάλαφρη καὶ εἰσχωρεῖ μέσα στὰ ἀνθρώπινα βάθη, ἀπ' ὅ,τι ἀποτελεῖ τὴν οὐσίαν τῶν κομωιδιῶν τοῦ Μολιέρου.

Ἰδιαίτερος λόγος πρέπει νὰ γίνει γιὰ τὴν προσοχὴν ποὺ δίνει Ἡ Επαγγελματικὴ Σχολὴ Θεάτρου στὴν ἀξία τῶν μεταφράσεων, τὴν ὁποία τόσο πολὺ δυστυχῶς παραβλέπει συνήθως τὸ Νεοελληνικὸ Θέατρο. Ἡ «Προμάμμη» καὶ ὁ «Ἐμπορος τῆς Βενετίας» παίχθηκαν μεταφρασμένα ἀπὸ τὸ Χατζόπουλο καὶ τὸν Πάλλη, καὶ ὅπως εἶναι γνωστὸ, δὲν μεταφράζουν μονάχα ἀλλ' ἀναδημιουργοῦν τὰ ἔργα.

Ὁ Ὁθέλλος συγχρονισμένος.

Δὲν ἔχομε ν' ἀναφέρουμε ἄλλες παραστάσεις ποὺ νὰ παρουσιάζουν κάποια ἐνδιαφέρον. Τὸ Νεοελληνικὸ Θέατρο περνᾷ μὲ περίοδο παρακμῆς. Μερικοὶ ἠθοποιοὶ συγκεντρώνονται μόνον καὶ τόσο καὶ δίνουν κάποιες ἔκτακτες παραστάσεις. Γιὰ τὸ κοινὸ καὶ τίς δυνατώτερες τῶν ἔκτακτων παραστάσεων μίλησα πλατὺ στὸ προηγούμενόν μου ἄρθρον. Γιὰ καμμιὰ ἀπ' αὐτὰς δὲν ἀξίζει νὰ γίνει σοβαρὸς λόγος. Δὲν μποροῦν νὰ μᾶς σταματήσουν οὔτε καὶ τὰ ἔργα ποὺ δόθηκαν καὶ ποὺ εἶναι ἄλλωστε, τὰ περισσότερα, γνωστὰ ἀπὸ προηγούμενες ἐμφανίσεις τους.

Ἀνάμεσα στίς παραστάσεις τίς στερημένες ἀπὸ κάθε σοβαρότητα, συγκαταλέγεται καὶ ἡ δὴθεν προσπάθεια νὰ ἀνεβασθεῖ ὁ Ὁθέλλος τοῦ Σαῖξπηρ συγχρονισμένος. Μερικοὶ ἠθοποιοὶ διακήρυξαν πὺς σκοπεῖουν ν' ἀναγεννήσουν καὶ ν' ἀναξωγογήσουν τὸ Νεοελληνικὸ Θέατρο, παρουσιάζοντας μέσα σὲ σκηνοθεσίες καὶ μὲ ἐνδυμασίες ἐντελῶς μοντέρνες τὸ κείμενον τοῦ Σαῖξπηρ, παραλλαγμένα καὶ μεταφρασμένα ἐκτὸς τόπου καὶ χρόνου. Ἄν οἱ ἠθοποιοὶ αὐτοὶ εἶχαν ἀποφύγει τὴ γεμάτη στόμφο καὶ ἀξιώσεις προκήρυξιν θὰ εἶχαν τουλάχιστον ὁμολογήσει εἰλικρινὰ πὺς δὲν ἐπεξήτησαν τίποτε ἄλλο παρὰ νὰ κεντήσουν τὴν περιέργειαν τοῦ κοινοῦ, ποὺ τελευταίον ἀπέχει συστηματικὰ ἀπὸ τὸ θεάτρο. Δὲν ἐπέτυχαν ὅμως οὔτε αὐτό. Τὸ κοινὸ διαισθάνεται καὶ ἀντιλαμβάνεται τὴν κενότητα ὁρισμένων ὑποσχέσεων, καὶ τὸ πείραμα τοῦ συγχρονισμοῦ τοῦ Σαῖξπηρ τὸ ἄφησε ἐντελῶς ἀδιάφορον.

Τὰ κλασσικὰ ἀριστουργήματα δὲν συγχρονίζονται ἐξωτερικὰ. Ὁ ἄνθρωπος δὲν ὑπάρχει ἔξω τόπου καὶ χρόνου. Μερικὰ μεγάλα αἰσθηματικά, ὅπως ἡ *Τζέλια*, εἶναι βέβαια αἰώνια στίς μεγάλες γραμμὰς ἀλλὰ ὅλες οἱ ἐκδηλώσεις καὶ ἀποχρώσεις τῶν αἰσθημάτων αὐτῶν ἀνήκουν στὴν ἐποχὴν τους. Δὲν γίνεται μοντέρνος ὁ Ὁθέλλος μὲ τὸ ἄγριο καὶ ἀπόλυτον πάθος του, καὶ δὲν διστάζει νὰ πνίξει τὴν Αυσδαμῶνα ἀφοῦ πρῶτα τὴ διατάξει νὰ κάνει τὴν προσηυχήν της,

μόνο καὶ μόνο γιὰτὶ θὰ φρεσάει *ry jaiyas*, θὰ μεταχειρίζεται τὸ τηλεφώνον, καὶ θὰ καθίσει στὸ *Nationale*. Οἱ λεπτομέρειες αὐτὲς μᾶς κάνουν μόνον ἀκατανόητο τὸ χειρισμὸν τοῦ καὶ τὴν ἐξέλιξιν τοῦ πάθους μέσα του. Γιὰ νὰ κατανοήσουμε καὶ νὰ ζήσουμε τὸ πάθος τοῦ Ὁθέλλου, εἶναι ἀνάγκη νὰ μεταφερθῶμε στὴν ἐποχὴν του. Τὰ κλασσικὰ ἀριστουργήματα συγχρονίζονται, ζοῦν δηλαδὴ μέσα μας, ὅταν μὲ σύγχρονα μέσα καὶ διασκευὲς ἀνασταίνεται γύρω μας ἔντονα καὶ γίνεται πραγματικὴ ἡ ἀτμόσφαιρα τῆς ἐποχῆς τους, καὶ ἐξαίρεται μὲς ἀπὸ τὸ περιορισμένον σὲ χρόνο καὶ τόπον τὸ αἰώνιον ἀνθρώπινον.

Στὴν Ἀγγλίαν ἐγείναν, εἶναι ἀλήθεια, πειράματα ἐξωτερικοῦ συγχρονισμοῦ τῶν ἔργων τοῦ Σαῖξπηρ. Ἀλλ' ἐκεῖ οἱ θεατρικὲς συνθήκες εἶναι ἐντελῶς ἄλλες ἀπὸ τίς ἐδῶ. Ὅλες οἱ σκηνοθετικὲς ἀντιλήψεις ἔχουν δοκιμασθεῖ καὶ ἐξυφωθεῖ σὲ μιὰ τελειότητα, ἐπιχειρεῖται καὶ μὲ ἰδιορρυθμίαν ἐπίγνωση πὺς πρόκειται γιὰ ἰδιορρυθμίαν, γιὰ τὴ σχετικὴ τῆς ἐπιτυχίας καταβάλλονται τεράστιοι κόποι. Ἡ διασκευή καὶ τὸ ἀνέβασμα γίνονται ἀπὸ ἐμπειροὺς καὶ ἐμπνευσμένους συγγραφεῖς καὶ σκηνοθέτες ὕστερα ἀπὸ χρόνων μελέτης, καὶ ὄχι πρόχειρα καὶ τυχαίᾳ ἀπὸ ἀνθρώπους ποὺ, ἀφοῦ ἀσχολήθηκαν ὅλη τους τὴ ζωὴ μὲ ὑπερέττες, πρωτοεμφανίζονται ἔξαφνα μὲ «σοβαρὲς λογοτεχνικὲς ἀξιώσεις» ὡς διασκευασταὶ τοῦ Σαῖξπηρ! Τοὺς ρόλους τοὺς ἀναλαμβάνουν κορυφαῖοι ἠθοποιοὶ, τῶν ὁποίων τὸ παίξιμο εἶναι τόσο ἐντονο καὶ ἁρμονικὸ ποὺ μπορεῖ νὰ σταθεῖ καὶ νὰ συγχρονίσει καὶ χωρὶς τὴ διακοσμητικὴ βοήθεια τῆς σκηνοθεσίας καὶ τῶν κοστούμιων. Παρ' ὅλα αὐτὰ καὶ στὴν Ἀγγλίαν τὸ πείραμα ἀπέτυχε. Ἡ παράστασις ἔκανε τὴν ἐντύπωσιν μᾶς γενικῆς δοκιμῆς χωρὶς κοστῶμα ἀπὸ ἐξαίρετους ἠθοποιούς.

Ἐδῶ, ἀντὶ νὰ παιχθεῖ τουλάχιστον ὁ Ὁθέλλος μέσα σὲ ἐντελῶς οὐδέτερα σκηνηκὰ, παίχθηκε μέσα σὲ ἀντιπαθητικὸτατα καὶ ἀποκορυφτικὰ σκηνηκὰ τοῦ θεάτρου Ἀπόλλων. Οἱ ἠθοποιοὶ φόρεσαν στολὲς ἀξιωματικῶν τῆς ὑπερέτας καὶ οἱ περισσότεροι φωνάζονταν ὅτι ἐξακολοῦσαν νὰ παίζουν ὑπερέττα, ἐνῶ ὁ κ. Λούης (Ὁθέλλος), παρ' ὅλα τὰ *ry jaiyas* του, δὲν εἶχε καταλάβει πὺς ἐπιβάλλονταν πρῶτα ἀπ' ὅλα νὰ συγχρονίσει τὸ παίξιμόν του. Ἐπαιξε ἀπὸ τὴν ἀρχὴν ἕως τὸ τέλος μ' ἓναν ἀφόρητον μελοδραματικὸν στόμφο.

Ὑποστήριξα συχνὰ πὺς ἀκολουθοῦμε τὴ Δύση καὶ πὺς ὅλα θὰ τὰ διδασκοῦμε ἀπ' αὐτή. Μ' ἀκριβῶς γιὰτὶ ἀκολουθοῦμε καὶ εἰμαστε πολὺ πίσω καὶ μᾶς λείπουν τὰ ἐφόδια, δὲν μποροῦμε καὶ νὰ ἐπιχειροῦμε κείνο ποὺ γιὰ τὴ Δύση εἶναι πείραμα. Στίς παρόμοιες ἐπιχειρήσεις ἡμεῖς δὲν κάνομε δημιουργικὰ πειράματα· ἂν κάνομε πειράματα, θὰ δοκιμάζαμε νὰ συγχρονίσουμε μὲ ἀρχαία τραγωδία. Ἀπλὰ καὶ μόνον μιμούμαστε δουλικὰ καὶ σὺν κάθε δουλικῶς μιμητικῇ, πέφτομε στὸ γελοῖο ποὺ εἶναι μὰζι ἀπελπιστικὰ θλιβερό.

Ἀπὸ τὴν ὅλη παράστασιν ἔμεινε ὡς μόνον θετικὸ ἀπόκτημα, ἡ ἐντύπωσις τῆς ἀληθινὰ καταπληκτικῆς μεγαλοφυΐας τοῦ Σαῖξπηρ. Ὅσο

καὶ ἂν παραμορφώθηκε καὶ ἐμφανίστηκε ἀγνόηστος ὡς συγγραφεὺς ἐνὸς Ὁθέλλου ποὺ δὲν εἴταν πᾶς τίποτε ἄλλο παρὰ ἓνα περιπετειώδες μελόδραμα καὶ μὰζι μὲ ἀρκετὰ χυδαῖα φάρσα, καὶ ὅσο καὶ ἂν παρερμηνεύθηκε ὁ κάθε ρόλος, στιγμὲς-στιγμὲς διακρίνονταν ἡ δημιουργικὴ πνοὴ τοῦ Σαῖξπηρ καὶ κατόρθωνε νὰ συγχρονῇ.

Ἐπιτρέπονται οἱ ἀσέβειες ποὺ παρουσιάζονται μάλιστα μὲ ἀξιώσεις ἀναμόρφωσης τοῦ νεοελληνικοῦ θεάτρου ἀπέναντι σ' ἓνα συγγραφέα ποὺ τίς ὑπερβολὰς καὶ ἐξέρχεται σχεδὸν θριαμβευτῆς καὶ ἀπὸ τὴν πρὶν φριχτὴ του διακομιμῶδης.

Α. Θ.

Ὁ Διαγωνισμὸς τῆς Ἑταιρείας Θεατρικῶν Συγγραφέων

Τὸ θέμα ἦτο ἓν μονόπρακτον ἔργον. Ἀθλοθέτης ὁ κ. Π. Σαββίδης. Κριταὶ οἱ κκ. Ν. Λάσκαρης, Π. Χόρν καὶ Ἀλκης Θρόλος, εἰσηγητῆς. Ἡ κρίσις ἀνεγνώσθη τὴν Κυριακὴν 10 Ἀπριλίου εἰς τὸ Θέατρον Ἀλάμπρα.

Ὑπεβλήθησαν ἐν ὅλῳ 23 μονόπρακτα. Τὸ πρῶτον βραβεῖον (δραχ. 2000) ἔλαβε ἡ «Νύχτα τῆς Πρωτοχρονιάς» τῶν κκ. Κ. Βελιούρα καὶ Ἰσαντρου Ἀρι' τὸ δεύτερον (δραχ. 1000) «Μὴ νύχτα στὸ χάνι» τοῦ κ. Ἀντιόχου Κυπρολέκτου. ἔπληνθησαν δὲ «Ὁ κατάδικος» τοῦ κ. Χατζηποστόλου καὶ «Ὁ νόμος» τοῦ κ. Ἀλεξ. Μ. Λιδωρίκη.

Ἡ κρίσις, εἰς τὴν ὁποίαν ἀναλύονται ὅλα τὰ μονόπρακτα καὶ ἐξετάζεται γενικὰ τὸ πνεῦμα αὐτῆς τῆς παραγωγῆς θὰ δημοσιευθῇ εἰς τὴν «Νέαν Ἑστίαν» ἀργότερον.

Αἱ παραστάσεις εἰς τὸ Ἀρχαῖον Θέατρον τῶν Συρακουσῶν.

Μᾶς γράφουν ἀπὸ τὰς Συρακούσας: «Φέτος θὰ παιχθῶν κατὰ σειράν: ἡ *Μήδεια* καὶ ὁ *Κόκλως* τοῦ Εὐριπίδου, αἱ *Νεφέλαι* τοῦ Ἀριστοφάνους καὶ οἱ *Σάντροι* Ἰχνευταὶ τοῦ Σοφοκλέους.

«Ἀναμένεται ἀπὸ τὰς Ἀθήνας, μὲ διακοσίους ἐπισκέπτας, τὸ ἀμιγροῦς *Σάμος*, τὸ ὁποῖον θὰ ῥάξῃ ἐδῶ τὸ Μέγα Σάββατον. Ἐρχονται νὰ παρακολουθήσουν τὰς Ἑλληνικάς αὐτὰς παραστάσεις λόγιοι, καλλιτέχναι, δημοσιογράφοι, καθηγηταὶ τοῦ Πανεπιστημίου, βουλευταὶ... Ἡ πόλις τοῦς ἐτοιμάζει ὑποδοχὴν θερμότητων...»

Μεταξὺ τῶν ἐπισκεπτῶν, εἶναι καὶ ὁ συνεργάτης μας κ. Ἀλκης Θρόλος, ὁ ὁποῖος θὰ γράψῃ εἰς τὴν «Νέαν Ἑστίαν» διὰ τὰς παραστάσεις αὐτὰς τῶν Συρακουσῶν.

Ἡ θερινὴ θεατρικὴ περίοδος εἰς τὰς Ἀθήνας.

Ἐκτὸς τῶν λυρικῶν θιάσων, ὑπερέττας καὶ ἐπιθεωρήσεως, (Παλαιῶν καὶ εἰς τὸ ὁμόνυμον θεάτρον, Κορινθίῳ - Ἀρντάντωρ εἰς τὸ Κεντρικόν, Δράμαλη-Πατρικίον εἰς τὸ θεάτρον Κυβέλης κτλ.) θὰ ἔχωμεν εἰς τὰ Διονύσια καὶ τὸν δραματικὸν τοῦ κ. Ἀμηρᾶ, μὲ τὸν ὁποῖον συ-

νεργάζονται: Σαπφίς 'Αλκαίου, Νίκος Παπαγεωργίου, 'Ελένη Παπαδάκη, Α. Χρυσομάλλης κ.ά. Είς την 'Αλάμπραν ἐξ ἄλλου θά ἐργασθῇ ὁ θάσος κομωιδίων ὑπὸ τὸν κ. 'Αργυρόπουλον, εἰς δὲ τὸν 'Απόλλωνα, ἐκτάκτως ὅσον θά ἐπιτρέπαι ὁ καιρὸς, — διότι τὸ θέατρον τοῦτο εἶναι χειμερινόν, — ὁ θάσος τῶν Νέων μετὰ δ. 'Ελένην Χαλκούση, τὸν κ. Κ. Μουσοῦρη κ.ά.

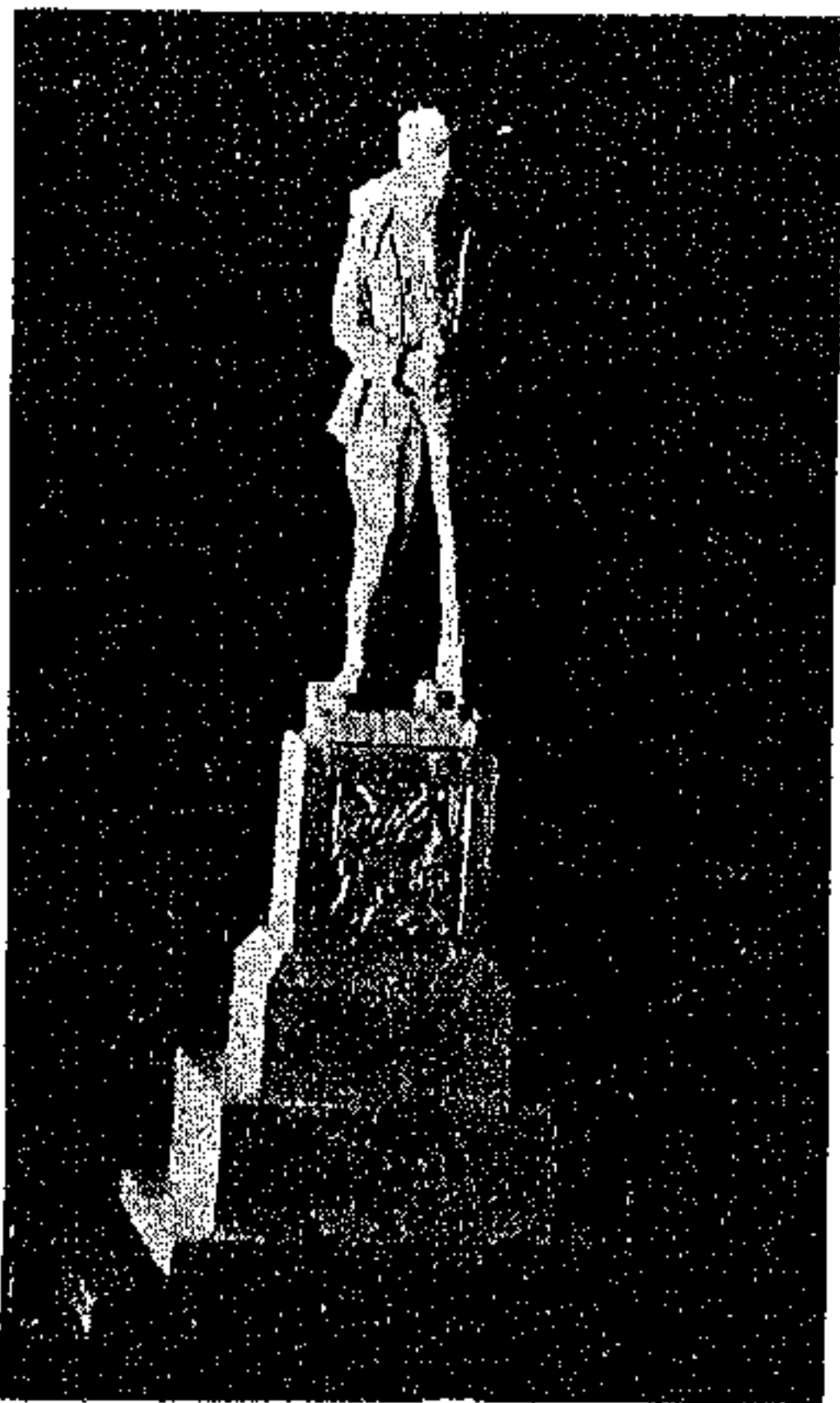
Ἡ κυρία Κυβέλη δὲν θά κάμῃ φέτος θίασον καὶ ἴσως οὔτε θά συνεργασθῇ εἰς ἄλλον. Ἐπίσης καὶ ἡ κυρία Μαρίκα Κοτοπούλη, μετὰ τὴν περιοδείαν Κύπρου καὶ Αἰγύπτου, θά μεταβῇ εἰς Ἡδρώην πρὸς ἀνάπαυσιν. Εἰς τὸ θέατρον τῆς ὁρῶς θά ἐργασθῇ καθ' ὅλον τὸ θέρος δραματικὸς θίασος ὑπὸ τὸν κ. Μυράτ.

Αὐταὶ τουλάχιστον εἶναι αἱ τελευταῖαι πληροφορίες.

Η ΤΕΧΝΗ

Τὸ Ἡρώεν τοῦ Ἡρακλείου

Κατὰ τὸν ἐν Ἡρακλείῳ τῆς Κρήτης διενεργηθέντα Διαγωνισμόν πρὸς ἀνέγερσιν μνημείου

(Ἡρώου) πρὸς τιμὴν τῶν ὑπὲρ πατρίδος πεσόντων Ἡρακλειωτῶν, εἰς τὸν ὅποιον ἔλαβον μέρος πέντε ἐκ τῶν Ἑλλήνων γλυπτῶν, ἔβραβεύθη τὸ ὄραλον αὐτὸ πρόπλασμα τοῦ κ. Χριστοφόρου Νταταίου. Παριστάνει ἕνα στρατιώτην, ὡς «ἀκούρητον φρουρόν», ἐπὶ βάθρου μετὰ

τεσσάρων ἀναγλύφων, τὰ ὅποια εἰκονίζουσιν: μητέρα Κρήσαν προπρόκουσαν τὰ τέκνα τῆς εἰς τὸ πεδῖον τῆς τιμῆς στρατιώτας Κρήτας μαχομένους· μίαν σκηνὴν ἀπὸ τὴν Ἐπανάστασιν κατὰ τῶν Τούρκων καὶ φρουροὺς τῆς τάξεως. Τὸ ὅλον θά ἔχῃ ὕψος τεσσάρων μέτρων. Ὁ κ. Νάτσιος ἀνέλαβε καὶ τὴν ἐκτέλεσιν τοῦ ἔργου, τὸ ὅποιον θά εἶναι ἑτοιμον μετὰ τινος μήνας ὅπως στηθῇ εἰς τὴν Πλατεῖαν τοῦ Ἡρακλείου.

Ἐκθέσεις

*Ἐκθεσις Ζωγραφικῆς τοῦ κ. Παύλου Μαθιοπούλου εἰς τὸ νέον τοῦ ἐργαστήριον, Πλατεῖα Ἀγίου Λουκά, Πατήσια.

*Ἐκθεσις Ζωγραφικῆς τοῦ κ. Α. Φερεκῆ εἰς τὸ Σεναδοχεῖον Κεντρικόν.

*Ἐκθεσις Ζωγραφικῆς τῆς δ. Σοφίας Λασκαρίδου εἰς τὸν Παργασόν.

*Ἐκθεσις Ζωγραφικῆς τοῦ κ. Χ. Ροῦμη εἰς τὴν αἴθουσαν τῶν Συντακτῶν, ὁδ. Καραγεώργη.

Εἰς τὸ Σπλέντιτ, ἡ Ε' *Ἐκθεσις Γελοιογραφῶν τοῦ κ. Μαυριλάκου (Noir).

Εἰς τὴν Γαλερίαν Στρατηγοπούλου, *Ἐκθεσις Σκιτσογράφων. Ἐκθέτων οἱ κ. κ. Ἀλῆ Ντίνο, Πρωτοπάτης, Βώττης, Δημητριάδης, Καστανάκης, Σενόπουλος κτλ. Εἰδικὸς συνεργάτης θά γράψῃ εἰς τὸ ἐρχόμενον.

ΑΙ ΕΙΚΟΝΕΣ ΜΑΣ

Μετὰ χαρὰ δημοσιεύομε στὸ σημερινὸ τεῦχος τὸ ἔργο τοῦ κ. Ἀγγέλου Θεοδοροπούλου «Μυροφόροι». Ὅχι μόνο γιὰ εἶναι ἕνα ἀπὸ τὰ σπάνια δείγματα ἀνώτερης Νεοελληνικῆς Τέχνης, μὰ καὶ γιὰ μᾶς δίδεται εὐκαιρία νὰ ποῦμε δυὸ λόγια γιὰ ἕνα ἀληθινὸ καλλιτέχνη.

Ὁ κ. Ἀγγελος Θεοδορόπουλος ἔχει μεγάλη σπουδαιότητα γιὰ τὴν μόρφωσιν τοῦ γούστου στὴν Ἑλλάδα. Αὐτὸς μονάχος ἀπ' ὅλους τοὺς ζωγράφους μας καὶ τοὺς γλύπτas πῆρε τὴν τέχνην ἀπ' τὴ θετικὴ τῆς μερίας, τὴ θέλησε δεμένη μετὰ τὴ ζωὴ, δηλαδή στὴν πραγματικὴ τῆς θέσης. Μολονότι σὲ μιά χώρα σὰν τὴν Ἑλλάδα, ποὺ τρέφεται μετὰ ξένο γάλα, αὐτὸ τὸ μπάσιμο τῆς τέχνης στὶς καθημερινὰς ἀνάγκας τῆς ζωῆς δὲν εἰσπράττει νὰ φέρῃ ριζικὴ θεραπεία στὴν αἰσθητικὴ διαστροφή ποὺ ἔχουμε πάθει, ὥστοςο μπορεῖ νὰ μᾶς κάμῃ τουλάχιστον κατὰ ἕνα τρόπο πρὸς καλαισθητικούς. Ἐπιτέλους ὅταν ὁ ἄνθρωπος ἀρχίξῃ νὰ αἰσθάνεται τὴν ἀνάγκη τῆς τέχνης, ἔστω καὶ συμβατικά, ὑπάρχει ἐλπίς αὐτῇ ἡ συμπάθειά του νὰ γίνῃ καὶ γνήσια κάποια μέρα.

Χάρης σ' αὐτὸν τὸν δραστήριον ἄνθρωπον, αὐρῶθηκε μεγάλο μέρος τῆς ἀκαλαισθησίας μας στὴν ἐπιγραφοποιία, στὴν ἐπίπλωση, στὸν ἐσωτερικὸ διάκοσμον καὶ στὸ βιβλίον. Μπορεῖ νὰ πῇ κανεὶς ὡς ὁ Θεοδορόπουλος εἶναι γιὰ τὴν Ἑλλάδα ὅ,τι στάθηκε ὁ Maugris γιὰ τὴν Ἀγγλίαν.

Μὰ ἐκτός ἀπ' αὐτὴν τὴν ἐξυπηρέτησιν ποὺ προσέφερε στὴν ἑλληνικὴ κοινωνία, ὁ λαμπρὸς αὐτὸς καὶ εὐγενικὸς καλλιτέχνης δὲν ἔπαυσε

μιὰ στιγμὴ νὰ γονιμίζετο, χωρὶς νὰ τὸν πόνῃ κανένας εἶδος, γιὰ τὴν ἀπομυζή του καλλιέργεια ὥστε νὰ δώσῃ ζωοῦς ὁρμῶν. Καταπλάσθηκε μετὰ γάθε εἶδος: μετὰ τὴν ἐλαιουργίαν, μετὰ τὴν ξυλογραφίαν, μετὰ τὴν μωσαϊκὰ, μετὰ τὴν ἱερήσκη, γιὰ νὰ μπορέσῃ νὰ δώσῃ στὰ ἔργα του τὴν ἰδιαίτην ἐκείνη περιεχτικὴν ποὺ μόνον ἡ βαθειὰ γνώσις τῶν μέσων μπορεῖ νὰ τὴν χαρίσῃ καὶ καμιά ἀφηρημένη θεωρία. Τὰ φυσικὰ χαρίσματα στὰ ὅποια ἔδωκεν καὶ δύνανται τόση σημασία τεχνίτης ποὺ περιόρισαν τὸ ἰδανικὸν τοῦ μόνον στὴ δεξιότητά, γιὰ τὸν Θεοδορόπουλον μάζανε κατὰ μέρος, δίνοντας τὴν θέσιν τοῦ σὲ μιά τιμὴν προσπλάθει νὰ πεύκωσιν τὰ ἰδανικά του στὸ ἀληθινὸ νόημα τῆς τέχνης, ποὺ δὲν ἔχει καμιά σχέση μετὰ τὴν ἐγωιστικὴν ἐπιδίωξιν τῶν εὐκολιῶν ποὺ ἔχει ἐκ φύσεως ἕνας ἀνθρώπος.

Αἱ «Μυροφόροι» εἶναι ἀπὸ τὶς τελευταῖες του ξυλογραφίας. Κ' ἔνας ἀπλὸς παρατηρητὴς μπορεῖ νὰ κρίνῃ γιὰ τὴν ἀριότητα τοῦ ἔργου καὶ στὴ σύνθεσιν καὶ στὴν ἐκτέλεσιν.

Η ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ

ΓΑΛΛΙΑ

Ὁ Πῶλ Μοράν στὴν Ἀμερικὴ

Ἐν' ἀπὸ τὰ κυριώτερα γνωρίσματα τῶν μεταπολεμικῶν λογοτεχνῶν, καὶ ἰδίως τῶν Γάλλων, εἶναι ἡ μανία τῆς ἀποδημίας, τοῦ ταξιδιοῦ, τῆς φυγῆς πρὸς τόπους καὶ περιβάλλοντα ἄγνωστα, μακρυνά. Ὁ Μὰζ Ὁρλάν, ὁ Ντορζελές, ὁ Μοντερλάν, ὁ Ζιροντοῦ, ὁ Πῶλ Μοράν, διαρκῶς ταξιδεύουσιν, καὶ ἀπὸ τὴν ἀνάγκη βέβαια ν' ἀνανεώσῃ τὰς ἐντυπώσεις των, καὶ νὰ μελετοῦν ἐπὶ τόπου ἡθῆ, ἔθιμα, περιβάλλοντα χρήσιμα γιὰ τὰ ἔργα τους, ἀλλὰ καὶ γιὰ τὸ ταξίδι ἔγινε γιὰ ὅλους τοὺς τσακισμένους καὶ νευρασθενικοὺς μεταπολεμικοὺς ἀνθρώπους, φυσικὰ δὲ καὶ γιὰ τοὺς συγγραφεῖς κατ' ἐξοχίαν, μιὰ ζωτικὴ ἀνάγκη. «Ὅ,τι ἦταν γιὰ τοὺς συμβολιστὰς, λέγει ὁ Πῶλ Μοράν στὴν «Νέα Ἐπίσκεψιν στὴν Ἀμερικὴ» ποὺ ἀρχισε νὰ δημοσιεύεται κατ' αὐτὰς τὰς «Annales», ὅ,τι ἦταν γιὰ τοὺς συμβολιστὰς τὸ ἀπέντι, γιὰ τοὺς ὁπαδοὺς τοῦ Ρουσσώ ὁ περιπατοῦς μετὰ πόδια, γιὰ τοὺς λανσενιστὰς τὸ μοναστήρι, γιὰ μᾶς εἶναι τὸ ταξίδι· μιὰ ἀναζητήσις ἀληθειῶν καὶ μιὰ λησμονιὰ τῆς ἀλήθειας, μιὰ εἰσοδος «ὁλοταχῶς» στὰ πρὸ σκοτεινὰ, στὰ πρὸ βαθειὰ μέρη τοῦ ὑποσυνειδήτου μας. Ὅ,τι μᾶς ἀρέσει σ' αὐτὴ τὴν παρέλασιν τῶν τοπειῶν, στὴ σύγκρουσιν αὐτῇ τῶν κλιμάτων, στὴ σύγκρουσιν αὐτῇ τῶν ἡθῶν καὶ τῶν γλωσσῶν, εἶναι τὸ ὅτι βλέπομε σ' ὅλ' αὐτὰ τὴν ἀκίνησίαν μας».

Νέα Γαλλικὴ ποίησις

Τὸ οὐσιώδες γνωρίσμα τῆς μοντέρνας ποιήσεως, — γράφει σ' ἕνα πρόσφατο, γιὰ μερικὸς νέους γάλλους ποιητὰς, σημειωμὰ του ὁ γνωστός κριτικὸς Μπενζαμέν Κρεμιέ, — εἶναι ὅτι παρουσιάζεται ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἀποσπασμα-

τική, κομματιαστή. Ἀποκλείει τὴν διήγησιν, τὴν ῥητορεία, τὴν λογικὴ ἀνάπτυξιν.

Ἡ νέα ποίησις ἐπιζητεῖ νὰ συγκλονίσῃ ὁλόκληρον τὸ ψυχικὸ καὶ ὁλικὸ εἶναι μας καὶ ὄχι τὴν νόησιν μόνον. Καὶ ὅλη ἡ διαφορὰ μεταξὺ παλαιῆς καὶ νέας ποιήσεως ἔγκειται ἴσως: στὸ ὅτι τὴν παλαιὰ ποίησιν τὴν ἐννοοῦσε κανεὶς πρὸς τὴν αἰσθανθεῖ, ἐνῶ τὴν σημερινὴν πρῶτα τὴν αἰσθανόμεθα καὶ ἔπειτα τὴν ἐννοοῦμε.

Ἀλλὰ πρὸς τί, ἐξακολουθεῖ ὁ Κρεμιέ, ν' ἀργυροποιοῦμε στὶς θεωρίας; Παραδείγματα μᾶς χρειάζονται, γιὰ εἶναι πολὺ πρὸς παραστατικά.

Καὶ προβαίνει πρὸς ἀνάλυσιν τῶν νεοεκδοθεισῶν συλλογῶν δύο ἀπ' τοὺς πρὸς μόντερνους γάλλους ποιητὰς, τοῦ Supervielle καὶ τοῦ Eluard, τῶν ὁποίων ἀναφέρει καὶ τοὺς καλλιτέρας κατὰ τὴν γνώμην του στίχους.

Ἐλλείπει χρόνον μεταφέρειν ἑδῶ μερικὰ μόνον ἀποσπάσματα, τὰ χαρακτηριστικώτερα.

Τοῦ Πῶλ Eluard:

Ἡ καρμπύλη τῶν ματιῶν σου κάμνει τὸν γυρο τῆς καρδιάς μου.

Κύκλος καιροῦ καὶ γλίσσας, φωτιστέφανος τοῦ χρόνου, λίκνον νυκτερινὸ καὶ σίγουρο.

Καὶ ἂν δὲν ξέρω πᾶς ὅσα ἔχω ζήσει, εἶναι γιὰτὶ δὲν μ' ἔβλεπαν πάντα τὰ μάτια σου.

... Ὁλόκληρος ὁ κόσμος κρέμεται ἀπ' τὰ καθάρια σου μάτια.

Καὶ ὅλο μου τὸ αἷμα τρέχει στὰ βλέμματά του.

Τοῦ Supervielle:

Παιδιά μου καὶ φίλοι μου, εἶναι κυκλικὴ ἡ τραφερότητά σας.

Γύρω στὸ στρογγυλὸ τραπέζι, τὸ περήφανο σὰν τὸ σύμπαν,

Τὰ δροσῆτά σας χαμόγελα πηγαίνουν ἀπὸ στόμα σὲ στόμα, πιστά,

Ἀλληλοσχιμαλωτισμένα, σὰν χρώματα τοῦ οὐράνιου τόξου.

Ἰδὸν τέλος τοῦ ἴδιου ποιητοῦ, ὁ μουσικὸς αὐτὸς ἀποχαιρετισμὸς στὴ ζωὴ:

Τ' ὀλίγο μου χῶμα καὶ τίς λίγες μου μέρες, Καὶ τὸ σύννεφο αὐτὸ ποὺ παίρνει τὸ πνεῦμα μου σὰν βάρκα,

*Ὅλα ὅσα κάμνουν τὴν γλυστερή καὶ βαρεῖά μου ψυχὴ.

Θά μπορέσω ἐγώ, θά μπορέσω νὰ πάψω νὰ σ' ἀγαπῶ; ...

Θάρρει ἡ στιγμὴ ὥστοςο ὅπου θ' ἀναγκασθῶ ἀπὸ ἀνανδρία ν' ἀφήσω νὰ με πακετάρουν καὶ νὰ με πάρουν.

Πακέτο λιγώτερο καμωμένο γιὰ σένα, Αἰωνιότης, παρὰ ἕνα φρέσκο πανέρι τρεμάμενο ἀπὸ βολέττες.

Τὸ ταξίδι στὸ Κόγκο

Στὴν «Nouvelle Revue Française», ἕνα ἀπὸ τὰ καλλίτερα γαλλικὰ λογοτεχνικὰ περιοδικὰ, ἐξακολουθεῖ νὰ δημοσιεύῃ ὁ André Gide τίς ἐντυπώσεις του ἀπ' τὸ Κόγκο. Εἶναι ταξιδιωτικὲς ἐντυπώσεις ἐνὸς παρατηρητοῦ καλλιτέχνου, γραμμένες μετὰ φρεσκάδα, μ' ἕνα λιτό, λε-

πιότατο λυρισμό, μέ χιούμορ κάποτε, έντυπώσεις καὶ παρ' ὅλη των τὴν συντομία καὶ τὴν ξερότητα, διαβάζονται ὡς τόσο εὐχάριστα, γιατί ἔχουν τὸν «αἵμα» τὴν σημασίαν, σελίδων σημασιολογίου, τίς ὁποῖες δὲν ἔχει «ἐπεξεργασθεῖ» ὁ συγγραφεὺς.

Ἰδοὺ μερικὰ κομμάτια τῶν έντυπώσεων αὐτῶν:

«Οὐρανὸς ἀνέκφραστα καθαρός. Μοῦ φαίνεται πὸς ποτέ, πούθενά, δὲν εἶναι δυνατόν νὰ ὑπῆρξε ὁριζότερη μέρα. Κατάδροσο προῖνδ' ὥρως ἀσημένι' νομίζει κανεὶς πὸς βρίσκεται στὴ Σκωτία. Μιὰ ἐλαφριά ὁμίχλη σκεπάζει τὰ χαμηλότερα μέρη τῆς πεδιάδας. Ὁ ἀέρας εἶναι γλυκός, (suaave), ἀπαλόπνοος» τὸ πέρασμά του χαϊδεύει. Ἀιρίνω τὸ Μάρκο νὰ κινηματογραφήσῃ μιὰ φριτιά θάμνων καὶ κάθουμαι ἡσυχῶς μετ' τὴν συντροφίαν τοῦ Γκαίτε».

«Ἐπισσα στὸ δρόμο ἕναν μικροσκοπικὸ χαμαιλέοντα, τὸν ὅποιον παίρνει μαζί μου στὴν καλύβη ὅπου κάθουμαι καὶ μιὰ ὥρα σχεδὸν τὸν παρατηρῶ. Ἀλήθεια εἶναι ἕνα ἀπὸ τὰ ἐκπληκτικώτερα πλάσματα. Κοντὰ μου, ἐνῶ γράφω τίς γραμμὲς αὐτές, ἕνας χαριτωμένος μικρὸς πύθικος ποὺ μοῦ ἔφεραν σήμερον τὸ πρωί, καὶ τὸν ὅποιον ἡ θέα τοῦ λευκοῦ μου προσώπου τρομάζει, πηδᾷ ἔξωφρα καὶ καταφεύγει στὰ χέρια τοῦ πρώτου τυχόντος ἰθαγενεὺς ποὺ περνᾷ».

Καὶ ὀλίγη κριτική, ἐλαφρὴ, σύντομη, ταξιδιωτικὴ καὶ αὐτὴ:

«Τελείωσα τὸ ξαναδιάβασμα ὅλων τῶν ποιημάτων τοῦ Λά Φονταίν. Ἔδωκε ποτὲ κομμιὰ Λογοτεχνία τίποτε πιὸ ὀφίνο (exquis), πιὸ σοφὸ, πιὸ τέλειο ;»

Π.

Γαλλικὰ περιοδικὰ

—Ἡ «Revue de Paris» δημοσιεύει τὴν «Eugénisme», νέον μυθιστόρημα τοῦ Ζιροντοῦ, καὶ τὴν «Ζωὴ τοῦ Ντισραέλ» ἀπὸ τὸν André Maurois.

—Στὴν «Revue des Deux Mondes» (φύλλα Ἰανουαρίου-Φεβρουαρίου), ὁ Πόλ Λεζάρ περιγράφει, ἐπὶ τῇ βάσει νέων πηγῶν, τὴν ζωὴ τοῦ Σταντὰλ στὴν Ἰταλία.

—Ἀνέκδοτα γράμματα τοῦ Λαμαρτίνου στίς ἀνεμίες του δημοσιεύει ἡ «Revue Universelle». Εἶναι γεμάτα πόθα καὶ ματαιοδοξία, ἐλαττώματα, τὰ ὅποια ἐξαγοράζει ἡ θέρη τῆς ψυχῆς τοῦ ποιητοῦ, ἡ ἀφέλεια, συχνὰ ἡ ἀδεξιότης του, καὶ ἡ ἐξαιρετικὴ του ἀπλότης μπροστὰ στὸν Θεό.

—Ἀπὸ τὰ πλέον ἐνδιαφέροντα δημοσιεύματα τῆς «Nouvelle Revue Française» εἶναι ἕνα σύντομο ἀλλὰ οὐσιαστικώτατο ἀρθρο τοῦ Ραμόν Φερναντές γιὰ τὸν Jacques Rivière, ἡ συνέχεια τῆς μελέτης τοῦ Valéry Larbaud γιὰ τὸν φιλόσοφο καὶ αἰσθητικὸ Allen (Allen τὸν «θαυμαστό»), καὶ τὸ τρίτο μέρος τοῦ «Temps Retrouvés» τοῦ Προῖστ.

—Ἐνα ὁριζώτατο τίτλο βρήκε ἡ περίφημη

Cyr διὰ τίς ἀναμνήσεις ποὺ δημοσιεύει εἰς τὰ «Annales»: Au temps des chevaux et des chevaux (ὅταν, δηλαδή οἱ γυναικες εἶχαν μαλλιά καὶ τὰμάξια ἄλογα...). Στὸ ἴδιο ἀνακαινισμένο περιοδικό, ὁ Paul Bourget, προλογίζων νὰ ποῦμε, τὴν ἀνακαινιστὴν, ἀπευθύνει συμβουλὲς πρὸς τοὺς νέους (τοὺς enfants ὡς τοὺς λέγει, κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τοὺς αἰεὲς, τοὺς παλαιοὺς).

Π.

ΤΑ ΒΙΒΛΙΑ

Ἐλισαίου Γιαννίδη: Τὸ μεγάλο πρόβλημα.

Πέρασε ἀρχετὸς καιρὸς ἀρότου εἶδε τὸ ὥρως τὸ δεύτερο μεστὸ ἔργο τοῦ συγγραφέα τοῦ κλασσικοῦ «Γλῶσσα καὶ Ζωή». Ἐράφηκε μάλιστα γι' αὐτὸ, ἐκτός ἀπὸ ἄλλες δευτερότερες, καὶ βιβλιοκριτικὴ ἀπὸ τὸν κ. Χ. Θεοδωρίδη σχεδὸν ἀντάξια μετ' τὸ κρινόμενο, ποὺ δημοσιεύθηκε στὸ περιοδικό «Ἀναγέννησις». Μὰ γιὰ ἕνα βιβλίο, ἀπὸ τίς σελίδες τοῦ ὁποῖου ἀναβρῶζει μιὰ σκέπη ποιητικὰ ἀνώτατη, ποτὲ δὲν εἶναι παράκαιρο νὰ μιλήσῃ κανεὶς, ἂν τύχει μάλιστα νὰ ἔχει τὴ γνώμη ὅτι δὲν τονίσθηκε ὅσο πρέπει ἡ ἀπόλυτη ἀξία του καὶ ἡ μορφωτικὴ του σημασία γιὰ τὸν τόπο μας, ὅπου τὰ τελευταῖα διαβάζονται μετ' ἀχόρηται περιέργεια, ἀπὸ τίς χιλιάδες τῶν μισομορφωμένων ἀποτόκων τῆς παιδείας μας, κακομεταφρασμένα ἐκλαϊκευτικὰ ἔργα ὑποπτης ἐπιστημονικῆς εὐσυνειδησίας, ὅταν δὲν εἶναι ἔργα ὑπορρητοῦ συστηματοποιῶν.

Ὅπως ἦταν ἀναμενόμενο, καὶ στὸ δεύτερο βιβλίο του, ὅπως στὸ πρῶτο του, ὁ Ἐλ. Γιανν. δὲν παραθέτει γνώμες ἄλλων καὶ δὲ μὲς θαμβῶναι μετ' βιβλιωγραφικὰς παραποιήσεις, οὔτε θολώνει τὰ νερά μετ' ὀνόματα δυσκολοπρόφερτα, ἢ μ' ἐτικέτες φιλοσοφικῶν συστημάτων· ἀλλ' οὔτε παρακολουθεῖ τὴν ἐπιστημονικὴ μὸδα, γιατί ἡ σκέπη τοῦ σχηματισμένου ἐπιστημονικοῦ νοῦ μπορεῖ ὁλοένα νὰ δυναμώνεται, ἀφομοιώνοντας τὰ νέα στοιχεῖα, μὰ ποτὲ δὲ μεταμορφώνεται ξαναχυνόμενη σὲ πρόσκαιρα καλοῦπια.

Ὅπως, λοιπόν, στὴ «Γλῶσσα καὶ Ζωή», ἔτσι καὶ στὸ «Μεγάλο Πρόβλημα» ὁ Γ. δὲν ἐπιδεικνύει πολυμάθεια, ποὺ συνηθέστατα τὴν ἐπικαλεῖται ὁποῖος ἀρκεῖται στὸ νὰ μαθαίνει μόνο τίς ἐπιγραφὰς τῶν ἐπιστημονικῶν θεωριῶν καὶ ν' ἀποστηθίζει τὰ συμπεράσματα τῶν ἐπιστημονικῶν ὑποθέσεων. Μὰ κατορθώνει νὰ φαίνεται αὐτὸς ποὺ πραγματικὰ εἶναι, —καλομορφωμένος δηλαδή ἐπιστήμονας, ποὺ κατέχει τὸ νόημα καὶ τὰ δεδομένα τῆς ἐπιστήμης, ποὺ ἐπειδὴ τ' ἀφομοίωσε, τᾶκανε δικὰ του τόσο, ὥστε νὰ μπορεῖ νὰ τὰ καρφώσει καὶ στὰ μυαλὰ τῶν ὅσων τᾶχουν παρερμηνεύσει.

Γι' αὐτὸ τὸ ἐκλαϊκευτικὸ του ἔργο, τὸ γραμμένο μετ' τὴν ἀπέριττη σαφήνεια καὶ τὴν ἰδιωτική διαλεκτικὴν τοῦ μέθοδο, ἐπιτρέπει σὲ ὅλους καὶ νὰ δοῦν τὸ Μεγάλο Πρόβλημα καὶ νὰ γνώσουν τὸ πὼς τίθεται. Καὶ μὲς ἐπιτρέπει ἀκόμα τὴν ἐλπίδα, ὅτι μπορεῖ νὰ ἐμπνεύσει σὲ πολλοὺς τὴν κάποια συντήρησι ἐπιφύλαξη, ὥστε

νὰ μὴν ἀποδέχονται πολλὰ πρόθυμα τίς πολλὰ ἀπλοποιημένες λύσεις, γιὰ ὅλα τὰ μεγάλα φιλοσοφικὰ αἰτήματα καὶ τὰ διαζυγώματα κοινωνιολογικὰ προβλήματα, ποὺ βρῖσκουν στὰ δάφην ἐκλαϊκευτικὰ τῆς ἐπιστήμης ἔργα. Μάλιστα, χωρὶς νὰ τὸ ἐπιζητήσει βέβαια, μὲς παρέχει ὁ Γ. τὸν ἴδιο ἑαυτὸ του, σὰν ἀξιοπρεπὲς παρόδειγμα σοφοῦ ἐπιστήμονα, ποὺ ἔχει νὰ μὴν προσπαθῇ ποτὲ τὰ σύνορα τῆς Γνώσεως, μιλιώντας μόνο γιὰ ὅσα ἔχει, γιὰ ὅσα ὁ νοῦς τοῦ ἀνθρώπου μπορεῖ νὰ ἔχει, καὶ συγκρατώντας ἀποτελεσματικὰ τὴ μοιραία ὠδήσιν νὰ μιλήσῃ καὶ γιὰ ὅσα δὲν ἔχει. Κάτοχος δηλαδή τοῦ νοήματος καὶ τῶν λεπτομερειῶν τοῦ συνόλου τῶν ἐπιστημῶν, ποὺ διαφορίζουν μὰ καὶ θέτουν τὸ μεγάλο πρόβλημα, φανερώθηκε σὰν ἕνας ἀπ' τοὺς ἐλάχιστους ποὺ δὲν παρασέρονται, ὥστε ἡ νὰ δημιουργήσουν δικό τους, ἢ νὰ ὑποταχθῶν σ' ἕνα ἀπὸ τὰ ποικιλόνημα συστήματα.

Τὸ κατόρθωμά του μὲς κερδίζει, πὸς ὁ προικισμένος ἀπὸ τὴ φύσιν μετ' μυαλὸν φριτινὸ Γ. φρόντισε νὰ τὸ θρέψῃ μετ' ὅ,τι οὐκαστικὸ μπορεῖ νὰ δώσει ἡ Ἐπιστήμη καὶ ἡ Γνώσις, μὰ καὶ νὰ τὸ γυμνάσῃ σκεπτόμενος πάντοτε αὐτὸς ὅσο τὸ δυνατό πὸ ἀντικειμενικὰ.

Γι' αὐτὸ μπρὸς στὸν ἄνθρωπο τὸ σοφὸ, ὅσο καὶ τὸ συγγραφέα, νιώθω τὴν ἀνάγκη ν' ἀποκαλυφθῶ γιὰ νὰ τοῦ ἐκφράσω τὸ θαυμασμό μου.

Ρ.

Ν. Γιαννιοῦ: Δημοτικισμός καὶ Σοσιαλισμός.

Ἔτσι τιτλοφορεῖται νεοτυπωμένο φυλλάδιο, γραμμένο γιὰ τοὺς ὁργανωμένους ἐργάτες καὶ τοὺς γραμματισμένους. Στίς ὀλίγες σελίδες του ὁ κ. Ν. Γιαννιὸς προσπαθεῖ ὄχι μόνο ν' ἀποδείξῃ, πὸς ἡ τύχη τοῦ δημοτικισμοῦ ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὴν τελικὴ ἐπικράτησιν τοῦ σοσιαλισμοῦ, μὰ νὰ συνταγίσῃ τὸν ἕνα μετ' ὁ ἄλλος. Γιὰ τὸν κ. Γ. ὁ δημοτικισμὸς εἶναι σοσιαλισμός, γιατί κι' ὁ πρῶτος κι' ὁ δεύτερος ἰσοδυναμοῦν μετ' αὐτὴν ἐπανάστασιν. Μὰ κι' ὁ σοσιαλισμὸς ὁ Ἑλληνικὸς εἶναι ὁ δημοτικισμὸς, ἀφοῦ τὸ ἀνθρώπινο τοῦ λαοῦ, τὴ μόρφωσίν του, τὴ ζητεῖ κι' ὁ ἕνας κι' ὁ ἄλλος. Οἱ ἄστοι, λοιπόν, δημοτικισταὶ ποὺ ἀγωνίσθηκαν γιὰ τὸ δημοτικισμό, τὴν ἐπαθάν. Ἐπειδὴ δὲν ὑπῆρχε στὴν Ἑλλάδα συνειδητὴ πάλη τάξεων, παρανόησαν τ' ἀποτελέσματα τῆς προσπάθειάς τους νὰ μορφώσουν τὸ λαό. Ἄν καταλάβαιναν ὅτι, δίνοντας «τὸ λαὸ γιὰ τὴ χειραφέτησίν του ἕνα ὅπλο — τὴ γλῶσσαν — αὐτὸς θὰ τὸ ἔστρεψε στὸ τέλος ἐναντίον τους», οἱ ἄστοι δημοτικισταὶ θὰ γίνονταν ἀμέσως καθαρνουσιάνοι, πολέμοι τοῦ δημοτικισμοῦ.

Εἶναι ἀλήθεια πὸς τὸ σερνὸ ὕψος τοῦ κ. Γ. δίνει μιὰ χάρη καὶ στὰ ἀπλοϊκῶς ἄτοπα παρόμοια συμπεράσματα, στὰ ὅποια τὸν ὀδηγοῦν τὰ ἄδολα σοσιαλιστικὰ ἀξιώματα, ποὺ χρησιμοποιεῖ σὰ βάσεις τῶν συλλογισμῶν του. Ὅπως λ. γ. τὸ δόγμα τοῦ κοινωνιστικοῦ συστήματος, ὅτι καλὰ καὶ σώνει κάθε κοινωνικὴ ἐνέργεια ὁμαδική, ἢ καὶ ἀτομική, εἶναι ἀποτέλεσμα τῆς θέλησιν νὰ ἐξυπηρετηθῇ τὸ συμφέρον τῆς τάξεως,

στὴν ὁποίαν ἀνήκει τὸ ἄτομο. Καὶ στὴν περίστασιν ποὺ μὲς ἀπασχολεῖ, ἂν δὲν μπορεῖ νὰ καθοδηγηθῇ τὸ πὼς ἡ καθαρνουσία ἐξυπηρετεῖ τὰ συμφέροντα τῆς ἀστικῆς τάξεως, πρέπει νὰ διασκευασθῇ πρόχειρα μιὰν ἀπόδειξιν μετ' τὴ βοήθειαν τοῦ Προκρούστη τῆς Ἱστορίας, ποὺ λέγεται ἱστορικὸς ὁλισμός.

Μολοταῦτα γίνεται πραγματικὰ ἕνα εὐχάριστο ἐνδιαφέρον τοῦ κ. Γ. ἡ θεωρητικὴ προσπάθεια, θὰ ἔλεγε κανεὶς μετ' μιὰ μέθοδο καθαρῆς ἀριθμητικῆς σκέψεως, νὰ φθάσῃ στίς ἀπώτατες λογικὰς συνέπειας, στίς ὁποῖες τὸν παρασέρναντο τὰ δόγματα τοῦ σοσιαλισμοῦ, προσμαρτυρόμενα μὲ τὸ ἔτσι τὸ θέλω σ' ἕνα ἑλληνικὸ φαινόμενο, δημιουργημένο ἀπὸ μιὰν ἀνάγκη ἱστορικὴ.

Ἡ λογιστικὴ ἀκρίβεια τῶν στοχασμῶν του μάλιστα τὸν κάνει νὰ μὴν τρομάζει οὔτε μπρὸς στὸ ἀνιστόρητο συμπέρασμα, σὰν κι' αὐτὸ: «Γιὰ νᾶξῃ ἕνα ἔθνος (τὸ Ἑλληνικὸ) μιὰ μόνη γλῶσσα, θὰ πρέπει οἱ Ἕλληνες νὰ μὴ χωρίζονται σὲ κοινωνικὰς τάξεις». —Καὶ τὸ Ἑθνοπατικὸ ἔθνος, ποὺ χωρίζονταν καὶ χωρίζονται καὶ σήμερον σὲ τάξεις, γιατί ἀπόκτησαν μιὰ μόνη γλῶσσαν;

Εἶναι κριμα ποὺ ὁ κ. Γ., ἀντὶ ν' ἀποταθῇ μόνοι στοὺς «ὁργανωμένους ἐργάτες» γιὰ νὰ τοὺς διδάξῃ, πὸς ὁ σοσιαλιστὴς πρέπει νάνα δημοτικιστὴς, ἀφοῦ ἡ ἐπικράτησιν τῆς δημοτικῆς θὰ βοηθήσῃ τὴ μόρφωσιν τοῦ λαοῦ, προτίμησε νὰ μιλήσῃ καὶ στοὺς γραμματισμένους (δημοτικιστὰς ὑποθέτομεν) γιὰ νὰ τοὺς πείσῃ ὅτι δὲν πρόσεξε ὅσο πρέπει ὅσα ὁ μορφωμένος καὶ εἰληκρινὴς σοσιαλιστὴς, σὰν κι' αὐτὸν, μαζαρίτης Σιληρός κατέλαβε, γράφοντας στὰ «Προβλήματα τοῦ Ἑλληνισμοῦ», ὅτι οἱ Δημοτικισταὶ θέλησαν συνειδητὰ τὴν ψυχικὴ ἐπανάστασιν καὶ τὸν ψυχικὸν συγχρονισμό γιὰ «τὴ δημιουργίαν ἑνὸς συγχρόνου ἀστικοῦ νεοελληνικοῦ πολιτισμοῦ μετ' ἰσότητος τῶν σύγχρονων λαϊκῶν ἐκφάνσεις καὶ παραδόσεις».

Ρ.

Ἀλκη Θρύλου: Ἡ Δέκατη Τρίτη Ὥρα.

«Τὰ περὶ αὐτὰ Τραγούδια καὶ Διηγήματα, λέγει στὸν πρόλογό του ὁ Ἀλκης Θρύλος, ἔχουν ὅλα δημοσιευθῇ κάποτε, τὰ περισσότερα εἶναι πολὺς καιρὸς, στὸ Νουμά, στὴν Ἀρμονία, στοὺς Νέους, στὸν Πυρσὸ, στὴ Σφίγγα, στὴ Λύρα. στὸ Φοῖνικα καὶ σὲ ἄλλα περιοδικὰ. Ἄν δὲν τὰ εἶχα δημοσιεύσει τότε ποὺ τὰ ἔγραφα, δὲν θὰ τὰ τύπωναι σήμερον. Μὰ ὅμως ποὺ ὑπάρχουν, προτίμησα νὰ τὰ συγκεντρώσω, ἀφοῦ πρῶτα ἐξομάλυνα κάπως τὸ ὕψος τους ποὺ εἴταν ἄλλοτε ὑπερβολικὰ τυφάνισμένο καὶ σκοτεινὸ. Δὲν ἄλλαξα τίποτε ἄλλο παρὰ μόνο τὸ ὕψος. Δὲν εἶναι δυνατό νὰ μεταβάλλῃ κανένας βασικὰ τὴ διατύπωση καὶ τὴν ἐξέλιξιν διαθέσεων ποὺ τοῦ ἔγειναν πρὸ ξένες καὶ ποὺ δὲν τίς αἰσθάνεται πιά. Ἡ διάθεσις καὶ ἡ τεχνολογία ποὺ ἐκφράζονται στίς σελίδες αὐτῆς ἔχουν παύσει ν' ἀντιπροσωπεύουν ὅ,τι σήμερον ἀναζητῶ».

Καὶ πράγματι, γιὰ ὅσους παρακολούθησαν τὰ τελευταῖα αὐτὰ πέντε χρόνια τὴν ἐργασίαν τῆς Ἀλκῆς Θρύλου, εἶναι φανερό ὅτι πολὺ λίγο

ἀπὸ τὸ τορινὸ πνευματικὸ καὶ ψυχικὸ τῆς ἐγῆς — ὅπως τοῦλάχιστον ἐκδηλώνεται στίς κριτικές τῆς — ὑπάρχει σὲ περὶ τραγούδια καὶ διηγήματα ποὺ ἐξέδωκε μιζεμένα σήμερον μὲ τὸν χαρακτηριστικὸν τίτλο ἡ «Δέκατη Τρίτη Ὁρα». Ὁ ρωμαντισμὸς τῆς, ἕνας ρωμαντισμὸς νοσηρὸς, φιλολογικὸς περισσότερο παρὰ πραγματικὸς, σκηνοθετικὸς κάπως καὶ ὡς ἂν ξώδερμος, ὑπερῶρε σὲ μιὰ πῦρ θετικῇ, πῦρ ρεαλιστικῇ, ἀρρενωπότερη — ἂν ἐπιτρέπεται ἡ ἐκφραση προκειμένου γιὰ γυναῖκα — ἀντίληψη τῆς ζωῆς, ὁ μοντερνισμὸς τῆς ἐστηρίχθη σὲ καλλίτερες βάσεις, στερεώτερα κατατοπίσθηκε, ἔγινε πῦρ οὐσιαστικὸς καὶ συνειδητός· οἱ ψυχικὲς καὶ πνευματικὲς ἀνιχνύσεις τῆς, τέλος, ἔχασαν τὸν πολὺ λυρικὸ καὶ ὑποκειμενικὸ χαρακτῆρα ποὺ εἶχαν καὶ ἀπλόδιχαν σὲ βάθος καὶ ἔκταση. Σὺν ἑνὶ σταθμῷ λαίπρην μόνον τῆς ἐξέλιξής τῆς μπορούν καὶ πρέπει νὰ κριθοῦν τὰ πρὶν ἀπὸ ὅκτω καὶ δέκα χρόνια γραμμένα περὶ αὐτὰ τραγούδια καὶ διηγήματα.

Καὶ πρῶτα, γιατί ὅλα σχεδὸν ἀπηχοῦν ἐπιδράσεις ἀπὸ διαβάσματα διαφόρων συμβολιστῶν καὶ μετασυμβολιστῶν ποιητῶν, τὸν λυρικορωμαντικὸ ἐκείνο τόνο ποὺ μεσουράνησε στὴν Εὐρώπῃ ἀπ' τὸ 1890 κυρίως ὡς τὸ 1900. Σὲ πολλὰ ἀπὸ τὰ διηγήματά τῆς (τὰ «ἀφηγήματα» δηλαδὴ μᾶλλον), διακρίνω, μετουσιωμένη φυσικά, τὴν ἐπίδραση τοῦ Wilde, τοῦ Samain καὶ δύο-τριῶν ἄλλων decadents, ποὺ πολὺ κατὰ τὰ εἴκοσι χρόνια τῆς θ' ἀγάπησε (ὅπως ὅλοι μας ἄλλωστε) ὁ Ἄλκης Θρύλος. Ὑπάρχει ἐντούτοις καὶ ἀρκετὸς προσωπικὸς τόνος στὴν «Δέκατη Τρίτη Ὁρα». Δὲν φαντάζομαι ὅλη αὕτῃ ἡ ἀνία, ἡ κούραση, ἡ αἰσθησιμότης τοῦ ἀδείου καὶ τοῦ ἀσκοποῦ τῆς ζωῆς, ὅλος αὐτὸς ὁ ἐρωτισμὸς ὁ ὁποῖος κυμαίνεται ἀπὸ τίς πῦρ ἀβρῆς, ἀπ' τίς λαμπρότερες νότες ὡς τίς πλέον θερμὲς καὶ ἀκράτητες, νὰ εἶναι φιλολογία μόνον, πρόχειρη διέξοδος ἀμεταποίητων καὶ ἀμετουσίωτων ἐπιρροῶν. Ὑπάρχουν στὴν «Δέκατη Τρίτη Ὁρα» αἰσθήματα καὶ συναισθήματα, ἀδιόρατα, φευγαλέα, πολυσύνθετα, ἀντιρατικὰ, ὑπάρχουν ἐκφράσεις ψυχικῶν καταστάσεων, πόνοι καὶ χαρές, ποὺ ἀναδίνουν κάποια εὐκρίνεια, ἕναν τόνο γνήσια προσωπικὸν, ποὺ δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ εἶναι πλαστός.

Τὰ περὶ τραγούδια καὶ τὰ διηγήματα τοῦ Ἄλκη Θρύλου, ἀρκετὰ πολὺτροπα στὴν μορφή, ὅστεροῦν στὴ σύλληψή· ὅπως ἐπίσης ὅστεροῦν καὶ στὸ ὅρος. Δὲν εἶναι πάντα καλλιτεχνικὴ ἡ ἐκφραση τοῦ Ἄλκη Θρύλου. Δὲν ἔχει ἀκτινοβολία, θέρη, χρῶμα, παλμὸς. Δὲν ἔχει ἀνεση καὶ λυγρότητα, δὲν ἔχει μουσικὴ. Εἶναι τὸ συχνότερο ρασιοναλιστικὴ, ἀναλυτικὴ μᾶλλον, παρὰ καλλιτεχνικὴ. Ἰσως γιὰ τὴν, — ἀπ' ὅ,τι ξέρουμε ὡς τὴν ὥρα τοῦλάχιστον, — ὁ Ἄλκης Θρύλος εἶναι περισσότερο κριτικὴ φύσις παρὰ καλλιτεχνικὴ, περισσότερο νοῦς παρὰ ἐνστικτο. Π.

Τάκη Τζώρτζη, Τὰ Κισσόφυλλα, Σικάγον.

Μία ἀρκετὰ ἰδιορρυθμὴ συλλογὴ. Συνοδεύεται ἀπὸ ρεζιλάμες, οἱ ὁποῖες εἶναι βαλμένες στὸ

τέλος τοῦ βιβλίου φυσικά, πάντως ὁμως κάνουν ἀσχημὴ ἐντύπωση. Ἡ ἰδιορρυθμία αὕτῃ ὡς τόσο δὲν ὀφείλεται στὸ ὅτι τὸ βιβλίο ἐξεδόθη στὴν Ἀμερικὴ. Ὅχι· ὀφείλεται σὲ μιὰ σκληρὴ ἀνάγκη. Ἀν διάφοροι ὁμογενεῖς τοῦ Σικάγον δὲν ἐνίσχυαν τὸν κ. Τζώρτζη μὲ τὴν καταχώρηση ἀγγελιῶν στὸ βιβλίο του, δὲν θὰ κατόρθωνε νὰ τὸ τυπώσῃ. «Δὲν εἶμαι ποιητής, γράφει στὸν πρόλογό του ὁ κ. Τζώρτζης, ἀλλὰ μόνον τῆς ποιήσεως λάτρης καὶ ἐραστής». Ἡ μετριοφροσύνη αὕτῃ τιμᾷ τὸν κ. Τζώρτζη. Εἶναι τόσο σπάνια γιὰ Ἕλληνα! Στὸν τόπο μας εἶναι χαμένος ἀνθρώπος ὁποῖος, στὰ εἴκοσι τοῦλάχιστον χρόνια τοῦ, δὲν ἔχει αὐτοανακηρυχθεὶ Σολωμῶς.

Ἡ συλλογὴ τοῦ κ. Τζώρτζη ἀποτελεῖται τὸ περισσότερο ἀπὸ μεταφράσεις ἀγγλικῶν ποιημάτων. Οἱ μεταφράσεις αὐτὲς δὲ εἶναι βέβαια ἀριστερές. Δὲν πρέπει ὅμως νὰ τίς κρίνουμε αὐστηρά. Οἱ ἐλλείψεις τῶν εἶναι τόσο δικαιολογημένες! «Ἰννορίζω, γράφει γιὰ τὰ ποιήματά του ὁ κ. Τζώρτζης, πὼς δὲν τὰ παρουσιάζω ὅσο ἔπρεπε καλοδουλεμένα, γι' αὐτὸ ὁμως δὲν ξέρω ἂν φταίω ἐγὼ ἢ τὸ φάσμα τὸ σκιαχτερὸ τῆς Ἀνάγκης, ποὺ ὅλο στέκεται μ' ἄγριο μᾶτι πάνου ἀπ' τὸ μικρὸ μου τραπεζάκι ποὺ κάθουμαι καὶ γράφω, — ἂν καὶ στέκῃ ἄφωνο καὶ ψυχρὸ σὰ μαῦρο ἀγαλμα, — καὶ γεμίζει τὴν καρδιά μου μὲ τὸ φόβο τῆς Πείνας, τῆς Γδύμνιας, τῆς Στέρησης, ὅχι τῆς πολυτέλειας, ἀλλὰ τῶν πρώτων ἀναγκαῖων οὐσιῶν γιὰ τῆς ζωῆς τὴν συντήρηση». Ὑπάρχουν μερικοὶ ποὺ ἰσχυρίζονται ὅτι ἡ ἀνεση σκοτώνει τὸν καλλιτέχνη καὶ ὅτι μόνον ἡ στερήσις καὶ ἡ δυστυχία τὸν σπρώχνουν στὴν δημιουργίαν. Ἄλλοι κύριοι αὐτοὶ κάμνουν ἀσφαλῶς πνεῦμα! Π.

Παναγιῇ Ἰστροῦν: Κυρὰ-Κυραλίνα.

Πολὺ καλὴ ἡ ἰδέα τοῦ κ. Πουρνάρα νὰ ἐγκαινιάσῃ μὲ ἕνα ἔργο τοῦ Παναγιῇ Ἰστροῦν τίς ἐκδόσεις του. Ἀν καὶ ἔγινε τόσος θόρυβος γύρω ἀπὸ τὸ ὄνομά του, δὲν εἶναι ὡς τόσο ἀρκετὰ γνωστὸς στὸν τόπο μας, ὁ Ἕλληνας (κεφαλαιωνίτης) αὐτὸς συγγραφεύς. Ὅσοι δὲν ξέρουν γαλλικά καὶ δὲν μπορούν νὰ τὸν διαβάσουν στὸ πρωτότυπο, δὲν φαντάζονται τί δύναμη, τί δροσιά, τί φρεσκάδα ἔχουν τὰ ἔργα αὐτοῦ τοῦ Γκόρκι τῶν Βαλκανίων, πόσο πρωτότυπο καὶ πηγαῖο εἶναι τὸ ταλέντο του, ἕνα ταλέντο γιὰ τὸ ὁποῖον δὲν ἐδίστασε ὁ Ρωμαῖν Ρολλάν νὰ μιλήσῃ μὲ τὸν πῦρ ἀπροκάλυπτο θαυμασμό. Στὴν «Κυρὰ Κυραλίνα», ὅπως καὶ σ' ὅλα τὰ βιβλία ἄλλωστε, περιπέτειες τῆς ζωῆς του διηγείται ὁ Ἰστροῦν. Ἀλλὰ ἔχει τόση γοργότητά καὶ τόσο ἐνδιαφέρον ἡ διήγησή του, ὥστε εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς μᾶς κατακτᾷ καὶ μᾶς κάνει νὰ προσέξουμε καὶ τίς πῦρ ἀσήμαντες λεπτομέρειες. Οἱ τύποι του εἶναι πάντα λαϊκοί· ἀλλὰ καὶ γι' αὐτὸ ἴσως, ἂν καὶ δὲν τοὺς πολυαναλύει ὁ Ἰστροῦν, διαγράφονται τόσο ἐντονα, τόσο καθαρά ξεχωρίζουν, ἔχουνε τόση χροῖα καὶ τόση ἀτομικότητα. Ἡ «Κυρὰ Κυραλίνα» ἀξίζει νὰ διαβαστῇ ἀπὸ ὅλους ὅσοι ἐνδιαφέρονται γιὰ τὴν σύγχρονη λογοτεχνία. Π.

Gregorio Xenopoulos: *La Cattiva Strada*, prima versione italiana con introduzione e note di F. de Simone Bronwer. «A. R. E.», Anonima Romana Editoriale. — Ἡ ἰταλικὴ αὕτῃ μετάφρασις τοῦ «Κακοῦ Δρόμου» ἐξεδόθη ἐν Ρώμῃ εἰς τὴν σειρὰν τῶν «Ξένων Συγγραμμάτων», εἰς τὴν ὁποίαν ἔχουν συμπεριληφθεῖ ἔργα ἐκλεκτὰ ὅλων σχεδὸν τῶν Νέων Λογοτεχνῶν. Τὸν ἐκτενὴ πρόλογον τοῦ κ. Bronwer, πραγματευόμενον γενικῶς περὶ τῆς Ἑλληνικῆς Λογοτεχνίας ἀπὸ τῶν Ἀλεξανδρινῶν χρόνων μέχρι σήμερον, θὰ δημοσιεύσωμεν προσεχῶς ἐν μεταφράσει εἰς τὴν «Νέαν Ἑστίαν».

— Ὁ ἐκδοτικὸς Οἶκος Ζηζάκη ἀνέλαβε τὴν ἐκδοσὶν τῶν «Χαρίτων» τοῦ Οὐγου Φοισκόλου, κατὰ μετάφρασιν, μετὰ προλόγου καὶ σχολίων, τῆς ἐν Ζαζύνθῳ λογίας κ. Μαριέττας Μινώτου. Τὸ βιβλίου τοῦτο ἐκδίδεται ἐπ' εὐκαιρίᾳ τῆς ἑκατονταετηρίδος τοῦ μεγάλου ἰταλοζακυνθίου ποιητοῦ καὶ θάποτελῇ μίαν ὁραίαν πραγματικῶς συμβολήν. Χ.

ΠΕΡΙΟΔΙΚΑ ΚΙ' ΕΦΗΜΕΡΙΔΕΣ

Τὸ Πάσχα, κατὰ τὴν καθιερωμένην δημοσιογραφικὴν συνήθειαν, αἱ καθημεριναὶ ἐφημερίδες ἐξεδόθησαν πολυσέλιδοι, μὲ ἐπικαίρους εἰκόνας, σκίτσα, γελοιογραφίας, καὶ μὲ ἀφθονον λογοτεχνικὴν ὕλην, ἐπὶκαιρον καὶ μὴ.

— Εἰς τὸ *Ἐλεύθερον Βῆμα*: ἡθογραφικὸν καὶ ψυχολογικὸν διήγημα τοῦ κ. Ζαχ. Παπαντωνίου «Ὁ τμηματάρχης ἔρχεται!» ἐκ τῆς σειρᾶς τῶν τελευταίων τοῦ διηγημάτων, τὰ ὅποια ἀποτελοῦν σημαντικὴν συμβολὴν εἰς τὸ εἶδος.

— Εἰς τὴν *Πρωτάν*: «Περὶ τῆς ἐορτῆς τοῦ Πάσχα», ἀρθρον τοῦ Μ. Ἀρχιεπισκόπου Ἀθηνῶν κ. Χρυσόστομου Παλαδοπούλου. — «Ἡ Σολωμικὴ Φιλολογία» τοῦ κ. Ἀρίστου Καμτάνη. — «Ὁ Κύριος Ἀνέστη», διήγημα τοῦ κ. Γ. Ἀγνίνου(υἱοῦ). — «Τὸ κάπριμο τοῦ Γιούδα», ἱστορικὴ ἡθογραφία τοῦ κ. Γ. Ἀσπρέα. — «Δεῦτε λάβετε φῶς», ἀπὸ τὴν τελευταίαν τοῦ Πάσχα εἰς τὰ Ἱεροσόλυμα, τοῦ κ. Δ. Ἀναστασοπούλου.

— Εἰς τὸν *Ἐλεύθερον Τύπον*: Edouard Schuré, ἀρθρον τῆς κ. Σοφίας Σπανοῦδης. — «Ἰησοῦς» ποίημα τοῦ κ. Ρώμου Φιλόρα. — «Τὸ ψηφὸ τῆς Λαμπρῆς» διήγημα τοῦ κ. Μιχ. Γ. Περίδη. — «Τὸ Πάσχα τοῦ Παπασταμάτη» θρακικὴ ἡθογραφία τοῦ κ. Π. Παπαχριστοδούλου. Καὶ ἡ ἐμπνευσμένη γελοιογραφία τοῦ κ. Ἀλῆ Ντίνο, τὴν ὁποίαν ἀναδημοσιεύομεν.

— Εἰς τὴν *Καθημερινήν*: «Πάσχα» ποίημα τοῦ κ. Γ. Μ. — «Ζωή, πασχάλινὸ ἀνάγνωσμα» τοῦ Ser. — «Ὁ Ναὸς τοῦ Ἰησοῦ», ἀπὸ τὰς Μακεδονικὰς Ἀναμνήσεις τοῦ κ. Κ. Καλαμάρα. Καὶ τὸ ἰδιαιτέρον: «Πάσχα» ποίημα τοῦ κ. Κρίτωνος Γ. Σουρῆ, ποὺ θὰ τὸ ὑπέγραφε καὶ ὁ ποιητὴς τοῦ «Φαουσὴ Φιλοσόφου». Ἰδοὺ τὸ τελευταῖον τετραστιχον:

Γιατί, κυνηγώντας πάντα τὴν ἀλήθειαν,
Ἡ βαθεῖα σπουδὴ μας πῦρ πολὺ πλανῇ,
Ἐνῷ ἴσως εἶναι κάποια παραμύθια
Πῦρ ἀληθινά.

— Εἰς τὸ *Συρίπ*: Ὁραίων ὁλοσέλιδον, ζωμιατικὸν σύμπλεγμα πασχάλινον-πολιτικὸν γελοιογραφικόν. Καὶ ὕλη ἐκλεκτή.

— Εἰς τὴν *Πολιτείαν*: «Τὸ κήρυγμα τῶν κηδόνων», ἀρθρον τοῦ κ. Ν. Αὐθάρη. — «Τὰ παλιά τὰ χρόνια» ἀναμνήσεις τοῦ κ. Μ. Αἰδωοῦρη. — «Ὁ Παπουλάκος», ἀρθρον τοῦ κ. Φ. Π. — «Πασχάλινά Διαβολόπαιδα», διήγημα τοῦ κ. Γ. Α. Κορομηλά.

— Εἰς τὸν *Ἐλεύθερον Λόγον*: «Λαμπρὴ» ποίημα τοῦ κ. Κωστῆ Παλαμά μὲ σκίτσο τοῦ κ. Δανιὴλ. — «Παλιά Ἀναμνήσεις» τοῦ κ. Αὐθάρη. — «Μπαγαντέρια», διήγημα τοῦ κ. Κ. Παρορίτη.

— Ὁραία πασχάλινὴ ὕλη δημοσιεύεται καὶ εἰς τὰς ἐφημερίδας *Σημαῖαν* (Πειραιῶς), *Κηφισοῖαν* (Κηφισοῦ), *Ἐλευθερίαν* (Λαοῖσσης) καὶ *Θάρος* (Ἀργινίου). Τὸ πασχάλινον φύλλον τῆς τελευταίας εἶναι καὶ τυπογραφικῶς κομψότατον. (Δὲν ἀναφέρομεν, ἐννοεῖται, παρὰ ἐφημερίδας αἱ ὁποῖαι μᾶς ἐστάλησαν).

— Ἀπὸ τὸ ὕδον φυλλάδιον τῆς *Διαπλάσεως τῶν Παίδων*, αὐτὸ τὸ ἐντελὲς μοντέρνον ἀριστοτεχνικὸν τοῦ κ. Τέλλου Ἄγρα:

Ἀμάξι στὴ βροχή

Ὁρα προσμένει, μοναχῇ,
ἢ ἄμαξα κατ' ἀπ' τὴ βροχή
καὶ δὲν τὴ μέλει
κι' εἶναι σὰ νὰ τὴν τυραννᾷ
πιότερο ἢ ξένη ἢ γειτονιά
ποὺ δὲν τὴ θέλει.

Τάλογατάκια τῆς, σιμά,
κάτω ἀπ' τὸν ἴδιο μουσαμά,
κάνουν καρτέρι
στὸν τόπο αὐτὸν τὸ θλιβερό,
πράγμα δὲν μένει ἀπὸ καιρὸ
νὰ τῶχουν ταῖρι.

Γράλλιες δὲν εἶναι, μὴτ' αὐλές,
περιπλοκάδες ριγηλές,
δὲν ἔμεινε ἕνα
ἀπ' τὰ φανάρια στὴ σειρὰ
— μὲ τὰ δυὸ μπρούντζινα φτερά
τὰ σταυρωμένα —

Τ' ἀνώφλια ἐπέσαν κι' οἱ ἀγκωνές,
κι' οἱ ἀνεμοπέρασες, στενές,
οἱ γαλαρίες,
κι' ἐφυγαν ἐντρομες, πολλές,
οἱ Ἀναμνήσεις, σὺν τίς παλιές
σερνές κυρίες.

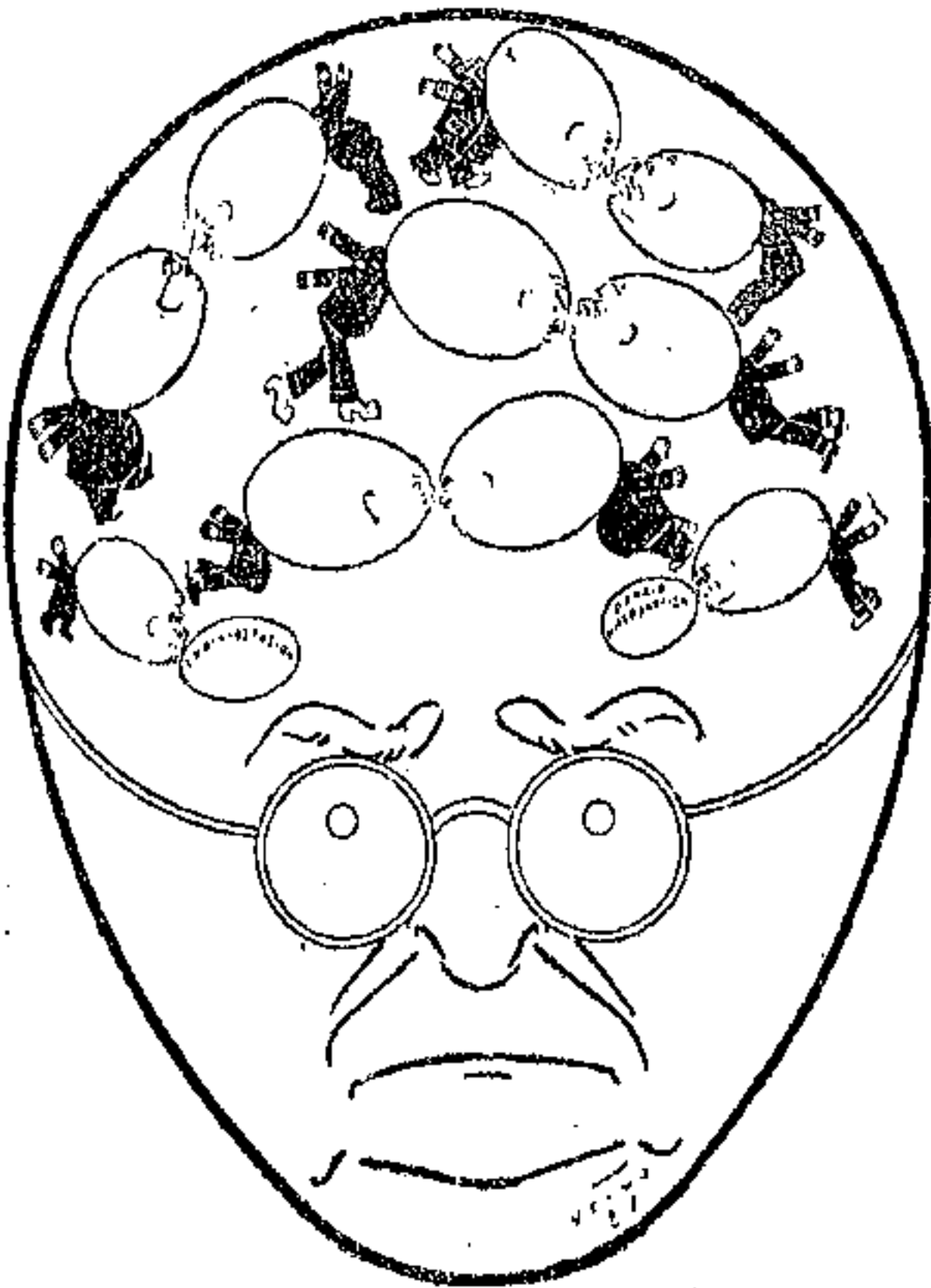
Ἄδεια βιττόρια καὶ φτωχὴ,
πάρε μου ἐμένα τὴν ψυχὴ,
πάρε με μένα
γιὰ ταξιδιώτῃ σου, κι' εὐθὺς
πάρε ὅδε κινήσεις νάρθης,
— στὰ παρασμένα.

— Ἐνα φύλλον τοῦ παριδόξου «Φραγκέλιου» ποὺ τὸ βγάζει ὁ Βέλμος, μᾶς ἔκαμεν ἐξαιρετικὴν ἐντύπωση. Εἶναι ἀφιερωμένον ὁλοκληρον εἰς μίαν ἐπισκέψιν ἢ ἐπιθεώρησιν τοῦ

Νεοροταφείου Ἀθηνῶν, με ἀράντιστα δοκον-
μένα ἀπὸ τὴν ἐπιγραφικὴν τῶν τάφων καὶ με
ὕποβλητικὸτάτα σκίτσα.

—Εἰς τὸν *Ἐλεύθερον Τύπον*, ὁ κ. Μιχ. Γ. Πιερρίδης δημοσιεύει ἀπὸ τινος «Συντόμου
Χαρακτηρισμοῦ» Ἑλλήνων Λογοτεχνῶν. Ἡ
σειρὰ περιλαμβάνει Παλαμάν, Νισβάναν, Γου-
πάρεην, Δρουσίην, Πορφύραν κτλ.

—*Νεοὶ Ρυθμοί*, λογοτεχνικὰ καὶ καλλιτεχ-
νικὰ φύλλα. Δράμα, Δεκέμβριος τοῦ 1926. Διευ-
θυντής Κώστας Δρακόπουλος. Γράφεται ἀπὸ
νέους λογοτέχνας καί, ὡς ἐπαρχιακόν, εἶναι ἀ-

ΠΑΣΧΑΛΙΝΑΙ ΣΚΕΨΕΙΣ ΤΟΥ κ. ΖΑΪΜΗ

(Γελοιογραφία Ἀλῆ Ντίνα, ἀπὸ τὸν «Ἐλεύθερον Τύπον».)

ξιοπρόσεκτον διὰ τὸ φιλοπρόδοτον κι' ἐκλεκτι-
κόν τὸν πνεῦμα.

—*Λογοτεχνικὴ Ἐπιθεώρησις*, μηνιαῖο φύλ-
λο κριτικῆς καὶ τέχνης. — Διευθύνεται ἀπὸ
κριτικὴ ἐπιτροπή. Ἀθήνα, Ἀπρίλιος 1927. Εἰς
τὸ φύλλον τοῦτο γράφουν οἱ κκ. Πέτρος Πι-
κρός, Λεωνίδας Παυλίδης, Α. Σπαταλάς, Τέλ-
λος Ἀγρῆς, Κώστας Κόρακας κτλ. Μεταξὺ τῶν
περιεχομένων: «Ἐκκλησιὰ πρὸς τοὺς διανοου-
μένους» τοῦ Henri Barbusse.

— Εἰς τὰς *Μοῦσας* Ζακύνθου βιβλιοκρισία:
«Σολωμοῦ Ἀνέκδοτα Ἔργα». Ὁ εἰδικώτατος
κ. Α. Χ. Ζῶης ἐξαίρει τὸ «ἐργῶδες καὶ βαθυ-
στόχαστον» ἔργον τοῦ κ. Καιροφύλα κι' ἐπιτί-
θεται δριμύτη ἐναντίον τῶν περὶ αὐτὸ παραλό-
γως θεωρησάντων. (Ἐπὶ τῇ εὐκαιρίᾳ σημειοῦ-

μεν ὅτι ἡ κριτικὴ τοῦ κ. Μαρίνου Σιγούρου θὰ
δημοσιευθῇ εἰς τὴν «Νέαν Ἑστίαν» μετὰ τὴν
προσεχὴ ἐκδοσιν καὶ τοῦ δευτέρου τόμου τοῦ κ.
Καιροφύλα.)

— Ἐξεδόθη τὸ πρῶτον φύλλον τοῦ κριτικοῦ
περιοδικοῦ *Σημειώματα*, ἐκδομένου ὑπὸ τοῦ
ἐν Ἀλεξανδρείᾳ Οἴκου «Γράμματα». Προλογί-
ζει ὁ ἀρχισυντάκτης κ. Τ. Μαλάνος, τοῦ ὁποῦ
τὸ ἄρθρον καταλήγει ὡς ἑξῆς: «Τὰ *Σημειώ-
ματα* δὲν θὰ ἐπιδοκιμάσουν κανένα *νοικοκυ-
ρεμένο* ἔργο. Μέσα σὲ κάθε προσπάθεια τέχνης
θἀναζητήσουν πρῶτα-πρῶτα τὴν ἀνησυχία, —
τὴν ἀνησυχία τῆς συνείδησης τοῦ τεχνίτη ἀπέ-
ναντι στὸ πρόβλημα μιᾶς τέχνης ποὺ μισεῖ πρω-
τίστως τὴ μίμηση». Καὶ παρακάτω ἄλλαι δη-
λώσεις καθαρότεραι: «Τὰ *Σημειώματα* θὰ ἐκ-
φράζουν γνώμη με ἐλλεικρύνειαν... Στὶς σελίδες
τοὺς θὰ πολεμηθοῦν ἀμείλιχτα: 10 ἡ μετριό-
τητα ποὺ τολμᾷ, 20 ἡ μίμηση, 30 οἱ νόθες ἐκ-
δηλώσεις ποὺ μαρτυροῦν ἑλλειψη ἀτομικότη-
τας καὶ 40 οἱ ψεύτικες ἀξίες». — Καλὰ καὶ ἅγια
δὲν αὐτά. Ἡ πρακτικὴ ὅμως; Εἰς αὐτὸ τὸ φύλ-
λον π.χ. βλέπομεν μίαν παράλογον ἐπικρίσιν ἐ-
νὸς ποιήματος τοῦ κ. Καβάρη ἀπὸ τὰ γνησιώ-
τερα, τὰ εἰλικρινέστερα, τὰ πρωτοτυπώτερα τοῦ
ποιητοῦ, ἐνὸς καθ'αυτὸ «καθαροῦ» ἐπίσης καὶ
μίαν κριτικὴν τοῦ βιβλίου τῆς κυρίας Πηνελόπης
Δέλτα «Ἡ Ζοὴ τοῦ Χριστοῦ», ἡ ὁποία δὲν εἶ-
ναι διόλου «εἰς τὸν τόνον» καὶ ζητεῖ ἀπὸ τὸ
βιβλίον αὐτὸ πράγματα ποὺ μαρτυροῦν ὅτι ὁ
κριτικὸς δὲν ἐνόησε καθόλου τὸ εἶδος του, τὸν
σκοπὸν του, ἀλλὰ καὶ τὴν ἀξίαν του. Ὡς προ-
σθέσωμεν ὅτι ἡ ἐπικρίσις αὕτη, μέσα εἰς τὰ
«Σημειώματα», ἀποτελεῖ μίαν περιφανῆ ἀντίφρα-
σιν. Διότι ὀλίγον παραπάνω ἐξαίρεται, δικαιο-
τατα ἄλλοστε, ὡς ὁ μεγαλύτερος τῶν Ἑλλήνων
κριτικῶν ὁ κ. Κωστής Παλαμάς, ὁ ὁποῖος ὅμως
ἔχει ἀνεβάσει εἰς τὸν οὐρανὸν — δικαιοτάτα ἐπί-
σης — τὸ ὅραϊον αὐτοῦ βιβλίου τῆς κυρίας Δέλτα.
Τὶ τὰ θέλετε! Διὰ τοὺς Ἀλεξανδρινούς τὸ ρη-
τὸν ἀντιστρέφεται: *L'art est aisé, la critique
est difficile*...

— *Ἐορμῆς*, μηνιαῖο περιοδικὸ μελέτης καὶ
ἔρευνας, ἀριθ. 5, Ἀπρίλιος, Ἀλεξανδρεία. Με-
ταξὺ τῶν περιεχομένων: «Μπορεῖ νὰ ὑπάρξῃ
σοσιαλιστικὴ τέχνη στὴν Ἑλλάδα;» τοῦ κ. Κ.
Παρορίτη. — «Ὁ Μπέρζον καὶ τὰ μεγάλα προ-
βλήματα τῆς φιλοσοφίας» τοῦ κ. Τ. Κουρμούλη.
«Ὁ φωτισμὸς τοῦ λαοῦ» τοῦ κ. Ν. Καζαν-
τζάκη κτλ.

— *Πάν*, μηνιαῖα ἐκδόσις, τεῦχος Α', Ἀπρί-
λιος, Ἀθήναι. «Ὁ Πάν εἶναι ἓνα περιοδικὸ
ποὺ τὸ βγάζουν νέοι». Καὶ δημοσιεύει λογοτε-
χνικὴν ὅλην, ποιήματα καὶ διηγήματα, χωρὶς
σχεδὸν κριτικὴν. Αὐτὸ εἶναι πολὺ σπάνιον!

— *Ἑλληνικὴ Ἐπιθεώρησις*, μηνιαῖα, ἐκ-
δομένη συνεχῶς ἀπὸ τοῦ 1907 ὑπὸ τῆς δ. Εὐ-
γενίᾳ Ζωγράφου. Εἰς τὸ τεῦχος τοῦ Μαρτίου:
«Ἡ Ζαννούλα», διήγημα Εὐγενίᾳ Ζωγράφου.
«Σπυρίδων Δε-Βιάζης» ὑπὸ Μαριέττας Μινώτου.

— *Θεολογία*, τρίμηνον ἐπιστημονικόν πε-
ριοδικόν, Ἀθήναι, τόμος Α', τεῦχος ΙΖ'. Ἐκ
τῶν περιεχομένων: «Ἀναγραφὴ χρονολογικὴ
τῶν ἀπὸ Χριστοῦ ἀρχιερατευσάντων ἐν Ἀνδρῶν»

ὑπὸ Π. Πασχάλη. «Ἐβδομηζοντολογικὰ Μελε-
τήματα» ὑπὸ Π. Μπρατσάτου.

— *Ἑλληνικὴ Ἱατρικὴ*, μηνιαῖον ἱατρικόν
σύγγραμμά. Ἔτος Α', τεῦχος 3, Μάρτιος, Θεσ-
σαλονίκη. Ἐκ τῶν περιεχομένων: «Τὸ Τράχω-
μα» ὑπὸ Σ. Χαρομή. — «Ἡ συννοσηρὴ ἐν τῇ
θεραπευτικῇ» ὑπὸ Α. Κρητιζοῦ. «Ταχυκαρδία»
ὑπὸ Ι. Νινίου κτλ.

— *Ψυχικαὶ Ἔρευναι*, τοῦ κ. Ἀγγέλου Τα-
νιάρα. Ἔτος Γ', τεῦχος 4, Ἀπρίλιος, Ἀθήναι.
Ἐκ τῶν περιεχομένων: «Αἱ ἐνδοξίαι περὶ ὁ-
πάρξεως Θεοῦ». — «Τρομερὸν ὄραμα πραγματω-
θέν». — «Τὰ φαινόμενα τῆς Ἑλεονόρας Γου-
γυροῦ» κτλ. (Ἐκ τῶν πολλῶν διαδεδομένων
Ἑλληνικῶν Περιοδικῶν). Σ.

ΑΛΛΗΛΟΓΡΑΦΙΑ

Εὐχαριστοῦμεν θερμῶς τὰς ἐφημερίδας τῶν
Ἀθηνῶν, τῶν Ἐπαρχιῶν καὶ τοῦ Ἐξωτερικοῦ,
αἱ ὁποῖαι ἀνιγγαῖαν με τὸσον καλὰ λόγια τὴν
ἐμφάνισιν τῆς «Νέας Ἑστίας». Δὲν εἶναι τυ-
πικὸν αὐτὸ τὸ εὐχαριστήριον. Ἀληθινὰ μὲς
συνεζήνησεν ἡ θερμὴ καὶ ὁμόφωνος ἐπιδοκιμα-
σία τοῦ Τύπου. — κ. Γιάννην Ἀγκύλον, τῆς
«Λογοτεχνικῆς Ἐπιθεώρησις», ἐνταῦθα. Ἐχε-
τε λάθος, ἢ μᾶλλον ἐδρίσκεσθε ἔξω ἀπὸ κάθε
πραγματικότητος. Δὲν κάνομεν τὴν ἐλαχίστην
ὕποχώρησιν. Ἡ κατεῦθυνσίς μας εἶναι τὸ Ὁ-
ραῖον, τὸ Καλὸν καὶ τὸ Ἀληθινόν, καὶ τὴν
ἀκολουθοῦμεν σταθερὰ κατὰ τὸ γούστο μας καὶ
τὰς ιδέας μας. Ὁ ἐκδότης τοῦ περιοδικοῦ τοῦ-
του ἔχει ἀφήσει ἀπόλυτον ἐλευθερίαν πορείας
εἰς τὸν διευθυντὴν, κηρύττει δὲ ὅτι θὰ εἶναι
πολὺ εὐχαριστιμένος νὰ καλύπτῃ μόνον τὰ ἔ-
ξοδά του, ἀρκοῦμενος εἰς τὴν τιμὴν ὅτι θὰ ἔ-
ξέρχεται ἀπὸ τὸ Κατάστημά του ἓνα νέον πε-
ριοδικόν, ἐφάρμυλλον ἐκείνου τοῦ ὁποῖον ἐξήρχετο
ἄλλοτε. Ὁ διευθυντὴς ἐξ ἄλλου θὰ ἦτο ἐπίσης
εὐχαριστιμένος, ἂν θὰ εἶχεν ὡς ἀμοιβὴν τῆς
ἐργασίας του τὸ τρίτον μόνον τῶν ὅσων ἐκέρ-
διζεν ὡς πρὸ ὀλίγου συνεργαζόμενος εἰς διαφό-
ρους ἐφημερίδας καὶ περιοδικὰ. Ὁ σκοπὸς
μας, βλέπετε, κάθε ἄλλο εἶναι παρὰ ἡ μεγάλη
κυνλοφορία. Κάνομεν ἓνα περιοδικόν ὅ-
πως τὸ θέλομεν, ὅπως τὸ ἐννοοῦμεν, ὅπως
μᾶς ἀρέσει. Ἀν ἀρέσῃ ἐπίσης καὶ εἰς τὸ
κοινόν, τόσο τὸ καλότερον... διὰ τὸ κοινόν.
Ποῦ βλέπετε σεῖς τὴν ὑποχώρησιν; Εἰς τὸ ὅτι
ἀφίνομεν τοὺς ἐκλεκτοὺς μας, συνεργάτας νὰ
γράψουν καθένας τὴν γλῶσσάν του; Ἀλλ' εἴ-
παμεν τὸν λόγον: Διὰ τὴν συγκέντρωσιν τῆς
πνευματικῆς ἐργασίας, διὰ τὸν φωτισμὸν τοῦ
τόπου, διὰ τὸν σκοπὸν μας τελοσπάντων, ἐπρο-
τιμήσαμεν ἓνα περιοδικόν εἰς τὸ ὁποῖον νὰ γρά-
ζουν ΟΛΟΙ οἱ ἐκλεκτοί, ὅλοι οἱ εἰδικοί, ἀπὸ ἐν
ἄλλο εἰς τὸ ὁποῖον θὰ ἔγραψαν μόνον ὁμό-
γλωσσοι λογοτέχναι. — Ι. Κισκ. Πύλον. Σὰς ἐ-
στείλαμεν τὰ πέντε τεύχη ποὺ ἐξητήσατε καὶ
σὰς εὐχαριστοῦμεν ποὺ θὰ ἐργασθῆτε διὰ τὴν
διάδοσιν τοῦ περιοδικοῦ μας. — γ. Θ. Θ. Θεσ-
σαλονίκη. Αὐποῦμεθα ποὺ μᾶς παρεξηγήσατε.
Ἡ φίλις, ἡ ἐκτίμησις καὶ ἡ καλὴ διάθεσις πρὸς

σὰς μένομεν, ἀδιάρκον ἂν τὸ ἄρθρον σας ἐπὶ
τοῦ εἰδικοῦ ἐκείνου θέματος, ἀπειποῦντο: ἄλ-
λ' ἐν εἰδικότητι, δὲν μᾶς ἐράνη κατάλληλον διὰ
τὴν «Νέαν Ἑστίαν». — Γ. Κ. Πουρ. Ἐνταῦθα.
Εὐχαριστοῦμεν διὰ τὰ τόσο θερμὰ λόγια. Καί,
αὐτοτελὲς διήγημα εἰς τὸ πρῶτον τεῦχος δὲν ἐ-
χώρησεν, ἀλλ' εἰς τὸ ἑξῆς δὲν θὰ λείπῃ ποτέ.
Ὅσον διὰ «βιολογίας ζωγράφων» κτλ. αὐτὰ εἴ-
ναι διὰ τὸ περιοδικόν ὅσον τὰ βλέπετε. Ἀπὸ
τὸ ποιήμα σας, ἐν καὶ μόνον, δὲν ἠμπορέσαμεν
νὰ συμπεράνομεν τίποτα. Ἐπρεπε νὰ μᾶς
στεῖλατε πολλὰ, νὰ ἴδωμεν «ἐργασίαν». — Σὺλ-
λαγον «Ἀθηνᾶ», Ἀγρῆς. Ἀδυνατοῦμεν, δυ-
σταχῶς, νὰ σὰς ἐνχαριστήσωμεν, διότι τοιαύ-
τος αἰτήσις λαμβάνομεν καθημερινῶς. Ὅλοι
οἱ Σὺλλογοι, βλέπετε, ἐννοοῦν νὰ καταρ-
τίξουν βιβλιοθήκας δωρεάν οἱ δὲ ἐκδότης,
ὅσων καλὴν διάθεσιν καὶ ἂν ἔχουν, δὲν εἶναι
εἰς θέαν νάνταπορῶνται. — δ. Ε. Ρ. Χίον.
Διότι ἐνομίσαμεν ὅτι ἐξήδησαν αἱ ἀγγελίαι. Ἀ-
πείρους εὐχαριστίας! — κ. Χ. Ι. Στ. Ἐνταῦθα. Εὐ-
χαριστοῦμεν διὰ τὴν εὐγενεὴν προσφορὰν, ἀλλὰ
τὴν Ἀθλητικὴν Κίνησιν τὴν ἔχει ἀναλάβει ὁ κ.
Ι. Χρυσάκης. — Καν Σ. Χ. Κ. Μυτιλήνη. Εἵμεθα
εὐτυχεῖς ποὺ σὰς ἄρεσε τόσο τὸ περιοδικόν
μας. Διὰ τὰς ἐνεργείας ὑπερευχαριστοῦμεν. Ἐ-
στείλαμεν πρὸς ὅλα τὰ ὀνόματα τοῦ καταλόγου
σας. — κ. Φ. Κ. Ζάκυνθος. Περισσότερον καὶ
ἀπὸ τὸ διήγημά σας ἐκείνο, μᾶς πείθει ὅτι
κάτι θὰ κάμετε αὐτὸ τὸ δεύτερον γράμμα σας.
Ἀσοῦτε σεῖς, καὶ εἶναι σπάνιον αὐτό! — κ.
Α. Κ. Α. Λευκωσίαν. Δὲν ἔχομεν λόγους νὰ
σὰς εὐχαριστήσωμεν. Εἵμεθα βέβαιοι ὅτι χάρις
εἰς τὰς ἐνεργείας σας, ἡ «Νέα Ἑστία» θὰ λάβῃ ἐ-
κεῖ τὴν μεγαλυτέραν διάδοσιν. — κ. Α. Β. Ἐνταῦ-
θα. Ἀληθεῖς, θέλετε νὰ σὰς μεταφράσωμεν ἐκ
τοῦ Γαλλικοῦ, πρὶν νὰ τυπωθῇτε καὶ εἰς τὴν
Γαλλίαν; Αὐτὰ δὲν γίνονται. Μόνον ὅταν δη-
μοσιευθῇ τὸ διήγημά σας, θὰ σὰς συγχαρώ-
μεν καὶ ἡμεῖς μαζί με τὸν κ. Bourget. Γνωρί-
ζετε ἄλλωστε τὴν συμπάθειάν μας πρὸς τὰς
εὐγενεῖς σας προσπάθειάς. — κ. Α. Μ. Α.
Ἐνταῦθα. Ὁρατοὶ οἱ στίχοι σας, μαρτυ-
ροῦν ὅτι θὰ γράψετε πολὺ ἀνοητέρους εἰς
τὸ μέλλον. Καὶ περιμένομεν μετὰ πεποίθησιν. —
κ. Γ. Α. Κυρ. Ἀσάναγα. Τὸ γράμμα σας μᾶς
συνεζήνησε βαθύτατα. Μόνον τὴν προσφορὰν
σας, διὰ τὴν ὁποῖαν σὰς εὐχαριστοῦμεν, δὲν δε-
χόμεθα, διότι ἡ «Νέα Ἑστία» δὲν δημοσιεύει
μεταφράσεις εἰμὴ σπανίως, καὶ ἀπὸ γνωστούς
λογοτέχνας συνεργάτας της. — κ. Δ. Κ. Ε. Ἐν-
ταῦθα. Καὶ σὲ σὰς θὰ πούμε τὸ ἴδιο: δὲν κα-
ταλαβαίνει κανεὶς τίποτα μόνον ἀπὸ ἓνα-δύο
ποιήματα ἐνὸς νέου. — Κ. Δ. Ἐνταῦθα. Σεῖς
μᾶς ἐστεῖλατε περισσότερα κι' ἐκάματε πολὺ
καλὰ. Κάτι δείχνουν, κάτι θέλετε νὰ πῆτε, ἄλ-
λὰ δὲν τὸ λέτε ἀκόμη. — κ. Τ. Β. Ἐνταῦθα. Τὸ
ὄνομα μπορεῖ νὰ παρὰταιν ἀπὸ τὸ ταυρικόν
ποὺ λέτε (κίρ, κασίαν), ἀλλὰ ἐδῶ τοὺς λέγο-
μεν Σαρακατσαννοὺς. Εὐχαριστοῦμεν πολὺ γιὰ
τὰ καλὰ λόγια. — κ. Μ. Α. Πειραιᾶ. Δὲν εἶναι
ἄσχημα οἱ στίχοι σας, ἀλλὰ λέγουν κοινὰ πράγ-
ματα καὶ ὅχι μετὰ πρωτότυπον τρόπον. Πρέπει
νὰ ἐργασθῆτε ἀκόμη. — κ. Παῦλον Σ. Ὁρατοῦ

ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΚΗ ΑΥΤΑΡΕΣΚΕΙΑ — ΥΠΟ ΣΤΕΦ. ΞΕΝΟΠΟΥΛΟΥ

— Έγώ είμι τὸ φῶς τοῦ κόσμου, ἔλεγε ὁ ἀδόμητος πυρεσιπώλης.

— Κι' ἐγὼ εἶμαι ἄνθρωπος τῶν γραμμάτων, ἐκαυχᾶτο ὁ γραμματιστής.

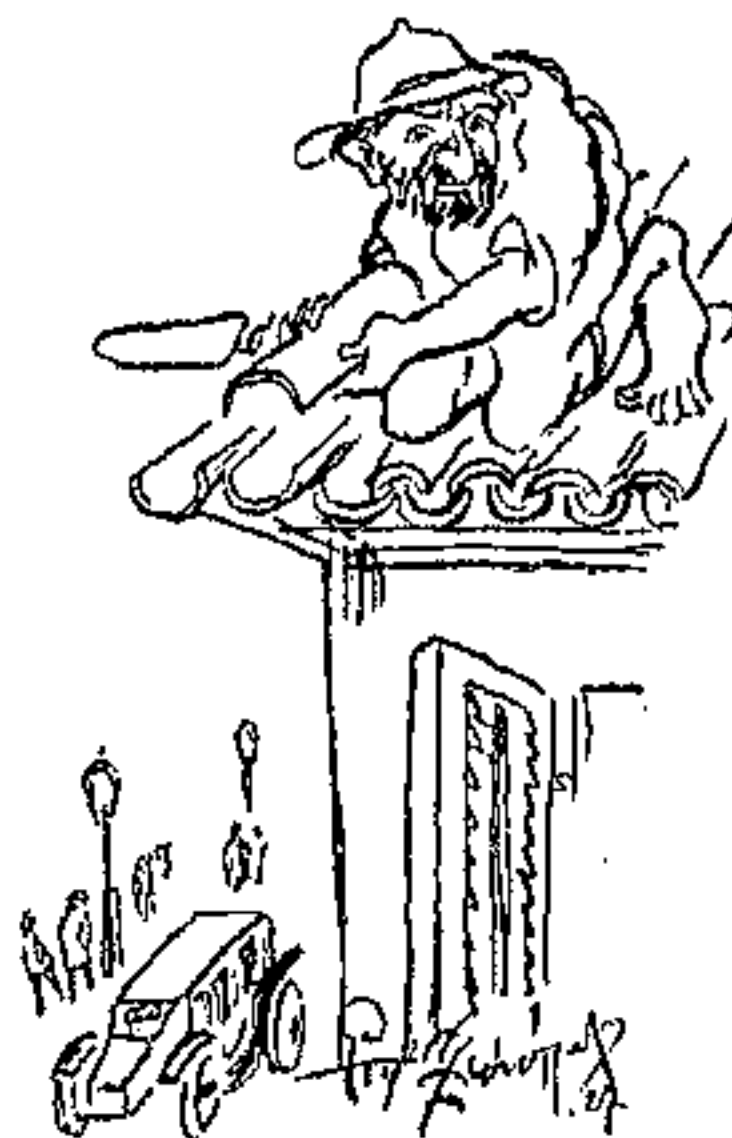
— Δόξα σοι ὁ Θεός, τὸ ἐργαστάσιόν μου πάντοτε καπνίζει! ἐκόμψαζε καὶ ὁ στραγαλατζής.

— Ἐγὼ δικάζω νὰ βρίζω ἐγὼ. Ὅσα λέγω εἶναι τὰ ἐξ ἀνάγκης! ἀπεφάνθη ὁ κηραῖας.

— Δὲν ὑπάρχει δι' ἐπὶ μυστήριον. Ἐγὼ ἔλα τὰ στοιχεῖα εἰς χεῖρας μου, ἐξεμυστηρεύθη ὁ τυπογράφος.

— Ἀλλὰ ἐγὼ κινδυνεύω πάντοτε λόγω τῆς βιηλῆς μου θέσεως, ἐκαυχῆθη ὁ διορθωτὴς τῶν κεραιπιδῶν.

ἀλλὰ... ὀλίγα. Θὰ μπορούσατε νὰ μᾶς στείλετε καὶ μερικά ἄλλα; — ν. Γ. Χ. Ἐνταῦθα. Μπορεῖτε νὰ μᾶς ἰδῆτε στὸ σπίτι μας, 38 Εὐριπίτου, διότι τὸ γραφεῖόν εἰς τὴν οἶκον Ρόμβης δὲν εἶναι ἀκόμη ἐτοιμον. Ἐλάτε ἀπόγευμα, με-

τὰ τὰς 8. — Ἐλάβαμεν κ' ἓνα πλῆθος ἄλλα γράμματα μὲ ὕλην. Ἀλλ' ἐπειδὴ δὲν ἐπροφθάσαμεν νὰ τὴν διαβάσωμεν, εἰς αὐτὰ θάλαυγῶμεν εἰς τὸ ἐρχόμενον

Η ΝΕΑ ΕΣΤΙΑ

ΒΥΚΥΡΕΣΤΙΟ
8

Estam

Η ΙΔΕΩΔΗΣ ΚΑΛΤΣΑ

—* ΤΑ ΩΡΑΙΟΤΕΡΑ ΚΑΙ ΣΤΕΡΕΟΤΕΡΑ ΚΟΣΤΟΥΜΙΑ *

“Ετοιμα καὶ ἐπὶ παραγγελίᾳ

εἰς πλουσιωτάτην συλλογὴν

“BIENNEZIKON,”

(ΥΠΟΔΕΙΓΜΑ ΤΩΝ ΕΝ BIENNE)

— Περαιῶς, 4 —

Πωλοῦνται μὲ τιμὰς ἐργοστασίου

εἰς τὸ Κατάστημα :

Α. ΣΑΡΑΝΤΟΠΟΥΛΟΥ & Α. ΚΑΣΔΟΝΗ

Σταδίου, 33

ΙΩΑΝΝΟΥ Δ. ΚΟΛΛΑΡΟΥ ΚΑΙ ΣΑΣ

ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΟΝ ΤΗΣ “ΕΣΤΙΑΣ,” - ΟΔΟΣ ΣΤΑΔΙΟΥ, 44 - ΑΘΗΝΑΙ

ΝΙΚΟΛΑΟΥ ΜΕΤΑΞΑ ©

ΓΕΩΓΡΑΦΙΑ - ΑΤΛΑΣ

Συνταχθεῖσα ἐπὶ τῇ βάσει τῶν τελευταίων εἰρηνευτικῶν συνθηκῶν

Περιέχει :

72 ὁλοσελίδους πολυχρώμους γεωγραφικοὺς χάρτας
καὶ 210 καλλιτεχνικὰς εἰκόνας

Ἐκδόσις καλλιτεχνικὴ ἐπὶ ἀρίστου χάρτου δεδεμένη

Τιμᾶται ἐν Ἀθήναις . . . Δρχ. 175

Διὰ τὰς ἐπαρχίας . . . » 190

Διὰ τὸ Ἐξωτερικόν . . . » 200

Α. ΣΑΡΑΝΤΟΠΟΥΛΟΣ & Α. ΚΑΣΔΟΝΗΣ

ΣΤΑΔΙΟΥ, 33

ΑΝΔΡΙΚΑ ΕΙΔΗ

ΕΚΛΕΚΤΑ

Mon Caprice

Ἡ Στερεωτέρα ΚΑΛΤΣΑ τοῦ κόσμου. — Ἀποφεύγετε τὰς ἀπομιμήσεις
Ἡ γυναιὶ Mon Caprice ἔχει κάθε ζεύγος τὸ μοντάριμά της καὶ τὴν λέξιν :

MARQUE DÉPOSÉE

μὲ κόκκινα γράμματα

Πωλεῖται εἰς τὰ ἐκλεκτότερα καταστήματα. Γενικὸς ἀντιπρόσωπος δι' ὅλην τὴν Ἑλλάδα

διὰ τὴν χονδρικὴν πώλησιν : Θ. Π. ΠΕΤΡΟΠΟΥΛΟΣ

Ὁδὸς Ἑρμοῦ, 21 καὶ Βουλῆς γωνία.

ΠΡΟΝΟΜΙΟΝ ΤΩΝ ΣΥΝΔΡΟΜΗΤΩΝ

Οἱ συνδρομηταὶ τῆς «ΝΕΑΣ ΕΣΤΙΑΣ», εἴτε ἐτήσιοι, εἴτε ἐξαμηνιοί, ἔχουν τὸ προνόμιον ν' ἀγοράζουσιν τὰ βιβλία τοῦ Ἐκδοτικοῦ μας Οἴκου, — λογοτεχνικά, ἐπιστημονικά, παιδαγωγικά κτλ. ἐκτὸς τῶν σχολικῶν, — μὲ ἔκπτωσηςιν

20 %

ἐπὶ τῶν τιμῶν τοῦ καταλόγου. Εἰδικὸν κατάλογον τῶν ἐκδόσεών μας θὰ στείλωμεν ἐντὸς ὀλίγου πρὸς ὅλους. Ἐν τῷ μεταξύ οἱ βουλόμενοι δύνανται νὰ ζητήσουν τὸν Γενικὸν κατάλογον τοῦ Βιβλιοπωλείου μας καὶ ἐξ αὐτοῦ νὰ ἐκλέξουσιν μόνον βιβλία ἐκδεδομένα ἀπὸ ἡμᾶς.

Σημειωτέον ὅτι ὁ Οἶκος μας ἔχει ἐκδώσει μέχρι τοῦδε ἔργα τῶν διαπρεπεστέρων Ἑλλήνων λογοτεχνῶν καὶ ἐπιστημόνων, Παλαμᾶ, Καρκαβίτσα, Νιρβάνα, Ξενοπούλου, Πολίτη, Κουρτίδου, Στρατήγη, Λυκούδη, Λάμψα, Γεωργακάκι κ.τ.λ.

Οἱ ἐγγράφοντες πέντε ἐτησίους συνδρομητὰς εἰς τὴν «ΝΕΑΝ ΕΣΤΙΑΝ» καὶ ἐμβάζοντες τὸ ἀντίτιμον, δικαιοῦνται νὰ λάβουν

ΒΙΒΛΙΑ ΔΩΡΕΑΝ

κατ' ἐκλογὴν τῶν ἀπὸ τὰς ἐκδόσεις μας, ἀξίας 100 ΔΡΑΧΜΩΝ. (Οἱ ἐγγράφοντες πέντε ἐξαμήνους συνδρομητὰς 50 δραχμῶν βιβλία, δέκα ἐτησίους 200 δραχμῶν βιβλία, καὶ καθεξῆς).

ΙΩΑΝΝΗΣ Δ. ΚΩΛΛΑΡΘΣ & ΣΙΑ